

ชื่อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลได้ ระหว่างการผลิตการเกษตรกระแสหลักกับ
การเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษา จังหวัดมุกดาหาร

ผู้วิจัย นางนริสา นวมจิตต์ **ปริญญา** เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) ผศ.ดร.
อรพรรณ ศรีเสาวลักษณ์ (2) รศ.ดร.พอพันธ์ อูยานนท์ (3) รศ.ดร.วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์
ปีการศึกษา 2545

บทคัดย่อ

การเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในมาตรการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ เพื่อเป็นการสร้างและฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนค่าใช้จ่ายและผลได้ระหว่างการผลิตการเกษตรกระแสหลักกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ และ (2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ สำหรับเป็นแนวทางส่งเสริมและปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานของภาครัฐในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนให้บรรลุผลสำเร็จต่อไป

ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างในการวิจัย เป็นเกษตรกรในจังหวัดมุกดาหาร ที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน 120 ราย และเกษตรกรกระแสหลัก จำนวน 127 ราย การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต้นทุน – ผลได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการทำเกษตรแต่ละประเภท ในช่วง 15 ปี นอกจากนั้นยังได้วิเคราะห์ความอ่อนไหวของผลตอบแทน โดยใช้อัตราคิดลด 6% และ 12%

การวิจัยครั้งนี้พบว่า (1) ในระยะแรกของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ผลผลิตยังได้รับไม่เต็มที่จึงมีผลได้ต่ำ แต่ในระยะยาวเมื่อผลผลิตจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ได้รับเต็มที่ คาดว่าผลได้จะเพิ่มขึ้นและหมุนเวียนสม่ำเสมอตลอดปีและดีกว่าการทำเกษตรกระแสหลัก (2) เกษตรกรที่ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีขนาดเนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 27 ไร่ มากกว่าเกษตรกรกระแสหลัก ที่มี 19 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่จะช่วยเหลือเกษตรกรยากจนให้มีรายได้สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อแบ่งกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ เป็น 2 กลุ่มตามจำนวนเนื้อที่ถือครอง ผลการวิเคราะห์รายได้สุทธิ พบว่าเกษตรกรกลุ่มที่ 1 เนื้อที่ถือครองต่ำกว่า 15 ไร่ มีรายได้สุทธิ 1,347.39 บาทต่อปี มากกว่ากลุ่มที่ 2 เนื้อที่ถือครอง 15 ไร่ขึ้นไป มีรายได้สุทธิ 1,070.99 บาทต่อปี แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรรายย่อยมีการใช้ปัจจัยการผลิตได้มีประสิทธิภาพกว่า และเป็นการยืนยันหลักการว่า การจัดการผลิตภาคเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ จะสามารถช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยตามเป้าหมายได้จริง

(3) ต้นทุนทางสังคมที่รัฐลงทุนให้เกษตรกรทฤษฎีใหม่ 1,035 บาทต่อไร่ สูงกว่าเกษตรกรกระแสดหลักที่มี ต้นทุนทางสังคม 422 บาทต่อไร่ ในขณะที่มีรายได้สุทธิหลังหักงบบุคคหนุนจากรัฐใกล้เคียงกัน คือ เกษตรทฤษฎีใหม่ 854 บาท และเกษตรกรกระแสดหลัก 867 บาท ดังนั้น ในระยะนี้ในแง่ของอัตรา ผลตอบแทนการลงทุน เงิน 1 บาท ที่รัฐลงทุนในการสนับสนุนเกษตรกรกระแสดหลักจะมีประสิทธิภาพมากกว่าที่จะลงทุนจำนวนเงินเท่ากันในการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้การลงทุนของรัฐมีประสิทธิภาพใกล้เคียงกับเกษตรกรกระแสดหลัก จึงคุ้มค่าต่อการลงทุนของสังคม

Thesis title: COMPARATIVE COST-BENEFIT OF MAINSTREAM AGRICULTURE AND NEW THEORY AGRICULTURE : A CASE OF MUKDAHAN PROVINCE

Researcher: Mrs. Narisa Nuamjit; **Degree:** Master of Economics; **Thesis advisors:** (1) Dr.Orapan Srisawalak, Assistant Professor; (2) Dr.Porphant Ouyyanont, Associate Professor; (3) Dr.Warin Wonghanchao, Associate Professor; **Academic Year:** 2002

ABSTRACT

The New Theory agriculture is one of the measures within strategy to remedy for an economic problems which aim at reviving the economic self sufficiency economy in rural communities. The research objectives are (1) to compare the cost - benefit of the mainstream agriculture and New Theory agriculture, (2) to study for the barriers, the constraints and the potential to achieve economic self-sufficiency among farmers who have adopted the New Theory, and (3) to draw on findings from (1) and (2) to make recommendations over ways in which measures to promote the expansion of the New Theory can be made more effectively.

Samples interviewed were farmers in Mukdahan Province. These included 120 samples who have adopted the New Theory approach to farming and 127 farmers who practiced mainstream agriculture. Data collected were used for the analysis of direct and indirect costs – benefits of each type of farming over a period of 15 years. Sensitivity analysis was conducted using 6% and 12% discount rates.

The research findings are (1) in the initial stages, farmers adopting the New Theory agriculture had low returns because the yields of some of the crops planted were still low. In the longer run, however, higher yields can be expected and with income generated throughout the year, overall returns are likely to be higher than those practicing mainstream agriculture, (2) farmers adopting New Theory agriculture had an average holding size of 27 rais which is larger than the 19 rais average of Mainstream agriculture farmers. This finding contradicts the objective of the Project which is targetted at increasing the income of poorer farmers. However, when samples adopting the New Theory agriculture were divided into 2 groups according to the size of holdings, the net benefits of the 1st group of that had less than 15 rais received a net benefit 1,347.39 Bath /rai/year which is higher than the return of the 2nd group which had more than 15 rais which was 1,070.99 Baht/rai/year display. This indicated that smaller scale farmers were able to use available factors of production more efficiently and confirm that the New Theory is an effective tool in helping the smaller-scale farmers, (3) In terms of

public investments which is considered as the social cost for supporting the New Theory agriculture, average investment was 1,035 Baht/rai/year which is higher than support given to the farmers practicing mainstream agriculture of 422 Baht/rai/year. Deducting public sector support would give a net income of 854 Baht/rai/year and 867 Baht/rai/year for the two groups respectively. This implies that at this period, 1 Baht spent on Mainstream agriculture is more efficient than on the New Theory Agriculture and the productivity of the latter has to increase for public investment to be equally cost-effective.

Keywords: The New Theory agriculture a case of Mukdahan province

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากคณะท่าน
อาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่าน ที่กรุณาให้คำแนะนำโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.อรพรรณ ศรีเสาวลักษณ์ ได้ให้คำปรึกษาแนะนำอย่างใกล้ชิดต่อเนื่องจนสำเร็จเป็น
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ท่านชวาลวุฒฒ ไชยนิติ รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยในการเขียนวิทยานิพนธ์จนสำเร็จโดยสมบูรณ์
ขอขอบคุณคณะท่านอาจารย์ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราชทุกท่านที่ได้ให้กำลังใจเสมอมา

ขอขอบคุณคณะข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัด
มุกดาหารที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจจนสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

นอกจากนี้ ต้องขอขอบคุณทุกคนในครอบครัว “ นวมจิตต์ ” ที่ได้ให้กำลังใจ
ตลอดจนให้ความร่วมมือสละเวลาของครอบครัววันละเล็กวันละน้อย ตลอดระยะเวลาในการ
ทำวิทยานิพนธ์ จนสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้นักวิจัยและพัฒนาตลอดจน
ผู้สนใจการศึกษาทั้งหมด

นริสา นวมจิตต์

กรกฎาคม 2546

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมา.....	1
ประเด็นปัญหาการวิจัย.....	30
วัตถุประสงค์.....	30
ขอบเขตการวิจัย.....	31
สมมติฐานการวิจัย.....	31
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	31
คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย.....	32
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	33
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	33
สมมติฐานคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่.....	46
งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	46
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	53
ลำดับขั้นในการศึกษา.....	53
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	54
บทที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่วิจัย : จังหวัดมุกดาหาร.....	61
สภาพทั่วไปของจังหวัดมุกดาหาร.....	61
สถิติประชากรของจังหวัดมุกดาหาร.....	66
ข้อมูลทั่วไปด้านการเกษตร.....	77
บทที่ 5 ผลการวิจัย.....	83
ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร.....	83
การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลตอบแทนระหว่างรูปแบบการผลิตเกษตรทฤษฎีใหม่ กับเกษตรกรกระแสหลัก.....	113

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การวิเคราะห์รายได้ของเกษตรกรตามสมมติฐานคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่	130
การวิเคราะห์ผลได้ในระยะยาวของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่	135
บทที่ 6 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	143
สรุปการวิจัย	143
ข้อเสนอแนะ	149
บรรณานุกรม	151
ภาคผนวก.....	157
ก แบบสัมภาษณ์เกษตรกรรูปแบบการเกษตรกระแสหลัก	158
ข แบบสัมภาษณ์เกษตรกรรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่.....	174
ค ตารางข้อมูลเพิ่มเติม	191
ประวัติผู้วิจัย.....	237

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1	สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ของสาขาการผลิตต่าง ๆ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 8	4
ตารางที่ 1.2	ต้นทุนการผลิตพืชเศรษฐกิจ.....	15
ตารางที่ 1.3	ข้อมูลการผลิตภาคเกษตรในปี 2533	16
ตารางที่ 3.1	จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่สำรวจรวบรวมข้อมูล จำแนกเป็นรายอำเภอ	54
ตารางที่ 3.2	รายละเอียดผลได้และต้นทุนจากรูปแบบการผลิตเกษตรกระแสหลักและการผลิตเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ใช้ในการวิเคราะห์	60
ตารางที่ 4.1	ผลิตภัณฑ์จังหวัด จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ.2541 (ตามราคาปี 2531)	67
ตารางที่ 4.2	รายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในจังหวัด จำแนกตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน	69
ตารางที่ 4.3	อัตราร้อยละของครัวเรือน จำแนกตามชั้นของรายได้ประจำและค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภค บริโภคโดยเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน เฉพาะครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตร	70
ตารางที่ 4.4	อัตราร้อยละของครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีสมาชิกอายุ 13 ปีขึ้นไป จำแนกตามการไปทำงานนอกจังหวัดในช่วงฤดูแล้ง (มกราคม - พฤษภาคม 2543).....	72
ตารางที่ 4.5	อัตราร้อยละของครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีสมาชิกอายุ 13 ปีขึ้นไป จำแนกตามการรับงานมาทำที่บ้าน (ตุลาคม 2542 - กันยายน 2543).....	73
ตารางที่ 4.6	จำนวนผู้ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามขนาดเนื้อที่ถือครองทั้งสิ้น	74
ตารางที่ 4.7	จำนวนผู้ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน.....	75
ตารางที่ 4.8	จำนวนเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน	76
ตารางที่ 4.9	พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ	77
ตารางที่ 4.10	ปศุสัตว์ที่สำคัญ.....	78
ตารางที่ 4.11	อัตราร้อยละของครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่ จำแนกตามผลของการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่	80
ตารางที่ 4.12	จำนวนและอัตราร้อยละของครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีการบริหารจัดการตามทฤษฎีใหม่ จำแนกตามเนื้อที่ถือครอง	81

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 5.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร	84
ตารางที่ 5.2 ร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน	85
ตารางที่ 5.3 ความเพียงพอในการใช้แรงงานจากสมาชิกในครัวเรือน	86
ตารางที่ 5.4 ลักษณะงานที่รับจ้าง	87
ตารางที่ 5.5 ร้อยละของสาเหตุที่รับจ้างทำงานนอกครัวเรือน	88
ตารางที่ 5.6 ร้อยละของการรับจ้างทำงานของครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ใน 1 ปี จำแนกตามช่วงเวลาและลักษณะงานที่รับจ้าง	89
ตารางที่ 5.7 ช่วงเวลาและลักษณะงานที่รับจ้างของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก ใน 1 ปี	90
ตารางที่ 5.8 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่คาดว่าจะเลิกจ้างทำงานในอนาคต	92
ตารางที่ 5.9 ที่ดินของครัวเรือนจำแนกตามเอกสารสิทธิ์	93
ตารางที่ 5.10 ร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามขนาดเนื้อที่ถือครอง	94
ตารางที่ 5.11 ลักษณะการใช้ที่ดินโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรกร	95
ตารางที่ 5.12 จำนวนกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักที่เคยได้ยื่นเรื่อง เกษตรกรทฤษฎีใหม่	97
ตารางที่ 5.13 ความหมายของการเกษตรกรทฤษฎีใหม่ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง	98
ตารางที่ 5.14 ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ จำแนกตามปี พ.ศ. ที่เริ่มทำการเกษตร ทฤษฎีใหม่	99
ตารางที่ 5.15 สาเหตุที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่	100
ตารางที่ 5.16 ปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้รับแจกจากทางราชการ จำแนกตาม รูปแบบการผลิตและชนิดวัสดุ	101
ตารางที่ 5.17 การเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรเมื่อเปลี่ยนมาทำการเกษตรทฤษฎีใหม่	102
ตารางที่ 5.18 การผ่านการอบรมความรู้เกี่ยวกับโครงการเกษตรกรทฤษฎีใหม่	103
ตารางที่ 5.19 ร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สิน	104
ตารางที่ 5.20 จำนวนหนี้สินโดยเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกร	104
ตารางที่ 5.21 ความต้องการเพิ่มหรือลดการผลิตพืชหรือสัตว์ในอนาคต	106
ตารางที่ 5.22 เหตุผลที่ต้องการเพิ่มหรือลดการผลิต	107
ตารางที่ 5.23 ปัญหาการเกษตร	111

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 5.24	ข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาการเกษตร 112
ตารางที่ 5.25	การเปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของการเพิ่มลดราคาขายผลผลิต โดยเฉลี่ยต่อหน่วยก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่ 121
ตารางที่ 5.26	การเปรียบเทียบการผลิตข้าวและมันสำปะหลัง ระหว่างครัวเรือน เกษตรทฤษฎีใหม่กับครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักโดยเฉลี่ย 122
ตารางที่ 5.27	รายได้สุทธิจากการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามรูปแบบการผลิต และแหล่งที่มาของรายได้ 124
ตารางที่ 5.28	รายได้สุทธิจากการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร หลังหักค่าใช้จ่าย ของทางราชการ จำแนกตามรูปแบบการผลิต 125
ตารางที่ 5.29	ผลได้ทางอ้อมจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ 129
ตารางที่ 5.30	สิ่งที่เกษตรกรทฤษฎีใหม่สามารถผลิตได้เองและใช้บริโภคในครัวเรือน 130
ตารางที่ 5.31	ลักษณะการใช้ที่ดินโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามกลุ่ม เกษตรกรตามจำนวนเนื้อที่ถือครอง 131
ตารางที่ 5.32	รายได้สุทธิโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามกลุ่มเกษตรกร ตามจำนวนเนื้อที่ถือครอง และตามประเภทกิจกรรมการผลิต 133
ตารางที่ 5.33	มูลค่าปัจจุบันสุทธิจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ปีที่ 15 ณ อัตราคิดลด 6% ต่อปี 140
ตารางที่ 5.34	มูลค่าปัจจุบันสุทธิจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ปีที่ 15 ณ อัตราคิดลด 12% ต่อปี 142

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1	สัดส่วนประชากรของประเทศไทย ปี 2531 –2540 2
ภาพที่ 1.2	จำนวนผู้มีงานทำในสาขาต่าง ๆ..... 3
ภาพที่ 1.3	สัดส่วนมูลค่าสินค้าส่งออกการเกษตรกับสินค้าออกทั้งหมด..... 5
ภาพที่ 1.4	จำนวนผู้ว่างงานตามฤดูกาล ปี 2526 - 2543..... 6
ภาพที่ 1.5	ความเคลื่อนไหวของราคาอ้อย ช่วง ม.ค.40 – ธ.ค.42 9
ภาพที่ 1.6	ความเคลื่อนไหวของราคาข้าวโพด ช่วง ม.ค.40 – ธ.ค.42..... 10
ภาพที่ 1.7	ความเคลื่อนไหวของราคายางแผ่น ช่วง ม.ค.40 – ธ.ค.41 11
ภาพที่ 1.8	ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีในการเกษตร แยกตามกลุ่มพืชต่าง ๆ 12
ภาพที่ 1.9	ความเคลื่อนไหวของราคาปุ๋ยเคมี ช่วง ก.ค.40 – ธ.ค.43..... 13
ภาพที่ 1.10	ความเคลื่อนไหวของราคาน้ำมันดีเซล ช่วง ก.ค.40 – ธ.ค.43 14
ภาพที่ 2.1	การแบ่งพื้นที่ดินตามทฤษฎีใหม่..... 40
ภาพที่ 2.2	แบบจำลอง “ทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ 41
ภาพที่ 2.3	การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกในหนึ่ง ปี จำแนกตาม ปีจัยประกอบ (สระน้ำ) 49
ภาพที่ 4.1	แผนที่แสดงที่ตั้ง จังหวัดมุกดาหาร 61
ภาพที่ 4.2	หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม..... 71
ภาพที่ 5.1	การเปรียบเทียบจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ดำเนินกิจกรรมการผลิตชนิดต่าง ๆ ก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่..... 114
ภาพที่ 5.2	การเปรียบเทียบพื้นที่ปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ก่อนและหลังทำเกษตร ทฤษฎีใหม่ 115
ภาพที่ 5.3	การเปรียบเทียบจำนวนรวมของสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่เกษตรกรเลี้ยง ก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่..... 116
ภาพที่ 5.4	อัตราการจัดสรรผลผลิตที่ได้ของครัวเรือนเกษตรกรก่อนทำเกษตร ทฤษฎีใหม่ 117
ภาพที่ 5.5	อัตราการจัดสรรผลผลิตที่ได้ของครัวเรือนเกษตรกรหลังทำเกษตร ทฤษฎีใหม่ 107
ภาพที่ 5.6	ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการทำเกษตรของครัวเรือนก่อนและหลัง ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ 108

สารบัญญภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 5.7	รายได้สุทธิจากการเกษตรของครัวเรือนก่อนและหลังทำเกษตร ทฤษฎีใหม่	119
ภาพที่ 5.8	สถานการณ์ที่ 1 มูลค่าปัจจุบันปีที่ 1 - 15 กรณีสมมติให้ต้นทุนและ รายได้ในแต่ละปีคงที่ ณ อัตราคิดลด 6%	137
ภาพที่ 5.9	สถานการณ์ที่ 7 มูลค่าปัจจุบันปีที่ 1 - 15 กรณีสมมติให้ต้นทุนลดลง ในอัตรารปีละ 15% และรายได้ในแต่ละปีคงที่ ณ อัตราคิดลด 6%	138
ภาพที่ 5.10	สถานการณ์ที่ 8 มูลค่าปัจจุบันปีที่ 1 - 15 กรณีสมมติให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น ในอัตรารปีละ 15% และรายได้ในแต่ละปีเพิ่มขึ้น ในอัตรารปีละ 10% ณ อัตราคิดลด 6%	139

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

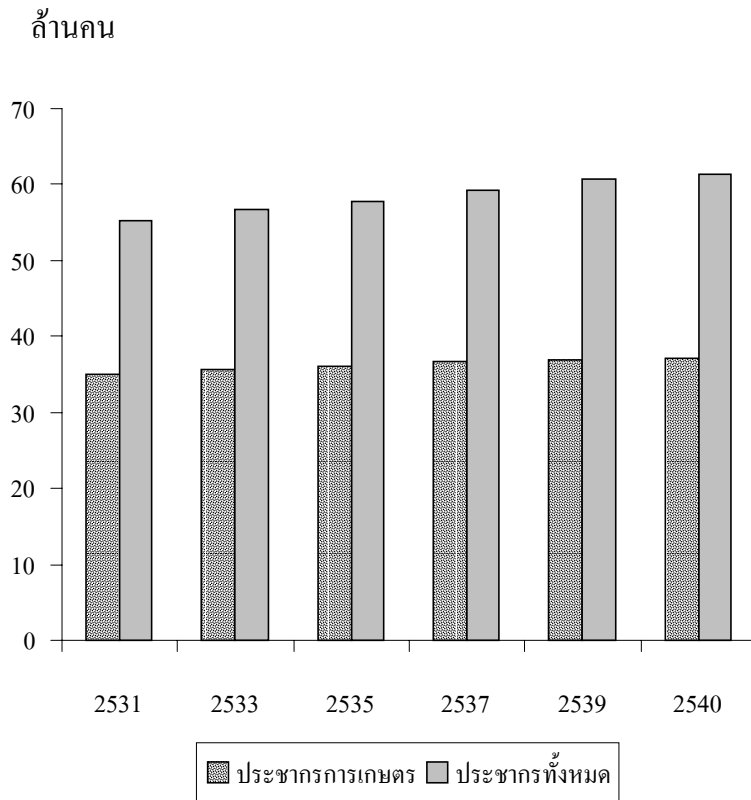
1.1 บทบาทภาคเกษตรต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย

ประเทศไทยแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การผลิตภาคเกษตรจึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย มีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจทั้งในด้านอุปสงค์และอุปทาน

บทบาทภาคเกษตรด้านอุปสงค์ มีทั้งอุปสงค์จากผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าเกษตรด้านความต้องการเป็นอาหารโดยตรง และอุปสงค์บางส่วนเป็นอุปสงค์สืบเนื่อง มีการนำสินค้าเกษตรขั้นปฐมเข้าสู่กระบวนการแปรรูปเป็นสินค้าที่เพิ่มมูลค่าขึ้น นอกจากอุปสงค์ที่มีในประเทศแล้ว ผลผลิตภาคเกษตรยังได้ส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศ เพื่อสนองต่ออุปสงค์ของต่างประเทศด้วย ซึ่งนำรายได้จากการส่งออกสินค้าเกษตรเข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี

บทบาทภาคเกษตรด้านอุปทาน คือ สินค้าเกษตรเป็นวัตถุดิบให้แก่ภาคเกษตรเอง ในการบริโภคเพื่อแปรรูปเป็นสินค้า หรือเป็นปัจจัยการผลิตสินค้าให้แก่ภาคเศรษฐกิจ เช่น ปัจจัยแรงงานซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เพราะประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีอาชีพด้านเกษตรกรรม จึงทำให้มีกำลังแรงงานมาก โดยเฉพาะในช่วงนอกฤดูการผลิต (ประมาณเดือน มกราคม ถึง เดือน พฤษภาคม ของทุกปี) แรงงานภาคเกษตรจะ เพื่อไปรับจ้างทำงาน เมื่อถึงฤดูการผลิตก็จะกลับสู่ภูมิลำเนาเพื่อทำกิจกรรมการเกษตรของครัวเรือนต่อไป การอพยพโยกย้ายกำลังแรงงานจากภูมิลำเนาเข้าสู่เมืองใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมามากมาย เช่น ปัญหาความแออัดของสังคมเมือง ปัญหาการขาดแคลนแรงงานหนุ่มสาวในชนบท นอกจากนี้ การที่ต้องแยกกันอยู่กับครอบครัวก่อให้เกิดผลกระทบด้านจิตใจ ขาดความอบอุ่นใจ

ประชากรของประเทศไทย เป็นประชากรที่อยู่ในภาคเกษตร ถึงกว่าร้อยละ 60 และเป็นประชากรนอกภาคเกษตรเพียงร้อยละ 39 แต่ในด้านเศรษฐกิจแล้วประชากรภาคเกษตรกลับมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ค้ำดีกว่าประชากรนอกภาคเกษตร เนื่องจากประชากรภาคเกษตรมีรายได้ต่ำ และอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรก็มีการขยายตัวในอัตราที่ต่ำกว่าภาคเศรษฐกิจอื่น และมีแนวโน้มการขยายตัวที่ลดต่ำลง

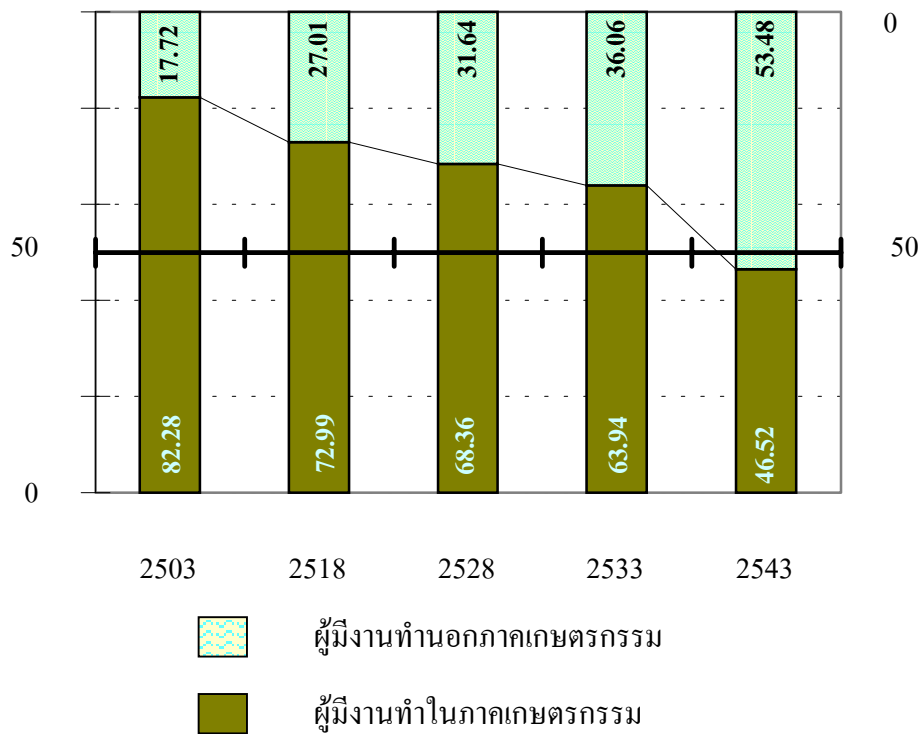
ภาพที่ 1.1 สัดส่วนประชากรของประเทศไทย ปี 2531 – 2540

ที่มา : เศรษฐกิจการเกษตร , สำนักงาน กองเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตร **สถิติการเกษตรของประเทศไทย พ.ศ.2497 – 2505** กรุงเทพมหานคร สำนักเศรษฐกิจการเกษตร 2503

เศรษฐกิจการเกษตร , สำนักงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ **เอกสารเศรษฐกิจการเกษตร พ.ศ.2509 -2518** กรุงเทพมหานคร กองเศรษฐกิจการเกษตร ม.ป.ป.

ในขณะที่ประชากรส่วนใหญ่ อยู่ในภาคเกษตรกรรม แต่เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างการจ้างงานของประเทศ ตามภาพที่ 1.2 พบว่า เดิมในช่วงปี 2503 - 2533 โครงสร้างการจ้างงานของประชากรส่วนใหญ่อยู่ในสาขาเกษตรกรรม ประมาณร้อยละ 70 ของผู้มีงานทำทั้งสิ้น ต่อมาอาชีพเกษตรกรรมเริ่มลดบทบาทลง โดยในปี 2543 ผู้มีงานทำในภาคเกษตรกรรมลดลงเหลือเพียงร้อยละ 46.52 ขณะที่การจ้างงานนอกภาคเกษตรกรรม มีร้อยละ 53.48 ของผู้มีงานทำทั้งสิ้น

พินดั้ยนคน

ภาพที่ 1.2 จำนวนผู้มีงานทำในสาขาต่าง ๆ

ที่มา : มนุญ ไต้ะยามา "ภาพรวมเศรษฐกิจไทย" ใน เศรษฐกิจไทยในทศวรรษหน้า : 10 ปี

เศรษฐศาสตร์ นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2536

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักนายกรัฐมนตรี โครงการสำมะโนประชากรและเคหะ

พ.ศ.2543 กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2544

เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างการผลิตในระบบเศรษฐกิจ สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร ในปี 2503 มีสัดส่วนที่มากกว่าสาขาการผลิตอื่น ๆ คือ ร้อยละ 33.8 สาขาอุตสาหกรรมและสาขาอื่น ๆ มีสัดส่วนร้อยละ 11.7 และ 54.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ตามลำดับ หลังจากการพัฒนาประเทศเป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา การผลิตสาขาเกษตรลดความสำคัญลง ขณะที่สาขาอุตสาหกรรมและสาขาอื่น ๆ มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในปี 2541 สาขาเกษตรมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 11.8 ขณะที่สาขาอุตสาหกรรมและสาขาอื่น ๆ มีสัดส่วนการขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 88.2 แสดงรายละเอียดตามตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ของสาขาการผลิตต่าง ๆ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 8

หน่วย : ร้อยละ

สาขาการผลิต	2503	แผนฯ 1	แผนฯ 2	แผนฯ 3	แผนฯ 4	แผนฯ 5	แผนฯ 6	แผนฯ 7	แผนฯ 8	
	(2504-2509)	(2510-2514)	(2515-2519)	(2520-2524)	(2525-2529)	(2530-2534)	(2535-2539)	2540	2541P	
เกษตรกรรม	33.8	32.1	27.5	24.9	21.5	19.7	14.88	11.4	10.8	
อุตสาหกรรม	11.7	15.8	15.8	19.7	21.8	21.3	26.98	30.9	89.2	
อื่น ๆ	54.5	54.6	56.7	55.4	56.7	59.0	58.14	57.7		88.2
รวม GDP	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

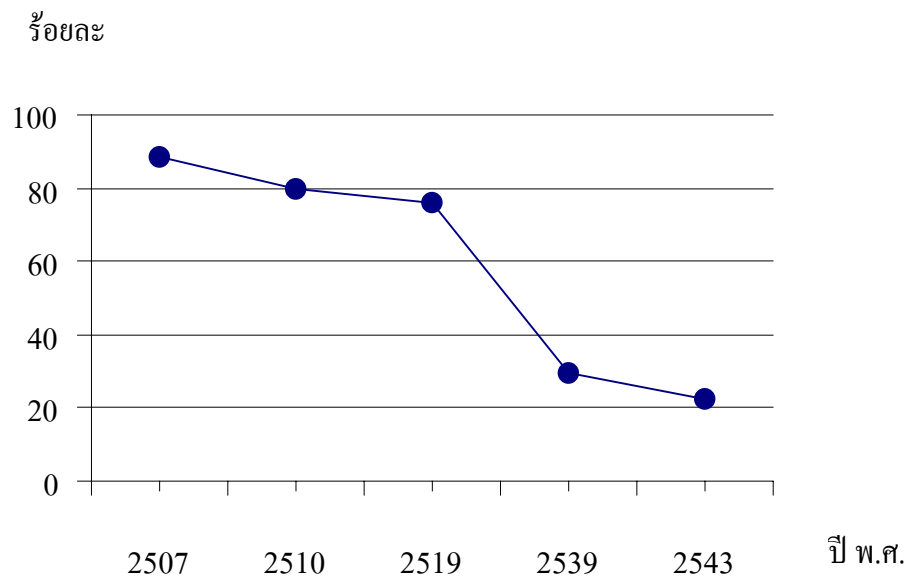
ที่มา : เกริกเกรียงศิริ พิพัฒน์เสรีธรรม “หน่วยที่ 8 การศึกษาปัญหาเศรษฐกิจจากโครงสร้างของระบบ

เศรษฐกิจไทย” ใน *เอกสารการสอน ชุดวิชาเศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ*

หน้าที่ 19 นนทบุรี สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2540

Office of The National Economic and Social Development Board “Gross Domestic Product” [Online] Available: http://www.nesdb.go.th/Main_menu/Macro/qgdp_data/index_g2.html [Accessed November 11, 2001].

สัดส่วนการส่งออกของสินค้าทางการเกษตรต่อโครงการส่งออกรวมของประเทศ ในปี 2507 เป็นร้อยละ 88.36 ซึ่งสินค้าเกษตรส่งออกที่สำคัญคือ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยาสูบ ยางพารา และปอแก้ว การพึ่งพาพืชเศรษฐกิจเพียงไม่กี่ชนิด ส่งผลให้ภาคเกษตรมีความเสี่ยงต่อปัญหาจากอิทธิพลของอุปสงค์และอุปทานของตลาดที่มีความยืดหยุ่นน้อย และปัญหาการแข่งขันและการกีดกันทางการค้าจากประเทศคู่แข่ง ต่อมารัฐบาลจึงได้มีมาตรการกระจายการผลิตจากพืชหลัก 6 ชนิดไปสู่พืชอื่น และเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นสาขาการผลิตเพื่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจสามารถแข่งขันด้านเศรษฐกิจกับต่างประเทศได้ และยังเป็นแหล่งรองรับแรงงานส่วนเกินจากภาคเกษตร ดังนั้นในระยะต่อมาสัดส่วนการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมจึงเพิ่มมากขึ้น และสัดส่วนการส่งออกสินค้าเกษตรมีแนวโน้มลดลงทุกปี ดังแสดงในภาพที่ 1.3

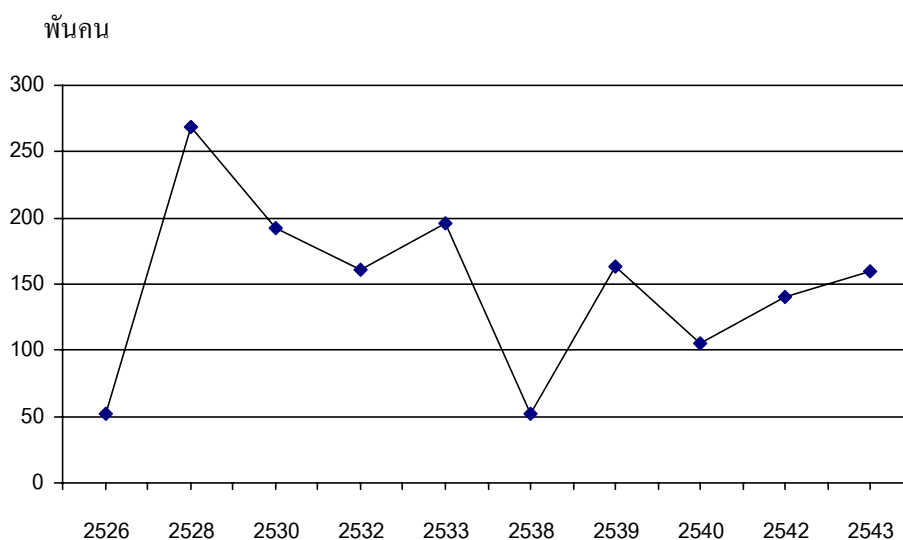
ภาพที่ 1.3 สัดส่วนมูลค่าสินค้าส่งออกการเกษตรกับสินค้าออกทั้งหมด

ที่มา : พันธุม ดิษยมณฑล *เศรษฐศาสตร์ 486 (นโยบายการเกษตร)* พิมพ์ครั้งที่ 4 วิทยาลัยการพิมพ์

กรุงเทพมหานคร 2524

Office of Agricultural Economics [Online] Available: <http://oae.go.th/statistic/yearbook/2000-01/Section14/sec14table134.html> [Accessed March 3, 2001].

ในช่วงนอกฤดูกาลเพาะปลูก มีการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตรไปสู่ภาคการผลิตอื่น ๆ ดังแสดงในภาพที่ 1.4 จำนวนผู้ว่างงานตามฤดูกาลมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ในปี 2526 มีจำนวน 52,000 คน ในปี 2533 เพิ่มขึ้นเป็น 196,000 คน ในปี 2538 จำนวนผู้ว่างงานลดลงเป็น 51,600 คน ซึ่งเป็นช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่ แต่เมื่อเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี 2540 ได้ส่งผลกระทบต่อให้มีผู้ว่างงานเพิ่มขึ้น ในปี 2543 มีจำนวนผู้ว่างงานถึง 160,000 คน เนื่องจากกิจกรรมภาครัฐกิจและอุตสาหกรรมหลายกิจการประสบปัญหาขาดทุน บางกิจการถึงกับล้มละลาย จึงมีการลดการจ้างแรงงานและปลดคนงานออกจำนวนมาก เมื่อไม่มีการจ้างงานในภาครัฐกิจและอุตสาหกรรมรองรับ จึงทำให้ผู้ว่างงานเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากแรงงานในภาคเกษตรที่ว่างงานตามฤดูกาล

ภาพที่ 1.4 จำนวนผู้ว่างงานตามฤดูกาล ปี 2526 – 2543

ที่มา : สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักนายกรัฐมนตรี *สำมะโนการเกษตร พ.ศ.2521*

กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2537

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักนายกรัฐมนตรี *สำมะโนการเกษตร พ.ศ.2536*

กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2537

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักนายกรัฐมนตรี *การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร*

พ.ศ.2538 - 2542 กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2543

บทบาทของภาคเกษตรนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ภาคเกษตรยังมีบทบาทด้านอุปทานในการเป็นแหล่งผลิตอาหาร วัตถุดิบหรือเป็นปัจจัยการผลิตให้แก่ภาคเกษตรเองและภาคการผลิตอื่น และบทบาทด้านอุปสงค์ที่ผลิตเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ นั่นคือเป็นอุปสงค์จากผู้บริโภคโดยตรง บางส่วนเป็นอุปสงค์สืบเนื่องที่ผลิตเพื่อเข้าสู่กระบวนการแปรรูปเป็นสินค้า เป็นการเพิ่มมูลค่าแก่สินค้าเกษตรขั้นปฐม เช่น การแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร การทำสับปะรดกระป๋อง เป็นต้น

1.2 รูปแบบการผลิตภาคเกษตรและสภาพปัญหา

การผลิตภาคเกษตรของไทยในสมัยโบราณ มีลักษณะรูปแบบการผลิตเป็นแบบดั้งเดิมเพื่อยังชีพ (Traditional agriculture) มุ่งผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก เมื่อเหลือจากการบริโภคจึงแจกจ่ายแลกเปลี่ยนกัน เทคนิคการผลิตเป็นแบบง่าย ๆ ปัจจัยการผลิตหลัก คือ ที่ดินและแรงงาน สำหรับปัจจัยน้ำต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ต่อมารูปแบบการเกษตรแบบดั้งเดิมเพื่อยังชีพ ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการเกษตรเชิงพาณิชย์ เมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยเข้าสู่ระบบตลาด มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติที่เกษตรพึ่งพาในการบริโภค ได้ลดความอุดมสมบูรณ์ลง ชาวชนบทไม่สามารถพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการบริโภคได้เพียงพอ ต้องอาศัยพึ่งพาสถานค้า และชาวชนบทจำเป็นต้องมีรายได้เพื่อนำไปซื้อสิ่งของอื่น ๆ สำหรับใช้ในการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน ดังนั้น รูปแบบการผลิตที่มุ่งเน้นเพื่อยังชีพในครัวเรือนหรือชุมชนจึงเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายสู่ตลาดภายนอกในที่สุด

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตการเกษตรแบบดั้งเดิมเริ่มเข้าสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างเป็นทางการ เริ่มมีขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2398 เมื่อไทยทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (BOWRING) เพื่อส่งข้าวเป็นสินค้าออกสู่ต่างประเทศ ทำให้ระบบการเกษตรของไทยได้ปรับเปลี่ยนจากการผลิตที่หลากหลายเพื่อยังชีพ มาเป็นการเน้นการผลิตเพื่อการค้า

การทำเกษตรกรรมเพื่อมุ่งเชิงพาณิชย์เริ่มเป็นที่แพร่หลาย และรัฐบาลได้เริ่มส่งเสริมการเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างจริงจัง การทำเกษตรเชิงพาณิชย์ได้ส่งผลให้เกิดการขยายเนื้อที่การเพาะปลูก มีการลงทุนทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อหวังผลกำไรสูงสุดจากการผลิตสินค้าเกษตรชนิดเดียวหรือไม่กี่ชนิดแต่ผลิตเป็นจำนวนมาก เป็นการผลิตเพื่อตอบสนองอุปสงค์ของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งก็คือการผลิตเกษตรกระแสหลักนั่นเอง

ในระยะต่อมาเกษตรกรที่ทำเกษตรกระแสหลักเริ่มพบกับปัญหาในการทำเกษตร โดยเฉพาะในด้านราคาผลผลิต และความไม่แน่นอนของอุปสงค์อุปทานในตลาด จึงมีการแสวงหารูปแบบการเกษตรเพื่อเป็นทางเลือกใหม่ ๆ โดยรูปแบบหนึ่งของการเกษตรทางเลือกที่เป็นที่ยอมรับและนำมาใช้อย่างกว้างขวาง คือ รูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นการเกษตรแบบยั่งยืนรูปแบบหนึ่ง ที่เน้นการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองและครัวเรือนในระดับชีวิตที่ประหยัด เน้นการจัดการทรัพยากรน้ำในไร่นา เน้นการทำกิจกรรมการเกษตรหลายชนิดในพื้นที่ ลดการใช้สารเคมีการเกษตร และเน้นการร่วมมือช่วยเหลือกัน พึ่งพากันในชุมชน เพื่อเป็นอำนาจต่อรองกับภายนอก

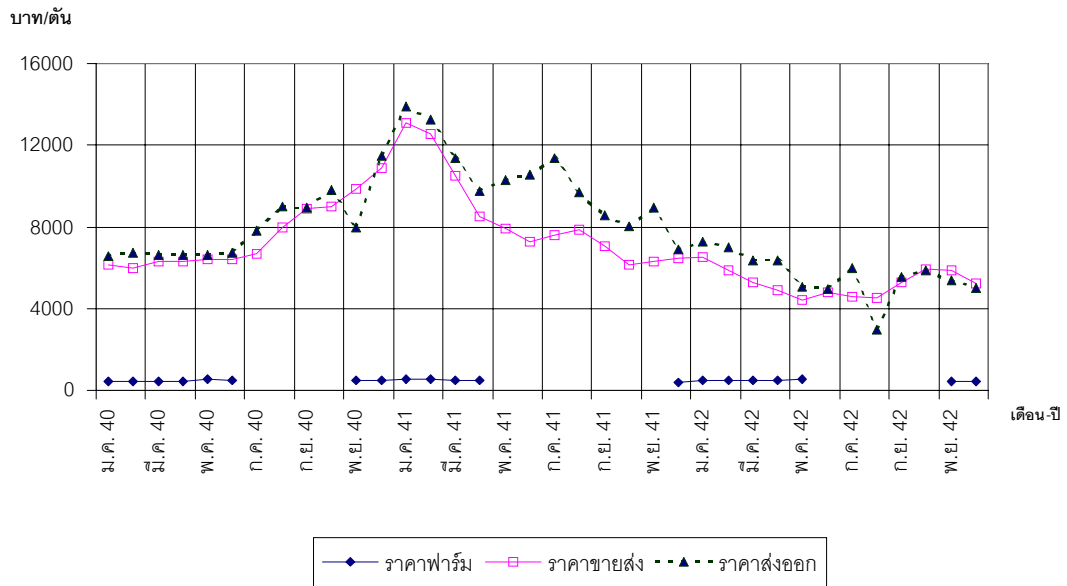
ปัญหาที่พบจากการทำเกษตรกระแสหลัก มีดังนี้

1. ปัญหาราคาผลผลิตการเกษตรไม่มีเสถียรภาพ จากลักษณะตลาดสินค้าเกษตรที่ผู้ขายเป็นผู้ยอมรับราคา (price taker) ตามที่ผู้ซื้อหรือตลาดกำหนด ทั้งนี้เพราะผลผลิตภาคเกษตรเป็นสินค้าที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับสินค้าในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ คือ มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก มีอิสระเสรีในการเข้าออกจากตลาด ผลผลิตของทุกรายมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คุณภาพผลิตผลของเกษตรกรแต่ละรายก็ไม่มี ความแตกต่างกันมาก ราคาผลิตผลเกษตรก็จะถูกกำหนดโดยอุปสงค์รวมและอุปทานรวมของตลาด สินค้าเกษตรส่วนใหญ่ผลิตได้ตามฤดูกาล เป็นสินค้าปฐมภูมิ และเป็นสินค้าที่นำเข้าได้ง่าย ไม่สามารถเก็บไว้บริโภคได้นาน ๆ มีความยืดหยุ่นของอุปสงค์และอุปทานต่ำ อุปสงค์ต่อราคา

สินค้าเกษตรมีค่าความยืดหยุ่นต่อราคาน้อยกว่า 1 หรือเป็นแบบ inelastic เพราะสินค้าเกษตรเป็นสินค้าประเภทอาหารและเส้นใย ยากต่อการหาสินค้าอื่นมาทดแทนการบริโภค ซึ่งหากราคาสินค้ามีการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงปริมาณในการบริโภคจะน้อยกว่าการเปลี่ยนแปลงในราคาสินค้า

ในระยะยาวราคาสินค้าเกษตรปฐมภูมิจะมีแนวโน้มลดลง เพราะมีคู่แข่งการผลิตเพิ่มมากขึ้นในตลาดโลก ประกอบกับการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต ทำให้สามารถเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่เพาะปลูกได้มาก อุปทานของสินค้าปฐมภูมิเพิ่มมากขึ้น และส่งผลต่อราคา ทำให้มีการแข่งขันกันตัดราคาสินค้า ราคาสินค้าเกษตรปฐมภูมิจึงมีแนวโน้มลดลง ดังภาพที่จะแสดงต่อไปนี้ ราคาของพืชส่งออกหลักของประเทศได้มีแนวโน้มความเคลื่อนไหวของราคาลดลง ในภาพที่ 1.5 ราคาอ้อย ภาพที่ 1.6 ราคาข้าวโพด และภาพที่ 1.7 ราคายางแผ่น ตามลำดับ

ราคาอ้อย

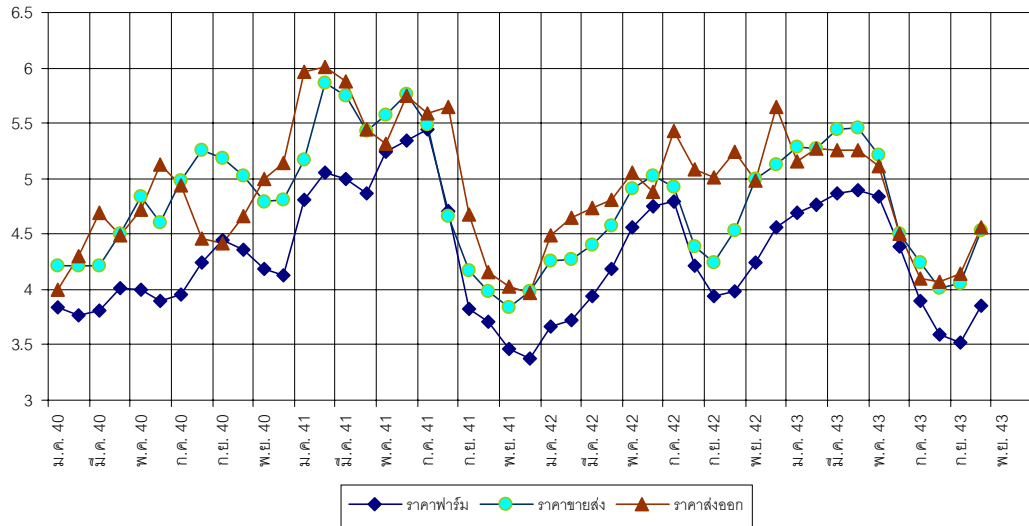

ภาพที่ 1.5 ความเคลื่อนไหวของราคาอ้อย ช่วง ม.ค.40 - ธ.ค.42

ที่มา : ส่งเสริมการเกษตร , กรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ ศูนย์บริการวิชาการแห่ง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เอกสารประกอบการบรรยาย “โครงการศึกษาผลกระทบ
 ของวิกฤติเศรษฐกิจที่มีต่อภาคชนบทไทย” ม.ป.ท. 2543

ราคาข้าวโพด

บาท/ก.ก.

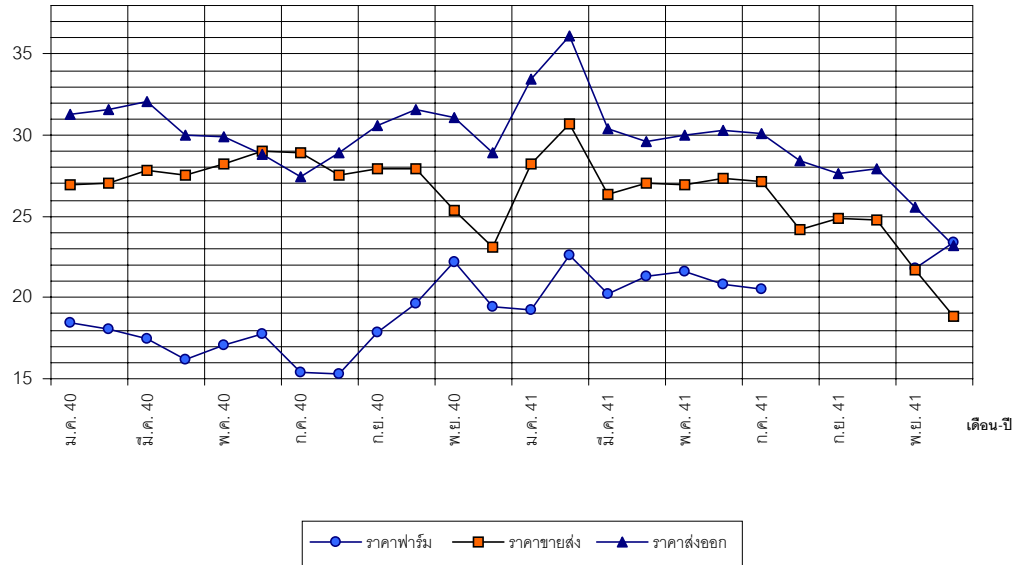

ภาพที่ 1.6 ความเคลื่อนไหวของราคาข้าวโพด ช่วง ม.ค.40 - ธ.ค.43

ที่มา : ส่งเสริมการเกษตร , กรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ ศูนย์บริการวิชาการแห่ง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เอกสารประกอบการบรรยาย “โครงการศึกษาผลกระทบ
 ของวิกฤติเศรษฐกิจที่มีต่อภาคชนบทไทย” ม.ป.ท. 2543

ราคายางแผ่น

บาท/ก.ก.

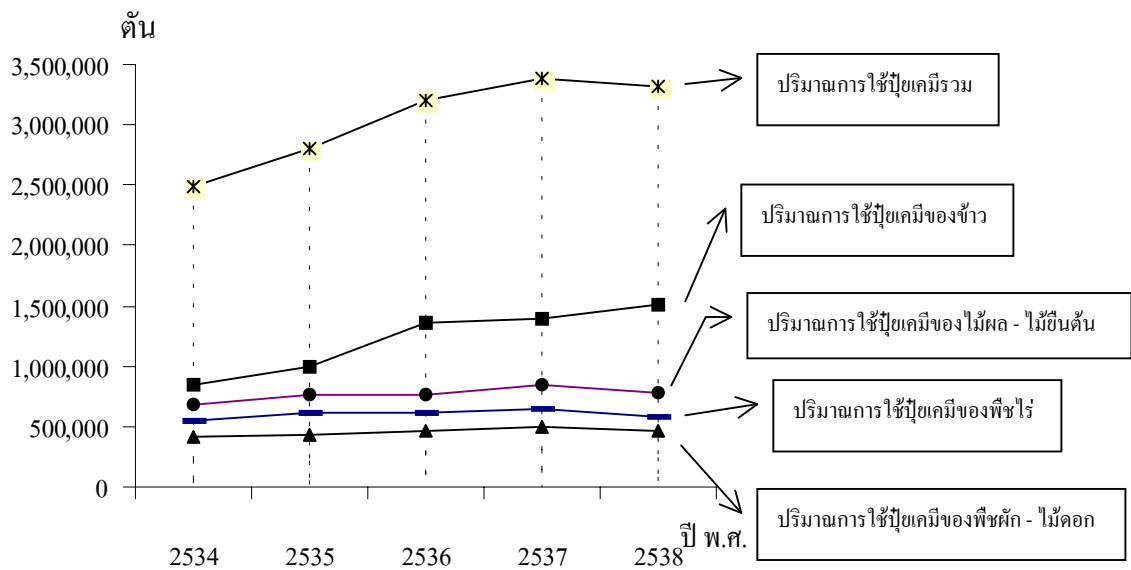
ภาพที่ 1.7 ความเคลื่อนไหวของราคายางแผ่น ช่วง ม.ค.40 - ธ.ค.41

ที่มา : ส่งเสริมการเกษตร , กรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ ศูนย์บริการวิชาการแห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เอกสารประกอบการบรรยาย “โครงการศึกษาผลกระทบ
ของวิกฤติเศรษฐกิจที่มีต่อภาคชนบทไทย” ม.ป.ท. 2543

2. การทำเกษตรกระแสหลัก เน้นการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร ทั้งเครื่องมือเครื่องจักร อุปกรณ์ ที่ใช้ในการผลิต หรือสารเคมี เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เพื่อให้ได้ผลผลิตต่อไร่มากที่สุด จึงทำให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งถึงแม้จะทำให้การผลิตได้ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น แต่ก็ส่งผลให้ราคาของเทคโนโลยีนั้นเพิ่มสูงขึ้น จึงทำให้เกษตรกรมีต้นทุนในการผลิตเพิ่มขึ้นด้วยการปลูกทำเกษตรชนิดเดียวซ้ำ ๆ ในพื้นที่เดิม ในระยะยาวทำให้คุณภาพดินเสื่อมลง ทำให้ปริมาณความต้องการใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น

ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีในการเกษตรมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยเคมีในการปลูกข้าว เมื่อปี 2534 ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีโดยรวม มีปริมาณ 2,487,082 ตัน ซึ่งแนวโน้มการใช้ปุ๋ยเคมีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี เมื่อปี 2538 ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีโดยรวม มีปริมาณการใช้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 3,313,313 ตัน ดังแสดงในภาพที่ 1.8

ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี

ภาพที่ 1.8 ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีในการเกษตร แยกตามกลุ่มพืชต่าง ๆ

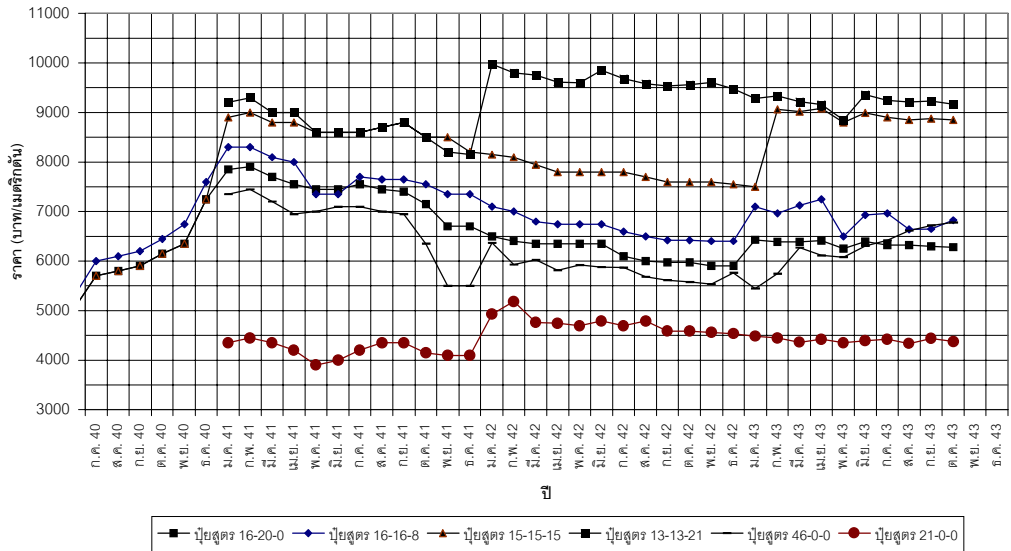
ที่มา: เศรษฐกิจการเกษตร , สำนักงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ Available:

<http://oae.go.th/statistic/yearbook/2000-01/Section14/sec14table134.html>

[Accessed March 3, 2001]

นอกจากปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีที่เพิ่มขึ้นแล้ว ราคาปุ๋ยเคมีก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นด้วย โดยเฉพาะ ปุ๋ยเคมีสูตร 13-13-21 และสูตร 46-0-0 ดังแสดงในภาพที่ 1.9

ราคาปุ๋ยเคมี

ภาพที่ 1.9 ความเคลื่อนไหวของราคาปุ๋ยเคมี ช่วง กรกฎาคม 2540 ถึง ธันวาคม 2543

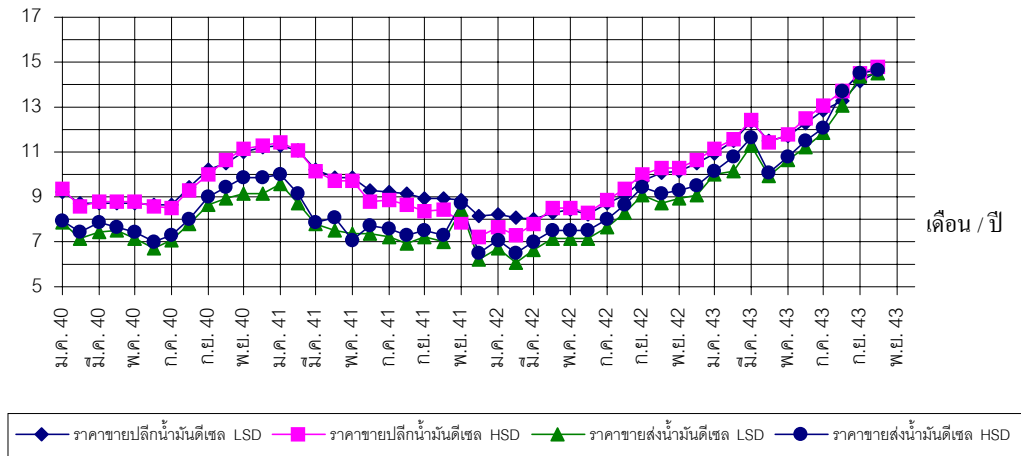
ที่มา : ส่งเสริมการเกษตร , กรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ ศูนย์บริการวิชาการแห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เอกสารประกอบการบรรยาย “โครงการศึกษาผลกระทบ ของวิกฤติเศรษฐกิจที่มีต่อภาคชนบทไทย” ม.ป.ท. 2543

การที่เกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น และต้องจ่ายเงินซื้อปุ๋ยเคมีในราคาที่สูงขึ้น ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น หากเกษตรกรไม่สามารถเพิ่มราคาขายผลผลิตได้ จะทำให้ รายได้สุทธิของเกษตรกรลดลงหรืออาจถึงกับขาดทุนก็ได้

เครื่องจักรกลการเกษตรต่าง ๆ เช่น รถไถนา รถอีแต่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องสีข้าว ขนาดเล็ก มีบทบาทมากในการทำเกษตร ซึ่งเครื่องจักรกลการเกษตรเหล่านี้ใช้น้ำมันดีเซลหรือเบนซิน เป็นเชื้อเพลิงในการทำงาน น้ำมันจึงถือเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ราคาน้ำมันก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยที่เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองด้านราคา จึงทำให้ต้นทุนของต้นทุนการใช้เชื้อเพลิงเพิ่มขึ้นและต้นทุนรวมของการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นด้วย ภาพที่ 1.10 แสดงความเคลื่อนไหวของราคาน้ำมันดีเซล

ราคาน้ำมันดีเซล

ราคา (บาท / ลิตร)

ภาพที่ 1.10 ความเคลื่อนไหวของราคาน้ำมันดีเซล ช่วง กรกฎาคม 2540 ถึง ธันวาคม 2543

ที่มา : ส่งเสริมการเกษตร , กรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ ศูนย์บริการวิชาการแห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เอกสารประกอบการบรรยาย “โครงการศึกษาผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจที่มีต่อภาคชนบทไทย” ม.ป.ท. 2543

ต้นทุนการผลิตพืชเศรษฐกิจ ตามตารางที่ 1.2 ซึ่งแสดงต้นทุนการผลิต ข้าวนาปี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง และอ้อย เมื่อเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตของปีการผลิต 2540/41 กับ ปีการผลิต 2538/39 แล้วพบว่าต้นทุนการผลิตของพืชทุกชนิดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะต้นทุนการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 49

ตารางที่ 1.2 ต้นทุนการผลิตพืชเศรษฐกิจ

	สินค้าต้นทุนทั้งหมด			ต้นทุนต่อกิโลกรัม			ร้อยละของการเพิ่ม ต้นทุนต่อกิโลกรัม ของปี 2540/41 กับ 2538/39
	(บาท/ไร่)			(บาท)			
	2538/39	2539/40	2540/41	2538/39	2539/40	2540/41	
1. ข้าวนาปี	1,286	1,382	1,428	4.16	4.46	4.58	10%
3. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	1,217	1,467	1,614	2.45	2.8	3.65	49%
4. มันสำปะหลัง	1,420	1,535	1,698	0.64	0.68	0.85	33%
5. อ้อย	2,960	3,049	3,398	0.32	0.34	0.43	34%

ที่มา: เศรษฐกิจการเกษตร , สำนักงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ Available:

<http://oae.go.th/statistic/.html> [Accessed March 3, 2001]

ถ้าราคาสินค้าเกษตรคงเดิม แต่ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น เกษตรกรก็จะมิรายได้สุทธิลดลง เพราะราคาสินค้าไม่ได้เพิ่มขึ้นด้วย นอกจากราคาสินค้าไม่เพิ่มขึ้นแล้วยังมีแนวโน้มลดลง เพราะการแข่งขันที่มากขึ้นในตลาดโลก

3. ปัญหาการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างไม่มีประสิทธิภาพ หรือมีผลผลิตทางการผลิตต่ำ กล่าวคือ อัตราการใช้ปัจจัยที่ดินและแรงงานในการผลิตทางการเกษตรอยู่ในสัดส่วนที่สูงมาก แต่สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรมีอัตราที่น้อยกว่าสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคการผลิตอื่น

อัตราการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ในปี 2533 เนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตร มีจำนวน 132.1 ล้านไร่หรือร้อยละ 41.21 ของที่ดินทั้งประเทศ และแรงงานร้อยละ 63.9 อยู่ในภาคเกษตร ในขณะที่ผลิตภัณฑ์การเกษตรมีเพียงร้อยละ 12.7 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ทั้งนี้ การใช้แรงงานของสาขาการเกษตรไม่เต็มที่ตลอดทั้งปี การใช้แรงงานมีเฉพาะในฤดูกาลเพาะปลูก จึงมีผู้ว่างงานรอฤดูกาลเกษตรจำนวนมาก โดยผู้ว่างงานรอฤดูกาล มีจำนวน 196,000 คนหรือร้อยละ 0.63 ของผู้มีงานทำทั้งสิ้นหรือร้อยละ 0.99 ของผู้มีงานทำในสาขาเกษตรกรรม รายละเอียดดังตารางที่ 1.3

ตารางที่ 1.3 ข้อมูลการผลิตภาคเกษตรในปี 2533

ที่ดิน		ผู้มีงานทำ		ผู้ว่างงาน		GDP รวม (พันล้านบาท)						
เนื้อที่ถือครองทาง		ผู้มีงานทำในสาขา		ตาม	GDP ที่เกิดจากภาค							
การเกษตร		เกษตรกรรม			ฤดูกาล	GDP รวม	เกษตรกรรม					
เนื้อที่ทั้งประเทศ		ผู้มีงานทำทั้งสิ้น										
จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน					
(ล้านไร่)	(ล้านไร่)	(ล้านคน)	(ล้านคน)	(ล้านคน)	(พันล้านบาท)	(พันล้านบาท)	(พันล้านบาท)					
320.6	100	132.12	41.21	30.84	100	19.72	63.9	0.196	2,086.3	100	265.7	12.7

ที่มา : เศรษฐกิจกิจการเกษตร , สำนักงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ Available:

<http://oae.go.th/statistic/html> [Accessed March 3, 2001]

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , สำนักงาน Available:

http://www.nesdb.go.th/Main_menu/Macro/qgdp_data/index_g2.html [Accessed November 11, 2001].

4. การใช้เทคโนโลยีในการผลิต คือ การใช้เครื่องจักร สารเคมี เช่น ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช ส่วนใหญ่ยังต้องนำเข้าจากต่างประเทศ จึงมีราคาแพง ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง นอกจากนั้น การใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศ และละเลยการพัฒนาเทคโนโลยีในประเทศ ทำให้ประเทศต้องพึ่งพาต่างชาติ เงินตราของประเทศสูญเสียบไปในการนำเข้าเทคโนโลยี และยังทำให้ประเทศตกเป็นทาสทางความคิด ต้องพึ่งพาต่างชาติ

5. ภาวะการแข่งขันในตลาดโลก ปัจจุบันมีหลายประเทศที่หันมาให้ความสนใจส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรมากขึ้น ทำให้มีคู่แข่งทางการตลาดสินค้าเกษตรในตลาดโลกมากขึ้น ซึ่งบางประเทศสามารถผลิตได้โดยมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่า และสามารถส่งออกสินค้าเกษตรในราคาที่ต่ำกว่าของประเทศไทย ทำให้ประเทศคู่แข่งหันไปสั่งสินค้าจากประเทศที่มีราคาต่ำกว่า

6. คุณภาพของผลผลิตการเกษตรยังควบคุมได้ยาก เนื่องจากผลผลิตการเกษตรสามารถเน่าเสียได้ง่าย จากการเก็บรักษาหรือการขนส่งที่ไม่ถูกวิธี และจากลักษณะของผลผลิตเองที่มีข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการเก็บรักษาสินค้าเกษตร

7. ความสำเร็จในการทำเกษตรขึ้นอยู่กับ ดิน น้ำ และอากาศ (อุณหภูมิจึง) เป็นสำคัญ อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้นผลผลิตพืชชนิดหนึ่ง ๆ ในการผลิตแต่ละพื้นที่จึงให้ผลตอบแทนการผลิตที่แตกต่างกัน

จากปัญหาในการทำเกษตรกระแสหลักที่กล่าวมาแล้ว ทำให้รัฐบาลได้วางนโยบายเพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาและปรับโครงสร้างการเกษตรไปสู่การเกษตรแบบยั่งยืน ดังจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

1.3 นโยบายภาคเกษตรของประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 9 (พ.ศ.2504 – 2549)

นโยบายหลักการพัฒนาภาคเกษตรของไทย เริ่มใช้ตั้งแต่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 - 2509) และสืบเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) ที่ใช้ในปัจจุบัน โดยได้สรุปไว้ ดังนี้

1.3.1 นโยบายหลักการพัฒนาภาคการเกษตรของประเทศไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 3 (พ.ศ.2504 – 2519) ที่เน้นส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการขยายผลผลิตต่อไร่ ขยายเนื้อที่เพาะปลูก ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร มีการนำเครื่องจักรกลและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิต มีการจัดหาปุ๋ยราคาถูกมาจำหน่ายและจัดหาสินเชื่อเพื่อการเกษตรให้เกษตรกรเป็นการเฉพาะ มุ่งผลิตพืชเชิงเดี่ยว (Monoculture) หรือทำการเกษตรกระแสหลัก โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยาสูบ ยางพารา และปอแก้ว เพื่อตอบสนองต่ออุปสงค์ของโลก

ผลการพัฒนาดังกล่าว ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าธรรมชาติเพื่อขยายพื้นที่การเกษตร โดยพื้นที่ป่าลดลงจาก 171 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53.33 ของเนื้อที่ทั้งหมด ในปี 2504 เหลือพื้นที่ป่าไม้เมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (ปี 2519) เพียง 124 ล้านไร่ หรือร้อยละ 38.67 ของเนื้อที่ทั้งหมด

1.3.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 - 5 (พ.ศ.2520 – 2529) ได้มีแนวทางสนับสนุนการปฏิรูปที่ดิน การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เริ่มให้ความสำคัญกับรูปแบบทางเลือกใหม่ ๆ ในการผลิต โดยมีมาตรการกระจายการผลิตในระดับไร่นา จากพืชหลัก 6 ชนิดไปสู่พืชชนิดอื่น ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงด้านรายได้ของเกษตรกรจากความไม่แน่นอนของราคาสินค้าเกษตร ตลอดจนเริ่มมีการศึกษาวิจัยด้านเทคนิคการผลิตในไร่นามากขึ้น

โครงสร้างการผลิตภาคเกษตรโดยรวมยังคงกระจุกตัวอยู่กับพืชหลักไม่กี่ชนิด เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ส่งผลกระทบต่อภาวะการส่งออก ผลผลิตการเกษตรของไทยมีแนวโน้มลดลง ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ มีปัญหาความเสี่ยงจากอิทธิพลของอุปสงค์ อุปทานของตลาดที่มีความยืดหยุ่นน้อย นอกจากนี้ยังพบกับปัญหาการแข่งขันทางการค้า การกีดกันทางการค้า ตลอดจนค่าจ้างแรงงานของประเทศคู่แข่งที่ถูกกว่า จึงเริ่มมีการคิดหารูปแบบทางเลือกใหม่ ๆ ในการผลิตภาคเกษตรมากขึ้น

1.3.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 – 7 (พ.ศ.2530 – 2539) มีแนวทางการพัฒนาการเกษตร รูปแบบการกระจายการผลิตเพื่อเสริมหรือทดแทนสินค้าหลัก ลดความเสี่ยงและเสริมรายได้ของผู้ผลิต ปรับปรุงกลไกการบริหารงานภาครัฐ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกลยุทธ์การพัฒนาแนวใหม่ เพิ่มบทบาทการพัฒนาการเกษตรให้สาขาปศุสัตว์และป่าเศรษฐกิจมากขึ้น มีแผนงานด้านการเกษตรที่สำคัญคือ แผนการกระจายการผลิตระดับไร่นา กำหนดการผลิตว่าให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ไร่นา ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนให้ผลิตสิ่งที่สอดคล้องกับความจำเป็นในการดำรงชีพและความต้องการของตลาด แผนงานที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดพื้นที่เพาะปลูกพืชที่มีปัญหาด้านราคา คือ ข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย ไปสู่กิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าและเหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละพื้นที่ ได้แก่ การปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก ไม้ดอก ไม้ประดับ ไร่นาสวนผสม โคนม โคเนื้อ และการปลูกไม้ทำเชื้อกระดาษ เป็นต้น โดยรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนในด้านการลงทุนบางส่วน โดยการจัดหาสินเชื่อ อุดหนุนปัจจัยการผลิต จัดหาแหล่งน้ำประจำไร่นา และจ่ายค่าสงเคราะห์การปลูกพืชทดแทนแก่เกษตรกร ตลอดจนสนับสนุนด้านการตลาด

ผลการปฏิบัติตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 - 7 พบว่า โครงสร้างการใช้ที่ดินมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง โดยมีการลดพื้นที่ปลูกข้าว เพิ่มการปลูกไม้ผลและพืชไร่ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเกษตรดังกล่าว ยังไม่อาจวัดความเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของเกษตรกรได้ชัดเจน แต่คาดว่าในอนาคตเกษตรกรจะมีรายได้สูงขึ้น เนื่องจากกิจกรรมการเกษตรบางอย่างให้ผลผลิตในระยะปานกลางและระยะยาว เช่น การเลี้ยงโคนม การปลูกไม้ผล เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แผนการกระจายการผลิต และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเกษตรดังกล่าว ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับรายได้ของเกษตรกรและลดความเสี่ยงจากราคาสินค้าหลักที่มีความผันผวน ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการปรับความสมดุลของระบบนิเวศน์หรือความอุดมสมบูรณ์ของดิน หรือแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม

1.3.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) ได้

กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคม ช่วยแก้ปัญหาการพัฒนาที่ขาดความสมดุล คือ “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” เพื่อก้าวไปสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาที่พึงปรารถนาในระยะยาว เน้นการพัฒนาที่ให้ประโยชน์ที่ยั่งยืนแก่คนไทย เป็นระบบเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างมีคุณภาพ โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญดังนี้

1) การพัฒนาศักยภาพของคน ประกอบด้วย การส่งเสริมให้ประเทศมีโครงสร้างประชากรที่เหมาะสม และมีการกระจายตัวของประชากร ที่สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ของประเทศ การปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจให้เกิดผลในทางปฏิบัติ การพัฒนาสติปัญญาและทักษะฝีมือแรงงานให้คนไทยทุกคนมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น ในกระบวนการผลิตและสามารถปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการพัฒนาสุขภาพและพละนาามัย ที่มุ่งเสริมสร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนมีสุขภาพดีถ้วนหน้าและมีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันโรค

2) การพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน ประกอบด้วย แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของชุมชน การสร้างโอกาสให้คน ครอบครัว ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและสังคม การพัฒนาระบบความมั่นคงทางสังคมเพื่อสร้างหลักประกันด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง การเสริมสร้างจิตความสามารถในระบบอำนาจความยุติธรรมและระบบความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่ประชาชน และการส่งเสริมให้วัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาคนและประเทศให้สมดุลและยั่งยืน

3) การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาของภูมิภาคและชนบทเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง ประกอบด้วยแนวทางการกระจายโอกาสและความเจริญด้วยการพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาค การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการกระจายการพัฒนาด้วยการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน การเสริมสร้างโอกาสการพัฒนาเพื่อสร้างอาชีพและการมีงานทำด้วยการส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนและ องค์กรพัฒนาเอกชน การกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและบริการทางสังคม การแก้ไขปัญหาและรักษาสภาพแวดล้อมเมือง การบริหารจัดการงานพัฒนาในลักษณะพหุภาคี ทั้งในงานพัฒนาทั่วไปและในระดับพื้นที่

4) การพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิต ประกอบด้วยแนวทางการเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจให้เข้มแข็งและเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ การปรับโครงสร้างการผลิตให้เข้มแข็งเพื่อให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลกและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย การพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเพื่อเป็นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนการพัฒนาพื้นที่ ชุมชน และบริการ โครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและยกระดับคุณภาพชีวิต

5) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยแนวทางการบริหารจัดการเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ เกิดความสมดุลต่อระบบนิเวศวิทยา รวมทั้งการดูแลรักษาภาวะแวดล้อม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและเป็นฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว การจัดระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดการใช้ประโยชน์และควบคุมดูแลอย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดสรรอย่างเป็นธรรม เป็นประโยชน์ต่อสังคม และชุมชนอย่างแท้จริง รวมทั้งการบริหารจัดการเพื่อป้องกันและบรรเทาภัยอันเกิดจากธรรมชาติ

6) การพัฒนาประชาธิปไตย เป็นการพัฒนาภาครัฐให้มีสมรรถนะและพันธกิจหลักในการเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะของคน ทำให้คนในสังคมเป็นพันธมิตรกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศซึ่งประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างหลักนิติธรรมในการบริหารรัฐกิจ การจัดการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี สนับสนุนให้ประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของภาครัฐ เพิ่มพูนประสิทธิผลและประสิทธิภาพภาครัฐด้วยการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบราชการ ตลอดจนการสร้างความต่อเนื่องในงานบริหารรัฐกิจ โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านนโยบายสาธารณะและการกำหนดระเบียบวาระแห่งชาติ

7) การบริหารจัดการเพื่อให้มีการนำแผนพัฒนาฯ ไปดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ประกอบด้วยแนวทางการแปลงแผนสู่การปฏิบัติด้วยระบบการจัดการในระดับพื้นที่ ตามภารกิจของหน่วยราชการและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในสังคม การพัฒนากลไกของรัฐในการปฏิบัติงาน การเร่งรัดพัฒนาระบบกฎหมายให้เป็นไปในแนวทางของระบบกฎหมายมหาชน เพื่อเอื้ออำนวยต่อการจัดให้มีกฎหมายรองรับแผนพัฒนาฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปรับบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีเพื่อการพัฒนา การเพิ่มประสิทธิภาพของหน่วยงานกลางในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ การพัฒนาสมรรถนะกลไกนอกภาครัฐ และการติดตามและประเมินผลโดยมีการจัดทำดัชนีชี้วัดผลของการพัฒนาแบบองค์รวม

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม คือ การพัฒนาแบบรวมส่วนหรือบูรณาการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ โดยยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” เสริมสร้างรากฐานการผลิตที่เข้มแข็งเกิดความสมดุลระหว่างภาคการผลิตและสร้าง

โอกาสการมีงานทำ และเพิ่มรายได้โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งของคนในสังคม เสริมสร้างการพัฒนาศักยภาพของการพัฒนาภูมิภาคและชนบท พัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของพื้นที่ที่มีการพัฒนาอยู่แล้วให้เป็นฐานเศรษฐกิจที่สมบูรณ์ มั่นคง และการสร้างโอกาสในการพัฒนาฐานเศรษฐกิจใหม่ของประเทศเพิ่มขึ้น โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่และการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน ในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมให้คนชนบทสามารถพึ่งตนเองได้ ให้ได้มีส่วนร่วมและได้รับโอกาสการพัฒนาอย่างทั่วถึง มีครอบครัวที่อบอุ่น มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน มีสภาพแวดล้อมที่ปลอดจากมลพิษ บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มที่ไปพร้อมกับการกระจายโอกาส กิจกรรมทางเศรษฐกิจและบริการทางสังคมจากภาครัฐ อันจะทำให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ มีความยั่งยืน และคนไทยทั้งหมดได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากกว่าที่ผ่านมา

ในช่วงการดำเนินงานตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในปีแรก (พ.ศ.2540) ได้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงิน ภาวะเศรษฐกิจหดตัวลงมากและภาครัฐมีข้อจำกัดในการดำเนินงานให้เป็นไปตามแนวทางของแผน จึงได้ปรับแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และเงื่อนไขใหม่ที่เกิดขึ้น โดยยังคงเน้นแนวคิดให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และเน้นการจัดการกลไกการดำเนินงานให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงปรับแผนตามแนวทาง 4 ประการ คือ ปรับกรอบเศรษฐกิจมหภาค และการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การลดผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจต่อการพัฒนาคนและสังคม การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การปรับระบบการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาประเทศ

1.3.5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 – 2549) การพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 8 ศักยภาพของคนไทย ฐานะความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้น ในด้านการศึกษา คนไทยมีการศึกษาสูงขึ้น จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ยของคนไทยในกลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นจาก 6.6 ปี ในปี 2539 เป็น 7 ปี ในปี 2541 และอัตราการเข้าเรียนหนังสือของเด็กมีแนวโน้มดีขึ้นทุกระดับชั้น ในด้านสุขภาพอนามัยพบว่าคนไทยมีอายุคาดหมายเฉลี่ยสูงขึ้น ทั้งระบบบริการสาธารณสุขมีความก้าวหน้าดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ภาวะความยากจนที่มีแนวโน้มลดลงมาโดยตลอด ในช่วงการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 กลับเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือ ในปี 2504 (เริ่มแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1) สัดส่วนคนยากจน มีร้อยละ 57 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 11.4 ในปี 2539 (สิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7) และกลับเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 15.9 ในปี 2542 (ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8) นั้นแสดงให้เห็นถึงรากฐานทางเศรษฐกิจไทยที่ยังอ่อนแอ เนื่องจากระบบเศรษฐกิจยังมีการพึ่งพิงทุน เทคโนโลยี และตลาดต่างประเทศสูง เมื่อเกิดวิกฤต

เศรษฐกิจขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อที่รุนแรง ทำให้ปัญหาการว่างงาน ปัญหาความยากจน และปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้รุนแรงขึ้น

การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ขยายกระบวนการมีส่วนร่วมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น มีการระดมความคิดของประชาชนทุกระดับ นำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันให้ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาในอนาคตที่คำนึงถึงการสร้างความสมดุลและภูมิคุ้มกันให้ระบบเศรษฐกิจไทย สามารถเติบโตต่อไปได้อย่างมีคุณภาพและอย่างยั่งยืน โดยมีการพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น มีการเตรียมความพร้อมที่ดีรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของโลก เพื่อรักษาสมรรถนะทางเศรษฐกิจของประเทศและการพัฒนาสังคมเพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทยในระยะยาว

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาได้ทุกระดับ ตั้งแต่การดำรงวิถีชีวิตส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และยังปรับใช้ได้กับทุกสาขาการพัฒนา ซึ่งจะนำไปสู่สังคมไทยที่พึงประสงค์ ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณค่าที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

จุดมุ่งหมายหลักของวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 มุ่งเน้นการแก้ปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและการพัฒนาอย่างมี “คุณภาพ” ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในสังคมมีความสุขถ้วนหน้า สามารถพึ่งตนเองและก้าวตามโลกได้อย่างรู้เท่าทัน โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กำหนดบทบาทการพัฒนาประเทศเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของภูมิภาค เป็นประตูเศรษฐกิจเชื่อมโยงกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาค เป็นแกนประสานการเจรจาเสริมสร้างสันติภาพในภูมิภาค และพัฒนาเป็นสังคมและชุมชนที่เข้มแข็ง มีระบบบริหารจัดการที่ดีในทุกระดับ

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การพัฒนาดังกล่าว จึงกำหนดเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศใหม่ โดยเปลี่ยนจากเดิมที่มุ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ไปสู่การพัฒนาประเทศให้มีรากฐานที่เข้มแข็ง และให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ ควบคู่ไปกับการดูแลเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อให้มีการกระจายผลประโยชน์และกระจายรายได้อย่างทั่วถึง สามารถแก้ปัญหาความยากจน รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสในการพึ่งตนเอง พร้อมทั้งยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ จึงกำหนดเป้าหมายสำคัญในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 -2549) ดังนี้

1) เป้าหมายคุณภาพทางเศรษฐกิจ

(1) สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจมหภาค ให้เศรษฐกิจโดยรวมขยายตัวอย่างมีคุณภาพและมีเสถียรภาพ โดยมีเป้าหมายให้เศรษฐกิจขยายตัวเข้าสู่ระดับเฉลี่ยร้อยละ 4-5 ต่อปี เพื่อลดความยากจน และการเพิ่มการจ้างงานใหม่ในประเทศให้ได้ไม่ต่ำกว่า 230,000 คนต่อปี มีอัตราเงินเฟ้อโดยเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 3 ต่อปี และรักษาการเกินดุลบัญชีเดินสะพัดให้คงอยู่เฉลี่ยประมาณร้อยละ 1 - 2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ รวมทั้งรักษาทุนสำรองเงินตราต่างประเทศให้มีเสถียรภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นของนักลงทุน

(2) ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจทั้งภาคการผลิต การค้า และบริการ รวมทั้งสร้างความสามารถทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยมีเป้าหมาย

ก. ให้การส่งออกสินค้าขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 6 ต่อปี เพิ่มส่วนแบ่งตลาดส่งออกของไทยให้อยู่ในระดับร้อยละ 1.1 ของตลาดโลก

ข. ให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของภาคเกษตรขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 2.0 ต่อปี และภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4.5 ต่อปี

ค. เพิ่มสมรรถนะประสิทธิภาพการผลิต โดยผลิตภาพการผลิตรวมในภาคเกษตรเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 0.5 ต่อปี ผลิตภาพการผลิตรวมในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2.5 ต่อปี และผลิตภาพของแรงงานเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 3 ต่อปี

ง. เพิ่มรายได้การท่องเที่ยวโดยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 7-8 ต่อปี และให้คนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 3 ต่อปี

จ. สนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 0.4 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ

2) เป้าหมายการยกระดับคุณภาพชีวิต

(1) ให้ประเทศไทยมีโครงสร้างประชากรที่สมดุล และขนาดครอบครัวที่เหมาะสม ให้คนไทยมีคุณภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีคุณธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ขยายการประกันสุขภาพให้ครอบคลุมประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และให้มีระบบการคุ้มครองทางสังคมที่สร้างหลักประกันแก่คนไทยทุกช่วงวัย ลดอาชญากรรมและป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติด

(2) เพิ่มความเข้มแข็งให้ชุมชนและประชาสังคม

3) เป้าหมายการบริหารจัดการที่ดี

4) เป้าหมายการลดความยากจน

แนวทางการพัฒนาเร่งด่วนประการหนึ่ง เพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม คือ การพัฒนาและเสริมสร้างฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง มีคุณภาพและเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาใน 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์การพัฒนา ทั้ง 3 ยุทธศาสตร์ มุ่งเน้นการเสริมสร้างคนไทยให้มีคุณภาพ เป็นคนเก่ง คนดี มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยมีการพัฒนาควบคู่ไปกับการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงทางสังคมให้ครอบคลุมประชาชนทุกคนตลอดทุกช่วงวัย ขณะเดียวกันต้องพัฒนาสภาพแวดล้อมรอบตัวคนให้เกื้อหนุนการพัฒนา โดยเชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองให้สนับสนุนซึ่งกันและกัน นำไปสู่การกระจายโอกาส ลดความยากจนและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เท่าเทียมกันของประชาชนในทุกพื้นที่ ควบคู่กับการพัฒนาเมืองและชนบทให้สงบ สะอาด สะอาดปลอดภัย มีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่ความน่าอยู่มากขึ้น สร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการจัดการทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีการใช้ประโยชน์ มีการอนุรักษ์ฟื้นฟู และมีการควบคุมดูแลผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละพื้นที่ สร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ให้เป็นการลงทุนทางเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการนำประเทศไปสู่ การเป็นประตูเศรษฐกิจของภูมิภาคที่เชื่อมโยงกับตลาดโลกมากขึ้นด้วย

ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เริ่มปรับตัวเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมือง แต่การจัดการพื้นที่ที่แยกส่วนการพัฒนาชนบทและเมืองออกจากกัน ทำให้ขาดความเชื่อมโยงทั้งด้านนโยบายและการปฏิบัติ ผนวกกับนโยบายการบริหารแบบรวมศูนย์ที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและ

ท้องถิ่น ได้ส่งผลให้เศรษฐกิจภาคเมืองมีการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากกว่า โดยที่การพัฒนาแยกห่างจากพื้นที่ชนบท ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบทมากขึ้น ทั้งในด้านการกระจายรายได้ และการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตลอดจนคุณภาพและการกระจายบริการทางสังคม โดยการเติบโตของเมืองไม่ได้มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาชนบทเท่าที่ควร ก่อให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนา และไม่สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการพึ่งตนเองได้น้อยลง

สภาวการณ์ดังกล่าวทำให้ภาคชนบทเจริญเติบโตไม่เท่าเทียมกันและเกิดภาวะความยากจนและความด้อยหลังทั้งยังขาดความเชื่อมโยงกับระบบเมืองและโลกภายนอก ขณะที่ภาคการเกษตรซึ่งเป็นฐานการผลิตที่สำคัญ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ขาดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเสื่อมโทรมลง ประกอบกับแรงจูงใจจากรายได้นอกภาคเกษตร ทำให้คนชนบทต้องอพยพย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีขึ้นในการประกอบอาชีพในเมือง ส่งผลให้ที่ดินเพื่อการเกษตรถูกละทิ้ง ขณะที่การขยายตัวอย่างไร้ทิศทางของพื้นที่เมือง โดยไม่มีระบบผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของสภาวะสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของคนทั้งในเมืองและชนบท

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์การจัดการเชิงพื้นที่ในมิติใหม่ที่ มุ่งปรับ โครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ประสานเชื่อมโยงชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูลกันและกัน นำไปสู่เป้าหมายระยะยาวในการกระจายโอกาสการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้เท่าเทียมกันตามศักยภาพในทุกพื้นที่ โดยจะดำเนินการตามหลัก

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ยึดคนในพื้นที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม ที่อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนฐานรากทั้งในชนบทและเมืองเป็นพื้นฐาน ให้คนส่วนใหญ่ของประเทศมีพลังเพิ่มขีดความสามารถด้วยตนเอง และพึ่งตนเองได้ รวมทั้งใช้ทุนทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่างรอบคอบ ระมัดระวังและมีประสิทธิภาพ สร้างเศรษฐกิจพออยู่พอกินเป็นภูมิคุ้มกันเบื้องต้น ขณะเดียวกันมีการเชื่อมโยงเศรษฐกิจชนบทและเมืองที่ผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นโดยลำดับ ภายใต้ความมีเหตุผลและเกื้อกูลกัน ควบคู่กับการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง สามารถรองรับการกระจายภารกิจด้านการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสนับสนุนกระบวนการชุมชนและประชาสังคมในการร่วมสร้างความเป็นธรรมแก่คนทุกระดับในสังคม โดยเฉพาะคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามที่ในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากโดยปราศจากการจัดการดูแลอย่างเหมาะสม ได้ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมและ

ไม่ยั่งยืนอย่างรุนแรง ทรัพยากรดิน ป่าไม้ ป่าชายเลน ประมง และชายฝั่ง ถูกนำมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยไม่มี การฟื้นฟูอย่างจริงจัง การบังคับใช้กฎหมายไม่เข้มงวด และไม่มีประสิทธิผล ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในภาวะเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อสมดุลของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรน้ำเกิดปัญหาความขาดแคลน การใช้สารเคมีทางการเกษตรมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและดิน อีกทั้งการนำทรัพยากรแร่มาใช้โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม ได้ก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในหลายพื้นที่

ขณะเดียวกัน การขยายตัวของการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและบริการตลอดจนการลงทุนด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เป็นไปอย่างไร้ระเบียบและขาดทิศทางที่เหมาะสม กอปรกับมีการนำพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมทางการเกษตรไปใช้ประโยชน์ โดยมีได้คำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ ทั้งหมดนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษอย่างกว้างขวาง

เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในช่วงระยะเวลา 5 ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย แนวทางการพัฒนา จึงมุ่งให้ความสำคัญกับการปรับกลไก และกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้มีประสิทธิผล โดยเน้นระบบการบริหารงานที่โปร่งใสและการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและชุมชน อนุรักษ์ฟื้นฟูและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน มีการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในระดับพื้นที่ลุ่มน้ำ พื้นที่ชายฝั่งและทะเล อนุรักษ์พื้นที่ป่า จัดการทรัพยากรดินที่มีปัญหาและเสื่อมโทรม อนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองและแหล่งท่องเที่ยว จัดการมลพิษอย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับการส่งเสริมการผลิตที่สะอาดและการนำกลับมาใช้ใหม่ โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งคือ พื้นที่ทรัพยากรดินที่มีปัญหาและเสื่อมโทรม ให้มีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยสนับสนุนกิจกรรมการเกษตรแบบยั่งยืนหรือเกษตรเชิงอนุรักษ์ เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและลดการตกค้างของสารเคมีในดินและน้ำ โดยให้ชุมชนมีบทบาทหลักและภาครัฐสนับสนุนด้านวิชาการ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กำหนดยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เนื่องจากความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางสังคมเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจจะต้องสามารถสร้างให้เกิดเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกันที่เอื้อต่อการปรับตัวเมื่อได้รับผลกระทบจากภาวะผันผวนของระบบเศรษฐกิจโลก รวมทั้งจะต้องมีสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันสูง ทั้งนี้ จะต้องให้ความสำคัญต่อการเชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในประเทศและภายนอกประเทศอย่างมีประสิทธิภาพและรู้เท่าทัน มีการปรับโครงสร้างการผลิต โดยใช้เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิตแทนการเพิ่มการใช้ปัจจัยการผลิต ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงกิจกรรมในภาคเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ รวมทั้งเชื่อมโยงธุรกิจขนาดใหญ่กับธุรกิจ

ขนาดกลางและขนาดย่อมอย่างสมดุล เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิตและบริการที่ตรงกับความต้องการของตลาดภายในและภายนอกประเทศตลอดจนสร้างความแปลกใหม่ เพื่อนำตลาด นำไปสู่การเพิ่มการจ้างงาน การยกระดับรายได้ที่แท้จริงและคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ

ภาคการผลิตในช่วงที่ผ่านมาได้มีการปรับตัวที่ค่อนข้างช้า เมื่อเปรียบเทียบกับภาวะที่โลกปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจที่อาศัยฐานความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา เนื่องจากประสิทธิภาพการผลิตทั้งในภาคเกษตรและอุตสาหกรรมยังอยู่ในระดับต่ำกว่าประเทศคู่แข่ง โดยพืชเกษตรหลักไม่สามารถแข่งขันได้ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ขาดการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะที่ดินและทรัพยากรน้ำ ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของฐานการผลิต และเป็นปัญหาต่อเนื่องด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบต่อพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว อีกทั้งสถาบันเกษตรกรยังขาดความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและภาคการเกษตรโดยรวม ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีต้นทุนในกระบวนการผลิตสูง เนื่องจากแรงงานขาดทักษะและไม่สามารถปรับใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพต่ำ ขาดการออกแบบที่ดีรวมทั้งระบบโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีจุดอ่อนในด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิต ขาดการพัฒนาอุตสาหกรรมสนับสนุนและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ส่วนใหญ่ยังอ่อนแอและขาดกลไกที่จะประสานเชื่อมโยงธุรกิจข้ามชาติในการถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อยกระดับทักษะฝีมือแรงงาน รวมทั้งผู้ประกอบการของไทยส่วนใหญ่ยังไม่สามารถปรับตัวเพื่อการแข่งขันในตลาดที่มีพลวัตและผันผวนสูงขึ้นได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เพื่อให้ประเทศมีรากฐานการผลิตที่แข็งแกร่ง มีความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก และกระจายผลสู่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทอย่างทั่วถึง โดยให้พัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถการแข่งขันในระดับประเทศ ระดับวิสาหกิจและหน่วยผลิตพื้นฐาน โดยการปรับโครงสร้างของภาคการผลิต ทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และการบริการบนพื้นฐานการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิต และการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า ที่มุ่งเน้นการพัฒนาในเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงสร้างความเชื่อมโยงและความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจภายในประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยการวางรากฐานและสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจเสรี นำไปสู่การยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ ให้ประเทศไทยคงความเป็นแหล่งผลิตอาหารสำคัญของโลก โดยเพิ่มส่วนแบ่งตลาดส่งออกสินค้าเกษตร รวมทั้งเป็นแหล่งแปรรูปสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพสูงสร้างความมั่นคงของภาคเกษตร โดยขยายกระบวนการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรด้วยการยกระดับรายได้ควบคู่กับการมีงานทำและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเสริมสร้างสมรรถนะทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการปรับโครงสร้างการผลิตและการค้าให้สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยอาศัยปัจจัยหลักที่สำคัญ ได้แก่ ทักษะและองค์ความรู้ของคน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การบริหารจัดการ และการยกระดับคุณภาพโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของกระบวนการผลิตและความคล่องตัวด้านการตลาด คำนึงถึงสมดุลกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการสร้างและผลักดันการเพิ่มผลผลิตอย่างเป็นขบวนการในระดับชาติ การส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ธุรกิจชุมชน รวมทั้งการปรับระบบการเจรจาการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประเทศให้มีเอกภาพสร้างอำนาจต่อรอง และขยายศักยภาพการลงทุนร่วมกับประเทศ

สร้างความสมดุลระหว่างการผลิตกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมกระบวนการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน โดยให้เกษตรกรเรียนรู้จากประสบการณ์ของเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในหลายๆ รูปแบบ ขยายการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อสร้างคุณภาพของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และเสริมสร้างขีดความสามารถการเพิ่มผลผลิต เพื่อให้การเกษตรยั่งยืนอยู่รอดได้ในเชิงพาณิชย์ โดยให้มีการจำแนกประเภทกิจกรรมทางการเกษตรแบบยั่งยืนที่มีโอกาสในการพัฒนาสูง ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และช่องทางการตลาดที่แตกต่างกัน

สร้างระบบเครือข่ายให้สามารถเชื่อมโยงการเกษตรแบบยั่งยืนและระบบเศรษฐกิจชุมชน พร้อมทั้งพิจารณาจัดทำมาตรฐานการผลิตและคุณภาพสินค้าเกษตรแบบยั่งยืน ควบคู่ไปกับการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้แก่ผู้ผลิตและผู้บริโภคให้ตระหนักในเรื่องคุณภาพของสินค้าเกษตรปลอดภัย

สร้างความรู้และความเข้าใจให้แก่เกษตรกรเพื่อลดปริมาณการใช้สารเคมีการเกษตรอย่างทั่วถึง เพื่อส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยให้แพร่หลาย พร้อมทั้งเร่งรัดการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อทดแทนสารเคมีการเกษตรและให้มีการขยายผลในเชิงพาณิชย์อย่างกว้างขวาง

1.3.6 สรุปนโยบายการพัฒนาภาคเกษตรของไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 - 9 นโยบายการพัฒนาภาคเกษตรของไทยในช่วงแรก เน้นการขยายผลผลิตต่อไร่ ขยายเนื้อที่เพาะปลูก มุ่งผลิตพืชเชิงเดี่ยว หรือทำการเกษตรกระแสหลัก เพื่อตอบสนองต่ออุปสงค์ของตลาดโลก ต่อมาเนื่องจากปัญหาความไม่แน่นอนของราคาสินค้าเกษตร ปัญหาอุปสงค์ อุปทานของตลาดโลก จึงทำให้รัฐบาลหันมาใช้นโยบายกระจายผลผลิตในไร่นา กำหนดการผลิตที่เหมาะสมกับพื้นที่ไร่นา ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนให้ผลิตสิ่งที่สอดคล้องกับความเป็นในการดำรงชีพ และความต้องการของตลาด และกระจายการผลิตไปสู่สินค้าเกษตรชนิดอื่น ๆ นอกจากพืชหลัก

ไม่ก็ชนิด เพื่อลดความเสี่ยงด้านราคา ตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ได้เน้นการพัฒนา เศรษฐกิจแบบองค์รวม และให้ประโยชน์ที่ยั่งยืน เป็นระบบเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากได้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงินในปี พ.ศ.2540 ทำให้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ทำให้ปัญหาการว่างงาน ปัญหาความยากจน และปัญหา ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้รุนแรงขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรากฐานทางเศรษฐกิจของไทย ที่ยังอ่อนแอ ยังมีการพึ่งพิงทุน เทคโนโลยี และตลาดต่างประเทศสูง ดังนั้น รัฐบาลจึงได้ขยาย กระบวนการมีส่วนร่วมให้กว้างขวาง คำนึงถึงการสร้างสมดุลและภูมิคุ้มกันให้ระบบเศรษฐกิจไทย สามารถเติบโตต่อไปได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน โดยมีการพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาในทุกระดับ เพื่อให้เกิดการ พัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

1.4 บทบาทของภาครัฐบาลในการส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่

การเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นการเกษตรแบบยั่งยืนรูปแบบหนึ่ง ได้ถูกนำมาใช้ เป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างและฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชน พื้นฟูรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ และสภาพแวดล้อม เสริมสร้างระบบการเรียนรู้ และระบบการจัดการ เน้นกระบวนการในการสร้าง ฐานรากชุมชนให้เข้มแข็งทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม แก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ

กลุ่มเป้าหมาย คือ เกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 10 - 15 ไร่ มีการอบรม ให้ความรู้หลักการทฤษฎีใหม่ให้แก่เกษตรกรเพื่อนำไปปฏิบัติให้ได้ผล โดยเน้นการจัดการทรัพยากร น้ำในไร่นา สำหรับกักเก็บน้ำไว้สนับสนุนการผลิตทางการเกษตร การจัดสรรที่ดินออกเป็นสัดส่วน 30:30:30:10 เป็นพื้นที่สำหรับขุดสระน้ำ เป็นพื้นที่ใช้ในการทำนา เป็นพื้นที่สำหรับเพาะปลูกพืชผัก สวนครัวหรือไม้ผล เป็นพื้นที่ปลูกสร้างบ้านที่อยู่อาศัยและกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ตามลำดับ โดย รัฐบาลได้ให้งบประมาณสนับสนุนในการปรับพื้นที่ตามหลักการทฤษฎีใหม่ผ่านหลายหน่วยงาน อาทิ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เป็นต้น

รัฐบาลได้ตั้งเป้าหมายการส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ ปี 2541 และ 2542 ปีละ 8,000 รายทั่วประเทศ โดยในปีประมาณ 2541 ได้จัดสรรงบประมาณส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ 54.68 ล้านบาท ปีงบประมาณ 2542 ได้จัดสรรงบประมาณส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ 962 ล้านบาท ซึ่งประกอบด้วยงบประมาณปกติ 185 ล้านบาท และงบเงินกู้ 777 ล้านบาท

2. ประเด็นปัญหาการวิจัย

ตามที่ภาคราชการได้นำ “การเกษตรทฤษฎีใหม่” มาเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในมาตรการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ เพื่อเป็นการสร้างและฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองหรือเศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นที่น่าสนใจว่า หากคำนึงถึงต้นทุนและระยะเวลาในการผลิตแล้ว เกษตรกรที่ทำการผลิตแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ จะสามารถพึ่งพาตนเองมีผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงต่อการดำรงชีพของเกษตรกรได้จริงหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตแบบเกษตรกระแสหลัก และรูปแบบการผลิตใดที่ให้ผลตอบแทนแก่เกษตรกรมากกว่าหรือยังยืนกว่ากัน

งานวิจัยนี้ จะทำการวิเคราะห์ต้นทุนและผลได้ระหว่างการผลิตการเกษตรกระแสหลักกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตลอดจนศึกษาผลกระทบด้านสังคมจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต เช่น การเคลื่อนย้ายแรงงานภาคเกษตร ความสุขและความพึงพอใจของสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ร่วมกัน ไม่ต้องจากไปทำงานนอกชุมชน

ผลที่ได้จากการวิจัยจะสามารถนำไปเผยแพร่ เป็นข้อมูลความรู้ทางเลือกรูปแบบการผลิตให้แก่ประชาชนทั่วไป ตลอดจนเป็นข้อมูลให้แก่หน่วยงานของรัฐในการวางแผนงาน/โครงการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมหรือสนับสนุนรูปแบบการผลิตที่เหมาะสม สามารถสร้างความมั่นคงทางรายได้ และเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ช่วยสร้างรากฐานระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง และการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ตลอดจนเป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมต่อไป

3. วัตถุประสงค์

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลได้ระหว่างการผลิตการเกษตรกระแสหลักกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนค่าใช้จ่ายและผลได้ ระหว่างการผลิตการเกษตรกระแสหลักกับการเกษตรทฤษฎีใหม่

3.2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ สำหรับใช้เป็นแนวทางส่งเสริมและปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานของภาครัฐในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนให้บรรลุผลสำเร็จต่อไป

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลได้ระหว่างการผลิตการเกษตรกระแสหลักกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร จะศึกษาในประเด็นหลัก 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

4.1 ศึกษาเหตุจูงใจในการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการทำเกษตรกระแสหลักมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม

4.2 ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนค่าใช้จ่ายและรายได้จากการผลิตภาคเกษตรระหว่างการผลิตเกษตรกระแสหลักกับการผลิตเกษตรทฤษฎีใหม่

4.3 ศึกษารูปแบบระบบการผลิต โครงสร้างของทรัพยากรการผลิตภาคเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเปลี่ยนเป็นการผลิตแบบเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว

4.4 ศึกษาผลกระทบการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อโครงสร้างระบบการผลิตภาคเกษตรโดยรวม ตลอดจนความสอดคล้องกับการพัฒนาแบบยั่งยืนตามนโยบายของรัฐบาล

5. สมมติฐานการวิจัย

รูปแบบการผลิตเกษตรทฤษฎีใหม่ จะสามารถลดปัญหาที่มีในการผลิตเกษตรกระแสหลัก ได้แก่ ปัญหาความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาผลผลิต ปัญหาต้นทุนการผลิตสูงจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร ปัญหาวัชพืช (ที่ดิน) และทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ การผลิตเกษตรทฤษฎีใหม่จะสามารถลดต้นทุนและเพิ่มรายได้ที่แท้จริงมากกว่าการผลิตเกษตรกระแสหลัก ตลอดจนผลได้ทางอ้อมต่อครอบครัวเกษตรกรทฤษฎีใหม่ที่จะมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดีกว่า แข็งแรงกว่าเกษตรกรกระแสหลัก

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการวิจัยจะแสดงให้เห็นทราบถึงรายได้ที่แท้จริงจากการผลิตการเกษตรแบบกระแสหลักกับการผลิตแบบทฤษฎีใหม่ ตลอดจนตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรายได้ เงื่อนไขและอุปสรรคในการผลิต และการเปลี่ยนแปลงในชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศน์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการเลือกรูปแบบการผลิตที่เหมาะสมต่อการพัฒนาประเทศ เพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ของเกษตรกรที่เป็นรากฐานระบบเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

7. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิเคราะห์ต้นทุนและผลได้ระหว่างการผลิตการเกษตรกระแสหลักกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร มีดังนี้

7.1 การเกษตรกระแสหลัก (Mainstream agriculture) หมายถึง การผลิตภาคเกษตรที่เน้นการผลิตพืชหรือสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งหรือเพียงไม่กี่ชนิด แต่ผลิตเป็นจำนวนมาก โดยใช้เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ เน้นการใช้เครื่องจักรกลแทนแรงงานคนและสัตว์ ใช้พันธุ์พืชใหม่ๆ ที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง และใช้สารเคมีในการเกษตรเพื่อให้สามารถผลิตได้ในปริมาณที่มากที่สุด และมีผลผลิตที่มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด เป็นการผลิตเพื่อตอบสนองอุปสงค์ของตลาด เป้าหมายการผลิตเพื่อให้มีกำไรสูงสุด หรือเป็นการทำเกษตรเชิงพาณิชย์ (Commercial Agriculture)

7.2 การเกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture) หมายถึง การผลิตภาคเกษตรแบบยั่งยืน ที่เน้นการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองและครัวเรือนในระดับชีวิตที่ประหยัด เน้นการจัดการทรัพยากรน้ำในไร่นา เน้นการทำกิจกรรมการเกษตรหลายชนิดในพื้นที่ และเน้นการร่วมมือกันช่วยเหลือกัน พึ่งพากันในชุมชนเพื่อเป็นอำนาจต่อรองกับภายนอก

มีลักษณะกระบวนการผลิตที่สำคัญดังนี้

1. เป็นรูปแบบการผลิตภาคเกษตรสำหรับเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 10 - 15 ไร่ มีการจัดสรรที่ดินออกเป็นสัดส่วน 30 : 30 : 30 : 10 เป็นพื้นที่สำหรับขุดสระน้ำ เป็นพื้นที่สำหรับเพาะปลูกพืชไร่ ผักสวนครัวหรือไม้ผล เป็นพื้นที่ใช้ในการทำนา เป็นพื้นที่ปลูกสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ตามลำดับ

2. เน้นการจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อสนับสนุนการผลิตทางการเกษตร เป็นการเพิ่มผลิตภาพของที่ดิน จากการทำดินมีน้ำเพื่อการเกษตรเพียงพอจากแหล่งน้ำในไร่นาสามารถใช้ปลูกพืชได้ตลอดปี

3. เน้นการทำกิจกรรมการเกษตรหลายชนิดในพื้นที่ ทั้งการปลูกพืช การปศุสัตว์ และการประมง ในลักษณะเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตให้เกิดประโยชน์ต่อเนื่องกันอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการสูญเสีย ช่วยประหยัดต้นทุนการผลิต เพิ่มความมั่นคงด้านอาหารให้มีผลผลิตที่พอเพียงสำหรับการบริโภคในครัวเรือน ให้สามารถเลี้ยงตัวเองพึ่งพาตัวเองได้ เพิ่มความมั่นคงด้านรายได้ เพิ่มผลิตภาพแรงงานการเกษตร มีการใช้แรงงานทำการเกษตรตลอดทั้งปี ช่วยลดปัญหาแรงงานอพยพออกนอกพื้นที่นอกฤดูกาลเกษตร ช่วยฟื้นฟูความสมดุลของระบบนิเวศน์ ในไร่นา

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับขีดจำกัดของการพัฒนา

การพัฒนาประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจากการขยายตัวของรายได้ประชาชาติ การเพิ่มขึ้นของผลิตผล ปัจจัยการผลิต และประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อก้าวไปสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจ ในทางการค้าและการเมืองระหว่างประเทศ

กิจกรรมการผลิตของระบบเศรษฐกิจ ได้นำทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติ มาแปรรูปให้เป็นสินค้าเพื่อการบริโภค ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่มีไม่จำกัด การใช้ทรัพยากรธรรมชาติพิจารณาเพียงผลได้ทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงิน โดยใช้ประสิทธิภาพในการผลิต และผลกำไรสูงสุดเป็นเครื่องมือในการวัดความคุ้มค่า ขาดความตระหนักถึงต้นทุนทางสังคมและความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ในกระบวนการผลิตยังปล่อยของเสียกลับสู่สิ่งแวดล้อมด้วย

การเกษตรกระแสหลัก (Mainstream Agriculture) ที่เน้นรูปแบบการผลิตพืชหรือสัตว์เพียงชนิดใดชนิดหนึ่งหรือเพียงไม่กี่ชนิด เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นภาพของขีดจำกัดในการพัฒนาได้อย่างดี วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ (2535) กล่าวถึงการเกษตรดังกล่าวว่าเป็นการเกษตรแบบปฏิวัติเขียวหรือการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร ที่เกิดจากการปรับปรุงพันธุ์ให้ได้ผลผลิตสูงขึ้นกว่าพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิม โดยในการผลิตพืชให้ได้ผลดี มีผลผลิตต่อไร่สูง ต้องผลิตเป็นจำนวนมากในพื้นที่กว้างใหญ่ควบคู่ไปกับการใช้สารเคมี ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ระบบการชลประทานที่ดีตลอดจนการนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเกษตรด้วย

การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ทางการเกษตร ต้องอาศัยผลิตภัณฑ์จากเชื้อเพลิงฟอสซิล ดึกดำบรรพ์ ในรูปของปุ๋ย สารเคมีปราบศัตรูพืช และน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องจักรกลการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยพบว่าต้นทุนเกี่ยวกับการผลิตอาหารนั้น ร้อยละ 60 เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าน้ำมันเชื้อเพลิงในการขนส่ง ค่าน้ำมันในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรและผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมที่อยู่ในรูปของปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช

เชื้อเพลิงฟอสซิลนั้นถูกสะสมอยู่ในโลกนับล้าน ๆ ปี ถูกเก็บไว้ภายใต้โครงสร้างพื้นฐานทางธรณีวิทยาที่มั่นคงใต้พื้นโลกที่ลึกลงไป การขุดเจาะและสูบเอาเชื้อเพลิงเหล่านี้มาใช้เป็นปริมาณมหาศาลในช่วงเวลาเพียงไม่กี่สิบปี เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดสถานะที่ไร้สมดุลขึ้นในระบบนิเวศของโลก ทั้งที่เห็นได้จากปัญหาสารเคมีจากปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ที่ใช้ในการเกษตร ตกค้างก่อให้เกิดมลภาวะทั้งดินและน้ำ ดินเสื่อมโทรม ปัญหาขยะจากถุงพลาสติกที่ย่อยสลายช้า ปัญหาราบน้ำมันในทะเลที่เป็นมลภาวะต่อสิ่งมีชีวิตในทะเล ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ทำให้โลกร้อนขึ้น ฝนกรดที่เกิดจากการเผาไหม้ถ่านหิน เป็นต้น

การปลูกพืชชนิดเดียวในพื้นที่ดินเดิมซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดยเฉพาะการปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด นั้น ส่งผลให้ธาตุอาหารในดินตามธรรมชาติที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืชสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ไป ทำให้ผลผลิตในปีหลัง ๆ ลดต่ำลง จึงมีการนำปุ๋ยเคมีมาใช้เพิ่มปริมาณธาตุอาหารในดินเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต ซึ่งพบว่าในช่วงแรกของการใช้ปุ๋ยจะให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น แต่ในระยะยาวแล้วผลผลิตที่ได้จะเพิ่มในอัตราที่ลดลง นอกจากนี้การใช้ปุ๋ยเคมีไปนาน ๆ ทำให้มีสารเคมีตกค้างในดิน ดินเสื่อมสภาพ เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน

ดังตัวอย่างข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าขีดจำกัดของการพัฒนาเกิดจากปริมาณที่จำกัดของทรัพยากร (ความอุดมสมบูรณ์ของดิน) และระบบนิเวศของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาเศรษฐกิจโดยการนำทรัพยากรธรรมชาติมาแปรรูปผลิตสินค้า เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่ไม่มีขีดจำกัด ส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างไม่จำกัดและไม่ตระหนักถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่สูญเสียไป ทำให้เกิดการพังทลายของระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หากมนุษยชาติยังมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจแล้ว ในท้ายที่สุดระบบเศรษฐกิจจะชะงักตัวลง สิ่งแวดล้อมจะขาดสมดุลทางนิเวศน์ และสังคมจะล่มสลาย

ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจควรเน้นการพัฒนาแบบยั่งยืน มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ตามความจำเป็นพื้นฐาน ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศที่สมดุลควบคู่กันไป ตลอดจนต้องคำนึงถึงความเสมอภาคในการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ ทั้งมนุษย์ในยุคปัจจุบันและมนุษย์ในยุคต่อไปด้วย เพื่อให้การพัฒนานั้นยั่งยืน ไม่เผชิญกับขีดจำกัดของธรรมชาติ ควรตระหนักถึงความจริงว่าทรัพยากรของโลกมีอยู่อย่างจำกัด ไม่มีเพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการที่ไม่มีขีดจำกัดของมนุษย์ ดังที่ มหาตม คานธี รัฐบุรุษของอินเดียและของโลกกล่าวไว้ว่า “โลกนี้มีทรัพยากรพอที่จะแบ่งปันให้กับคนได้ทุกคน แต่ไม่เพียงพอที่จะตอบสนองต่อความโลภของคนแม้เพียงคนเดียวได้”

1.2 แนวพระราชดำริการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง พึ่งตนเอง ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

1.2.1 การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (เศรษฐกิจพอเพียง) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะทรงงานด้านการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย ทรงให้ความสำคัญในการพัฒนาแหล่งน้ำ สิ่งแวดล้อม และการเกษตรที่เน้นการพึ่งพิงธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และให้มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีอยู่มากมาย หลายประเภท แตกต่างกันไปตามลักษณะและวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น ซึ่งส่วนมากเป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านการทำมาหากินของประชากรเป็นสำคัญ โดยทรงยึดหลักความเรียบง่าย ทั้งนี้ ได้ทรงใช้คำว่า “Simplify” หรือ “Simplicity” ทั้งในแนวคิดและด้านเทคนิควิชาการจะต้องสมเหตุผล ต้องรวดเร็วและสามารถแก้ไขปัญหาให้ก่อประโยชน์ได้จริง ตลอดจนต้องมุ่งไปสู่วิถีแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability)

ดังที่ ศรีนิตย์ บุญทอง (เอกสารประกอบการบรรยาย “โครงการฝึกรอบม หลักสูตร การเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท” 2543:32) ได้บรรยายในตอนหนึ่งว่า “ทรงให้ความสำคัญว่า “น้ำคือชีวิต” ดังพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานไว้ว่า “...หลักสำคัญต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้... ” ...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเรื่องสิ่งแวดล้อมว่า เมื่อมีการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยเฉพาะในเรื่อง ดิน น้ำ และป่าไม้

สำหรับพระราชดำริเรื่องการเกษตร ศรีนิคย์ บุญทอง (เอกสารประกอบการบรรยาย “โครงการฝึกอบรม หลักสูตร การเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท” 2543:33) กล่าวไว้ดังนี้

“มีพระราชประสงค์ที่จะให้เกษตรกร “พึ่งตนเองได้” โดยเฉพาะเรื่องอาหารเป็นอันดับแรก ได้แก่ ข้าว พืชผัก ไม้ผล จึงทรงพยายามไม่ให้เกษตรกรพึ่งพาพิชอย่างเดียว เพราะเกิดความเสียหายง่าย เสี่ยงต่อการตลาด ทรงคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ดังพระราชดำรัส “...ไม่จำเป็นต้องส่งเสริมผลผลิตให้ได้ปริมาณสูงสุดแต่เพียงอย่างเดียว เพราะเป็นการสิ้นเปลืองค่าไส้หุ้ยและทำลายคุณภาพดิน แต่ควรศึกษาสภาวะตลาดการเกษตร ตลอดจนการควบคุมราคาผลผลิตไม่ให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน...” ...หลักการสำคัญอีกอย่างคือ ทรงเน้นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้มากที่สุด การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติยังมีลักษณะสอดคล้องกับวิธีการที่สำคัญของพระองค์ อีกประการหนึ่งคือ การประหยัด โดยที่ทรงเน้นความจำเป็นที่จะลดค่าใช้จ่ายในการทำมาหากินของเกษตรกรลงให้เหลือน้อยที่สุด โดยอาศัยพึ่งพิงธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ...ทรงเห็นว่าการพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จะมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเกษตร เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาในระยะยาว ดังนั้น จึงทรงสนพระราชหฤทัย อย่างยิ่งต่อการที่จะทำนุบำรุงให้มีการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แหล่งน้ำ และดิน ให้อยู่ในสภาพที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอย่างมาก ที่สุดและยาวนานที่สุด โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอันเป็นหลักสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกษตรแบบยั่งยืน”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการพัฒนาอย่างองค์รวม ทำเป็นขั้นตอน ดังมีพระราชดำรัส พระราชทานไว้เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจจะกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยะประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชน ในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถ

สร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงต่อไปโดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ที่พระราชทานต่อคณะรัฐมนตรีและคณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้า เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม ดังนี้

“...มาใหม่ ๆ นี้ โครงการต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น โรงงานก็เกิดขึ้นมาก จนกระทั่งคนเขานึกว่าประเทศไทยเป็นเสือตัวเล็ก ๆ และเป็นเสือตัวโตขึ้น เราไปเห่อว่าจะเป็นเสือ ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกินแบบพอมีพอกินหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอกเพียงพอกับตัวเอง อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเองสำหรับครอบครัว อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้นักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้ำสมัยจริงอาจจะล้ำสมัย เพราะว่าคนอื่นเขาก็ต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง รู้สึกไม่หรรษา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า การผลิตที่พอเพียงทำได้ อย่างข้าวที่ปลูก เคยสนับสนุนให้ปลูกข้าวให้พอกเพียงพอกับตัวเอง เก็บเอาไว้ในยุ้งเล็ก ๆ แต่ละครอบครัวเก็บและถ้ามีพอกก็ขาย แต่คนอื่นกลับมาบอกว่าไม่สมควร โดยเฉพาะทางภาคอีสาน เขาบอกต้องปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อที่จะขาย อันนี้ถูกต้องข้าวหอมมะลิขายได้ดี แต่เมื่อขายแล้วของตัวเองจะบริโภคเองต้องซื้อจะซื้อจากใคร ทุกคนปลูกข้าวหอมมะลิ ในภาคอีสานส่วนมากเขาชอบบริโภคข้าวเหนียว ซึ่งใครจะเป็นคนปลูกข้าวเหนียว เพราะประกาศโฆษณาว่าคนที่ปลูกข้าวเหนียว เป็นคนโง่ อันนี้ที่เป็นสิ่งสำคัญ เลยสนับสนุนบอกว่า ให้เขาปลูกข้าวบริโภค เขาชอบข้าวเหนียวก็ปลูกข้าวเหนียว เขาชอบข้าวอะไรก็ตาม ให้เขาปลูกข้าวอย่างนั้น และเก็บไว้เพื่อใช้บริโภคตลอดปี ถ้ายังมีที่ที่จะทำนาปรังหรือมีที่มากพอสำหรับปลูกข้าว ก็ปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อที่จะขาย ที่พูดอย่างนี้เพราะว่าข้าวที่ปลูกสำหรับบริโภคไม่ต้องเที่ยวรอบโลก ถ้าข้าวที่ซื้อมาต้องข้ามจังหวัดหรืออาจจะข้ามประเทศมา ค่าขนส่งนั้นก็บวกเข้าไปในราคาข้าว...พูดกลับไปกลับมาในเรื่องการค้า การบริโภค การผลิต และการขาย รู้ว่าท่านทั้งหลายกำลังลุ่มใจในวิกฤตการณ์ ตั้งแต่คนที่ไม่มีเงินน้อยจนกระทั่งคนที่มีเงินมาก แต่ก็สามารถที่จะเปลี่ยนให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมด แม้จะไม่ถึงครึ่ง อาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่

ก็จะสามารถที่จะอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลา ไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนก็ใจร้อนเพราะเดือดร้อน แต่ว่าถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้ ... พูดถึงเรื่องทฤษฎีใหม่ ก็ต้องมีผู้ที่สนับสนุน เพราะชาวบ้าน โดยเฉพาะเกษตรกรเขาอาจไม่มีทุนพอสำหรับเริ่มโครงการ แต่ถ้าสนับสนุนแล้ว เอกชนสนับสนุนด้วย ทางราชการก็สนับสนุนด้วย เป็นเงินที่สนับสนุนและเป็นเงินที่ทำงาน เงินที่ทำงานหมายความว่า มีผลขึ้นมา มีผลขึ้นมาต่อเกษตรกรและมีผลต่อประเทศชาติในส่วนรวม เศรษฐกิจของประเทศชาติ ก็ไม่ฝืดเคือง และอย่างนี้ก็ได้เร็วพอใช้ ... ฉะนั้น ต้องดูว่าเราพยายามที่จะอุ้มชูประชาชนได้ และให้ประชาชนได้ทำงาน ได้มีรายได้ ก็จะสามารถผ่านวิกฤต... นี่ก็เป็นเรื่องของ การแก้ไขวิกฤตการณ์ แต่ว่าผู้ที่ชอบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่อาจจะไม่ค่อยพอใจ มันต้องถอยหลังเข้าคลอง มันจะต้องอยู่อย่างระมัดระวัง แต่ต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนนัก คือใช้เครื่องมือที่ไม่หรูหรา อยากรู้ก็ตาม มีความจำเป็นที่จะต้องถอยหลังเพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไป และถ้าไม่ทำอย่างที่ว่าก็จะแก้วิกฤตการณ์นี้ยาก...”

เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 ที่ผ่านมา ได้พระราชทานพระราชดำรัสเพิ่มเติม อธิบาย คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ดังนี้

“...พอมีพอกิน ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี ...ประเทศไทยสมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้อิสระ ไม่มีพอมีพอกิน จึงจะต้องเป็นนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้ทุกคนพอเพียงได้ พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกิน มีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ ... Self - Sufficiency นั้น หมายความว่าผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอขยืมคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง...เป็นไปตามที่เค้าเรียกว่ายืนบนขาของตัวเอง ...แต่ว่าพอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแก่กันเอง คนเราถ้าพอใจในความ ต้องการมันก็มี ความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนผู้อื่นน้อย... ฉะนั้น ความพอเพียงนี้ก็แปลว่าความพอประมาณ และความมีเหตุผล...”

ศรินิธย์ บุญทอง (เอกสารประกอบการบรรยาย “โครงการฝึกอบรม หลักสูตร การเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท” 2543:47) ได้ให้ความหมายของคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

1.2.2 การเกษตรทฤษฎีใหม่ : เครื่องมือนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวพระราชดำริการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อช่วยเหลือประชาชน โดยเกิดแรงคลพระราษเหตุยจากการทอดพระเนตรพบสภาพปัญหาความยากจน และขาดแคลนน้ำของเกษตรกรตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ประกอบกับการที่ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี 2540 ประชาชนทั่วไปได้รับความเดือดร้อนมีแรงงานอพยพคืนถิ่นจำนวนมาก ทรงให้แนวความคิดว่า เศรษฐกิจต้องเริ่มที่พื้นฐานจากความพอเพียงของแต่ละครอบครัว จึงจะเป็นรากฐานความมั่นคงในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นว่าเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศต้องมีความพอเพียงในการเลี้ยงตัวเองได้ (Self Sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน โดยมุ่งเน้นให้เห็นความสำคัญของความสามัคคีกันในห้องถิ่น

ทรงกำหนดจุดมุ่งหมายแนวคิดพื้นฐานสำคัญของทฤษฎีใหม่ว่า ให้สามารถผลิตข้าวบริโภคในครัวเรือนได้เพียงพอทั้งปี การทำนา 5 ไร่ของครอบครัวหนึ่งนั้น จะมีข้าวพอกินตลอดปี และเพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำการเกษตร จึงต้องมีสระหรืออ่างเล็กในพื้นที่การเกษตรของตนเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งที่ไม่มีฝนตกเป็นระยะเวลานาน ยังทรงคำนึงถึงการระเหยของน้ำในสระหรืออ่างเก็บน้ำลึก 4 เมตร ของเกษตรกรด้วยว่า ในแต่ละวันที่ไม่มีฝนตกค่าน้ำระเหยวันละ 1 ซม. เมื่อเฉลี่ยว่าฝนไม่ตกปีละ 300 วันนั้น ระดับน้ำในสระจะลดลง 3 เมตร จึงควรมีการเติมน้ำให้เพียงพอ เนื่องจากน้ำเหลือก้นสระเพียง 1 เมตรเท่านั้น ดังนั้น การมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่เพื่อคอยเติมน้ำในสระเล็ก จึงเปรียบเสมือนมีแทงก์น้ำใหญ่ ๆ ที่มีน้ำสำรอง ที่จะเติมน้ำอ่างเล็กให้เต็มอยู่เสมอ วิธีการนี้สามารถใช้ปฏิบัติได้กับเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของที่ดิน ที่มีพื้นที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก ๆ ประมาณ 15 ไร่ (ซึ่งเป็นอัตราถือครองเนื้อที่การเกษตรโดยเฉลี่ยของเกษตรกรไทย)

ในเวลาต่อมาได้พระราชทานพระราชดำริให้ทำการทดลอง “ทฤษฎีใหม่” เกี่ยวกับการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรขึ้น ณ วัดมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี จากผลการทดลอง สรุปได้ว่า การเพาะปลูกที่มีแหล่งน้ำของตนเองสามารถปลูกข้าวได้พอกิน ปลูกต้นไม้ยืนต้น ผักผลไม้ได้ผลดี มีรายได้เสริมเพียงพอสำหรับครอบครัวที่ขยัน ใช้จ่ายอย่างมีธยัสถ์ แม้จะไม่ร่ำรวยมากมาย แต่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างไม่ลำบาก

เมื่อการทดลองได้ผลน่าพอใจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานแนวพระราชดำริหลักการดำเนินงานตามทฤษฎีใหม่ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ให้แบ่งพื้นที่ถือครองทางการเกษตร ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรไทย มีเนื้อที่ดินประมาณ 10 - 15 ไร่ต่อครอบครัว แบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนเพื่อทำการเกษตรลักษณะไร่นาสวนผสม ประกอบด้วย ส่วนแหล่งน้ำ 1 ส่วน ส่วนพื้นที่ทำนา 1 ส่วน ส่วนพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่/สวน 1 ส่วน และส่วนที่อยู่อาศัย 1 ส่วน ในอัตราร้อยละ 30-30-30-10 ตามลำดับ

ส่วนแรก ร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด เนื้อที่เฉลี่ย 3 ไร่ ให้ขุดสระกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูก โดยมีความลึกประมาณ 4 เมตร ซึ่งจะสามารถรับน้ำได้ถึง 19,000 ลูกบาศก์เมตร โดยการขุดสระควรคำนึงถึงการรองรับน้ำฝนและการรับน้ำจากอ่างเก็บน้ำมาเติมได้ราษฎรจะสามารถนำน้ำไปใช้ในการเกษตรได้ตลอดปีและยังสามารถเลี้ยงปลาและปลูกพืชน้ำพืชมisce เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย

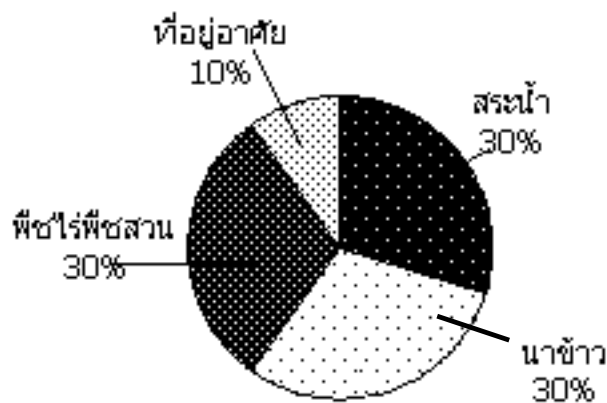
สำหรับการลงทุนเพื่อขุดสระน้ำนั้น ใช้เงินค่อนข้างมาก จึงทรงชี้แนะว่าเกษตรกรจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน

ส่วนที่สอง ร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด เนื้อที่เฉลี่ยประมาณ 5 ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับทำนาข้าว

ส่วนที่สาม ร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด เนื้อที่เฉลี่ยประมาณ 5 ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับปลูกพืชไร่หรือพืชสวน ตามแต่สภาพของพื้นที่และ ภาวะตลาด

ซึ่งพื้นที่เพาะปลูกในส่วนที่สองและสามนี้ รวมแล้วประมาณ 10 ไร่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนวณว่าความต้องการน้ำใช้เพื่อการเกษตร ในช่วงฤดูแล้งประมาณ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ความต้องการนี้ จะใช้ทั้งหมดประมาณ 10,000 ลูกบาศก์เมตรที่จะต้องเป็นน้ำสำรองไว้ใช้ในยามฤดูแล้ง

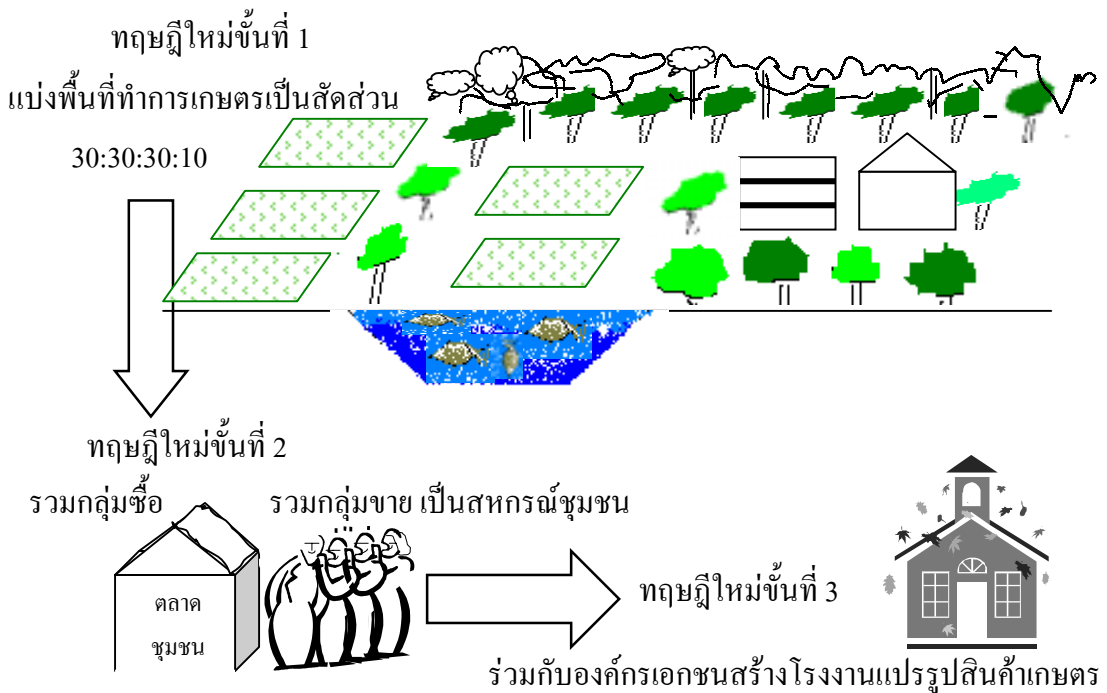
ส่วนที่สี่ ร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด มีเนื้อที่เฉลี่ยประมาณ 2 ไร่ จัดเป็นที่อยู่อาศัย ถนนหนทาง คันคูดินหรือคูคลอง ตลอดจนปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์

ภาพที่ 2.1 การแบ่งพื้นที่ดินตามทฤษฎีใหม่

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อเกษตรกรได้ดำเนินการขั้นตอนที่ 1 แล้วได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยตนเอง และมีผลผลิตบางส่วนเหลือพอจำหน่ายได้ ก็จะเข้าสู่การดำเนินงานทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 คือ เกษตรกรจะต้องร่วมมือร่วมใจรวมพลังกัน เพื่อจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สำหรับการต่อรองทางการค้าขายและการตลาด รวมทั้งเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้าน คือ การผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สุวีถีการศึกษา สังคมและศาสนา และทรงชี้แนะว่า ควรจะต้องได้รับความร่วมมือสนับสนุนปรึกษาแนะนำจากหน่วยงานทั้งราชการและเอกชน

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อเกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้และมีการนำผลผลิตที่เหลือจำหน่าย โดยรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์แล้ว ก็ดำเนินงานทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 เพื่อให้เกษตรกรมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หน่วยงานเอกชนที่มีศักยภาพ เช่น องค์กรทางธุรกิจการเงินและกิจการอุตสาหกรรม ควรร่วมกับกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ในการสนับสนุนเงินลงทุนตั้งโรงสีหรือโรงงานแปรรูปผลผลิตต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นผลดีกับทุกฝ่ายในระยะยาว มีตลาดรองรับสินค้าเกษตร สามารถซื้อขายสินค้าได้ในราคายุติธรรม มีการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปสินค้าเกษตรเพิ่มมูลค่าสินค้า พัฒนาสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐานนำไปสู่การส่งออกตลาดโลกในอนาคต

ภาพที่ 2.2 แบบจำลอง “ทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ

หน่วยงานราชการไทยหลายหน่วยงานได้นำแนวความคิดเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองมาเป็นแนวทางดำเนินงานตามนโยบายแก้ปัญหาเศรษฐกิจในภูมิภาคและชนบท และเป็นแหล่งการผลิตรองรับแรงงานที่กลับคืนถิ่น ทั้งนี้ ได้ใช้การเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ เป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ดังเช่น กระทรวงมหาดไทย (2541) ได้สรุปแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองว่า

“...การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศจะต้องเริ่มที่ชุมชนในชนบทหรือภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศ อันเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับมหภาค จุดสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือยึดชุมชนเป็นหลัก ประชาชนต้องสามัคคี ร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน พึ่งตนเอง และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นเสมือนทุนทางสังคม โดยเริ่มจากการส่งเสริมการผลิตพื้นฐาน คือ การเกษตรผสมผสาน ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 ซึ่งภาครัฐ ภาคเอกชนต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือ สนับสนุนจัดหาสระน้ำในแปลงไร่ – นาของเกษตรกร และทำแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ เป็นแหล่งน้ำสำรองสำหรับเติมน้ำให้แหล่งน้ำในแปลงไร่ – นา ขณะเดียวกันก็เป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้งในช่วงฤดูแล้งด้วย...”

1.3 แนวคิดการเกษตรแบบยั่งยืน

1.3.1 พัฒนาการและปัญหาทางการเกษตรสู่การเกษตรแบบยั่งยืน ความจริงแล้วรูปแบบการเกษตรของไทยในสมัยโบราณเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว คนในสมัยก่อนทำนา เก็บเกี่ยวข้าวไว้กินในยุ้งฉาง เมื่อหมดหนัสนา ก็หากินไปตามป่าไม้ เก็บเห็ด เก็บผักชนิดต่าง ๆ มาเป็นอาหาร ต่อมาเมื่อรัฐบาลส่งเสริมการทำไร่เพื่อขายเพิ่มรายได้ ก็มีการบุกรุกป่าเพิ่มเนื้อที่ทำไร่ ความอุดมสมบูรณ์ก็หมดไป จากเคยเก็บผักหากินตามป่าก็ไม่สามารถหาได้ ต้องหาซื้อกินในตลาดทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งเรื่องหนี้สิน สมัยก่อนถึงแม้ไม่มีเงินแต่ก็ไม่อดอยาก ไม่มีหนี้สิน เดียวนี้เกษตรกรแทบทุกรายมีหนี้สินเพราะต้องการทุนในการทำเกษตรเพื่อขาย เกษตรกรหลายรายได้หวนคิดถึงรูปแบบการเกษตรสมัยเก่าที่อิงปัจจัยธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและการอยู่แบบพอเพียง เพื่อให้คนและธรรมชาติอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกันเสริมสร้างซึ่งกันและกันอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

1) ปัญหาที่พบจากการเกษตรกระแสหลัก บัวศรี ศรีสูง (2536) เกษตรกรชาวอีสาน ได้กล่าวถึงปัญหาที่พบจากประสบการณ์ในการทำเกษตรกระแสหลักว่า

“...ผมเองเคยเป็นเกษตรกรทำนาขายข้าวมาแล้วอย่างโชกโชน จนถึงเมื่อไม่กี่ปีก่อนนี้ผมทำนาถึง 50 - 60 ไร่ ทำไปแล้วไม่คิดถึงค่าแรงตัวเอง ตื่นเข้ามาแบกคันไถไปไถนาไม่ได้คิดคิดแต่เพียงค่าจ้างค่าจ้างเกี่ยว ค่าจ้างนวด ค่าจ้างขน แคนี่ขายก็ไม่ได้กำไรมากไปกว่าพัน

สองพันบาท ทำแทบตาย คิดดูให้ดีแล้วเห็นว่าทำนามากนี้ทำให้คนอื่นรวย ตัวเองไม่ได้อะไร ก็เลยคิดว่าทางออกที่ดีของเกษตรกรคือทำเพียงพอกินเสียก่อน ที่เหลือก็ขายไปเอาไปซื้อของที่จำเป็นมาใช้ พื้นที่ที่เราทำนั้นก็ทำได้อย่างเดียว คือทำแล้วเอาไปขายราคาถูก ๆ ทำพอทำมันสำปะหลังขายได้ก็โลละไม่กี่สตางค์ ไปซื้อของเขามากินเป็นสิบ ๆ บาท เราเสียเปรียบตลอดเวลา ตอนนี้น้ำมันเหมือนไก่เห็นตีนงู งูเห็นนมไก่ เราเห็นว่า พ่อค้านี้เอาเปรียบเราตลอด ถ้าทำมันสำปะหลัง พอมันโตจะเก็บ ราคาที่ลงไปรอไว้แล้ว เราจะไปทันอะไรเขา ปีนี้ราคาจะขึ้นอีกแล้ว เพราะไม่มีคนปลูก พอคนกลับมาปลูกมาก ราคา ก็จะตกลงไปอีก ทำอย่างนี้เรื่อยไป ที่พูดมานี้ไม่ได้วิเคราะห์จากแค่สองสามปีที่ผ่านมา ผมทำมาจนอายุหกสิบเศษแล้ว เพิ่งมาพบทางออกนี้เอง...ต้องทำบ่อปลา ให้มีมะม่วง ต้นกล้วย ต้นอ้อย มะพร้าว ให้มีของอยู่ของกินให้ครบ ...”

การเกษตรแบบยั่งยืน ได้ถูกกล่าวถึงกันมากและนำมาพิจารณาเป็นทางเลือกในการทำการเกษตร เมื่อการเกษตรแบบกระแสหลักที่ผู้ผลิตพึ่งพาสินค้าเกษตรไม่กี่ชนิดพบกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งปัญหาภายในและต่างประเทศ

ปัญหาจากการทำเกษตรกระแสหลักมีหลายประการ ได้แก่

(1) ปัญหาด้านทุนการผลิตที่มีแนวโน้มสูงขึ้น เกษตรกรไม่สามารถควบคุมราคาปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะวัสดุที่นำเข้าจากต่างประเทศ เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปราบวัชพืช ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงที่ใช้กับเครื่องจักรกลการเกษตร เป็นต้น อนึ่ง เนื่องจากเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ในเพาะปลูกปัจจุบันจะเป็นพันธุ์ที่ผ่านการวิจัยพัฒนาเพื่อให้มีผลผลิตต่อไร่สูง ไม่ใช่พันธุ์พื้นเมืองจึงมีความอ่อนแอเสี่ยงต่อเชื้อโรคและแมลงสูง จำเป็นต้องใช้สารเคมีทั้งปุ๋ยในการบำรุงและใช้ยาในการป้องกันและรักษามาก ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนในการผลิตสูง

(2) ปัญหาราคาผลิตผลการเกษตรที่มีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ เพราะภาวะการแข่งขันที่สูงขึ้น ปัญหาระบบตลาดที่มีความผันผวนของระดับอุปสงค์และอุปทาน สังคมสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม

(3) ปัญหาการแข่งขันทางการค้ากับต่างประเทศ ที่ขายสินค้าในราคาต่ำกว่า เนื่องจากต้นทุนในการผลิตต่ำ เพราะค่าจ้างแรงงานต่ำและทรัพยากรตามธรรมชาติยังคงความอุดมสมบูรณ์มาก นอกจากนี้ บางประเทศยังมีนโยบายสนับสนุนการส่งออกและมีการกีดกันทางการค้าในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ห้ามนำเข้าสินค้า GMO เป็นต้น

(4) ปัญหาวัตถุดิบที่สำคัญในการผลิตคือที่ดิน ที่มีจำกัดและเสื่อมโทรมจากการเพาะปลูกพืชชนิดเดียวในพื้นที่เดิมเป็นเวลานาน การตกค้างของสารเคมีการเกษตร ปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน

(5) ปัญหาระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติที่เสถียร การทำการเกษตรชนิดเดียวในพื้นที่กว้างใหญ่ ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพลดลงและบางอย่างหายไปหรือสูญพันธุ์ไป ไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์เช่น แมลง กบ เขียด และการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ทำให้สัตว์บางชนิดซึ่งเป็นตัวกำจัดแมลงศัตรูพืชตามธรรมชาติตายไปด้วย ทำให้ระบบนิเวศน์ขาดความสมดุล

(6) ปัญหาสุขภาพ การใช้สารเคมีทางการเกษตรส่งผลให้มีการสะสมของสารเคมีในร่างกายของเกษตรกรเป็นอันตรายต่อสุขภาพ และการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานตามฤดูกาล สมาชิกในครัวเรือนไม่ได้อยู่ร่วมกัน ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น สุขภาพทางจิตเสื่อมโทรม

(7) ปัญหาทางสังคม จากการทำการเกษตรกระแสหลักที่อาศัยรายได้จากสินค้าเกษตรเพียงชนิดเดียวทำให้รายได้ไม่สม่ำเสมอ ตลอดจนการทำเกษตรในพื้นที่กว้างใหญ่ต้องใช้เครื่องจักรกลในการปรับพื้นที่และใช้สารเคมีการเกษตรมาก เกษตรกรต้องกู้หนี้ยืมสินจากภายนอกเพื่อมาลงทุนไม่ว่าจะเป็นการกู้ในระบบจากธนาคารพาณิชย์ ธกส. สหกรณ์การเกษตร หรือการกู้นอกระบบ จากพ่อค้าหรือคนรู้จัก เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วต้องนำรายได้ส่วนหนึ่งไปใช้หนี้ที่ขี้มามา ในบางปีที่ผลผลิตไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศหรือเกิดการระบาดของศัตรูพืช หรือสินค้าเกษตรมีราคาตกต่ำ เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอจะไปชดใช้หนี้สิน แต่ต้องการเงินลงทุนในการเกษตรปีต่อไป จึงต้องไปกู้ขี้มามาเพิ่มเติม ทำให้มีหนี้สินล้นพ้นตัว นำไปสู่ปัญหาสังคมและอาชญากรรมได้

2) การเกษตรแบบยั่งยืนรูปแบบทางเลือกใหม่ของการผลิตภาคเกษตร การเกษตรแบบยั่งยืน เป็นทางเลือกใหม่ของการผลิตภาคเกษตร มีรูปแบบที่สำคัญดังนี้

(1) มุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพของผลผลิตทางเกษตรและความเพียงพอต่อการยังชีพของครอบครัว ลดการพึ่งพิงภายนอก

(2) การเกษตรแบบยั่งยืนให้ความสำคัญกับการเกษตรในวิถีทางธรรมชาติ การกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีการทางชีวภาพ ทำกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน ทั้งการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล พืชคลุมดินและเลี้ยงสัตว์ ช่วยให้สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์มีความสมดุล ทรัพยากรธรรมชาติเช่นดินไม่เสื่อมโทรมเพราะมีความชุ่มชื้นจากต้นไม้อายุ และได้รับปุ๋ยจากมูลสัตว์ที่เลี้ยง ช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีการเกษตรจากภายนอก และเกษตรกรมีสุขภาพที่ดีขึ้นจากการไม่ได้สัมผัสกับสารเคมี

(3) การเกษตรแบบยั่งยืนเน้นการทำกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย ทำให้มีรายได้หมุนเวียนทั้งปีจากผลผลิตที่หลากหลายตามฤดูกาล ช่วยกระจายความเสี่ยงทั้งจาก

ผลผลิตและราคาสินค้าเกษตร เมื่อเกษตรกรมีรายได้หมุนเวียนตลอดปี เพียงพอต่อการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว จึงสามารถลดปัญหาการอพยพไปทำงานต่างถิ่นนอกฤดูกาลเกษตรได้ ครอบครัวมีความอบอุ่น ลดปัญหาสังคม ตลอดจนการที่แรงงานเกษตรไม่ได้อพยพไปทำงานที่อื่น จึงเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นของตน มีการรวมกลุ่มกันในด้านต่าง ๆ ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

(4) การเกษตรแบบยั่งยืน ช่วยเสริมสร้างสวัสดิการทางสังคม และความเสมอภาคในการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ ทั้งในยุคปัจจุบันและมนุษย์ในยุคต่อไป

1.3.2 ความหมายและรูปแบบของระบบการเกษตรแบบยั่งยืน การเกษตรแบบยั่งยืนได้มีวิวัฒนาการมายาวนาน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านทางการเกษตร ซึ่งธรรมา จิตต์สงวน (2543) ได้จำแนกรูปแบบของระบบการเกษตรแบบยั่งยืนไว้ 5 รูปแบบหลัก ในแต่ละรูปแบบมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ดังนี้

รูปแบบที่ 1 วนเกษตร (Agroforestry) เป็นการผลิตทางการเกษตรที่ถือเอาความสมดุลกับระบบนิเวศในพื้นที่ป่าไม้เป็นหลัก

รูปแบบที่ 2 เกษตรผสมผสาน (Integrated Farming) เป็นระบบการเกษตรที่มีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไป อาจเป็นการผสมผสานโดยยึดพืชเป็นหลัก ยึดสัตว์เป็นหลัก หรือยึดปลาเป็นหลัก โดยกิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดจะต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกันและมีการเกี่ยวคู่ประโยชน์ต่อกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง เรียกว่า การประหยัดทางขอบข่าย (Economy of Scope) และลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกในที่สุด

รูปแบบที่ 3 เกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) เป็นรูปแบบการผลิตสินค้าภาคเกษตรโดยหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี เน้นการปรับปรุงบำรุงดินโดยจุลินทรีย์และอินทรีย์วัตถุที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เน้นความปลอดภัยในสุขภาพของมนุษย์

รูปแบบที่ 4 เกษตรธรรมชาติ (Natural Farming) เป็นการทำการเกษตรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ และเกื้อหนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันพยายามลดกิจกรรมการแทรกแซงการใช้ปัจจัยและเทคโนโลยีการผลิตที่ไม่จำเป็นต่าง ๆ ลง ให้มีการใช้น้อยที่สุด มีหลักการพื้นฐานคือ ไม่ไถพรวนดิน ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี เน้นเฉพาะปุ๋ยธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยหมัก หรือ ปุ๋ยคอก เป็นต้น ไม่จำกัดวัชพืช และไม่ใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช

รูปแบบที่ 5 เกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture) เป็นรูปแบบการเกษตรที่เน้นการจัดการทรัพยากรน้ำ (Water resource management) เพื่อสนับสนุนการผลิตทางการเกษตร สำหรับเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 10 - 15 ไร่ มีการจัดสรรที่ดิน

ออกเป็นส่วน 30 :30 :30 :10 เป็นพื้นที่สำหรับขุดสระน้ำ เป็นพื้นที่สำหรับเพาะปลูกพืชผักสวนครัวหรือไม้ผล เป็นพื้นที่ใช้ในการทำนา เป็นพื้นที่ปลูกสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ตามลำดับ

2. สมมติฐานคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นรูปแบบการเกษตรที่รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมเพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่ประชาชนหรือเกษตรกรที่ยากจน โดยได้กำหนดคุณสมบัติเป็นเกณฑ์เบื้องต้นในการคัดเลือกของเกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ

1. เป็นเกษตรกรมีเนื้อที่ถือครองน้อย ประมาณไม่เกิน 15 ไร่ต่อครัวเรือน
2. มีที่ดินที่สามารถขุดบ่อเก็บกักน้ำได้
3. ฐานะค่อนข้างยากจนเมื่อเทียบกับคนกลุ่มอื่น
4. มีความขยันในการประกอบอาชีพ
5. ไม่มีอาชีพหรือรายได้อื่นที่ดีกว่า

3. งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีนักวิชาการจากหลายสาขาอาชีพได้วิจัยไว้หลายมุมมอง ดังประมวลได้ดังนี้

3.1 มุมมองว่าการเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นรูปแบบการผลิตที่ช่วยกระจายความเสี่ยงของเกษตรกรทั้งในด้านผลผลิตและราคา ช่วยให้เกษตรกรมีความมั่นคงในการดำรงชีพในระดับหนึ่ง

การเกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture) เป็นการผลิตภาคเกษตร ที่เน้นการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองและครัวเรือน เน้นความมั่นคงด้านอาหารเลี้ยงครัวเรือน เน้นความมั่นคงด้านรายได้ในระดับที่พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีลักษณะการผลิตการเกษตรหลายกิจกรรมในไร่นาที่จะหมุนเวียนกันให้ผลผลิตตลอดปี ซึ่งเป็นการกระจายให้มีผลผลิตและรายได้ตลอดปี ดังที่ วิศาล บุปผเวส และคณะ (2542) ได้กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการสัมมนา ทฤษฎีใหม่ในแง่มุมมองการบริหารการพัฒนา เรื่อง ทฤษฎีใหม่ในมุมมองพัฒนาการเศรษฐกิจ ว่าการจัดแบ่งการปลูกพืช/กิจกรรมการเกษตรให้กระจายตลอดปี เป็นการกระจายชนิดผลผลิต (diversified products) เพื่อกระจายความเสี่ยงเกี่ยวกับความแปรปรวนในผลผลิต ราคา และรายได้จากพืชผลการเกษตร ช่วยให้มีเสถียรภาพทางรายได้เพิ่มขึ้น

ธันวาคม จิตต์สงวน (2543) ได้สรุปไว้ในงานวิจัย แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน:กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้ศึกษาการเกษตรแบบยั่งยืน 5 รูปแบบ 11 กรณีศึกษา ดังนี้ รูปแบบ วนเกษตร 2 กรณีศึกษา รูปแบบ เกษตรผสมผสาน 3 กรณีศึกษา รูปแบบ เกษตรทฤษฎีใหม่ 3 กรณีศึกษา รูปแบบ เกษตรอินทรีย์ 2 กรณีศึกษา รูปแบบ เกษตรธรรมชาติ 1 กรณีศึกษา โดยสรุปไว้ว่า เมื่อพิจารณาทางเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาการเกษตรยั่งยืน เป็นการลงทุนที่มีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ โดยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ ทั้งในรูปของการประหยัดต้นทุนอันเนื่องมาจากการลดการใช้ปัจจัยภายนอก และการถือฤกษ์กันของกิจกรรมการผลิตในไร่นา (หรือการประหยัดทางขอบข่าย) การเพิ่มขึ้นของมูลค่าผลผลิตในฟาร์ม อันเนื่องมาจากความปลอดภัยของผลผลิต การเพิ่มขึ้นของรายได้ อันเนื่องมาจากการเพิ่มกิจกรรมการผลิตในไร่นา การลดค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือน และการเพิ่มมูลค่าของทรัพย์สิน (ทั้งในรูปของมูลค่าที่ดิน มูลค่าปศุสัตว์ และมูลค่าเนื้อไม้) รวมถึงการเปิดโอกาสให้มีการรวมกลุ่มและขยายกิจกรรมไปสู่กิจกรรมการตลาด ซึ่งก็เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่งเช่นกัน

นอกจากการผลิตหลายกิจกรรมที่ทำให้มีผลผลิตและรายได้กระจายตลอดปีแล้ว การเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เน้นผลิตสิ่งที่ใช้บริโภคในครัวเรือน ไม่ต้องไปซื้อหา ก็เป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน ทำให้รายได้ที่แท้จริงเพิ่มขึ้น ดังที่ เรืองสิน ไพรีพินาศ (2541) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร กรณีศึกษา อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี การวิจัยเป็นการศึกษาสภาพทั่วไปด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ปัญหาและความต้องการ และศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ผู้วิจัยได้เจาะจงเลือกเกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการรวมน้ำ + ใจถวายในหลวง ของจังหวัดอุดรธานีเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยได้จัดกิจกรรมแทรกแซงคือ อบรมให้ความรู้ด้านการจัดการการเกษตรและการรวมกลุ่มทางการตลาด ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนหลังกิจกรรมแทรกแซงสูงกว่ารายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนกิจกรรมแทรกแซง และมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนหลังกิจกรรมแทรกแซงน้อยกว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนก่อนกิจกรรมแทรกแซง

อย่างไรก็ตาม ผลผลิตจากการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยเฉพาะการปลูกไม้ผลหรือการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว กว่าจะให้ผลตอบแทนเต็มที่ ต้องใช้ระยะเวลา 3 - 5 ปี ในช่วงที่การทำเกษตรยังไม่ให้ผลตอบแทนเต็มที่ เกษตรกรจึงต้องมีความอดทน อาจจะต้องหารายได้เสริมไปก่อน ดังที่ กองวิจัยและประเมินผล สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย ได้รายงานไว้ในรายงานการติดตามและประเมินผล โครงการส่งเสริมการใช้น้ำตามทฤษฎีใหม่ ภายใต้อาสาสมัครช่วยเหลือของ UNDP. (2542) ซึ่งเป็นการศึกษา ผลการดำเนินงานชุดสระ และการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพของครัวเรือนสมาชิก โครงการส่งเสริมการใช้น้ำตามทฤษฎีใหม่ของ

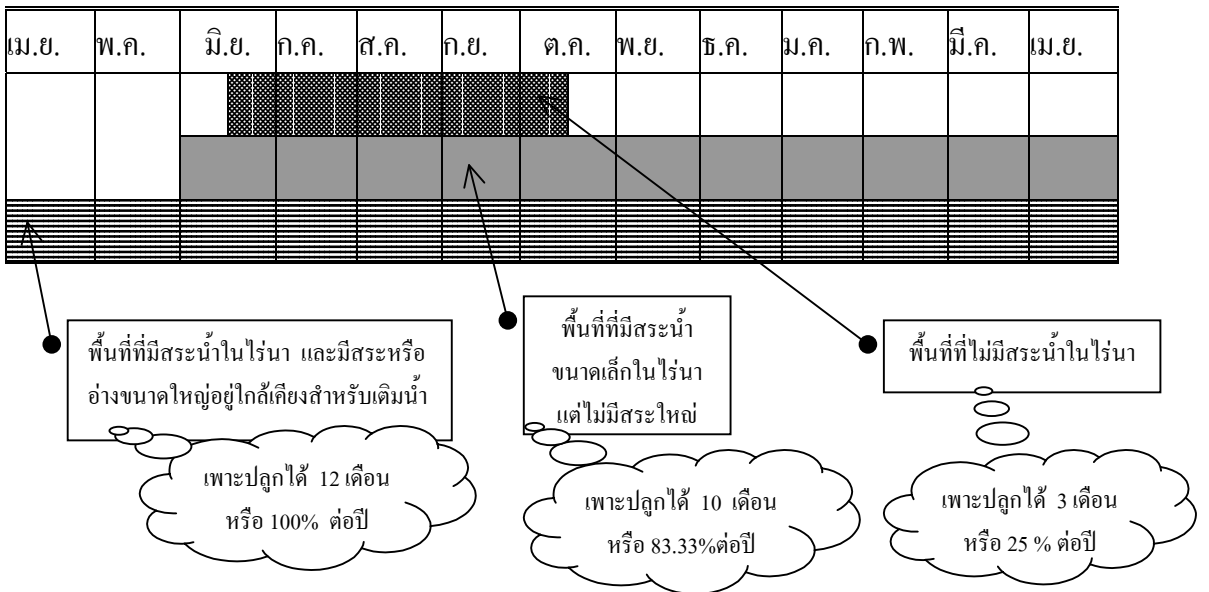
สำนักงาน รพช. ที่ได้รับการสนับสนุนค่าชุดสระรุ่นแรกทุกคน จำนวน 200 ราย ใน 6 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด สุรินทร์ นครราชสีมา และบุรีรัมย์ ผลการวิจัยการเปลี่ยนแปลงการพื้นที่การประกอบอาชีพของครัวเรือนสมาชิก พบว่า สมาชิกมีพื้นที่นารวมลดลง โดยพื้นที่ส่วนที่ลดลงเป็นพื้นที่ชุดสระทั้งหมด จำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทำไร่เป็นอาชีพรองลดลง การเปลี่ยนแปลงพืชผลการเกษตรที่ปลูก พบว่า สมาชิกที่ปลูกไม้ยืนต้น เพิ่มขึ้น 2 เท่า สมาชิกที่ปลูกไม้โตเร็ว (พืชสวนครัว) เพิ่ม 2 เท่าเช่นกัน ผลผลิตที่ได้ในช่วงนี้ สมาชิกบริโภคเอง มีขายบ้างภายในหมู่บ้านเพียงเล็กน้อย เพราะระยะเริ่มต้นยังไม่มีเหลือขายมาก แต่ได้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่ม จึงคาดว่าจะมีขายเพิ่มรายได้ทุกครัวเรือน ด้านการเลี้ยงปลา สมาชิกมีการเลี้ยงเพิ่มขึ้นจากเดิม ทั้งปลากินพืชและปลากินสัตว์ ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงไก่ เป็ด หมู วัว ควาย ห่าน ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้บริโภค และใช้ประโยชน์ในครัวเรือน ในช่วงการติดตามนี้ เป็นระยะเวลาที่ได้ชุดสระไปแล้วประมาณ 6 เดือน ผลการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนจึงยังไม่เห็นอย่างชัดเจนมากนัก

3.2 มุมมองว่าการเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นรูปแบบการผลิตที่ช่วยลดปัญหาการว่างงานในชนบท ทำให้ผลิตภาพ (productivity) ของที่ดินและแรงงานการเกษตรเพิ่มขึ้น

การเพาะปลูกตามธรรมชาติเฉพาะช่วงฤดูการเกษตร ทำให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและแรงงานเกษตรไม่เต็มที่ (under utilization and under employment) ทำให้เกิดปัญหาแรงงานว่างงานตามฤดูกาล (seasonal unemployment) ปัญหาการว่างงานแฝง (disguised unemployment) เนื่องจากขาดปัจจัยประกอบที่เหมาะสมในการทำเกษตร

การเกษตรทฤษฎีใหม่ช่วยเพิ่มผลิตภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินและแรงงานให้เต็มที่ กล่าวคือ รูปแบบที่เน้นให้มีสระน้ำประจำไร่นา กิจกรรมการผลิตที่หลากหลายในไร่นา ทั้งการปลูกพืชหลายชนิด การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงปลา ทำให้มีการใช้ที่ดินและแรงงานอย่างเต็มที่ตลอดปี ไม่ใช่เพียงเฉพาะในฤดูกาลเกษตรเท่านั้น

ดังที่ วิศาล บุปผเวส และคณะ (2542) ได้ให้แนวคิดว่าการขุดสระเก็บน้ำเป็นการลงทุนสร้างปัจจัยน้ำขึ้นทดแทนปัจจัยที่ดินเดิม ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ โดยเมื่อที่ดินแปลงนั้นมีสระน้ำจะทำให้ที่ดินสามารถเพาะปลูกได้เพิ่มขึ้นประมาณ 1 เท่าตัว โดยจากเดิมเพาะปลูกพืชได้ปีละ 1 รอบ แต่เมื่อมีสระน้ำจะทำให้สามารถเพาะปลูกได้ 2 รอบใน 1 ปี ผลผลิตต่อหน่วยที่เคยได้รับก็จะสูงกว่าเดิม เพราะมีน้ำอุดมสมบูรณ์ขึ้น นอกจากนี้ยังมีน้ำไว้สำรองช่วยลดความเสี่ยงอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ หากฝนไม่ตกตามฤดูกาล

ภาพที่ 2.3 การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกในหนึ่งปี จำแนกตามปัจจัยประกอบ (สระน้ำ)

ที่มา : ดัดแปลงจาก วิศาล บุปผเวส “ทฤษฎีใหม่ในมุมมองพัฒนาการเศรษฐกิจ” ใน *ทฤษฎีใหม่ในแง่มุมมองของการบริหารการพัฒนา* สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (เอกสารประกอบการสัมมนา วันพฤหัสบดีที่ 1 เมษายน 2542)

การเกษตรทฤษฎีใหม่มีกิจกรรมการเกษตรหลายชนิด โดยจัดแบ่งกิจกรรมให้มีตลอดปี ทำให้รูปแบบการทำงานเกษตรของเกษตรกรเปลี่ยนไป มีจำนวนชั่วโมงการทำงานแต่ละวันเพิ่มขึ้นเพราะต้องดูแลหลายกิจกรรมเกษตร จำนวนวันทำงานแต่ละปีเพิ่มขึ้น เพราะมีกิจกรรมเกษตรทำตลอดปี ไม่ใช่เฉพาะในฤดูกาลเกษตร ทำให้เกษตรกรมีงานทำกระจายตลอดปี อย่างไรก็ตาม ก็ได้ให้ข้อคิดไว้ว่ามีประเด็นที่น่าสนใจคือ มูลค่าเพิ่มของผลผลิตคุ้มกันกับค่าเสียโอกาสของที่ดินที่แปรสภาพจากพื้นที่เพาะปลูกเป็นสระน้ำหรือไม่ และอีกประเด็นหนึ่งคือ

ต้นทุนการสร้างแหล่งน้ำต่อหน่วยของน้ำที่ใช้ประโยชน์ได้อาจจะต่างกันในแต่ละท้องถิ่น จากการที่แหล่งน้ำแต่ละท้องถิ่นมีความสามารถในการเก็บกักน้ำได้ต่างกัน

นอกจากการกระจายกิจกรรมเกษตรจะช่วยเพิ่มผลิตภาพของที่ดินและแรงงานแล้วยังช่วยเพิ่มผลิตภาพซึ่งกันและกันของปัจจัยการผลิตด้วย มีการเกี่ยวคู่กันระหว่างปัจจัยการผลิต เช่น การเลี้ยงวัวช่วยเพิ่มปุ๋ยอินทรีย์ในไร่นา การเลี้ยงไก่เปิด สามารถใช้มูลไก่เปิดเป็นอาหารให้แก่ปลาในสระได้ กล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยการผลิตต่อเนื่องกันนั่นเอง เป็นผลพลอยได้ ช่วยลดค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งในการซื้อปุ๋ย อาหารสัตว์ หรือยามาแมลง ช่วยให้ประหยัดต้นทุนการผลิต

การเกษตรทฤษฎีใหม่ช่วยบรรเทาปัญหาการเลิกจ้างแรงงานเนื่องจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2540 ภาวะเศรษฐกิจหดตัวลงมาก ธุรกิจเอกชนจำนวนมากได้ปิดกิจการที่ยังดำเนินการอยู่ก็มีการลดการจ้างแรงงานลง ส่งผลให้มีคนตกงานเป็นจำนวนมาก แรงงานเหล่านี้เมื่อไม่มีงานทำในเมืองก็อพยพกลับสู่ถิ่นฐาน ดังที่ พิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูมิ และคณะ (2542) ได้รายงานผลกระทบต่อผู้ตกงานจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยได้ประมาณการในช่วงต้นปี 2540 ว่าจะมีผู้ว่างงานและผู้ถูกเลิกจ้างงาน เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำรวมประมาณ 1.7 ล้านคน (ผู้ว่างงาน 1.13 ล้านคน ผู้ถูกเลิกจ้าง 40,000 คน) หรือเท่ากับ 3.48% ของกำลังแรงงาน 33.62 ล้านคน ผู้ว่างงานและผู้ถูกเลิกจ้างส่วนหนึ่งเป็นแรงงานที่อพยพจากชนบทเข้ามาทำงานใน กทม. และจังหวัดใกล้เคียง เมื่อถูกเลิกจ้างและไม่สามารถหางานใหม่ทำได้ จึงเดินทางกลับสู่ภูมิลำเนาเดิม ทำให้เพิ่มปัญหาการว่างงานและปัญหาเศรษฐกิจในชนบท

เพื่อเป็นการบรรเทาปัญหาแรงงานอพยพกลับสู่ถิ่นฐาน เกิดการว่างงานในชนบท และเป็นภาระแก่ครัวเรือนในการเลี้ยงดูผู้ว่างงานเหล่านั้น เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2540 คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติอนุมัติมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงาน รวม 7 มาตรการ หนึ่งในเจ็ดมาตรการ คือ มาตรการโครงการ "เกษตรทฤษฎีใหม่" ตามแนวพระราชดำริ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2543 ไว้ว่า การดำเนินมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานของรัฐบาล เช่น การจ้างงานในชนบท การเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจ เป็นผลให้อัตราการว่างงานลดลงเหลือเพียงร้อยละ 2.4 ของกำลังแรงงาน... บ่งชี้ว่าการฟื้นฟูภาคชนบทและการแก้ปัญหาของเกษตรกรควรมีลำดับความสำคัญสูงในการพัฒนาระยะต่อไป

3.3 มุมมองว่าการเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นรูปแบบการผลิตที่ช่วยให้สภาพสังคมดีขึ้น
จากการที่สมาชิกในครัวเรือนอยู่กันพร้อมหน้า ไม่ต้องไปทำงานนอกครัวเรือน และจากรูปแบบ
การผลิตที่เน้นการมีส่วนร่วม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน

ธันวา จิตต์สงวน (2543) ได้กล่าวถึงผลประโยชน์นอกเหนือจากทางเศรษฐกิจ
ในการวิจัย แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
โดยกล่าวไว้ว่านอกเหนือจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว การเกษตรยั่งยืนยังมี
ผลประโยชน์ทางสังคม ในทางสังคม การปรับเปลี่ยนวิธีการการผลิตมาสู่การเกษตรยั่งยืนช่วยให้
เกษตรกรได้มีโอกาสอยู่ร่วมเป็นครอบครัวมากขึ้น และมีเวลาในกิจกรรมของครอบครัวและชุมชน
มากขึ้น ซึ่งมีผลดีเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน และการรักษาและฟื้นฟูประเพณีอันดีงาม

**3.4 การเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นรูปแบบการผลิตแบบยั่งยืนช่วยสร้างความเข้มแข็งให้
แก่ชุมชน ช่วยฟื้นฟูสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ให้กลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์
ช่วยลดปัญหาการใช้สารเคมีในการทำเกษตร**

ธันวา จิตต์สงวน (2543) ได้กล่าวถึงผลประโยชน์นอกเหนือจากทางเศรษฐกิจ
ในการวิจัย แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน:กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
โดยกล่าวไว้ว่านอกเหนือจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว การเกษตรยั่งยืนยังมี
ผลประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ส่วนผลประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อมนั้นชัดเจนว่า การ
ปรับเปลี่ยนมาสู่การเกษตรยั่งยืนได้ทำให้ทรัพยากรดินได้รับการฟื้นฟูให้ดีขึ้น ได้มีการลงทุน
เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำในไร่นา และได้ก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพขึ้นภายในไร่นา ทั้ง
ส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการผลิต และไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการผลิตโดยตรง

ชัยชาญ วงศ์สามัญ (2533) ได้กล่าวไว้ในรายงานการวิจัยศักยภาพของชุมชน
อีสาน : กรณีศึกษาบ้านคอนแคน ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ว่าชาวบ้านที่นั่น
ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำนา ต่อมาการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ป่าไม้ ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์
อาหารตามธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ลดลง ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพาได้ อาหารต้องอาศัยซื้อ
จากร้านค้าหรือตลาด การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้มาเป็นผลิตเพื่อขาย
ทำให้ชาวบ้านต้องซื้อปัจจัยการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตมากขึ้นตามลำดับ เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง รถไถ
เดินตาม และอาหาร ตลอดจนการว่าจ้างแรงงาน นอกจากนี้ยังต้องเผชิญกับปัญหาตามธรรมชาติ
คือภัยแล้ง ที่ดินด้อยคุณภาพ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านคอนแคนพยายามหาทางออก
และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง โครงการปฏิรูปการเกษตรและพัฒนาชนบท ได้เริ่มเข้ามา
ดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ปี 2526 แนวทางการพัฒนานั้นการฝึกอบรมผู้นำสัมมนาดูงานและสนับสนุน
ด้านงบประมาณ แนะนำด้านการจัดการองค์กรของชาวบ้าน โดยมีเป้าหมายหลัก คือ ให้ชาวบ้าน

สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ สังคม และนำเอาระบบวัฒนธรรมอันดีงามของชาวบ้านมาปรับใช้ในการพัฒนา

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2542) ได้กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการสัมมนาทฤษฎีใหม่ในแง่มุมของการบริหารการพัฒนา ว่าทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาที่แท้จริงอันเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งเน้นว่าการพัฒนาคือการทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนของสังคมทั้งมวล (Transformation of Society) เพราะทฤษฎีใหม่ไม่ใช่เป็นเพียงการพัฒนาการยังชีพหรือด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว และไม่ใช่เป็นแนวทางการพัฒนาที่เป็นเรื่องทางเทคนิค หากแต่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและพฤติกรรมในทุกด้านของเกษตรกรในการดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกิน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ลำดับขั้นในการศึกษา

การทำวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีสัมภาษณ์ ในช่วงเดือน มกราคม ถึง เมษายน 2544

1.1 แบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อมูลต่างๆ ดังนี้

1.1.1 ข้อมูลครัวเรือน อาชีพ รายได้ของสมาชิกในครัวเรือน หนี้สิน และการถือครองที่ดิน

1.1.2 ข้อมูลด้านการเกษตร ข้อมูลสระน้ำเพื่อการเกษตร และ รายรับรายจ่ายจากการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

1.1.3 ปัญหาในการทำเกษตรและข้อเสนอแนะจากเกษตรกร

1.1.4 ผลได้ทางอ้อมที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ (สอบถามเฉพาะเกษตรกรทฤษฎีใหม่)

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้รวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

1.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ได้จากการสำรวจครัวเรือนเกษตรตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอยู่ในสภาพพื้นที่ภูมิประเทศ ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำต่างกัน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เกษตรกรที่อาศัยดำรงชีพในเขตภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มติดแม่น้ำโขง มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ เกษตรกรในเขตอำเภอคอนคา

กลุ่มที่ 2 เกษตรกรที่อาศัยดำรงชีพในเขตภูมิประเทศเป็นที่ดอน ค่อนข้างจะขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ได้แก่ เกษตรกรในเขตอำเภอหนองสูง และอำเภอนิคมน้ำอ้อย

จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจทั้งสิ้น 247 ตัวอย่าง จากเกษตรกรทั้งหมดในจังหวัดมุกดาหาร โดยเป็นครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ จำนวน 120 รายและครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก จำนวน 127 ราย ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่สำรวจรวบรวมข้อมูล จำแนกเป็นรายอำเภอ

อำเภอ	เกษตรกรทฤษฎีใหม่ (ราย)	เกษตรกรกระแสหลัก	
		ทำนา (ราย)	ทำไร่มีน (ราย)
คอนทาล	61	60	-
หนองสูง	33	49	45
นิคมคำสร้อย	26	17	11
รวม	120	126	56

หมายเหตุ ครัวเรือนตัวอย่างของเกษตรกรกระแสหลัก บางรายทั้งทำนาและทำไร่มีน

1.2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ดังนี้

- 1) เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่และการเกษตรกระแสหลัก จากเอกสาร ตำรา ที่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งส่วนราชการและองค์กรเอกชนจัดทำขึ้น
- 2) เก็บรวบรวมข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาค ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หอการค้าจังหวัด สำนักงานจังหวัด
- 3) เก็บรวบรวมข้อมูลรายได้ของเกษตรกร จากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- 4) เก็บรวบรวมข้อมูลผลผลิตภาคเกษตร พื้นที่การเกษตร ข้อมูลพื้นฐานประชากรของจังหวัดมุกดาหาร จากสำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานพาณิชย์จังหวัด หอการค้าจังหวัด และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 5) วิธีการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ห้องสมุด และสืบค้นทางอิเล็กทรอนิกส์

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการผลิตการเกษตร ใช้วิธี การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลได้ (Cost - Benefit Analysis) เปรียบเทียบต้นทุนและผลได้จากการผลิตเกษตร

กระแสหลักและการผลิตเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยขั้นตอนการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ มีดังนี้ (ดัดแปลงจาก อัญชานา ณ ระนอง 2543 : 91-103)

2.1.1 ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดโครงการ คือ การแจกแจงรายละเอียดและขอบเขตของโครงการ การวิจัยนี้กำหนดให้วิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนและผลได้จากการผลิตเกษตรกระแสหลักและการผลิตเกษตรทฤษฎีใหม่ ประชาชนที่มีส่วนได้เสียของโครงการคือเกษตรกรและสมาชิกของครัวเรือนเกษตรกร

2.1.2 ขั้นตอนที่ 2 แจกแจงผลกระทบที่เกิดจากโครงการ คือผลกระทบต่อเกษตรกร ผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือน ผลกระทบต่อการใช้แรงงานของสมาชิกในครัวเรือน ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในไร่นา

2.1.3 ขั้นตอนที่ 3 พิจารณาผลกระทบโครงการในทางเศรษฐศาสตร์ โดยพิจารณาจากประโยชน์สุทธิทางสังคมสูงสุด โดยประมาณการผลกระทบทั้งด้านผลประโยชน์และต้นทุนออกมาเป็นตัวเงิน นอกจากนี้ยังประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมว่า มีค่าบวก(ผลประโยชน์) หรือลบ (ต้นทุน)

2.1.4 ขั้นตอนที่ 4 พิจารณาผลกระทบทางกายภาพของโครงการ ว่าผลประโยชน์และต้นทุนของโครงการจะเกิดในช่วงเวลาใด ในการวิจัยนี้ ประมาณจำนวนกายภาพโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ว่ามีผลประโยชน์และต้นทุนในช่วง 15 ปี

2.1.5 ขั้นตอนที่ 5 คำนวณต้นทุนผลประโยชน์ในแต่ละระยะเวลาของโครงการ

2.1.6 ขั้นตอนที่ 6 ปรับค่าต้นทุนและผลประโยชน์ในแต่ละปีให้เป็นมูลค่าปัจจุบันโดยอาศัยอัตราคิดลด (discount rate) อัตราคิดลดที่นำมาคำนวณหามูลค่าปัจจุบันสุทธิ ได้คำนึงถึงทั้งอัตราคิดลดของสังคม และอัตราคิดลดของเอกชน โดยอัตราคิดลดของสังคมใช้อัตราร้อยละ 6 และอัตราคิดลดของเอกชนใช้อัตรา ร้อยละ 12 ในการคำนวณ

2.1.7 ขั้นตอนที่ 7 วิเคราะห์ต้นทุนผลประโยชน์ของโครงการ จากการคำนวณมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Net Present Value หรือ NPV) และอัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน (Benefit –Cost Ratio)

1) การคำนวณมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Net Present Value หรือ NPV) สูตรในการคำนวณ คือ

$$NPV = \sum_{t=0}^T B_t (1+i)^{-t} - \sum_{t=0}^T C_t (1-i)^{-t}$$

ซึ่งต้นทุนและผลประโยชน์ที่นำมาเปรียบเทียบจะเป็นผลรวม (summation) ตั้งแต่ปีที่ 0 (ปีแรกของโครงการ $t = 0$) ถึง ปีสุดท้ายของโครงการ ($t = T$) โดยในการวิจัยนี้ ให้ปีที่ไปสัมภาษณ์เป็นปีที่ 0 และปีสุดท้ายของโครงการ คือ ปีที่ 15 ($T = 0$)

การวิเคราะห์โครงการถ้า $NPV > 0$ หมายความว่า ผลประโยชน์ที่ได้จากโครงการสูงกว่าต้นทุนของโครงการ เป็นโครงการที่คุ้มค่าต่อการลงทุน

2) การคำนวณอัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน (Benefit – Cost Ratio หรือ B – C Ratio) คืออัตราส่วนของมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ต่อมูลค่าปัจจุบันของต้นทุน สูตรในการคำนวณ คือ

$$\frac{B}{C} = \frac{B_0 + \frac{B_1}{1+r} + \frac{B_2}{(1+r)^2} + \dots + \frac{B_T}{(1+r)^T}}{C_0 + \frac{C_1}{1+r} + \frac{C_2}{(1+r)^2} + \dots + \frac{C_T}{(1+r)^T}}$$

ซึ่งโครงการที่ควรลงทุน คือโครงการที่มีอัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุนมากกว่า 1 หมายถึงได้รับผลประโยชน์ตอบแทนมากกว่าต้นทุนที่ลงทุนไป

การวิจัยครั้งนี้ ในการวิเคราะห์ต้นทุนผลประโยชน์ได้คำนึงถึงต้นทุนผลประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน เมื่อคำนึงถึงต้นทุนผลประโยชน์อื่นที่ไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งเป็นผลกระทบทางอ้อมที่วัดเป็นมูลค่าตัวเงินไม่ได้ ผลตอบแทนของโครงการอาจจะเปลี่ยนแปลงไปจากที่คำนวณได้

2.1.8 ขั้นตอนที่ 8 การวิเคราะห์ความอ่อนไหว การประเมินค่าต้นทุนและผลประโยชน์ได้ประมาณความอ่อนไหวจากการเปลี่ยนแปลงของรายได้และค่าใช้จ่ายในแต่ละปี ที่อาจกระทบจากรายได้และค่าใช้จ่ายที่เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงในแต่ละปี ในอัตราปีละ 5% , 10% , 15% ผลของการวิเคราะห์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และควรจะดำเนินการอย่างไรให้มีมูลค่าปัจจุบันสุทธิมากที่สุดและคุ้มค่าแก่การลงทุน

2.2 รายละเอียดผลได้และต้นทุนจากการทำเกษตรกระแสหลักและเกษตรทฤษฎีใหม่ มีดังนี้

2.2.1 ผลได้และต้นทุนจากการผลิตรูปแบบเกษตรกรกระแสหลัก

1) ผลได้จากการเกษตรกรกระแสหลัก ได้จากรายได้ของเกษตรกรจากการเกษตร ซึ่งเกษตรกรกระแสหลักนี้จะทำการผลิตการเกษตรเพียงชนิดเดียวหรือน้อยอย่าง เช่น ทำนาเป็นอาชีพหลัก โดยคำนวณจากมูลค่าของผลผลิตแต่ละกิจกรรมในไร่นา ทั้งที่จำหน่ายและบริโภคในครัวเรือน

2) ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรกระแสหลัก ประกอบด้วย ต้นทุนของเกษตรกรและต้นทุนภาครัฐ

(1) ต้นทุนของเกษตรกร ได้แก่

ก. ค่าจ้างแรงงาน

ข. ค่าพันธุ์พืช

ค. ค่ายาปราบศัตรูพืช

ง. ค่าปุ๋ย

จ. ค่าน้ำมันรถไถปรับปรุงดิน

ฉ. ค่าขนส่งผลผลิตการเกษตรไปจำหน่าย และ

ช. ค่าเสียโอกาสในการไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน

(2) ต้นทุนภาครัฐ ได้แก่ ค่าปัจจัยการผลิตที่รัฐแจกให้แก่เกษตรกร

2.2.2 ผลได้และต้นทุนจากการผลิตรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่

1) ผลได้จากการเกษตรทฤษฎีใหม่ ประกอบด้วย ผลได้ทางตรงและผลได้ทางอ้อม

(1) ผลได้ทางตรง คือ รายได้ของเกษตรกรจากการทำการเกษตร ซึ่งเกษตรทฤษฎีใหม่ มีรูปแบบกิจกรรมการผลิตที่หลากหลายในไร่นา จึงคาดว่ามีรายได้ในการเกษตรหลายชนิด เช่น รายได้จากการทำนา ทำสวน เลี้ยงไก่ เป็นต้น โดยคำนวณจากมูลค่าของผลผลิตแต่ละกิจกรรมในไร่นาทั้งที่จำหน่ายและบริโภคในครัวเรือน

(2) ผลได้ทางอ้อม คือ ผลได้จากการที่การเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการผสมผสานการปลูกพืชหลากหลายชนิดและเลี้ยงสัตว์ปะปนในพื้นที่เดียวกัน เป็นการเกษตรที่เลียนแบบระบบนิเวศน์ในธรรมชาติ จึงก่อให้เกิดผลได้ทางอ้อมหลายประการดังนี้

ก. ผลได้จากสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ระบบนิเวศน์ในไร่นากลับสู่ความสมดุล ความอุดมสมบูรณ์ของดินเพิ่มขึ้น

ข. เกษตรกรมีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้นจากการที่ระบบนิเวศน์มีความสมดุลจึงช่วยลดการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช เนื่องจากศัตรูพืช ได้ถูกกำจัดโดยทางชีวภาพ ภายภาพและอินทรีย์เคมี

ค. ความสุข ความอบอุ่นในครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากการที่เน้นการใช้แรงงานในครัวเรือนและการเกษตรหลายรูปแบบ ทำให้มีรายได้เพียงพอเลี้ยงสมาชิกในครัวเรือนให้อยู่ดีมีสุข สมาชิกในครัวเรือนไม่ต้องไปหางานทำเพื่อเพิ่มรายได้จากนอกครัวเรือน

2) ต้นทุนการผลิตของเกษตรทฤษฎีใหม่ ประกอบด้วย ต้นทุนของเกษตรกรและต้นทุนภาครัฐ

(1) ต้นทุนของเกษตรกร ได้แก่

ก. ค่าปรับปรุงดิน

ข. ค่าพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์

ค. ค่าเสียโอกาสของผลประโยชน์จากการนำทรัพยากรไปใช้ในทางเลือกอื่น ๆ ที่ไม่มีโอกาสได้รับเนื่องจากได้นำทรัพยากรนั้นมาใช้ในโครงการนี้แล้ว (maximum alternative benefits foregone)

ในการวิจัยนี้ ต้นทุนค่าเสียโอกาสมี 2 อย่าง คือ ค่าเสียโอกาสในการไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน และค่าเสียโอกาสของการนำที่ดินไปใช้ทำการผลิตอื่น

ค่าเสียโอกาสในการไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน คิดจาก ค่าจ้างที่ได้รับจากการไปรับจ้างทำงาน โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้น เช่น ค่าเดินทาง ค่าเช่าบ้าน ค่ากินอยู่ และค่าใช้จ่ายอื่นที่เกิดขึ้นจากการรับจ้างทำงาน ซึ่งค่าเสียโอกาสนี้จะมีค่าสูงขึ้น หากที่ทำงานอยู่ใกล้บ้าน เพราะค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นระหว่างไปทำงานจะลดลง

ง. ค่าขนส่งผลผลิตไปจำหน่าย ซึ่งอาจจะมีในบางครัวเรือน ที่มีผลผลิตมากเกินความต้องการบริโภคในครัวเรือน จึงนำผลผลิตส่วนที่เกินนั้นไปจำหน่าย

อนึ่ง เนื่องจากรูปแบบการผลิตแบบทฤษฎีใหม่เน้นการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงปัจจัยภายนอก และเน้นความสมดุลของระบบนิเวศน์ ดังนั้น ค่าใช้จ่ายที่ไม่น่าจะมีการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ ได้แก่ ค่าจ้างแรงงาน ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่าปุ๋ย

(2) ต้นทุนภาครัฐ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่รัฐเสียให้แก่เกษตรกรในการแจกปัจจัยการผลิตหรือค่าใช้จ่ายจากการให้บริการอื่น ๆ เช่น การขุดสระน้ำ หรือปรับที่ดิน

สรุปผลได้และต้นทุนของการทำเกษตรกระแสหลักและการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้นำเสนอไว้ในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 รายละเอียดผลได้และต้นทุนจากรูปแบบการผลิตเกษตรกระแสหลักและ
การผลิตเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ใช้ในการวิเคราะห์

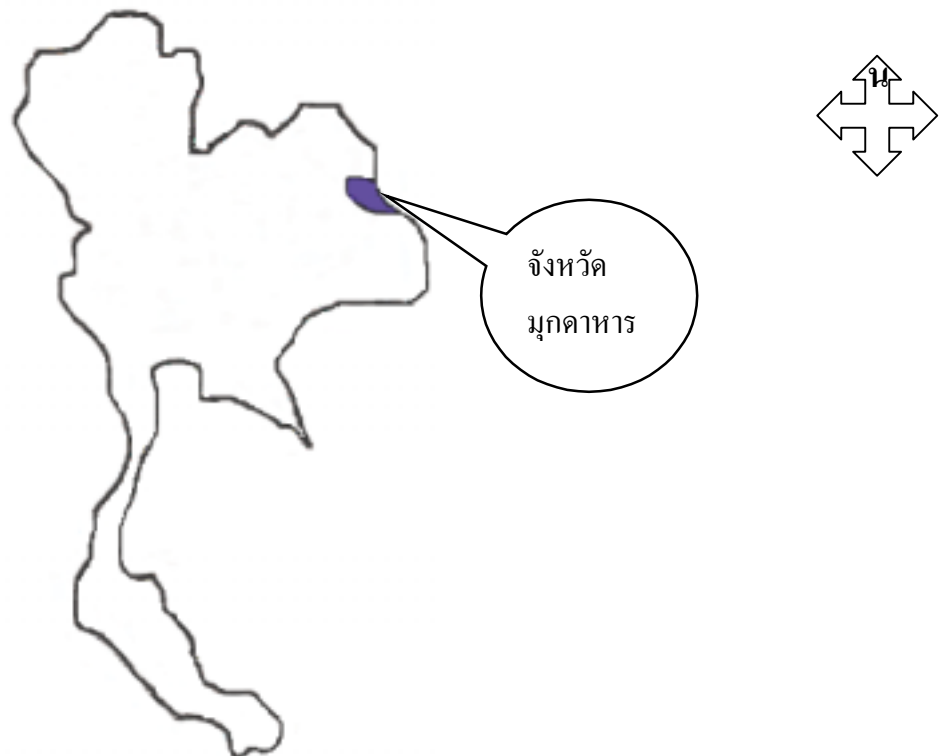
การเกษตรกระแสหลัก		การเกษตรทฤษฎีใหม่	
ผลได้ (Benefit)	ต้นทุน (Cost)	ผลได้ (Benefit)	ต้นทุน (Cost)
รายได้จากการ ผลิตภาคเกษตร คือ มูลค่าของ ผลผลิตทั้งหมด ของแต่ละ กิจกรรมการ ผลิตในไร่นา ทั้งที่จำหน่าย และบริโภคใน ครัวเรือน	ต้นทุนของเกษตรกร 1. ค่าจ้างแรงงาน 2. ค่าพันธุ์พืช 3. ค่ายาปราบ ศัตรูพืช 4. ค่าปุ๋ย 5. ค่าน้ำมันรถไถ ปรับปรุงดิน 6. ค่าขนส่งผลผลิต การ เกษตรไป จำหน่าย 7. ค่าเสียโอกาสใน การไปรับจ้างทำงาน นอกครัวเรือน	ผลได้ทางตรง รายได้จากการผลิตภาคเกษตร คือ มูลค่าของผลผลิตทั้งหมดของแต่ละ กิจกรรมการผลิตในไร่นา ทั้งที่ จำหน่ายและบริโภคในครัวเรือน ผลได้ทางอ้อม 1. พื้นฟูให้ระบบนิเวศน์ในไร่นา กลับสู่ความสมดุล 2. ความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เพิ่ม ขึ้นจากรูปแบบการผลิตแบบผสม ผสาน ที่ช่วยฟื้นฟูความสมดุลของ ระบบนิเวศน์ 3. สุขภาพที่แข็งแรงขึ้นจากการลด การใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย เนื่องจากความสมดุลของระบบ นิเวศน์ ทำให้สามารถควบคุมและ กำจัดศัตรูพืชโดยวิธีชีวภาพ ภายภาพ และอินทรีย์เคมี 4. สุขภาพ ความอบอุ่นใน ครอบครัว ที่เพิ่มขึ้นจากการที่เน้น การใช้แรงงานในครัวเรือนและการ เกษตรหลายรูปแบบ ทำให้มีรายได้ เพียงพอเลี้ยงสมาชิกใน ครัวเรือนได้ ไม่ต้องไปหางานทำนอกครัวเรือน	ต้นทุนของเกษตรกร 1. ค่าปรับปรุง พัฒนาที่ดิน ค่าขุด สระน้ำในไร่นา ฯลฯ 2. ค่าพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ 3. ค่าขนส่งผลผลิต การเกษตรไป จำหน่าย 4. ค่าเสียโอกาสใน การไปรับจ้างทำงาน นอกครัวเรือน
	ต้นทุนภาครัฐ 1. มูลค่าของปัจจัย การผลิตที่ได้รับแจก ทางราชการ 2. มูลค่าของบริการ ที่รัฐดำเนินการใน ไร่นา เช่น การขุด สระน้ำ การปรับ ที่ดิน		ต้นทุนภาครัฐ 1. มูลค่าของปัจจัย การผลิตที่ได้รับแจก ทางราชการ 2. มูลค่าของบริการ ที่รัฐดำเนินการใน ไร่นา เช่น การขุด สระน้ำ การปรับ ที่ดิน

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่วิจัย : จังหวัดมุกดาหาร

1. สภาพทั่วไปของจังหวัดมุกดาหาร

จังหวัดมุกดาหารเดิมเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครพนม ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งจังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดที่จัดตั้งในลำดับที่ 73 ของประเทศไทย และเป็นจังหวัดที่ 17 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงที่ตั้ง จังหวัดมุกดาหาร

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

1.2.1 ที่ตั้ง จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พิกัดตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 16 – 17 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 104 – 105 องศาตะวันออก มีเนื้อที่ทั้งหมด 4,339.83 ตร.กม. หรือ 2,712,394 ไร่ ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ ระยะทางประมาณ 642 กม.

1.2.2 อาณาเขต จังหวัดมุกดาหาร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดยโสธร อำนาจเจริญ และร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ แขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต ความยาวประมาณ 72 กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ จังหวัดกาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด

สำหรับพื้นที่จังหวัดมุกดาหารที่มีชายแดนติดกับแขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน มีจำนวน 3 อำเภอ คือ อำเภอเมืองมุกดาหาร ติดต่อ แขวงสะหวันนะเขต เป็นระยะทาง 29 กิโลเมตร อำเภอดอนตาล ติดต่อกับแขวงสะหวันนะเขต เป็นระยะทาง 21 กิโลเมตร และอำเภอหว้านใหญ่ ติดต่อกับแขวงสะหวันนะเขต เป็นระยะทาง 22 กิโลเมตร

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดมุกดาหาร ทางทิศเหนือและทิศใต้เป็นที่ราบสูงทางทิศตะวันตก มีเทือกเขาภูพาน เป็นแนวต่อเนื่องมาจากจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นป่าไม้บางแห่งเป็นป่าทึบ แยกออกเป็นสี่แถวคล้ายนิ้วมือไปทางทิศตะวันออก ส่วนทิศตะวันออก เป็นที่ราบสลับป่าไม้ มีลุ่มแม่น้ำเล็ก ๆ เอียงลาดลงสู่มแม่น้ำโขง ได้แก่ ลำน้ำห้วยมุก ห้วยบังอี ห้วยบางทราย ห้วยชะโนด ห้วยทราย เป็นต้น ที่ราบระหว่างหุบเขาของกลุ่มน้ำเหล่านี้มีสภาพเป็นที่ราบลูกคลื่น ยกเว้นบริเวณปากน้ำในช่วงที่ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำโขงจะมีสภาพเป็นคันดินธรรมชาติแคบ ๆ ซึ่งเกิดจากการทับถมของแม่น้ำนานไปกับน้ำโขง

1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

1.3.1 สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดมุกดาหาร จัดอยู่ในลักษณะมรสุมเมืองร้อน (Tropical monsoon climate) หรือทุ่งหญ้าเมืองร้อน (Savanna climate) ในช่วงมรสุมจะได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งจะนำฝนมาตกปริมาณไม่มากนัก ปริมาณฝนส่วนมากได้รับมาจากอิทธิพลของพายุหมุนเขตร้อน ซึ่งก่อตัวที่บริเวณทะเลจีนใต้เคลื่อนผ่านประเทศเวียดนามและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้าสู่ประเทศไทยประมาณ ปีละ 3-4 ลูก

1.3.2 ฤดูกาล ฤดูกาลของจังหวัดมุกดาหารในช่วงเวลาหนึ่งปี แบ่งได้ 3 ฤดู ดังนี้

- 1) ฤดูร้อน มีระยะเวลา 3 เดือน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ไปสิ้นสุดกลางเดือนพฤษภาคม มีความแปรปรวนของกระแสอากาศสูง อุณหภูมิสูงขึ้น แดดจ้าและอากาศแห้งแล้ง มีพายุฤดูร้อน ลมกระโชกแรง
- 2) ฤดูฝน มีระยะเวลา 6 เดือน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมไปสิ้นสุดราวกลางเดือนตุลาคม โดยมักจะมีฝนทิ้งช่วงตอนปลายเดือนมิถุนายนถึงกลางเดือนกรกฎาคม
- 3) ฤดูหนาว มีระยะเวลา 3 เดือน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมไปสิ้นสุดกลางเดือนกุมภาพันธ์ ในช่วงนี้มีมวลอากาศเย็นแผ่ปกคลุม ทำให้มีอากาศหนาวเย็นและอุณหภูมิต่ำลงโดยทั่วไป

1.3.3 ข้อมูลอุณหภูมิตามปี ข้อมูลอุณหภูมิตามปีของจังหวัดมุกดาหารในรอบ 5 ปีที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 - 2543 (เอกสารสรุปข้อมูลจังหวัดมุกดาหาร 2544) ปรากฏดังนี้

- 1) อุณหภูมิสูงสุด 41.18 องศาเซลเซียส
- 2) อุณหภูมิต่ำสุด 10.66 องศาเซลเซียส
- 3) ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 99% ต่ำสุด 42%
- 4) ปริมาณน้ำฝนใน 5 ปี เฉลี่ย 7,395 มิลลิเมตร

1.4 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.4.1 ป่าไม้ สภาพพื้นที่ป่าไม้ทั่วไปของจังหวัดมุกดาหาร ส่วนใหญ่จะเป็นป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้ง กระจายอยู่ตามภูเขาทั่วไปทุกอำเภอของจังหวัดมุกดาหาร ในปี 2544 จังหวัดมุกดาหารมีเนื้อที่ป่าไม้ 906,250 ไร่ หรือประมาณ 33.41% ของเนื้อที่ทั้งหมดของจังหวัด ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดมุกดาหาร แยกออกได้ดังนี้

1.4.2 ดิน จากรายงานสำรวจดินจังหวัดมุกดาหาร ปี 2530 จังหวัดมุกดาหาร ประกอบด้วยดิน 30 ชนิด ลักษณะของดินและพื้นที่โดยรวมของจังหวัด มีลักษณะดังนี้

- 1) ดินที่เป็นดินทรายจัด ประมาณ 17,765 ไร่ หรือร้อยละ 0.66 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด
- 2) ดินตื้นประมาณ 15,971 ไร่ หรือร้อยละ 0.59 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด
- 3) ดินที่มีหินโผล่มากกว่า 50% ประมาณ 54,680 ไร่ หรือร้อยละ 2.03 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด
- 4) พื้นที่ลาดชันเชิงซ้อนประมาณ 501,191 ไร่ หรือร้อยละ 18.61 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด
- 5) พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรกรรม 2,104,143 ไร่ หรือร้อยละ 78.1 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด
- 6) พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปลูกข้าว 425,016 ไร่ ร้อยละ 15.78 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด
- 7) นอกนั้นเป็นพื้นที่เหมาะสมกับการปลูกพืชไร่ ไม้ยืนต้น และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

1.4.3 แหล่งน้ำธรรมชาติ

- 1) แหล่งน้ำธรรมชาติผิวดิน ที่สำคัญของจังหวัดมุกดาหาร ได้แก่
 - (1) แม่น้ำโขง ตั้งอยู่ทางตะวันออกของจังหวัดเป็นเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมความยาวของแม่น้ำโขงช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดมุกดาหาร ประมาณ 70 กิโลเมตร
 - (2) ห้วยชะโนด อยู่ทางเหนือของจังหวัดมุกดาหาร ยาวประมาณ 52 กิโลเมตร
 - (3) ห้วยบางทราย อยู่ทางเหนือและทางตะวันตกของจังหวัด ยาวประมาณ 170 กิโลเมตร
 - (4) ห้วยมุก อยู่ตรงกลางของจังหวัดมุกดาหาร ยาวประมาณ 126 กิโลเมตร
 - (5) ห้วยบังอี อยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดมุกดาหาร ยาวประมาณ 145 กิโลเมตร
- 2) แหล่งน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลมีอยู่ทั่วไปในจังหวัดมุกดาหาร แต่จะมีความแตกต่างในแง่ของปริมาณ คุณภาพ และความลึกของน้ำใต้ดิน กรมทรัพยากรธรณีได้แบ่งเขตแหล่งน้ำใต้ดินในจังหวัดมุกดาหาร ออกเป็น 3 เขต ดังนี้

เขตที่ 1 ส่วนใหญ่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มตรงกลางของพื้นที่จังหวัด มีปริมาณน้ำใต้ดิน 20 – 100 แกลลอน/นาถึ ที่ระดับความลึก 80 – 200 ฟุตจากผิวดิน ซึ่งเกือบ 100% เป็นน้ำที่มีคุณภาพดี แต่หากสูบเพื่อการเกษตรกรรมจะให้ผลได้ไม่คุ้มทุน

เขตที่ 2 ส่วนใหญ่อยู่บริเวณใกล้แม่น้ำโขงและห้วยบังอี มีปริมาณน้ำใต้ดินน้อยกว่า 30 แกลลอน/นาถึ และคุณภาพของน้ำ 80% เป็นน้ำจืด แต่หากสูบเพื่อการเกษตรกรรมจะให้ผลได้ไม่คุ้มทุน

เขตที่ 3 ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภูเขาและที่สูงต่าง ๆ มีปริมาณน้ำใต้ดินน้อยกว่า 20 แกลลอน/นาถึ คุณภาพน้ำดีมาก แต่หากมีการสูบเพื่อการเกษตรกรรมจะให้ผลได้ไม่คุ้มทุน

1.4.4 แหล่งน้ำชลประทานเพื่อการเกษตรและเพื่ออุปโภคบริโภค

จังหวัดมุกดาหารมีแหล่งน้ำชลประทานเพื่อการเกษตรและเพื่ออุปโภคบริโภคเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็กรวม 81 แห่ง ฝ่ายคอนกรีต 29 แห่ง สระหนองบึง 80 แห่ง คูคลอง 1 แห่ง บ่อน้ำตื้น 227 บ่อ บ่อบาดาลส่วนตัว 1,332 บ่อ บ่อบาดาลสาธารณะ 2,080 บ่อ สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าของศูนย์บริการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าจังหวัดมุกดาหาร จำนวน 30 สถานี

1.5 หน่วยการปกครอง

จังหวัดมุกดาหารแบ่งเขตการปกครอง แบ่งออกเป็น 7 อำเภอ 52 ตำบล 496 หมู่บ้าน ประกอบด้วย อำเภอดังนี้

อำเภอเมืองมุกดาหาร	อำเภอกำชะอี
อำเภอดอนตาล	อำเภอนิคมน้ำอ้อย
อำเภอดงหลวง	อำเภอหว้านใหญ่ และอำเภอหนองสูง

สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 4 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 50 แห่ง และสภาตำบล 2 แห่ง

ในเขตการปกครองทั้ง 7 อำเภอ อำเภอเมืองมุกดาหาร เป็นเขตการปกครองที่ใหญ่ที่สุด มีจำนวนเนื้อที่นอกเขตเทศบาล 423,801 ไร่ รองลงมาได้แก่อำเภอดงหลวง มีจำนวนเนื้อที่นอกเขตเทศบาล 340,615 ไร่ ส่วนเขตการปกครองที่เล็กที่สุดได้แก่ อำเภอหว้านใหญ่ มีจำนวนเนื้อที่นอกเขตเทศบาล 47,642 ไร่ อำเภอที่อยู่ห่างจากที่ตั้งศาลากลางจังหวัดมากที่สุดคือ อำเภอดงหลวง ระยะทางจากอำเภอถึงจังหวัด 55 กิโลเมตร รายละเอียดในตาราง ในภาคผนวก ค

2. สถิติประชากรของจังหวัดมุกดาหาร

2.1 ประชากร

ประชากรของจังหวัดมุกดาหาร ในปี 2544 ตามข้อมูลของสำนักบริหารการทะเบียน กระทรวงมหาดไทย มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 335,927 คน แยกเป็นเพศชาย จำนวน 168,571 คน และเพศหญิง จำนวน 167,356 คน โดยจำนวนประชากรของจังหวัดมุกดาหาร เป็นลำดับที่ 65 ของประเทศ คิดเป็นร้อยละ 0.54 ของประชากรทั้งประเทศ และจำนวนประชากรของจังหวัดมุกดาหารเป็นลำดับที่ 19 ของประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 1.56 ของประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อำเภอที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองมุกดาหาร มีประชากร คิดเป็นร้อยละ 38.36 ของประชากรทั้งจังหวัด รองลงมาได้แก่ อำเภอกำชะอี มีประชากร คิดเป็นร้อยละ 14.24 ของประชากรทั้งจังหวัด ส่วนอำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด คือ อำเภอหว้านใหญ่ มีประชากรคิดเป็นร้อยละ 5.63 ของประชากรทั้งจังหวัด

ขนาดของครัวเรือนโดยเฉลี่ยมีจำนวนสมาชิกของครัวเรือน 4 คนต่อครัวเรือน

2.2 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด

ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดมุกดาหาร ในปี 2541 มีจำนวน 4,762.5 ล้านบาท เป็นลำดับที่ 51 ของประเทศ และลำดับที่ 8 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสาขาบริการมากที่สุดถึงร้อยละ 21.61 ของผลิตภัณฑ์ทั้งจังหวัด รองลงมาเป็นสาขาการเกษตร ร้อยละ 21.20 และสาขาค้าส่งและค้าปลีก ร้อยละ 17.89 นอกนั้นเป็นสาขาการผลิตอื่น

ตารางที่ 4.1 ผลิตภัณฑ์จังหวัด จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2541 (ตามราคาปี 2531)

สาขาการผลิต	หน่วย : พันบาท	
	2541	ร้อยละ
เกษตรกรรม	1,009,800	21.20
กลีกรวม	711,000	
ปศุสัตว์	154,000	
ประมง	22,000	
ป่าไม้	0.0	
บริการทางการเกษตร	54,000	
การแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย	68,800	
เหมืองแร่และขุดหิน	21,000	0.44
อุตสาหกรรม	449,200	9.43
การก่อสร้าง	214,900	4.51
การไฟฟ้าและการประปา	90,900	1.91
การคมนาคมและการขนส่ง	287,700	6.04
การค้าส่งและค้าปลีก	852,000	17.89
การธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	237,000	4.98
ที่อยู่อาศัย	251,000	5.27
การบริหารและป้องกันประเทศ	320,000	6.72
การบริการ	1,029,000	21.61
ผลิตภัณฑ์จังหวัด	4,762,500	100

ที่มา : สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี *สมุดรายงาน*
สถิติจังหวัดมุกดาหาร ฉบับ พ.ศ.2541 มุกดาหาร สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร 2542

2.3 สถานะทางเศรษฐกิจสังคม

2.3.1 รายได้ต่อหัวของประชากร ปี 2541 รายได้ต่อหัวของประชากรประเทศไทย เท่ากับ 75,594 บาท สำหรับประชากรจังหวัดมุกดาหาร มีรายได้ต่อหัวเท่ากับ 30,234 บาท มีรายได้ต่อหัวเป็นลำดับที่ 54 ของประเทศ และเป็นลำดับที่ 3 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3.2 จำนวนสมาชิก รายได้และรายจ่ายในครัวเรือน ในปี 2541 ตามตารางที่ 4.2 ครัวเรือนทั้งสิ้นมีสมาชิกโดยเฉลี่ย 4.3 คนต่อครัวเรือน ซึ่งจำนวนสมาชิกสูงกว่าจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ยของประเทศที่มีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ย 3.9 คนต่อครัวเรือน

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเดือนละ 9,890 บาท รายได้เฉลี่ยสมาชิกแต่ละคนต่อเดือน 2,301 บาท รายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนเดือนละ 9,119 บาท รายจ่ายเฉลี่ยสมาชิกแต่ละคนต่อเดือน 2,122 บาท ซึ่งจะเห็นว่าครัวเรือนมีรายได้มากกว่ารายจ่ายประมาณเดือนละ 771 บาทต่อครัวเรือนหรือ 179 บาทต่อคน สำหรับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนจังหวัดมุกดาหาร น้อยกว่ารายได้เฉลี่ยของทั้งประเทศ โดยรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของทั้งประเทศเท่ากับ 12,492 บาทต่อเดือน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนจังหวัดมุกดาหาร เป็นลำดับที่ 44 ของทั้งประเทศ และเป็นลำดับที่ 5 ของภาค

ครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตร เป็นครัวเรือนส่วนใหญ่ของจังหวัดถึงร้อยละ 39.7 ของครัวเรือนทั้งจังหวัด ขนาดของครัวเรือนมีสมาชิกโดยเฉลี่ย 4.8 คนต่อครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเดือนละ 6,789 บาท รายได้เฉลี่ยสมาชิกแต่ละคนต่อเดือน 1,416 บาท มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนเดือนละ 6,780 บาท รายจ่ายเฉลี่ยสมาชิกแต่ละคนต่อเดือน 1,414 บาท มีรายได้มากกว่ารายจ่ายประมาณเดือนละ 9 บาทต่อครัวเรือน หรือ 2 บาทต่อคน

เมื่อจำแนกครัวเรือนตามชั้นของรายได้ประจำและค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อคนต่อเดือน พบว่ารายได้ประจำต่อคนต่อเดือนของครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 33.8 มีรายได้ประจำอยู่ในช่วง 4,000 – 5,999 บาท รองลงมาร้อยละ 28.8 มีรายได้ประจำระหว่าง 2,000 – 3,999 บาท

ตารางที่ 4.2 รายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในจังหวัด จำแนกตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน

สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน	อัตราร้อยละของครัวเรือน	ขนาดของครัวเรือน	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน	
			ต่อครัวเรือน	ต่อคน	ต่อครัวเรือน	ต่อคน
ครัวเรือนทั้งสิ้น	100.0	4.3	9,890	2,301	9,119	2,122
ผู้ถือครองทำการเกษตร	39.7	4.8	6,789	1,416	6,780	1,414
ผู้ดำเนินธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร	17.3	4.0	13,057	3,259	12,359	3,085
ลูกจ้าง	31.9	4.2	12,616	3,023	11,024	2,642
- ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ วิชาการ และเสมียนพนักงาน	19.9	4.1	16,508	3,975	14,031	3,379
- ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต คนงานเกษตร และคนงานทั่วไป	12.0	4.2	6,141	1,459	6,023	1,431
ผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจ	11.0	3.3	8,186	2,463	6,933	2,085

ที่มา : สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรึ **รายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2541** มุกดาหาร สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร 2542

สำหรับค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อคนต่อเดือน พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 36.5 มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 4,000 – 5,999 บาท รองลงมาร้อยละ 23.7 มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 2,000 – 3,999 บาท รายละเอียดตามตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 อัตราร้อยละของครัวเรือน จำแนกตามชั้นของรายได้ประจำและค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคโดยเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน เฉพาะครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตร

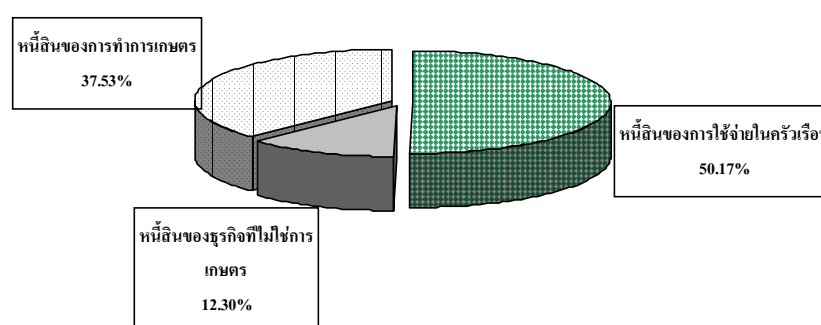
หน่วย : ร้อยละ

ชั้นของรายได้ประจำ และ ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภค บริโภค ต่อคนต่อเดือน	ครัวเรือนที่มีรายได้ประจำ ต่อคนต่อเดือน	ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่าย เพื่อการอุปโภคบริโภค ต่อคนต่อเดือน
รวม	100.0	100.0
ต่ำกว่า 2,000 บาท	1.7	2.2
2,000 - 3,999 บาท	28.8	23.7
4,000 - 5,999 บาท	33.8	36.5
6,000 - 7,999 บาท	21.3	21.9
8,000 - 9,999 บาท	6.6	6.7
10,000 - 14,999 บาท	6.3	5.3
15,000 - 19,999 บาท	-	1.9
20,000 - 29,999 บาท	1.5	1.5
30,000 บาทขึ้นไป	-	0.3

ที่มา : สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรื **รายงานผล
การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2541** มุกดาหาร สำนักงานสถิติ
จังหวัดมุกดาหาร 2542

2.4 หนี้สินของครัวเรือนเกษตร

จากข้อมูลของสำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร รายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2541 ตามตารางที่ 4.4 ครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตรของจังหวัดมุกดาหาร มีหนี้สินทั้งหมดเฉลี่ยครัวเรือนละ 25,741 บาท เป็นหนี้สินของการใช้จ่ายในครัวเรือนมากที่สุดเฉลี่ยครัวเรือนละ 12,914 บาทหรือร้อยละ 50.17 ของหนี้สินทั้งสิ้น รองลงมาคือ หนี้สินของการทำเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 9,660 บาทหรือร้อยละ 37.53 ของหนี้สินทั้งสิ้น เป็นหนี้สินของธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 3,166 บาทหรือร้อยละ 12.30 ของหนี้สินทั้งสิ้น

ภาพที่ 4.2 หนี้สินของครัวเรือนเกษตร จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม

ที่มา : สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2541 มุกดาหาร สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร 2542

2.5 ข้อมูลแรงงาน

ในปี 2543 ครั้วเรือนที่มีสมาชิกอายุ 13 ปีขึ้นไปมีร้อยละ 99.95 โดยที่ครั้วเรือนส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 97.17 ไม่มีสมาชิกไปทำงานนอกจังหวัดมุกดาหาร ในช่วงฤดูแล้ง (มกราคม – พฤษภาคม 2543) ครั้วเรือนที่มีสมาชิกออกไปทำงานนอกจังหวัดมุกดาหาร เพียงร้อยละ 2.78 แสดงให้เห็นว่ายังมีงานอื่น ๆ รองรับอยู่ จึงมีการอพยพแรงงานไปทำงานนอกจังหวัดมุกดาหารไม่มากนัก รายละเอียดตามตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 อัตราร้อยละของครั้วเรือนส่วนบุคคลที่มีสมาชิกอายุ 13 ปีขึ้นไป จำแนกตามการไปทำงานนอกจังหวัดในช่วงฤดูแล้ง (มกราคม – พฤษภาคม 2543)

	หน่วย : ร้อยละ
ครั้วเรือนส่วนบุคคลทั้งสิ้น	100
ครั้วเรือนส่วนบุคคลที่มีสมาชิกอายุ 13 ปีขึ้นไป	99.95
มีการไปทำงานนอกจังหวัดมุกดาหาร	2.78
ไม่มีมีการไปทำงานนอกจังหวัดมุกดาหาร	97.17

ที่มา : รายงานผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของครั้วเรือน พ.ศ. 2543 จังหวัดมุกดาหาร
สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีสมาชิกอายุ 13 ปีขึ้นไป มีครัวเรือนที่มีการรับงานมา
ทำที่บ้านร้อยละ 0.63 ของครัวเรือนทั้งหมด ครัวเรือนที่ไม่มีการรับงานมาทำที่บ้าน ร้อยละ 99.32
ของครัวเรือนทั้งหมด รายละเอียดตามตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 อัตราร้อยละของครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีสมาชิกอายุ 13 ปีขึ้นไป จำแนกตาม
การรับงานมาทำที่บ้าน (ตุลาคม 2542 – กันยายน 2543)

	หน่วย : ร้อยละ
ครัวเรือนส่วนบุคคลทั้งสิ้น	100
ครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีสมาชิกอายุ 13 ปีขึ้นไป	99.95
มีการรับงานมาทำที่บ้าน	0.63
ไม่มีการรับงานมาทำที่บ้าน	99.32

ที่มา : รายงานผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน พ.ศ. 2543 จังหวัดมุกดาหาร
สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

อัตราการว่างงานของจังหวัดมุกดาหาร มีความผันแปรตามฤดูกาล เนื่องจากประชากร
ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ดังเห็นได้จากช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2542 ซึ่งเป็นช่วงนอกฤดูกาลเกษตร
มีอัตราการว่างงานถึงร้อยละ 8.9 ซึ่งสูงกว่าช่วงฤดูกาลเกษตรและเก็บเกี่ยวผลผลิตทางเกษตร คือ ช่วง
เดือนสิงหาคมและพฤศจิกายน มีอัตราการว่างงานเพียงร้อยละ 4.7 และ 2.7 ตามลำดับ

ตามรายงานผลการสำมะโนหมู่บ้าน พ.ศ. 2542 ประชากรนอกเขตเทศบาลของจังหวัด
มุกดาหารทั้งสิ้น 224,515 คน มีการอพยพแรงงานในฤดูแล้งจำนวน 4,633 คนหรือร้อยละ 2.06 ของ
ประชากรทั้งสิ้น โดยอำเภอที่มีการอพยพแรงงานมากที่สุด คือ อำเภอเมืองมุกดาหาร ร้อยละ 0.76
รองลงมาเป็นอำเภอกำชะอี ร้อยละ 0.28 อำเภอดงหลวง ร้อยละ 0.27 อำเภอที่มีการอพยพแรงงาน
น้อยที่สุด คือ อำเภอหว้านใหญ่ ร้อยละ 0.14

2.6 ลักษณะการถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในปี 2541 จำนวนเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรที่มีผู้ถือครองมากที่สุด คือ จำนวนเนื้อที่ช่วง 10–39 ไร่ มีจำนวนผู้ถือครองร้อยละ 58.9 รองลงมาจำนวนเนื้อที่ถือครองต่ำกว่า 6 ไร่ มีผู้ถือครองร้อยละ 15.3 โดยขนาดการถือครองในปี 2541 เปลี่ยนแปลงจากปี 2536 คือมีจำนวนผู้ถือครองที่ดินเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.8

ขนาดของเนื้อที่ถือครองที่มีอัตราการถือครองเพิ่มขึ้นคือ ขนาด 6–9 ไร่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.6 และขนาดเนื้อที่ 10–39 ไร่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.1 ส่วนขนาดการถือครองต่ำกว่า 6 ไร่และ 40 ไร่ขึ้นไป มีอัตราการถือครองลดลงร้อยละ 8.3 รายละเอียดตามตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 จำนวนผู้ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามขนาดเนื้อที่ถือครองทั้งสิ้น

ขนาดเนื้อที่ถือครอง ทั้งสิ้น (ไร่)	จำนวนผู้ถือครอง			ร้อยละ		ร้อยละ ของการเปลี่ยนแปลง		
	2531	2536	2541	2531	2536	2541	2536/31	2541/36
รวม	31,779	40,333	41,865	100	100	100	+26.9	+3.8
ต่ำกว่า 6	3,670	6,969	6,394	11.6	17.3	15.3	+89.9	-8.3
6 - 9	5,281	5,653	6,310	16.6	14	15.1	+7.0	+11.6
10 - 39	20,785	22,798	24,656	65.4	56.5	58.9	+9.7	+8.1
40 ขึ้นไป	2,043	4,913	4,505	6.4	12.2	10.7	+140.5	-8.3

ที่มา : สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี **รายงานผล
การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2541** มุกดาหาร สำนักงานสถิติ
จังหวัดมุกดาหาร 2542

เมื่อจำแนกผู้ถือครองทางการเกษตรตามลักษณะการถือครองที่ดิน พบว่า การถือครองที่ดินที่เป็นเนื้อที่ของผู้อื่นเพิ่มถึงร้อยละ 178.4 การถือครองที่ดินของตนเองลดลงร้อยละ 2.7 ส่วนการถือครองที่ดินมากกว่าหนึ่งลักษณะเพิ่มขึ้นร้อยละ 55.8 รายละเอียดตามตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 จำนวนผู้ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดิน	จำนวนผู้ถือครอง		ร้อยละ		ร้อยละของการเปลี่ยนแปลง
	2536	2541	2536	2541	2541/36
รวม	40,333	41,865	100	100	+3.8
ถือครองที่ดินลักษณะเดียว	38,977	39,752	96.6	95	+2.0
- เนื้อที่ของตนเอง	37,962	36,926	94.1	88.2	-2.7
- เนื้อที่ของผู้อื่น	1,015	2,826	2.5	6.8	+178.4
ถือครองที่ดินมากกว่าหนึ่งลักษณะ	1,356	2,113	3.4	5.0	+55.8

ที่มา : สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี **รายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2541** มุกดาหาร สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร 2542

จำนวนเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรในปี 2541 กับปี 2531 มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 63.74 ซึ่งเป็นผลมาจากการบุกรุกที่สาธารณะและป่าเสื่อมโทรม

ในปี 2541 การใช้ประโยชน์ที่ดินทำการเกษตรในจังหวัดมุกดาหาร ใช้พื้นที่ในการปลูกข้าวมากที่สุดร้อยละ 45.9 รองลงมาคือการปลูกพืชไร่ร้อยละ 20.9 การใช้ประโยชน์น้อยที่สุด คือใช้ในการปลูกพืชผัก/ไม้ดอกไม้ประดับ ร้อยละ 0.6

เมื่อพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของปี 2541 เทียบกับปี 2536 แล้ว พบว่ามีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปลูกพืชผัก/ไม้ดอกไม้ประดับมากที่สุดถึงร้อยละ 166.7 ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการที่หน่วยงานภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมและจัดหาตลาดรับซื้อพืชผักและไม้ดอกไม้ประดับ โดยเฉพาะดอกดาวเรืองที่มีผู้มารับซื้อถึงในพื้นที่ การใช้ที่ดินที่มีการเพิ่มขึ้นอีก คือเนื้อที่ป่า

พื้นที่ปลูกพืชยืนต้น/ยางพาราและพื้นที่ปลูกข้าว และพบว่ามีการใช้ประโยชน์ลดลงในพื้นที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และพื้นที่ปลูกพืชไร่

การลดลงของพื้นที่ปลูกพืชไร่ น่าจะเนื่องจากการที่ราคาผลผลิตมีความผันผวนมาก เกษตรกรจึงเปลี่ยนไปผลิตพืชอื่น ซึ่งเดิมในพื้นที่ของจังหวัดมีการปลูกมันสำปะหลังกันมาก รายละเอียดตามตารางที่ 4.8 และ 4.9

ตารางที่ 4.8 จำนวนเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	เนื้อที่ถือครอง (ไร่)			ร้อยละ			ร้อยละของการเปลี่ยนแปลง	
	2531	2536	2541	2531	2536	2541	2536/31	2541/36
รวม	534,741	832,235	875,605	100	100	100	+55.6	+5.2
ที่ปลูกข้าว	308,080	391,561	401,680	57.6	47.0	45.9	+27.1	+2.6
ที่ปลูกพืชไร่	154,941	230,195	182,785	29.0	27.7	20.9	+48.6	-20.6
ที่ปลูกพืชผัก/ไม้ดอกไม้ประดับ	571	2,028	5,408	0.1	0.2	0.6	+255.2	+166.7
ที่ปลูกพืชยืนต้น/ยางพารา	9,763	38,288	43,717	1.8	4.6	5.0	+292.2	+14.2
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	9,013	41,689	13,275	1.7	5.0	1.5	+362.5	-68.2
ป่า	40,025	70,421	122,001	7.5	8.5	13.9	+75.9	+73.2
ที่อื่น ๆ (รวมที่รกร้างว่างเปล่า, คอกสัตว์)	12,348	58,053	106,739	2.3	7.0	12.2	+370.1	+83.9

ที่มา : สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี รายงานผล
การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2541 มุกดาหาร สำนักงานสถิติ
จังหวัดมุกดาหาร 2542

3. ข้อมูลทั่วไปด้านการเกษตร

3.1 การเพาะปลูก

การเปลี่ยนแปลงในการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของปี 2541 กับปี 2536 พบว่าการปลูกอ้อยมีจำนวนผู้ปลูกเพิ่มขึ้นมากที่สุดถึงร้อยละ 106.2 การปลูกข้าวมีจำนวนผู้ปลูกเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.7 สำหรับการปลูกมันสำปะหลังมีจำนวนผู้ปลูกลดลงร้อยละ 31.7 รายละเอียดตามตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

รายการ	จำนวนผู้ถือครอง เนื้อที่			ร้อยละ	
	เพาะปลูกและจำนวนต้น			ของการเปลี่ยนแปลง	
	2531	2536	2541	2536/31	2541/36
ข้าว					
จำนวนผู้ถือครองที่ปลูก	26,704	33,790	37,752	+26.5	+11.7
เนื้อที่เพาะปลูก	306,799	391,578	398,783	+27.6	+1.8
- ข้าวนาปี	306,471	391,104	398,783	+27.6	+2.0
- ข้าวนาปรัง	328	474	-	+44.5	-100.0
มันสำปะหลัง					
จำนวนผู้ถือครองที่ปลูก	20,594	19,486	13,308	-5.4	-31.7
เนื้อที่เพาะปลูก	138,424	172,049	129,054	+24.3	-25.0
อ้อยโรงงาน					
จำนวนผู้ถือครองที่ปลูก	1,134	1,162	2,396	+2.5	+106.2
เนื้อที่เพาะปลูก	10,198	42,720	43,716	+318.9	+2.3

ที่มา : สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักนายกรัฐมนตรี การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร

พ.ศ.2541 กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2542

3.2 การเลี้ยงสัตว์

การเปลี่ยนแปลงในการเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญของปี 2541 กับปี 2536 พบว่า การเลี้ยงไก่ มีจำนวนผู้เลี้ยงเพิ่มขึ้นมากที่สุดร้อยละ 40.3 รองลงมาคือ การเลี้ยงเป็ดและโค มีจำนวนผู้เลี้ยงเพิ่มขึ้น ร้อยละ 24.8 และ 3.8 ตามลำดับ สัตว์ที่มีจำนวนผู้เลี้ยงลดลงคือ กระบือและสุกรลดลงร้อยละ 37.0 และ 22.2 ตามลำดับ รายละเอียดตามตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ปศุสัตว์ที่สำคัญ

รายการ	จำนวนผู้ถือครอง และจำนวนปศุสัตว์			ร้อยละ ของการเปลี่ยนแปลง	
	2531	2536	2541	2536/31	2541/36
โค					
จำนวนผู้ถือครองที่เลี้ยง	5,814	13,287	13,795	+128.5	+3.8
จำนวนโค	24,553	61,632	69,641	+151.0	+13.0
กระบือ					
จำนวนผู้ถือครองที่เลี้ยง	25,897	26,948	16,975	+4.1	-37.0
จำนวนกระบือ	88,666	89,565	56,315	+1.0	-37.1
สุกร					
จำนวนผู้ถือครองที่เลี้ยง	4,641	3,713	2,888	-20.0	-22.2
จำนวนสุกร	16,322	24,989	14,719	+53.1	-41.1
ไก่					
จำนวนผู้ถือครองที่เลี้ยง	23,520	23,499	32,973	-0.1	+40.3
จำนวนไก่	314,001	444,637	573,293	+41.6	+28.9
เป็ด					
จำนวนผู้ถือครองที่เลี้ยง	6,381	9,509	11,870	+49.0	+24.8
จำนวนเป็ด	37,085	77,792	105,072	+109.8	+35.1

ที่มา : สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักนายกรัฐมนตรื *การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร*

พ.ศ.2541 กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2542

3.3 ข้อมูลการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดมุกดาหาร

ตามรายงานผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน พ.ศ.2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ร้อยละของครัวเรือนที่มีการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่ ในจังหวัดมุกดาหารเมื่อปี 2543 มีจำนวนร้อยละ 0.69 ของครัวเรือนส่วนบุคคลทั้งสิ้น ซึ่งนับว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก โดยหากพิจารณาว่า การส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่นคงในด้านอาหารและรายได้แก่เกษตรกรผู้ยากจนในชนบท เกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมน่าจะมีจำนวนสัดส่วนที่มากกว่านี้ ซึ่งตามข้อมูลในตารางที่ 4.7 ในปี 2541 เกษตรกรที่มีขนาดเนื้อที่ถือครองน้อยกว่า 10 ไร่ มีจำนวนถึงกว่าร้อยละ 30.4 และเกษตรกรมีเนื้อที่ต่ำกว่า 6 ไร่มีร้อยละ 15 ซึ่งตามแนวทางการส่งเสริมได้เน้นให้ส่งเสริมเกษตรกรที่มีรายได้น้อย ที่มีขนาดเนื้อที่ถือครองน้อยกว่า 15 ไร่ การที่จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมมีสัดส่วนน้อย อาจเนื่องจากข้อกำหนดที่ต้องให้มีการขุดสระในพื้นที่เกษตร ซึ่งจะใช้พื้นที่โดยประมาณอย่างน้อยครึ่งไร่ เกษตรกรที่มีพื้นที่น้อย ไม่ต้องการสูญเสียพื้นที่เกษตรไปขุดสระ จึงไม่อาจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ ซึ่งหากการใช้พื้นที่ขุดสระสามารถยืดหยุ่นตามความเหมาะสมของพื้นที่ การส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ก็จะขยายไปสู่เกษตรกรที่ยากจนได้มากขึ้น

ครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่ ส่วนใหญ่มีผลการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่ดีขึ้นคิดเป็นร้อยละ 81.17 ครัวเรือนที่มีผลการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่เหมือนเดิมมีร้อยละ 18.83 ครัวเรือนที่ผลการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่ลดลงไม่มี ดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 อัตราร้อยละของครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่ จำแนกตามผลของการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่

	หน่วย : ร้อยละ
ครัวเรือนที่มีการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่	100
ผลของการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่	
- ดีขึ้น	81.17
- เหมือนเดิม	18.83
- ลดลง	-

ที่มา : สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี **รายงานผล การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2541** มุกดาหาร สำนักงานสถิติ จังหวัดมุกดาหาร 2542

ครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่มีทั้งสิ้น 478 ครัวเรือน มีเนื้อที่ถือครองทั้งหมด 12,513 ไร่ เฉลี่ยครัวเรือนละ 26.18 ไร่ โดยครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 43.51 มีจำนวนเนื้อที่ถือครองอยู่ระหว่าง 20 – 24 ไร่ รองลงมาร้อยละ 15.9 มีจำนวนเนื้อที่ระหว่าง 30 – 34 ไร่ สำหรับครัวเรือนที่มีจำนวนเนื้อที่น้อยกว่า 15 ไร่ มีเพียงร้อยละ 18 ดังแสดงในตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 จำนวนและอัตราร้อยละของครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่ จำแนกตามเนื้อที่ถือครอง

เนื้อที่ถือครอง (ไร่)	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ครัวเรือนที่มีการบริหารจัดการที่ดินตามทฤษฎีใหม่	478	100
< 10 ไร่	65	13.60
10 - 14 ไร่	25	5.23
15 - 19 ไร่	45	9.41
20 - 24 ไร่	208	43.51
25 - 29 ไร่	0	0.00
30 - 34 ไร่	76	15.90
35 - 39 ไร่	19	3.98
> 39 ไร่	40	8.37

ที่มา : สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี รายงานผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน พ.ศ.2543 มุกดาหาร สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร 2544

หมายเหตุ เนื้อที่ถือครองเฉลี่ยต่อครัวเรือน 26.18 ไร่

จะเห็นว่าครัวเรือนที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นเกษตรกรที่มีฐานะดี มีเนื้อที่ทำกินมาก มีความพร้อมในการช่วยเหลือตนเอง ในการส่งเสริมทำเกษตรทฤษฎีใหม่จึงควรคัดเลือกเกษตรกรตามกลุ่มเป้าหมายของนโยบาย คือเป็นเกษตรกรที่ยากจน มีที่ดินทำกินน้อย เพื่อไม่ให้เป็นภาระลด

โอกาสของเกษตรกรรายจนในการที่จะได้รับสวัสดิการในการส่งเสริมอาชีพ และเป็นการกระจายรายได้ไปสู่คนยากจนด้วย

เนื่องจาก รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่ประชาชนหรือเกษตรกรที่ยากจน ซึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประชากรมีฐานะยากจน มีอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรแต่รายได้จากการทำเกษตรไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงมีการอพยพแรงงานไปสู่เมืองใหญ่ และก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

การนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ น่าจะมีความเหมาะสม เพื่อช่วยสร้างความเข้มแข็งของรากฐานเศรษฐกิจ ลดความยากจนกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนในชนบท

ในการศึกษานี้กำหนดให้จังหวัดมุกดาหาร เป็นตัวแทนของจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากโครงสร้างทางกายภาพและเศรษฐกิจสังคมที่ไม่แตกต่างจากจังหวัดอื่นในภาคนี้ กล่าวคือ คริวเรือนประชากรของจังหวัดมุกดาหาร ร้อยละ 39.7 มีอาชีพทำการเกษตร และเป็นเกษตรกรรายย่อยมีเนื้อที่ถือครองจำนวนน้อย สำหรับมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งสิ้น ส่วนใหญ่ได้จากสาขาบริการ ทั้งที่อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมต่ำ เป็นลำดับที่ 51 ของประเทศ และลำดับที่ 8 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัดมุกดาหารมีรายได้ต่อหัวของประชากรต่ำ ในปี 2541 มีรายได้ต่อหัวเท่ากับ 30,234 บาท เป็นลำดับที่ 54 ของประเทศ และเป็นลำดับที่ 3 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ยังพบว่าการอพยพเคลื่อนย้ายไปทำงานต่างถิ่น

พื้นที่ของจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่เหมาะในการทำเกษตร มีแหล่งน้ำธรรมชาติในการทำเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ แต่รูปแบบการทำเกษตรและการนำน้ำมาใช้ในการเกษตรยังขาดการพัฒนาจากภาครัฐอย่างจริงจัง

บทที่ 5

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร

ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำริในการพัฒนาด้านการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยดำเนินการทดลองการเกษตรตามรูปแบบทฤษฎีใหม่ ณ โครงการพัฒนาพื้นที่วังมัจฉาพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี เป็นแห่งแรก โดยผลการทดลองพบว่า ผลผลิตจากนาข้าวมีค่าเฉลี่ยต่อไร่เพิ่มขึ้น และมีรายได้เสริมจากการปลูกพืชสวน เลี้ยงสัตว์ และเลี้ยงปลา

หน่วยงานราชการตลอดจนองค์กรเอกชน ได้น้อมนำแนวพระราชดำริดังกล่าว มาส่งเสริมและเผยแพร่ให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของเกษตรกรในอันที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรในชนบทโดยได้นำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และการตลาดภายในท้องถิ่น

หลักการของการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีแนวคิดเพื่อให้เกษตรกรพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาบุคคลภายนอก กล่าวคือ ลดการจ้างแรงงานโดยใช้แรงงานในครัวเรือนให้มากขึ้น ลดการซื้อปัจจัยการผลิต โดยเน้นให้ใช้ปัจจัยชีวภาพหรือผลิตขึ้นใช้เอง เช่น ปุ๋ยอินทรีย์จากมูลสัตว์ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน ลดการไปทำงานนอกท้องถิ่นของสมาชิกในครัวเรือน โดยให้สมาชิกทำงานเกษตรในครัวเรือนให้มากขึ้น

สำหรับในจังหวัดมุกดาหารเมื่อปี 2543 มีครัวเรือนที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่จำนวนร้อยละ 0.69 ของครัวเรือนส่วนบุคคลทั้งสิ้น ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบสอบถามและวิเคราะห์ผลเปรียบเทียบต้นทุนและผลได้ระหว่างการผลิตเกษตรกระแสหลักและเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยใช้โปรแกรม spss และ Microsoft excel ผลการวิจัยดังนี้

1.1 ข้อมูลสมาชิกและความต้องการแรงงานในครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรรมมีสมาชิกโดยเฉลี่ยประมาณ 5 คนต่อครัวเรือน โดยมีสมาชิกที่ทำงานแล้วประมาณร้อยละ 73 ของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนซึ่งเป็นอัตราที่ใกล้เคียงกันทั้งเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรกระแสหลัก ดังแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร

	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน					
	ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่			ครัวเรือนเกษตรกระแสหลัก		
	ทั้งหมด (คน)	เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (คน)	ร้อยละ	ทั้งหมด (คน)	เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (คน)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	653	5.44	100	613	4.83	100
สมาชิกที่ทำงานแล้ว	474	3.95	72.58	452	3.55	73.74
รับจ้างทำงานนอกครัวเรือน	144	1.20	30.38	118	0.91	26.11
ทำเกษตรในครัวเรือน	330	2.75	69.62	334	2.63	73.89

เมื่อพิจารณาการรับจ้างทำงานนอกครัวเรือนต่อจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ตามตารางที่ 5.2 ครัวเรือนเกษตรกระแสหลักมีสมาชิกที่รับจ้างทำงานนอกครัวเรือนร้อยละ 71.7 ของครัวเรือนทั้งหมด ขณะที่ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่มีสมาชิกรับจ้างทำงานนอกครัวเรือนร้อยละ 66.7 ของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งเป็นจำนวนที่ไม่แตกต่างกัน แสดงว่ารายได้จากการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เพียงพอในการเลี้ยงสมาชิกในครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรยังต้องอาศัยรายได้อื่นนอกจากการเกษตร เพื่อการดำรงชีพ

ตารางที่ 5.2 ร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน

	เกษตรทฤษฎีใหม่		เกษตรกระแสหลัก	
	จำนวนครัวเรือน		จำนวนครัวเรือน	
	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ครัวเรือนที่มีสมาชิกรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน	80	66.7	91	71.7
ครัวเรือนที่ไม่มีสมาชิกรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน	40	33.3	36	28.3
รวม	120	100	127	100

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นรูปแบบการเกษตรที่มีวัตถุประสงค์เน้นความพอเพียง ให้เกษตรกรใช้ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตเท่าที่มีอยู่ให้เต็มที่ การใช้ปัจจัยการผลิตด้านแรงงานเน้นให้ใช้แรงงานที่มีอยู่ในครัวเรือน เพื่อลดต้นทุนการผลิตและให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้

ซึ่งจากการสำรวจพบว่า ยังมีครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ที่เห็นว่าแรงงานของสมาชิกในครัวเรือนมีไม่เพียงพอ โดยครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ที่ยังมีความต้องการแรงงานเพิ่มมีถึงร้อยละ 68.3 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยในจำนวนนี้ มีครัวเรือนที่จ้างแรงงานเพิ่มตามความต้องการ ร้อยละ 63.4 และครัวเรือนที่ยังไม่ได้จ้างแรงงานเพิ่ม ร้อยละ 36.6 ตามตารางที่

ความต้องการแรงงานเพิ่มของครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ แสดงให้เห็นว่า การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต้องเพิ่มต้นทุนค่าจ้างแรงงาน โดยหากครัวเรือนเกษตรกรจ้างแรงงานเพิ่ม ก็จะเพิ่มค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานของครัวเรือน แต่หากครัวเรือนเกษตรกรให้สมาชิกที่ไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือนกลับมาทำการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรก็จะมีต้นทุนค่าเสียโอกาสในการไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน ซึ่งค่าเสียโอกาสดังกล่าวอาจมีมูลค่ามากกว่ารายได้ที่เกิดจากการทำเกษตรในครัวเรือน

การเพิ่มต้นทุนค่าจ้างแรงงานในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มุ่งหวังให้เกษตรกรลดค่าใช้จ่าย ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก และให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้

ตารางที่ 5.3 ความเพียงพอในการใช้แรงงานจากสมาชิกในครัวเรือน

	เกษตรทฤษฎีใหม่		เกษตรกรกระแสหลัก	
	จำนวน		จำนวนครัว	
	ครัวเรือน	ร้อยละ	เรือน	ร้อยละ
ครัวเรือนที่มีแรงงานจากสมาชิกในครัวเรือน	120	100	127	100
1. เพียงพอ	38	31.7	29	22.8
2. ไม่เพียงพอ	82	68.3	98	77.3
2.1 จ้างแรงงาน	52	63.4	88	89.8
2.2 ไม่ได้จ้างแรงงานเพิ่ม	30	36.6	10	10.2

การไปรับจ้างทำงานของสมาชิกครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ ส่วนใหญ่เป็นการไปทำงานนอกภาคเกษตร ถึงร้อยละ 66.7 และรับจ้างทำการเกษตร ร้อยละ 33.3 โดยพบว่าไปรับจ้างทำงานโรงงาน/บริษัท ร้อยละ 50.0 ไปทำงานค้าขาย, รับราชการ ร้อยละ 37.5 ซึ่งจะเห็นว่า สมาชิกครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ไปรับจ้างทำงานที่มีความมั่นคงและมีรายได้สูงตามตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 ลักษณะงานที่รับจ้าง

ลักษณะงานที่รับจ้าง	เกษตรทฤษฎีใหม่		เกษตรกระแสหลัก	
	ครัวเรือน	ร้อยละ	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. รับจ้างทำการเกษตร	48	33.3	55	46.6
2. รับจ้างทำงานอื่น ๆ	96	66.7	63	53.4
2.1 งานก่อสร้าง	12	25.0	21	33.3
2.2 งานโรงงาน/บริษัท	48	50.0	11	17.5
2.3 อื่น ๆ (ค้าขาย,รับราชการ)	36	37.5	31	49.2
รวม	144	100	118	100

สมาชิกครัวเรือนเกษตรกรโดยทั่วไปมักจะไปรับจ้างทำงานก่อสร้าง หรือทำงานเป็นลูกจ้างตามบ้าน ในช่วงนอกฤดูกาลเกษตร และเมื่อถึงฤดูกาลเกษตร ก็จะกลับมาไ้ร่เนาทำเกษตรของครัวเรือน ซึ่งมักจะไปรับจ้างทำงานเพื่อหาประสบการณ์ต่างถิ่นหรือหารายได้เสริม

ตามตารางที่ 5.5 จากการสำรวจ ครั้วเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ให้เหตุผลในการที่สมาชิกของครั้วเรือนไปรับจ้างทำงานว่า ต้องการหารายได้เพิ่มช่วยเหลือครอบครัว และมีค่าใช้จ่ายในครั้วเรือนมาก รายได้จากการทำงานในครั้วเรือนไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นการทำงานเนื่องจากความจำเป็นในการดำรงชีพ เพื่อหารายได้มาเลี้ยงครั้วเรือนนั่นเอง

ตารางที่ 5.5 ร้อยละของสาเหตุที่รับจ้างทำงานนอกครั้วเรือน

	เกษตรกรทฤษฎีใหม่		เกษตรกรกระแสหลัก	
	ครั้วเรือน	ร้อยละ	ครั้วเรือน	ร้อยละ
1. ต้องการหารายได้เพิ่มช่วยเหลือครอบครัว	100	69.4	88	74.6
2. มีค่าใช้จ่ายในครั้วเรือนมาก/รายได้จาก การทำงานในครั้วเรือนไม่เพียงพอ	38	25.7	26	22.0
3. ต้องการหาประสบการณ์ต่างถิ่น	4	2.8	3	2.5
4. เหตุผลอื่น ๆ	2	2.1	1	0.9
4.1. เป็นงานที่มั่นคง	1	50	1	100
4.2. ต้องการหารายได้และมีค่าใช้จ่ายมาก	1	50	-	-
รวม	144	100	118	100

ช่วงเวลาการรับจ้างทำงานของสมาชิกครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามตารางที่ 5.6 พบว่าสมาชิกครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ส่วนใหญ่ไปรับจ้างทำงานตลอดปีถึง ร้อยละ 65.3 การที่สมาชิกครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ส่วนใหญ่ไปรับจ้างทำงานตลอดปี ถ้าย้อนกลับไปดูตารางที่ 5.4 จะเห็นว่าสมาชิกส่วนใหญ่ไปทำงานในอาชีพที่มีความมั่นคงและมีรายได้สูง การกลับมาทำเกษตรในครัวเรือนจะทำให้สูญเสียรายได้ที่จะได้รับจากการไปรับจ้างทำงาน นอกจากนี้ยังแสดงถึงความคิดเห็นของสมาชิกในครัวเรือนว่ารายได้จากการเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว สมาชิกในครัวเรือนมีความรู้สึกไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรของครัวเรือน จึงไปหางานอื่นที่มั่นคงกว่าทำ

ตารางที่ 5.6 ร้อยละของการรับจ้างทำงานของครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ ใน 1 ปี จำแนกตาม ช่วงเวลาและลักษณะงานที่รับจ้าง

	ช่วงเวลาที่ได้รับจ้างทำงาน					
	รับจ้างตลอดปี		รับจ้างไม่ตลอดปี			
	ครัวเรือน	ร้อยละ	นอกฤดูกาลเกษตร		ในฤดูกาลเกษตร	
		ครัวเรือน	ร้อยละ	ครัวเรือน	ร้อยละ	
รับจ้างทำการเกษตร	6	4.2	22	15.3	20	1.9
รับจ้างทำงานก่อสร้าง	6	4.2	6	4.2	0	0
รับจ้างทำงานในโรงงาน/บริษัท	47	32.6	1	0.7	0	0
ทำงานอื่น ๆ	35	24.3	0	0	1	0.7
รวม	94	65.3	29	20.1	21	14.6

สถานที่ตั้งที่ทำงานก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการพิจารณาว่าควรจะไปรับจ้างทำงานหรือไม่ ซึ่งหากสถานที่ตั้งที่ทำงานอยู่ใกล้บ้าน การไปรับจ้างทำงานนั้นก็จะมีค่าใช้จ่ายน้อยลง มีโอกาสอยู่ใกล้กับครอบครัว และสามารถช่วยเหลือดูแลครอบครัวได้โดยง่าย ซึ่งต้นทุนค่าเสียโอกาสจะมีมูลค่าเพิ่มขึ้นตามสถานที่ตั้งที่ทำงานที่ใกล้กับครอบครัว การไม่รับจ้างทำงานนอกครัวเรือนจะทำให้ต้นทุนค่าเสียโอกาสเพิ่มขึ้น

โดยจากผลการสำรวจตามตารางที่ 5.7 แหล่งจ้างงาน ถึงร้อยละ 50 ตั้งอยู่ในจังหวัดมุกดาหาร ร้อยละ 41 ตั้งอยู่ที่กรุงเทพและปริมณฑล และตั้งอยู่ที่จังหวัดอื่น / ต่างประเทศเพียงร้อยละ 9 ซึ่งสถานที่ตั้งที่ทำงานส่วนใหญ่อยู่ใกล้ครอบครัว การที่สมาชิกในครัวเรือนจะไม่ไปรับจ้างทำงาน ก็จะทำให้สูญเสียรายได้จากการรับจ้างทำงาน ซึ่งจะเป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสของครัวเรือน

ตารางที่ 5.7 ร้อยละของสถานที่ตั้งที่ทำงานของสมาชิกครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่

	จำนวนคน(n)	ร้อยละ
ที่ตั้งที่ทำงานในจังหวัดมุกดาหาร	72	50.0
ที่ตั้งที่ทำงานที่กรุงเทพและปริมณฑล	59	41.0
ที่ตั้งที่ทำงานที่จังหวัดอื่น/ต่างประเทศ	13	9.0
รวม	144	100

การที่รัฐบาลส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีวัตถุประสงค์หนึ่งคือ เพื่อให้การเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นอาชีพหนึ่งของเกษตรกรในชนบทที่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้ โดยมุ่งหวังให้แรงงานจากชนบทที่ไปทำงานตามเมืองใหญ่กลับถิ่นคืนสู่ภูมิลำเนาของตนไปประกอบอาชีพเกษตรกรทฤษฎีใหม่ที่ภูมิลำเนาเดิม อันจะเป็นการลดปัญหาสังคมต่าง ๆ ในเมืองใหญ่ เช่น ปัญหาชุมชนแออัด แต่จากผลการสำรวจสมาชิกในครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ยังคงไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือนต่างถิ่น ซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการทำเกษตรตามทฤษฎีใหม่

ผลการสำรวจแนวคิดในการรับจ้างหรือเลิกจ้างทำงานในอนาคต ตามตารางที่ 5.8 พบว่าผู้ไปรับจ้างทำงานส่วนใหญ่มีแนวคิดว่าจะไม่เลิกจ้างทำงานถึงร้อยละ 61.8 และผู้ที่มีแนวโน้มคิดว่าจะเลิกจ้างทำงานมีเพียงร้อยละ 38.2 เท่านั้น

ส่วนใหญ่ผู้ที่คิดว่าจะไม่เลิกจ้างทำงาน ถึงร้อยละ 76.4 ให้เหตุผลว่า เกรงว่าหากเลิกจ้างทำงานแล้วจะมีรายได้ไม่เพียงพอเลี้ยงครอบครัว เหตุผลรองลงมา คือ มีรายได้ดี และเป็นงานที่มั่นคง

โดยการที่ผู้ที่คิดว่าจะเลิกจ้างทำงาน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 49.1 จะเลิกจ้างทำงานเพื่อจะมาทำงานอื่น ๆ กับครอบครัว เช่นมาเปิดร้านค้า หรืออยู่ซ่อมรถ เป็นต้น และไม่คิดว่าจะเลิกทำงานเพื่อกลับมาเกษตรทฤษฎีใหม่ เพราะสมาชิกครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ยังมีความรู้สึกไม่มั่นคงในอาชีพการเกษตร จึงมีผู้ที่ให้เหตุผลว่าจะมาอยู่กับครอบครัวเพื่อทำการเกษตร มีเพียงร้อยละ 36.4 เท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่มีความเชื่อมั่นว่าการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่จะสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ จึงมีส่วนน้อยที่ต้องการกลับมาประกอบอาชีพเกษตรในครอบครัว

จากการสอบถามเรื่องสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรและการใช้แรงงานของครัวเรือนสามารถสรุปได้ว่า สมาชิกของครัวเรือนเกษตรกรไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เนื่องจากครัวเรือนมีรายได้จากการเกษตรน้อยและมีค่าใช้จ่ายสูง รายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอเลี้ยงครัวเรือน สมาชิกของครัวเรือนจึงต้องไปรับจ้างทำงาน แต่หากการทำเกษตรของครอบครัวสามารถสร้างงานมีผลผลิต มีรายได้ที่เพียงพอต่อการเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้ สมาชิกที่ไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือนก็ยินดีจะกลับมาทำงานเกษตรร่วมกับครอบครัวของตนเอง

การที่สมาชิกครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ ไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน โดยมีวัตถุประสงค์ว่าต้องการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว แสดงให้เห็นว่า การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่ได้มีนัยทางสังคมในการเพิ่มงานและรายได้ในครัวเรือนดังที่คาดไว้ นอกจากนี้หากสมาชิกในครัวเรือนไม่ไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน อาจทำให้เกิดต้นทุนค่าเสียโอกาสในการสูญเสียรายได้จากการรับจ้างทำงานด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้นทุนค่าเสียโอกาสนี้จะยิ่งมากขึ้นหาก สถานที่รับจ้างทำงานอยู่ใกล้กับครอบครัว

ตารางที่ 5.8 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่คาดว่าจะเลิกจ้างทำงานในอนาคต

	เกษตรกรทฤษฎีใหม่		เกษตรกรกระแสหลัก	
	ครัวเรือน	ร้อยละ	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. คิดว่าจะเลิกจ้างทำงาน	55	38.2	36	30.5
เพราะ 1.1 จะมาทำงานเกษตรกับครอบครัว	20	36.4	23	63.9
1.2 จะมาทำงานอื่น ๆ กับครอบครัว	27	49.1	9	25.0
1.3 ต้องการหางานอื่นทำ	7	12.7	1	2.8
1.4 เหตุผลอื่น ๆ	1	1.8	3	8.3
2. คิดว่าไม่เลิกจ้างทำงาน	89	61.8	82	69.5
เพราะ 2.1 มีรายได้ดี	12	13.5	6	7.3
2.2 เกรงว่าหากเลิกจ้างแล้ว จะมีรายได้ไม่เพียงพอเลี้ยงครอบครัว	68	76.4	76	92.7
2.3 เหตุผลอื่น ๆ (เป็นงานที่มั่นคง)	9	10.1	-	-
รวม	144	100	118	100

1.2 การถือครองที่ดินของเกษตรกร ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจลงทุนทำการผลิต

ผลการสอบถามลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร ทั้งครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่และครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก ลักษณะการถือครองที่ดินไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เกษตรกรส่วนใหญ่มีความมั่นคงในการถือครอง กล่าวคือ เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีเอกสารแสดงสิทธิในการครอบครอง ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นหลักประกันเงินกู้ได้

เกษตรกรที่ต้องเช่าที่ดินทำกินมีจำนวนไม่มากเพียงประมาณร้อยละ 5 เท่านั้น สำหรับที่ดินอื่น ๆ เป็นที่ดินของพ่อแม่ หรือญาติ หรือเป็นที่ของครอบครัว ซึ่งไม่ได้เป็นเจ้าของโดยกรรมสิทธิ์ เป็นเจ้าของในทางพฤตินัยเท่านั้น แต่ก็จัดว่าเป็นที่ดินที่เกษตรกรผู้ครอบครองมีความมั่นคงในการถือครอง

โดยภาพรวมลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่และครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก มีความมั่นคงในการถือครอง ไม่มีความแตกต่างกันในด้านความมั่นคงของการถือครอง เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง รายละเอียดตามตารางที่ 5.9

ตารางที่ 5.9 ที่ดินของครัวเรือนจำแนกตามเอกสารสิทธิ์

	เกษตรกรทฤษฎีใหม่		เกษตรกรกระแสหลัก	
	ครัวเรือน	ร้อยละ	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. ที่ดินของตนเอง	93	78.3	112	91.8
1.1 โฉนด		36.7		55.1
1.2 น.ส.3		34.2		29.1
1.3 ศ.ค.1		4.2		2.4
1.4 น.ค.1		3.3		0.8
1.5 อยู่ในเขต สปก.		27.5		19.7
2. ที่ดินเช่า	6	5	7	5.7
2.1 เช่าจากเอกชน		4.2		5.5
2.2 เช่าจากราชการ		0		0
3. ที่ดินอื่นๆ	41	35	24	19.7

หมายเหตุ : 1. การตอบในหัวข้อนี้สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ มีจำนวน เท่ากับ 120 ครัวเรือน

3. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก มีจำนวน เท่ากับ 127 ครัวเรือน

การที่รัฐบาลส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อที่จะสร้างโอกาส ความเท่าเทียมกันในการสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้แก่คนยากจนในชนบท โดยกำหนดนโยบายที่จะส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้คนยากจนมีรายได้ไม่น้อย มีโอกาสในการสร้างรายได้ไม่น้อย มีปัจจัยที่จะเพิ่มรายได้ไม่น้อยก่อน จำนวนเนื้อที่ถือครองที่ดินของครัวเรือนก็เป็นปัจจัยหนึ่ง que แสดงถึงฐานะทางสังคมและเป็นปัจจัยในการสร้างรายได้ของครัวเรือน โดยครัวเรือนที่มีเนื้อที่ถือครองน้อยกว่าถือว่า มีฐานะทางสังคมที่ด้อยกว่า การส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิต รวมทั้งการลงทุนปรับสภาพพื้นที่การเกษตรให้เหมาะสมกับรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่

ผลการสำรวจจำนวนเนื้อที่ถือครองของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดมุกดาหาร พบว่าครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่มีจำนวนเนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ย 27 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งมากกว่าครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักที่มีจำนวนเนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ย 19 ไร่ต่อครัวเรือน

เมื่อจำแนกจำนวนเนื้อที่ถือครองเป็นช่วงตามตารางที่ 5.10 พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักที่มีเนื้อที่ถือครองจำนวนต่ำกว่า 10 ไร่ มีถึงร้อยละ 28.3 ขณะที่ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีเนื้อที่ถือครองต่ำกว่า 10 ไร่ มีเพียงร้อยละ 5.0 สำหรับการถือครองเนื้อที่จำนวนสูงกว่า 20 ไร่ จำนวนครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักที่ถือครอง มีเพียงร้อยละ 26.7 ส่วนจำนวนครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ถือครองสูงกว่า 20 ไร่ มีถึงร้อยละ 51.6

ตารางที่ 5.10 ร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามขนาดเนื้อที่ถือครอง

	เกษตรทฤษฎีใหม่	เกษตรกรกระแสหลัก
ต่ำกว่า 6 ไร่	0	11.8
6 - 9 ไร่	5.0	16.5
10 - 20 ไร่	43.3	44.9
21 - 39 ไร่	30.8	15.7
40 ไร่ ขึ้นไป	20.8	11.0

การที่ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่มีสัดส่วนการถือครองที่ดินในเนื้อที่มากกว่า อาจเนื่องจากรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ส่วนหนึ่งสำหรับขุดสระน้ำ ซึ่งจะใช้พื้นที่โดยประมาณอย่างน้อยครึ่งไร่ นอกจากนี้ยังต้องมีการแบ่งพื้นที่ในการทำเกษตรเพื่อปลูกพืชไร่ พืชสวน ทำนา และเลี้ยงสัตว์อย่างหลากหลาย หากมีพื้นที่น้อยเกินไป ก็จะไม่เหมาะสมกับรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนหลากหลาย

ดังนั้น เมื่อพิจารณานโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ เพื่อสร้างโอกาส ความเท่าเทียมกันในการสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้แก่คนยากจนในชนบท โดยวิธีการดำเนินงานต้องคัดเลือกเกษตรกรที่มีเนื้อที่ถือครองในจำนวนที่มากพอในระดับหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมสำหรับกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย แสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานโครงการส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่มีความขัดแย้งกันในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ กล่าวคือการปฏิบัติในการส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่ได้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย คือ คนยากจนในชนบทที่มีเนื้อที่ดินทำกินน้อย โดยแท้จริง แต่เป็นการส่งเสริมและเพิ่มโอกาสและรายได้ให้แก่เกษตรกรที่มีเนื้อที่ถือครองมาก มีระดับรายได้ปานกลางถึงมากกว่าอยู่แล้ว การที่รัฐบาลจะช่วยสร้างโอกาสให้แก่คนยากจนในชนบท จึงไม่อาจใช้การเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นยุทธศาสตร์ได้ อาจต้องหารูปแบบการเกษตรแบบอื่นที่สามารถใช้เนื้อที่การเกษตรในจำนวนน้อยได้ จึงจะช่วยเหลือเกษตรกรที่ยากจนมีเนื้อที่ทำกินน้อยได้อย่างแท้จริง

การใช้ที่ดินในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามหลักการของทฤษฎี ต้องจัดสรรที่ดินออกเป็นสัดส่วน โดยแบ่งพื้นที่ 30% เป็นพื้นที่สำหรับขุดสระน้ำ 30% เป็นพื้นที่สำหรับเพาะปลูกพืชไร่ ผักสวนครัวหรือไม้ผล 30% เป็นพื้นที่ใช้ในการทำนา และ 10% เป็นพื้นที่ปลูกสร้างบ้านที่อยู่อาศัย

จากการสำรวจภาคสนาม ตามตารางที่ 5.11 ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการใช้ที่ดินเป็นสระน้ำ/ร่องน้ำ โดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 1.65 ไร่ หรือร้อยละ 6.51 ขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรแสดหลักแบ่งที่ดินเป็นสระน้ำ/ร่องน้ำ เพียง 0.81 ไร่ หรือร้อยละ 4.42

ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ ใช้พื้นที่เพื่อทำเกษตร โดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 21.23 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 83.71 เป็นที่ดินเพื่ออยู่อาศัย โดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 1.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.93 เป็นที่ดินอื่น ๆ โดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 1.22 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.81

ลักษณะการใช้ที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรกระแสดหลัก ที่แตกต่างจากของครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ แบ่งที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย ให้เช่า และใช้ประโยชน์อื่น ๆ มากกว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ และแบ่งที่ดินเป็นสระน้ำ/ร่องน้ำน้อยกว่าเกษตรทฤษฎีใหม่

ตารางที่ 5.11 ลักษณะการใช้ที่ดินโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรกร

	เกษตรทฤษฎีใหม่		เกษตรกระแสหลัก	
	(ไร่)	ร้อยละ	(ไร่)	ร้อยละ
ใช้เป็นที่อยู่อาศัย	1.25	4.93	1.10	6.00
ใช้ในการเกษตร	21.23	83.71	15.02	81.94
เป็นสระน้ำ/ร่องน้ำ	1.65	6.51	0.81	4.42
ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ปล่อยรกร้าง	0.86	3.39	0.68	3.71
ให้เช่า	0.34	1.34	0.56	3.06
ใช้ประโยชน์อื่น ๆ	0.02	0.08	0.15	0.82
รวม	25.36	100.00	18.33	100.00

ในการพิจารณาแบ่งพื้นที่เพื่อทำประโยชน์ใดต้องใช้ดุลพินิจว่า พื้นที่นั้นเหมาะสมกับการทำประโยชน์นั้นหรือไม่ เช่น การแบ่งพื้นที่เพื่อทำเกษตรหรือขุดสระน้ำ พื้นที่ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ดังกล่าวมีความเหมาะสมหรือไม่ หากเป็นที่ดอนหรือขาดแคลนแหล่งน้ำ การปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมต้องลงทุนสูงไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน หากนำที่ดินนั้นไปใช้ประโยชน์อื่น อาจสามารถให้ผลตอบแทนที่มากกว่าจะได้รับจากการทำเกษตร เช่น การนำไปให้เช่า เป็นต้น

ดังนั้น หากนำที่ดินไปทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้วทำให้มีรายได้ที่ได้รับจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่น้อยกว่ารายได้ที่จะได้จากการนำที่ดินนั้นไปใช้ประโยชน์อื่น ก็จะเป็นการเพิ่มต้นทุนค่าเสียโอกาสในการใช้ประโยชน์จากที่ดินของเกษตรกร

1.3 เกษตรทฤษฎีใหม่ในมุมมองของเกษตรกร จากการสัมภาษณ์ครัวเรือน

เกษตรกรกระแสหลัก พบว่ามีผู้ที่เคยได้ยินเรื่องการเกษตรทฤษฎีใหม่ ร้อยละ 59.1 และไม่เคยได้ยินเรื่องการเกษตรทฤษฎีใหม่ ร้อยละ 40.9 อาจเป็นเพราะการส่งเสริมการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ของทางราชการมีรูปแบบการส่งเสริมเป็นกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีความสนใจ ตลอดจนต้องมีพื้นที่เพียงพอในการขุดสระ และอีกกลุ่มคือแรงงานที่อพยพคืนสู่ภูมิลำเนาในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ การเผยแพร่รูปแบบการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ จึงยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงทุกครัวเรือน

ตารางที่ 5.12 จำนวนกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก ที่เคยได้ยินเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่

	จำนวนครัวเรือน(n)	ร้อยละ
1. เคยได้ยินเรื่องการเกษตรทฤษฎีใหม่	75	59.1
2. ไม่เคยได้ยินเรื่องการเกษตรทฤษฎีใหม่	52	40.9
รวม	127	100

ผลการสอบถามความหมายของการเกษตรทฤษฎีใหม่จากครัวเรือนเกษตรกรตามตารางที่ 5.13 พบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเข้าใจความหมายและหลักการของการเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่มีรูปแบบการเกษตรผสมผสาน เน้นให้มีสระน้ำประจำไร่นา ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม สวัสดิการสังคมของสมาชิกชุมชน และเน้นให้ผลิตสินค้าเกษตรที่มีความต้องการบริโภคในครัวเรือนเกษตรกรและชุมชน ลดการพึ่งพาตลาดหรือสังคมภายนอก

การเข้าใจความหมายและหลักการของการเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างถูกต้องของเกษตรกรผู้ผลิต จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการผลิตให้เป็นไปตามวิถีแห่งการเกษตรแบบยั่งยืน ซึ่งจุดมุ่งหมายท้ายสุด คือ การพึ่งตนเองได้ของเกษตรกร ความเข้มแข็งของชุมชน และการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ให้กลับสู่ความสมดุล ทรัพยากรธรรมชาติคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์

ตารางที่ 5.13 ความหมายของการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง

ความหมายของการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง	ครัวเรือนเกษตร ทฤษฎีใหม่		ครัวเรือนเกษตร กระแสหลัก	
	ครัวเรือน	ร้อยละ	ครัวเรือน	ร้อยละ
	1. การเกษตรที่เน้นการใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักร	10	4.2	1
2. การเกษตรแบบผสมผสาน (ไร่นาสวนผสม)	18	7.7	47	19.0
3. การเกษตรแบบผสมผสาน (ไร่นาสวนผสม) ที่เน้นให้มีสระน้ำประจำไร่นา	73	31.1	76	30.8
4. การเกษตรที่เน้นวิธีการผลิตด้านเกษตร ซึ่งให้ความสำคัญ กับสิ่งแวดล้อม สวัสดิการสังคมของสมาชิกชุมชน	67	28.5	43	17.4
5. การเกษตรที่เน้นให้ผลิตสินค้าเกษตรที่มีความต้องการ บริโภคในครัวเรือนเกษตรกรและชุมชน ลดการพึ่งพา ตลาดหรือสังคมภายนอก (ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อ สินค้ามาบริโภค ลดความเสี่ยงจากราคาสินค้าเกษตรที่ นำไปขาย ฯลฯ)	67	28.5	80	32.4
รวม	235	100	247	100

หมายเหตุ : 1. การตอบในหัวข้อนี้สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ มีจำนวน เท่ากับ 120 ครัวเรือน

3. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกระแสหลักมาจากผู้ที่ตอบข้อ 1 ในตารางที่ 5.10
มีจำนวน เท่ากับ 75 ครัวเรือน

ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ร้อยละ 17.5 ได้ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ก่อนปี พ.ศ.2540 ซึ่งเป็นปีที่ทางราชการเริ่มเข้าไปส่งเสริม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ จะเน้นไปที่เกษตรกรที่มีลักษณะการใช้ที่ดินที่ไม่ได้ปลูกพืชเดี่ยวอยู่แล้ว และมีการกระจายความเสี่ยงในแง่ของการปลูกพืชพอสสมควร

เกษตรกรทฤษฎีใหม่ ที่เพิ่งเริ่มทำการเกษตรรูปแบบทฤษฎีใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา มีจำนวนร้อยละ 82.5 ซึ่งตามระยะเวลาที่ดำเนินการไม่ถึง 5 ปี ผลผลิตจากการเกษตรบางอย่าง เช่น การปลูกไม้ผล การเลี้ยงสัตว์ ยังให้ผลตอบแทนไม่เต็มที่ การวัดผลได้ตอบแทนจากการผลิตจึงน่าจะยังวัดได้ไม่ชัดเจนนัก

ตารางที่ 5.14 ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ จำแนกตามปี พ.ศ. ที่เริ่มทำการเกษตรทฤษฎีใหม่

ปีที่เริ่มผลิตรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่	ครัวเรือน	ร้อยละ
ก่อน ปี พ.ศ. 2540	21	17.5
ปี พ.ศ. 2540	12	10.0
ปี พ.ศ. 2541	46	38.3
ปี พ.ศ. 2542	31	25.8
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543	10	8.3

ตามตารางที่ 5.15 สาเหตุที่เกษตรกรทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ มาจากการชักนำส่งเสริมของทางราชการถึงร้อยละ 77.5 อาจจะเพราะการมาส่งเสริมของทางราชการได้มีการให้เปล่าปัจจัยการผลิตหลายอย่าง เช่น การขุดสระน้ำให้เปล่า พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย สารเคมีปราบศัตรูพืช และเครื่องมือการเกษตร เช่น เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ เป็นต้น

การที่ทางราชการส่งเสริมการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ มีจุดมุ่งหมายประการหนึ่งคือต้องการให้เป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรรายอื่น ในอนาคตหากเกษตรกรกลุ่มนี้ประสบผลสำเร็จ ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรรายอื่น ๆ หันมาดำเนินการผลิตรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่บ้าง เป็นการขยายผลไปสู่เกษตรกรรายอื่นให้นำไปปรับปรุงพัฒนารูปแบบการผลิตของตนต่อไป

ตารางที่ 5.15 สาเหตุที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่

	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. ได้รับการส่งเสริมจากทางราชการ	93	77.5
2. เห็นตัวอย่างจากเกษตรกรรายอื่นที่ประสบความสำเร็จจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่	15	12.5
3. ได้รับการแนะนำชักชวนจากเกษตรกรรายอื่น	6	5.0
4. สาเหตุอื่น ๆ (ต้องการทดลอง)	6	5.0
รวม	120	100

ตารางที่ 5.16 ข้อมูลการสำรวจภาคสนาม แสดงจำนวนผู้ที่ได้รับแจกปัจจัยการผลิตจากทางราชการ สิ่งที่ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ได้รับแจกมากที่สุดคือ พันธุ์ปลาพันธุ์พืช ซึ่งมูลค่าสิ่งของที่รัฐบาลให้การสนับสนุนแก่ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่มีมูลค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือนถึง 27,947 บาท คิดเป็นมูลค่าโดยเฉลี่ยไร่ละ 1,035.07 บาท สำหรับครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักจะได้รับสิ่งของแจกจากทางราชการมีมูลค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือนเพียง 8,015 บาท คิดเป็นมูลค่าโดยเฉลี่ยไร่ละ 422.27 บาท

ตารางที่ 5.16 ปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้รับแจกจากราชการ จำแนกตามรูปแบบการผลิต และชนิดวัสดุ

ชนิดวัสดุ	เกษตรกรทฤษฎีใหม่		เกษตรกรกระแสหลัก	
	จำนวนผู้ที่ได้		จำนวนผู้ที่ได้	
	รับแจก (n)	ร้อยละ	รับแจก (n)	ร้อยละ
ปลา	117	40.4	47	29.6
พันธุ์พืช	96	33.1	105	66.0
พันธุ์สัตว์	25	8.6	2	1.3
อื่น ๆ ปุ๋ย/อาหารสัตว์/เครื่องมือการเกษตร	52	17.9	5	3.1
รวม	290	100	159	100

หมายเหตุ : 1. การตอบในหัวข้อนี้สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ มีจำนวน เท่ากับ 120 ครัวเรือน
3. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก มีจำนวน เท่ากับ 127 ครัวเรือน

ตามตารางที่ 5.17 จากการสำรวจภาคสนาม เกษตรกรที่เปลี่ยนมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้สอดคล้องกับหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ และพบว่าเกษตรกรทฤษฎีใหม่ช่วยลดการไปรับจ้างทำงานที่อื่นนอกฤดูกาลเกษตรลง ร้อยละ 6.8 และทำให้เพิ่มเวลาทำการเกษตรของครัวเรือนแต่ละวัน ร้อยละ 14.5

รูปแบบของการเกษตรทฤษฎีใหม่มีกิจกรรมการเกษตรหลากหลายชนิด ครัวเรือนเกษตรกรมีกิจกรรมการเกษตรทำตลอดปี จึงทำให้ต้องการแรงงานเกษตรเพิ่มให้เพียงพอกับการที่มีกิจกรรมการเกษตรเพิ่มทั้งจำนวนวันทำงานในแต่ละปีและเพิ่มเวลาทำการเกษตรในแต่ละวัน ดังนั้นในอนาคตจึงมีแนวโน้มว่า ครัวเรือนเกษตรกรจะให้สมาชิกช่วยทำกิจกรรมการเกษตรในแปลงเกษตรของตนไม่จำเป็นต้องไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือนอีก ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับของรายได้จากการเกษตรว่าคุ้มกับค่าเสียโอกาสในการสูญเสียรายได้ที่ได้รับจากการไปรับจ้างทำงานหรือไม่ โดยหากสมาชิกในครัวเรือนเห็นว่าการทำกิจกรรมเกษตรในครัวเรือนคุ้มกับค่าเสียโอกาสที่จะได้รับจากการไปรับจ้างทำงาน ก็จะไม่ไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน ซึ่งจะช่วยให้ลดการเคลื่อนย้ายแรงงานนอกฤดูกาลเกษตร ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

ตารางที่ 5.17 การเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรเมื่อเปลี่ยนมาทำการเกษตรทฤษฎีใหม่

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงเมื่อทำเกษตรทฤษฎีใหม่	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. ปรับปรุงที่ดิน โดยการแบ่งพื้นที่การเกษตรส่วนหนึ่งสำหรับขุดสระน้ำ	75	31.9
2. เปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเป็นแบบผสมผสานหลายชนิด จากเดิมที่เคยทำการเกษตรชนิดเดียว	109	46.4
3. ลดการไปรับจ้างทำงานที่อื่นนอกฤดูกาลเกษตรลง	16	6.8
4. ใช้เวลาทำการเกษตรของครัวเรือนแต่ละวันมากขึ้น	34	14.5
5. อื่น ๆ เพิ่มการเลี้ยงสัตว์	1	0.4
รวม	235	100

หมายเหตุ : 1. การตอบในหัวข้อนี้สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2. กลุ่มตัวอย่างเป็นครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ มีจำนวน เท่ากับ 120 ครัวเรือน

ตามตารางที่ 5.18 เกษตรกรที่เคยผ่านการอบรมความรู้เกี่ยวกับโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ คราวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ผ่านการอบรม มีจำนวนร้อยละ 88.3 ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการให้ความรู้แนวทางการผลิตรูปแบบต่าง ๆ น่าจะดำเนินการให้แก่เกษตรกรโดยทั่วถึงทุกครัวเรือน เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการผลิตในครัวเรือนของตน และเพิ่มทางเลือกการผลิตรูปแบบใหม่ ๆ ให้แก่เกษตรกร ตลอดจนเป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการที่เหมาะสมด้วย

ตารางที่ 5.18 การผ่านการอบรมความรู้เกี่ยวกับโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

	เกษตรทฤษฎีใหม่	
1. เคยอบรมความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่	106	88.3
2. ไม่เคยอบรม เพราะ...	14	11.7
2.1 ไม่มีเวลา	6	42.9
2.2 ไม่ได้รับเชิญจากราชการ	7	50.0
2.3 อื่น ๆ	1	7.1
รวม	120	100

1.4 ข้อมูลหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่ทั้งครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ และครัวเรือนเกษตรกรกระแสดักมีหนี้สิน โดยเป็นหนี้สินในระบบเป็นส่วนใหญ่ ส่วนมากมีจำนวนหนี้สินอยู่ในช่วง 10,001 ถึง 50,000 บาท ครัวเรือนเกษตรกรกระแสดักมีหนี้สินโดยเฉลี่ย 78,420 บาท ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่มีหนี้สินโดยเฉลี่ยก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่ 62,315 บาท และมีหนี้สินโดยเฉลี่ยหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่ 64,386 บาท อย่างไรก็ตาม จำนวนหนี้สินก่อนและหลังการทำทฤษฎีใหม่ยังไม่มี ความแตกต่างกันนัก ทั้งนี้ เพราะการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ก็เพิ่งเริ่มดำเนินการยังไม่ได้ผลผลิตอย่างเต็มที่ จึงยังไม่อาจจะวัดได้ว่าการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จะช่วยลดการเป็นหนี้สินของเกษตรกรได้หรือไม่ รายละเอียดตามตารางที่ 5.19 ถึง 5.20

ตารางที่ 5.19 ร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สิน

	เกษตรกรทฤษฎีใหม่				เกษตรกรกระแสหลัก	
	ก่อนทำทฤษฎีใหม่		หลังทำทฤษฎีใหม่		จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ
	ครัวเรือน	ร้อยละ	ครัวเรือน	ร้อยละ		
ไม่มีหนี้สิน	28	23.3	34	28.3	46	36.2
มีหนี้สิน	92	76.7	86	71.7	81	63.8
นอกระบบอย่างเดียว	3	3.3	6	7.0	6	7.4
ในระบบอย่างเดียว	85	92.4	79	91.9	67	82.7
ทั้ง 2 อย่าง	4	4.3	1	1.2	8	9.9

ตารางที่ 5.20 จำนวนหนี้สินโดยเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกร

	จำนวน ครัวเรือน ที่มี หนี้สิน	หนี้สิน โดยเฉลี่ย ต่อครัวเรือน (บาท)	จำนวนหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร							
			น้อยกว่า 10,000 บาท		10,001 - 50,000 บาท		50,001 - 100,000 บาท		มากกว่า 100,000 บาท	
			จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ
เกษตรกรทฤษฎีใหม่										
ก่อนทำ	92	62,315	5	5.4	53	57.6	21	22.8	13	14.1
หลังทำ	86	64,386	4	4.7	51	59.3	20	23.3	11	12.8
เกษตรกรกระแสหลัก	81	78,420	9	11.1	48	59.3	14	17.3	10	12.3

1.5 แนวโน้มการผลิตพืชหรือสัตว์ในอนาคตของเกษตรกร ได้สอบถามถึงแนวโน้มความต้องการผลิตสิ่งใดในอนาคตของเกษตรกร เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการผลิตของเกษตรกรว่าจะมีแนวโน้มการผลิตแบบกระแสหลักหรือเป็นแบบผสมผสานตามหลักทฤษฎีใหม่ มีผลการวิจัยดังนี้

แนวโน้มการผลิตพืชหรือสัตว์ในอนาคตของเกษตรกร คราวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก ต้องการเพิ่มการผลิตมีร้อยละ 69.29 ส่วนครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ที่ต้องการเพิ่มการผลิตมีร้อยละ 77.50 โดยส่วนใหญ่ต้องการเพิ่มการผลิตสัตว์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะ วัว , ควาย , ไก่ , เป็ด , ปลา สำหรับพืชที่เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการเพิ่มการผลิต คือ พืชสวนและพืชไร่

ครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 2 รูปแบบได้ให้เหตุผลที่ต้องการจะเพิ่มการผลิตแตกต่างกัน ครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักส่วนใหญ่ ร้อยละ 73.86 ให้เหตุผลว่าเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ส่วนใหญ่ ร้อยละ 67.74 ต้องการเพิ่มการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพิ่มรายได้ ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนว่าการผลิตทั้งสองรูปแบบมีวัตถุประสงค์ในการผลิตที่ต่างกัน โดยเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตกระแสหลักเน้นการผลิตเพื่อขายเป็นรายได้ ส่วนเกษตรกรแบบทฤษฎีใหม่เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน หากมีส่วนที่เกินกว่าการบริโภคในครัวเรือนจึงนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้

สำหรับแนวโน้มความต้องการลดการผลิตในอนาคต พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักที่ต้องการลดการผลิตมีร้อยละ 20.47 ส่วนครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ที่ต้องการลดการผลิตมีร้อยละ 10.83 โดยส่วนใหญ่ต้องการลดการผลิตพืช โดยเฉพาะ การผลิตพืชไร่ มันสำปะหลัง อ้อย และการปลูกข้าว ครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักที่ส่วนใหญ่ต้องการลดการผลิตพืชไร่ ได้ให้เหตุผลว่าเนื่องจากปลูกแล้วทำให้ดินเสื่อม อีกเหตุผลหนึ่งคือการผลิตดังกล่าวใช้เงินลงทุนมาก ขายได้ราคาต่ำ ไม่คุ้มทุน ซึ่งเป็นเหตุผลจากผู้ที่ต้องการลดผลิตข้าวเป็นส่วนใหญ่

ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ส่วนใหญ่ ร้อยละ 53.85 ให้เหตุผลในการลดการผลิตว่าต้องการเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เนื่องจากในช่วงสัมพันธเกษตรกรเพิ่งเริ่มทำเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่นานนัก พืชผลไม้สวนยังไม่สามารถให้ผลผลิตได้เต็มที่ ซึ่งเกษตรกรได้วางแนวทางไว้ว่าจะเปลี่ยนจากการปลูกพืชไร่เป็นพืชสวน แต่ต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทางการเงิน เกษตรกรจึงยังมีความจำเป็นต้องปลูกพืชไร่ สำหรับการเลี้ยงสัตว์นั้น เกษตรกรต้องการลดการเลี้ยงลงเนื่องจากลงทุนมาก ขายได้ราคาต่ำไม่คุ้มทุน โดยเฉพาะการเลี้ยงหมูและปลา

ส่วนเหตุผลการลดการผลิตเนื่องจากมีอายุมากแล้ว ทำไม่ไหว เกษตรกรทั้งสองรูปแบบให้เหตุผลในจำนวนเท่ากัน คือ ร้อยละ 15.38

ตารางที่ 5.21 ความต้องการเพิ่มหรือลดการผลิตพืชหรือสัตว์ในอนาคต

	เพิ่มการผลิต				ลดการผลิต			
	กระแสดหลัก		ทฤษฎีใหม่		กระแสดหลัก		ทฤษฎีใหม่	
	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ
จำนวนรวม	88	69.29	93	77.50	26	20.47	13	10.83
1. พืช	44	50.00	50	53.76	24	92.31	11	84.62
1.1 ข้าว	11	25.00	5	10.00	4	16.67	5	45.45
1.2 พืชสวน (มะม่วง, ฝรั่ง, ฯลฯ)	16	36.36	27	54.00	0	0.00	2	18.18
1.3 พืชไร่ (มัน, อ้อย, ฯลฯ)	18	40.91	20	40.00	22	91.67	6	54.55
2. สัตว์	63	71.59	93	100	2	7.69	5	38.46
2.1 วัว, ควาย	48	76.19	50	53.76	1	50.00	0	0.00
2.2 ไก่, เป็ด	16	25.40	25	26.88	1	50.00	1	20.00
2.3 หมู	2	3.17	2	2.15	0	0.00	2	40.00
2.4 ปลา	11	17.46	15	16.13	0	0.00	2	40.00
2.5 กุ้ง	0	0.00	1	1.08	0	0	0	0

หมายเหตุ : 1. การตอบในหัวข้อนี้สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ มีจำนวน เท่ากับ 120 ราย

3. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกรกระแสดหลัก มีจำนวน เท่ากับ 127 ราย

ตารางที่ 5.22 เหตุผลที่ต้องการเพิ่มหรือลดการผลิต

	เกษตรกรกระแสหลัก		เกษตรกรทฤษฎีใหม่	
	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ
เหตุผลที่ต้องการเพิ่มการผลิต				
1. เพื่อเพิ่มรายได้ครอบครัว	65	73.86	14	15.05
2. เพื่อบริโภคในครัวเรือน	15	17.05	16	17.20
3. เพื่อเพิ่มรายได้และเพื่อบริโภค ในครัวเรือน	8	9.09	63	67.74
เหตุผลที่ต้องการลด				
1. ลงทุนมาก ขายได้ราคาต่ำ ไม่คุ้มทุน	8	30.77	2	15.38
2. ปลูกแล้วทำให้ดินเสื่อม	16	61.54	2	15.38
3. ต้องการเปลี่ยนรูปแบบการผลิต	2	7.69	7	53.85
4. อายุมาก	4	15.38	2	15.38

หมายเหตุ : 1. การตอบในหัวข้อนี้สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ
2. ร้อยละคำนวณจากจำนวนรวมในตารางที่ 5.46

1.6 ปัญหาในการทำเกษตรและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข ในการวิจัยครั้งนี้ได้

สอบถามเกษตรกรถึงปัญหาในการทำเกษตรและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ข้อมูลปัญหาในการทำเกษตรมีดังนี้

1.6.1 ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิต ปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบ คือ ปัญหาขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิต ที่จะใช้ในการผลิตในแต่ละฤดูกาลเกษตร ซึ่งจากการสัมภาษณ์ มีเกษตรกรประมาณร้อยละ 80 ทั้งเกษตรกรกระแสหลักและเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ที่ประสบกับปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้ เพราะครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้สุทธิจากการเกษตรต่อปีจำนวนน้อยมาก ครัวเรือนเกษตรแบบทฤษฎีใหม่มีรายได้สุทธิจากการเกษตรเพียง 1,888.95 บาทต่อไร่ต่อปี และครัวเรือนเกษตรกระแสหลักมีรายได้สุทธิจากการเกษตรเพียง 1,289.71 บาทต่อไร่ต่อปี

รัฐบาลได้ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาคาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิตในการทำเกษตร โดยให้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ สำหรับในการวิจัยครั้งนี้พบว่าครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ได้รับการช่วยเหลือปัจจัยการผลิตจากรัฐบาล 1,035.07 บาทต่อครัวเรือน มากกว่าที่ครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักได้รับการช่วยเหลือปัจจัยการผลิตจากรัฐบาล 422.27 บาทต่อครัวเรือน อย่างไรก็ตาม รายได้สุทธิจากการทำเกษตรหลังหักค่าใช้จ่ายทางราชการของครัวเรือนเกษตรกรทั้งสองรูปแบบ มีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ เกษตรกรทฤษฎีใหม่ 853.88 บาทต่อครัวเรือน และเกษตรกรกระแสหลัก 867.44 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรทฤษฎีใหม่ยังใช้ปัจจัยการผลิตที่ได้รับไม่คุ้มค่ากับต้นทุนที่รัฐบาลได้ลงทุนให้

เกษตรกรโดยทั่วไปมีวิธีการที่จะแก้ไขปัญหาคาดแคลนเงินทุนหรือปัจจัยการผลิตหลายวิธีด้วยกัน วิธีหนึ่งคือ การเก็บเมล็ดพันธุ์หรือพันธุ์สัตว์จากผลผลิตที่ได้บางส่วนไว้ใช้สำหรับในรอบการผลิตต่อไป ซึ่งเป็นการลดการพึ่งพาภายนอกได้ แต่มีข้อเสียคือ พันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ที่ได้จากผลผลิตของตนเอง อาจเป็นพันธุ์ดั้งเดิมพื้นเมือง ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษที่ยังไม่ได้มีการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ อาจเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตต่ำ และมีข้อด้อยกว่าพันธุ์ที่มีขายตามท้องตลาดโดยทั่วไป เช่น พันธุ์ข้าวให้ผลผลิตต่อไร่ น้อยหรือมีเมล็ดเล็กไม่ตรงตามความต้องการของตลาด ทำให้มีรายได้จากการปลูกข้าว น้อยกว่าของเกษตรกรรายอื่น โดยเปรียบเทียบต่อไร่ หรือพันธุ์วัวที่ได้จากแม่-พ่อวัวที่เลี้ยงไว้ดั้งเดิม ซึ่งเป็นวัวพื้นเมืองที่มีขนาดตัวเล็ก ให้ปริมาณเนื้อน้อย ทำให้ขายผลผลิตได้ในราคาที่ต่ำกว่าของเกษตรกรที่เลี้ยงวัวพันธุ์ผสม เป็นต้น เกิดต้นทุนค่าเสียโอกาสในการผลิต เพราะหากเกษตรกรใช้พันธุ์ที่ดีแล้ว จะมีรายได้มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบในช่วงเวลาทำเกษตรที่เท่ากัน และมีปริมาณพื้นที่การเกษตรเท่ากัน

วิธีการแก้ปัญหาคาดแคลนเงินทุนหรือปัจจัยการผลิตของเกษตรกรอีกวิธีหนึ่ง คือ การกู้ยืม อาจกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในระบบ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) สหกรณ์การเกษตร หรือธนาคารพาณิชย์ หรืออาจกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้นอกระบบ โดยอาจเป็นการกู้ยืมเงินสด หรืออาจเป็นในรูปแบบของการให้เครดิตจากพ่อค้าในการซื้อปัจจัยการผลิต ซึ่งมักจะกำหนดการชำระคืนเป็นช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว การใช้คืนหนี้สินดังกล่าวเนื่องจากการชำระด้วยเงินสดแล้ว โดยทั่วไปพบว่ามีการกำหนดเงื่อนไขการใช้คืนเป็นการชำระด้วยผลผลิตตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ตอนที่ไปกู้ยืม

ข้อดีของการกู้ยืมโดยวิธีให้เครดิตและจ่ายคืนเป็นผลผลิต คือ เกษตรกรไม่ต้องกังวลต่อราคาผลผลิตที่จะสูงหรือต่ำ จะขายผลผลิตมีรายได้เพียงพอต่อการใช้นี้หรือไม่ ส่วนข้อเสียคือ หากในปีนั้นผลผลิตมีราคาดีก็จะทำให้เกษตรกรเสียเปรียบเพราะต้องชำระเป็นผลผลิต ซึ่งหากนำไปขายอาจได้เงินสดเป็นจำนวนมากกว่า

แต่ข้อเสียจากการกู้ยืมเงินหรือใช้เครดิตในการขี้นปัจจัยการผลิต เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิตของเกษตรกรมีมากกว่า เนื่องจาก รูปแบบการผลิตภาคเกษตรเองที่มีจุดอ่อนหลายด้านซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของเกษตรกร นั่นคือ ปัญหาเรื่องดิน , น้ำ , อากาศ(อุณหภูมิ) ดังนั้น ผลผลิตที่ได้จึงอาจไม่เป็นไปตามที่คาดไว้ หรือแม้ผลผลิตที่ได้จะเป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ แต่ปรากฏว่าราคาผลผลิตตกต่ำ จึงทำให้รายได้ต่ำกว่าที่หน้าจะเป็น เกษตรกรจึงความเสี่ยงสูงไม่อาจคาดหมายกับผลผลิตและรายได้ที่แน่นอน เมื่อผลผลิตหรือรายได้ไม่เป็นไปตามที่คาดไว้ เกษตรกรจึงไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่นายทุนเงินกู้ได้ และเกษตรกรยังประสบปัญหาเดิมอีก คือ ไม่มีเงินทุนและปัจจัยการผลิต จึงต้องกู้ยืมเงินเพิ่มอีก จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินมากขึ้นทุกปี เมื่อประสบปัญหาเดิมซ้ำซากหลาย ๆ ปี โดยที่รัฐบาลไม่ได้เข้ามาแก้ไขปัญหาก็เกษตรกรจำนวนมากถึงกับต้องเสียที่ดินทำกินไปให้แก่นายทุนเงินกู้ บางรายเปลี่ยนสภาพจากเป็นเจ้าของที่ดินไปเป็นผู้เช่าที่ดินก็มี

เกษตรกรไทยยังคงมีทัศนคติที่หวงพิงภาครัฐในเรื่องของการจัดหาเงินทุนและเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ โดยเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์กว่าร้อยละ 50 ทั้งในเกษตรกรกระแสหลักและเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ต้องการให้รัฐบาลช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนหรือปัจจัยการผลิตของเกษตรกร โดยการสนับสนุนเงินทุน หรือจัดหาเงินกู้ไม่มีดอกเบี้ย หรือมีดอกเบี้ยต่ำ หรือในกรณีที่เกษตรกรมีหนี้สินอยู่แล้ว ก็ให้ช่วยเหลือลดดอกเบี้ยเงินกู้ หรือหาแหล่งเงินกู้ที่มีดอกเบี้ยต่ำกว่า และให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตและแรงงานเพื่อลดค่าใช้จ่ายให้เกษตรกรด้วย

1.6.2 ปัญหาราคาผลผลิตไม่แน่นอนและมีราคาต่ำกว่าทุน ปัญหาที่เกษตรกร
ประสบมากเป็นอันดับสอง คือ ปัญหาราคาผลผลิตไม่แน่นอนและมีราคาต่ำไม่คุ้มทุน เกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ระบุว่าประสบปัญหานี้ประมาณ ร้อยละ 60

ปัญหาราคาผลผลิตการเกษตรไม่แน่นอน เนื่องมาจากสินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับสินค้าในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ คือ มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก มีอิสระเสรีในการเข้าออกจากตลาด ผลผลิตของทุกรายมีลักษณะคล้ายคลึงกันและสามารถทดแทนกันได้ นอกจากนี้ สินค้าเกษตรส่วนใหญ่เน่าเสีย หรือเสื่อมสภาพง่าย ไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน ต้องรีบจำหน่าย จึงทำให้ผู้ขายในตลาดสินค้าเกษตรต้องเป็นผู้ยอมรับราคาตามที่ผู้ซื้อหรือตลาดกำหนด

เกษตรกรต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือให้ราคาสินค้าเกษตรมีราคาสูงคุ้มกับต้นทุนการผลิต มีราคาแน่นอน และมีนโยบายในการประกันราคาหรือพยุงราคาสินค้าเกษตรด้วย

1.6.3 ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร คราวเรือนเกษตรกรกระแสหลักมี
ปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรถึงร้อยละ 45.67 ขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่มีปัญหานี้
ร้อยละ 33.33 เหตุที่ครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักพบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

มากกว่าครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ เพราะครัวเรือนเกษตรกระแสหลักไม่มีสระน้ำในไร่นา สำหรับครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรนั้น อาจเป็นเพราะในช่วงฤดูแล้ง น้ำในสระในแปลงเกษตรแห้งลง และไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติใกล้เคียงสำหรับเติมในสระ ซึ่งปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรนี้ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ลดลง จากผลผลิตที่ได้รับไม่เต็มที่ เนื่องจากน้ำใช้ในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ไม่เพียงพอ

เกษตรกรเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร คือ ให้อำนาจรัฐช่วยเหลือน้ำปรับปรุงสภาพพื้นที่การเกษตร โดยการปรับปรุงสภาพพื้นที่ดินและขุดสระน้ำในไร่นา เพื่อให้มีพื้นที่เหมาะสมในการทำเกษตรยิ่งขึ้น

1.6.4 ปัญหาการขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรเป็นอาชีพสืบต่อจากบรรพบุรุษ ไม่ได้ได้รับการศึกษาอบรมด้านการเกษตรตามหลักวิชาการ การทำเกษตรเป็นการทำแบบลองผิดลองถูก ผลผลิตที่ได้จึงไม่เต็มที่

เกษตรกรต้องการให้อำนาจรัฐจัดอบรมให้ความรู้ในการเพิ่มผลผลิตและต้องการให้จัดเจ้าหน้าที่เกษตรมาดูแลให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง

1.6.5 ปัญหาการขาดแคลนแรงงานเพื่อการเกษตร ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการทำเกษตรก็คือ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานเพื่อการเกษตร โดยครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักประสบปัญหานี้ ถึงร้อยละ 40.16 ขณะที่ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่มีเพียงร้อยละ 29.17 ที่ประสบกับปัญหาขาดแคลนแรงงาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเกษตรแบบกระแสหลักใช้ปัจจัยการผลิตที่สิ้นเปลืองกว่าการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ อาจเป็นเพราะวัตถุประสงค์ในการผลิตที่ต่างกัน คือ การเกษตรแบบกระแสหลักเน้นการผลิตเพื่อขายและต้องการผลิตให้ได้ผลผลิตต่อไร่ต่อฤดูกาลเก็บเกี่ยวที่มากที่สุด ในขณะที่การเกษตรแบบทฤษฎีใหม่เน้นการผลิตเพื่อยังชีพและเน้นความหลากหลายของผลผลิตที่หมุนเวียนตลอดปี เพื่อให้มีบริโภคในครัวเรือน

สาเหตุปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่สมาชิกในครัวเรือนไปทำงานรับจ้างนอกครัวเรือน นอกจากนี้ในปัจจุบันประชาชนได้รับการศึกษา แรงงานมีการกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำ ในขณะที่การจ้างแรงงานภาคเกษตรให้ค่าจ้างแรงงานต่ำกว่าแรงงานขั้นต่ำ จึงไม่มีผู้ต้องการทำแรงงานภาคเกษตรเท่าใดนัก และเมื่อค่าจ้างแรงงานมีราคาสูง จึงทำให้เกษตรกรไม่มีเงินทุนเพียงพอในการจ้างแรงงาน ซึ่งเกษตรกรต้องการให้อำนาจรัฐช่วยสนับสนุนแรงงานการเกษตรหรือหาวิธีการลดต้นทุนค่าจ้างแรงงานให้ด้วย

1.6.6 ปัญหาการไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิต ปัญหาที่เกษตรกรประสบอีกปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาการไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิต อาจเนื่องจากการที่สินค้าเกษตรออกมาพร้อมกันจำนวนมากเกินกว่าความต้องการของตลาด หรือ เนื่องจากผลผลิตมีคุณภาพไม่ตรงตามความต้องการของตลาด เกษตรกรต้องการให้รัฐบาลช่วยจัดหาตลาดรับซื้อผลผลิต หรือมีมาตรการควบคุมผลผลิตไม่ให้มีล้นตลาด

1.6.7 ปัญหาอื่นๆ นอกจากปัญหาที่กล่าวมาแล้ว ยังมีปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาหนี้สิน เกษตรกรต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือยกเลิกหนี้สิน หรือจัดหาเงินกู้ไม่มีดอกเบี้ยให้แทน เพื่อลดภาระในการชำระหนี้

รายละเอียดจำนวนร้อยละของปัญหาการเกษตรและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขตามตารางที่ 5.23 และ ตารางที่ 5.24

ตารางที่ 5.23 ปัญหาการเกษตร

ปัญหาการเกษตร	เกษตรกรกระแสหลัก		เกษตรกรทฤษฎีใหม่	
	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ
1. ขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิต	101	79.53	96	80.00
2. ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนและมีราคาต่ำกว่าต้นทุน	78	61.42	72	60.00
3. ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร	58	45.67	40	33.33
4. ขาดแคลนแรงงาน	51	40.16	35	29.17
5. ขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิต	37	29.13	39	32.50
6. ไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิต	34	26.77	28	23.33
7. อื่น ๆ ระบุ (มีหนี้สิน)	0	0.00	3	2.50

หมายเหตุ : 1. การตอบในหัวข้อนี้สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ มีจำนวน เท่ากับ 120 ราย

3. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก มีจำนวน เท่ากับ 127 ราย

ตารางที่ 5.24 ข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาการเกษตร

	เกษตรกรกระแสหลัก		เกษตรกรทฤษฎีใหม่	
	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ
1. อบรมเพิ่มความรู้	19	14.96	10	8.33
2. ช่วยเหลือด้านเงินทุน / สนับสนุนเงินทุน / จัดหาเงินกู้ที่ไม่มีดอกเบี้ย หรือดอกเบี้ยต่ำ / ลดดอกเบี้ยเงินกู้	55	43.31	53	44.17
3. ช่วยเหลือด้านราคาผลผลิตให้มีราคาสูงคุ้มกับต้นทุน และมีราคาที่แน่นอน	38	29.92	19	15.83
4. จัดหาตลาดรับซื้อผลผลิต	16	12.60	17	14.17
5. ช่วยเหลือการปรับปรุงสภาพพื้นที่ โดยการปรับปรุงสภาพดิน / ขุดสระ	12	9.45	23	19.17
6. สนับสนุนปัจจัยการผลิต และแรงงาน	11	8.66	11	9.17
7. ต้องการให้มีเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรดูแลใกล้ชิด	2	1.57	0	0.00
8. ต้องการให้ช่วยครบวงจร	2	1.57	3	2.50
9. ไม่ตอบ	15	11.81	22	18.33

หมายเหตุ : 1. การตอบในหัวข้อนี้สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ มีจำนวน เท่ากับ 120 ราย

3. กลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก มีจำนวน เท่ากับ 127 ราย

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลตอบแทนระหว่างรูปแบบการผลิตเกษตรทฤษฎีใหม่กับเกษตรกระแสหลัก

รูปแบบการผลิตเกษตรทฤษฎีใหม่ มีรูปแบบการผลิตที่แตกต่างจากรูปแบบการเกษตรกระแสหลัก กล่าวคือ การเกษตรกระแสหลักเน้นการผลิตเพื่อขาย ผลผลิตสินค้าเกษตรเพียงชนิดเดียวหรือน้อยชนิดในพื้นที่การเกษตร และเน้นการใช้เทคโนโลยี เครื่องจักรและสารเคมีที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้มากที่สุด ส่วนเกษตรทฤษฎีใหม่เน้นการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองและครัวเรือน หากมีผลผลิตส่วนที่เกินกว่าการบริโภค จึงนำส่วนนั้นไปจำหน่าย เน้นให้มีสระน้ำประจำไร่นา โดยมีกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลายในรูปแบบไร่นาสวนผสมและประมง ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญว่า เพื่อลดปัญหาที่มีในการผลิตรูปแบบเกษตรกระแสหลัก ได้แก่ ปัญหาความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาผลผลิต ปัญหาต้นทุนการผลิตสูงจากการใช้สารเคมี ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

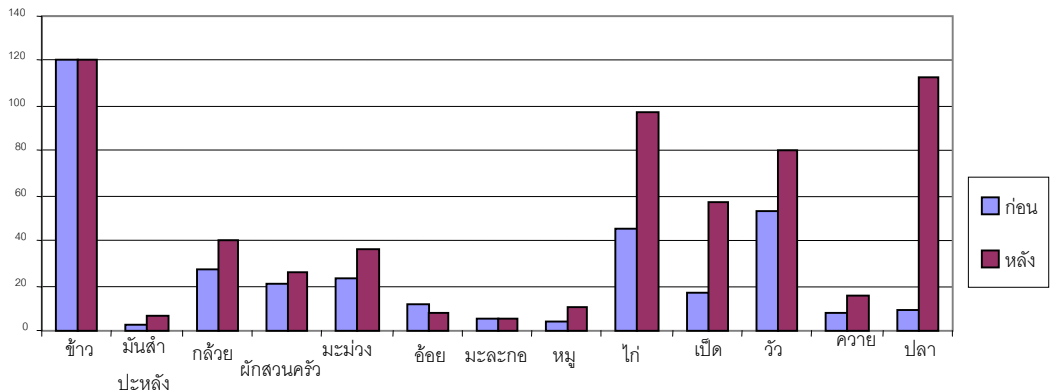
รูปแบบการผลิตที่แตกต่างกัน จะให้ผลตอบแทนต่อเกษตรกรแตกต่างกันหรือไม่เพียงไร เกษตรกรที่ผลิตรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่จะมีผลตอบแทนเพียงพอต่อการเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ มีความสามารถพึ่งพาตนเองได้เช่นเดียวกับการทำเกษตรกระแสหลักหรือไม่

2.1 ผลได้ทางตรงจากการทำเกษตร

รายได้ของครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ประกอบด้วย รายได้จากการเพาะปลูก การปศุสัตว์และประมง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คำนวณรายได้จากการเพาะปลูก จากพืช 7 ชนิด คือ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย มะม่วง มะละกอ กัญชง และผักสวนครัว แต่ในการทำเกษตรจริง ๆ แล้ว เกษตรกรมีการปลูกพืชที่หลากหลายชนิดกว่านี้ มีการปลูกพืชอื่น เช่น มะขามหวาน ขางพารา ลำไย ถั่ว เป็นต้น สำหรับรายได้จากการปศุสัตว์และประมง ได้แก่ รายได้ที่ได้จากผลผลิตจากการเลี้ยง หมู ไก่ เป็ด วัว ควาย และปลา

รายได้ของครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก ได้สอบถามจากเกษตรกรที่เน้นการปลูกข้าว และมันสำปะหลัง เป็นหลัก มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตข้าว และมันสำปะหลัง เป็นรายได้หลัก

รัฐบาลได้ส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อให้เกษตรกรเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างการผลิต ลดความเสี่ยงของเกษตรกรที่ต้องพึ่งพาผลผลิตจากการทำเกษตรเพียงชนิดเดียว เน้นให้เกษตรกรกระจายการผลิตหลายชนิดในไร่นา ซึ่งพืชที่เน้นในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ ไม้ผล ข้าว และพืชธัญญาหาร สำหรับบริโภคในครัวเรือน

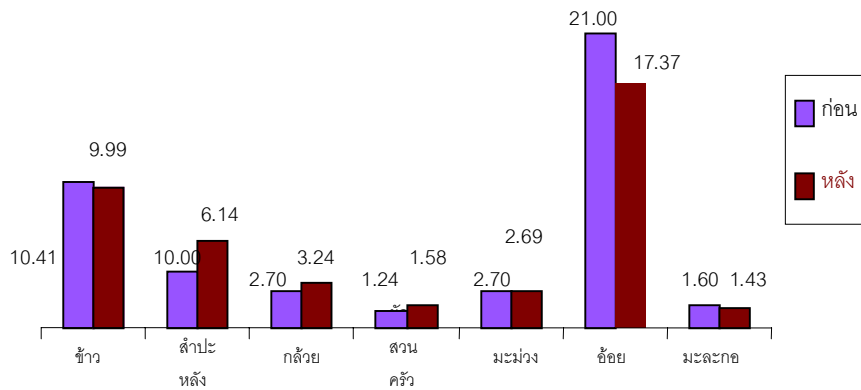

ภาพที่ 5.1 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรก่อนและหลัง ทำเกษตรทฤษฎีใหม่
จำแนกตามกิจกรรมการผลิตชนิดต่าง ๆ

ผลการสำรวจ ดังแสดงในภาพที่ 5.1 พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ ก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้มีการกระจายการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์อยู่แล้ว โดยก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่ได้เน้นการปลูกข้าวเพื่อการบริโภคและจำหน่าย แต่ก็มีการทำกิจกรรมการเกษตรอย่างอื่นด้วยแต่ในปริมาณไม่มากนัก เมื่อเกษตรกรเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเป็นการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้เพิ่มกิจกรรม การผลิตหลายชนิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเลี้ยงสัตว์ และกระจายการผลิตหลากหลายมากขึ้น

สำหรับพืชไร่ อ้อย และมันสำปะหลัง เป็นพืชเศรษฐกิจที่ไม่อยู่ในรูปแบบการเพาะปลูกของการเกษตรทฤษฎีใหม่ เนื่องจากเป็นพืชสำหรับส่งโรงงานอุตสาหกรรม ต้องใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกมาก อย่างไรก็ตามพบว่าเกษตรกรที่ปลูกอ้อยมีจำนวนลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ราคาอ้อยในตลาดลดลง และไม่ได้เกิดจากเหตุผลที่ต้องการเปลี่ยนรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ และในทำนองเดียวกันเกษตรกรบางรายเปลี่ยนไปปลูกมันสำปะหลังทดแทน เนื่องจากการรับซื้อหัวมันสำปะหลังในตลาดมีแนวโน้มได้ราคาสูง

รูปแบบการผลิตก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ในพื้นที่การผลิตทำกิจกรรมการเกษตรไม่กี่ชนิด แต่ละกิจกรรมจึงมีพื้นที่ดำเนินกิจกรรมได้มาก แต่เมื่อเปลี่ยนรูปแบบเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการเพิ่มกิจกรรมการผลิตมากขึ้น ทำให้ต้องแบ่งพื้นที่ไปใช้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้พื้นที่โดยเฉลี่ยที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละชนิดลดลง

ภาพที่ 5.2 การเปรียบเทียบพื้นที่ปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่

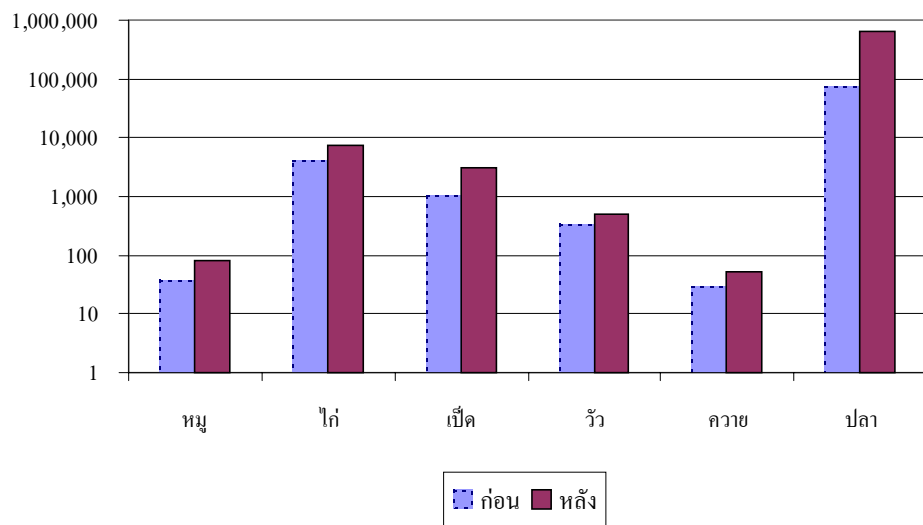
ตามภาพที่ 5.2 จะเห็นว่าเมื่อเกษตรกรเปลี่ยนมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว ได้ใช้พื้นที่ในการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ลดลงเป็นส่วนใหญ่ มีพืชเพียง 3 ชนิดที่มีการเพิ่มพื้นที่ในการปลูกคือ มันสำปะหลัง ถั่วเขียว และผักสวนครัว

สาเหตุที่มีการเพิ่มการปลูกมันสำปะหลัง เนื่องจากราคามันสำปะหลังมีแนวโน้มราคาที่สูงขึ้น จากเดิมก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ราคา กิโลกรัมละ 0.70 บาท แต่หลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ราคา กิโลกรัมละ 0.75 บาท (ข้อมูลจากการสำรวจ แสดงในตารางที่ 5.25) เกษตรกรจึงมีการเพิ่มการผลิต ในขณะที่การปลูกอ้อยมีการลดพื้นที่ปลูกลง เนื่องจากราคาอ้อยที่ลดลงจากเดิมราคาตันละ 581.03 บาท ลดเหลือราคาตันละ 554.53 บาท (ข้อมูลจากการสำรวจ แสดงในตารางที่ 5.25)

ถั่วเขียวมีการเพิ่มพื้นที่ปลูก จากเดิมก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีการปลูกเฉลี่ย 2.7 ไร่ต่อครัวเรือน หลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพิ่มเป็น 3.24 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งถั่วเขียวเป็นพืชที่ทางราชการได้แนะนำให้เกษตรกรปลูกเสริมตามคันสระ เพื่อป้องกันการทรุดพังทลายของคันสระ จึงมีการปลูกกันมากขึ้น

ผักสวนครัวได้เพิ่มพื้นที่ปลูกมากขึ้นหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้รวมพืชผักสวนครัวหลายชนิดมาคำนวณรวมกัน เช่นเดียวกับสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่คำนวณโดยรวมผักหลายชนิด โดยผักสวนครัวที่นำมาคำนวณได้แก่ พริก มะเขือ แตงกวา หอม กระเทียม ผักกวางตุ้ง มะเขือเทศ ผักชี พริก พริกทอง เห็ดนางฟ้า เห็ดฟาง บวบ ฯลฯ

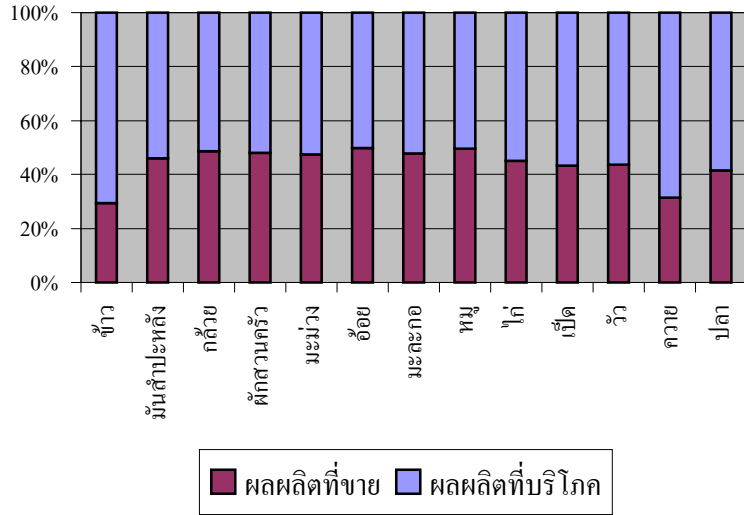
การที่เกษตรกรเพิ่มพื้นที่ในการปลูกผักสวนครัวมากขึ้น ส่วนหนึ่งน่าจะเนื่องจากการส่งเสริมให้คำแนะนำตลอดจนสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากทางราชการด้วย เพราะนโยบายภาครัฐประการหนึ่งคือ ต้องการให้เกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีรายได้จากการทำเกษตรโดยเร็วที่สุด มีรายได้ที่ได้รับในระยะสั้นและหมุนเวียนได้ตลอดปี ซึ่งผักสวนครัวให้ผลผลิตเร็ว และหากมีน้ำในการปลูกเพียงพอสสามารถปลูกให้ผลผลิตได้อย่างน้อย 2 รอบต่อปี ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้โดยเร็วตามที่รัฐบาลตั้งจุดมุ่งหมายไว้

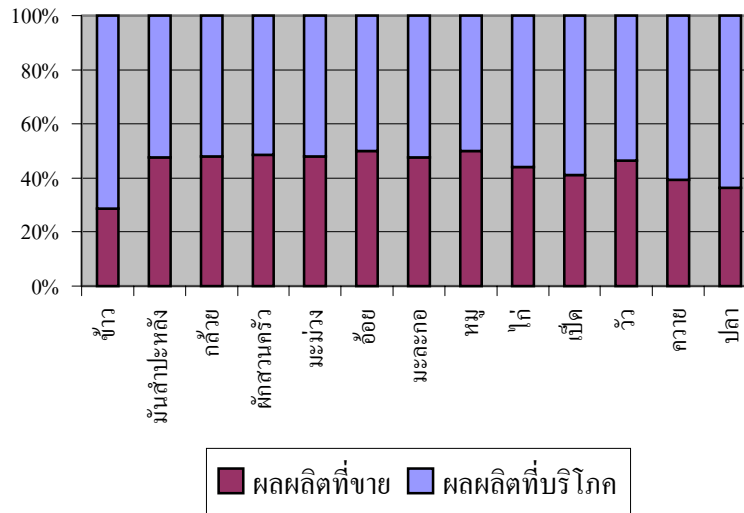
ภาพที่ 5.3 การเปรียบเทียบจำนวนรวมของสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่เกษตรกรเลี้ยง ก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่

นอกจากการส่งเสริมให้กระจายการเพาะปลูกแล้ว รัฐบาลยังได้ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคอุปโภคในครัวเรือน เป็นแหล่งอาหารโปรตีนสำหรับสมาชิกในครัวเรือน เลี้ยงวัว ควายเพื่อเป็นแรงงานในการเกษตร และผลผลิตที่ได้จะเป็นรายได้เสริมของครัวเรือน ส่วนหนึ่งด้วย ซึ่งจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่ได้มีการเลี้ยงสัตว์บ้างแล้ว แต่เมื่อทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้วได้มีการเพิ่มจำนวนโดยรวมในการเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพิ่มขึ้น

การที่รัฐบาลส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้แก่เกษตรกรในชนบท เนื่องจากวัตถุประสงค์ประการหนึ่งคือ ต้องการให้เกษตรกรในชนบทที่ยากจนสามารถผลิตอาหารได้เอง มีอาหารเพื่อการบริโภคในครัวเรือนอย่างเพียงพอ และหากมีผลผลิตส่วนเกินจากการบริโภค ก็สามารถนำไปขายเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนได้ด้วย

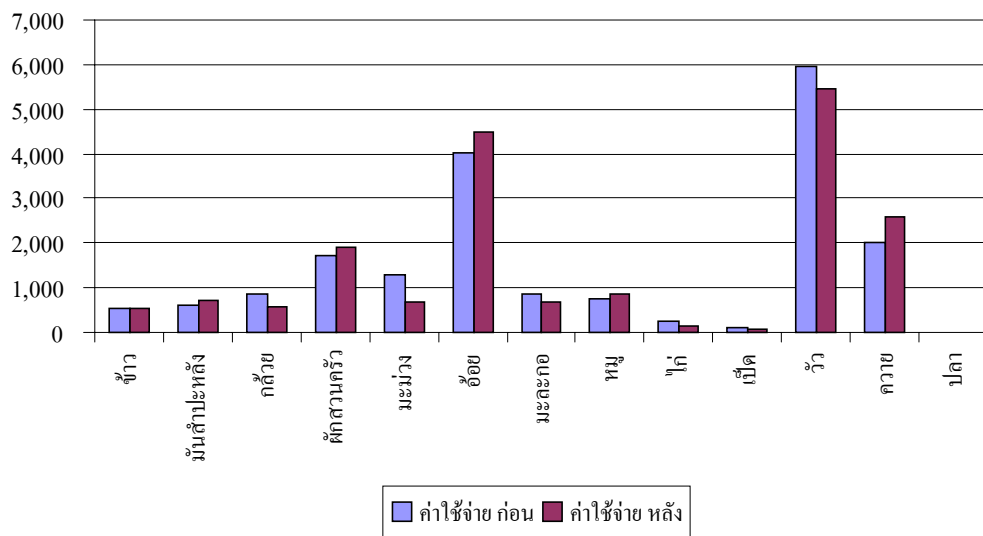

ภาพที่ 5.4 อัตราการจัดสรรผลผลิตที่ได้ของครัวเรือนเกษตรกรก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่

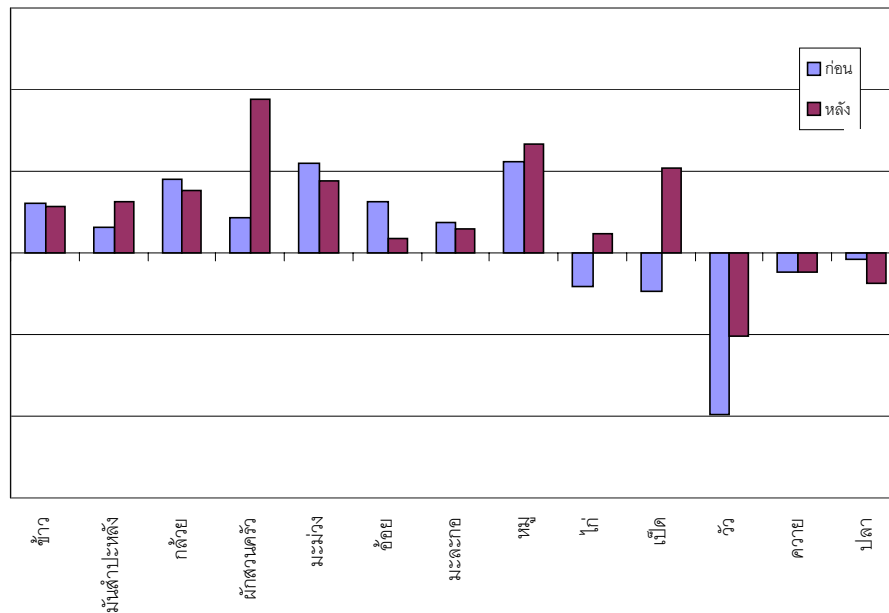
ภาพที่ 5.5 อัตราการจัดสรรผลผลิตที่ได้ของครัวเรือนเกษตรกรหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่

รูปแบบการจัดสรรผลผลิตของครัวเรือนเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ นำผลผลิตที่ได้ไปจำหน่าย และเก็บส่วนหนึ่งสำหรับบริโภค สำหรับผลผลิตอ้อยเกษตรกรนำไปจำหน่ายทั้งหมด ส่วนผลผลิตข้าวเกษตรกรจะเก็บผลผลิตที่ได้ไว้เพื่อบริโภคมากกว่านำไปขาย การที่เกษตรกรสามารถผลิตอาหารไว้บริโภคได้เอง จะเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน และการจำหน่ายผลผลิตที่เกินกว่าการบริโภคก็จะเป็นการเพิ่มรายได้ นอกจากนี้การผลิตเพื่อมุ่งเน้นการบริโภคเป็นสำคัญ จะทำให้ลดการพึ่งพาสังคมภายนอกและเกษตรกรมีความมั่นคงในด้านอาหารเพื่อการบริโภคในระดับหนึ่ง

ภาพที่ 5.6 ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการทำเกษตรของครัวเรือนก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่

ต้นทุนค่าใช้จ่ายในแต่ละกิจกรรมการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่แตกต่างกันมากนัก กิจกรรมการผลิตที่มีต้นทุนเพิ่ม คือ ข้าว มันสำปะหลัง ผักสวนครัว อ้อย หนุ และควาย โดยค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ได้แก่ ค่าพันธุ์ ค่าจ้างเหมารถไปขาย เป็นต้น

ภาพที่ 5.7 การเปรียบเทียบรายได้สุทธิจากการเกษตรของครัวเรือนก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่

เมื่อครัวเรือนเกษตรกรได้เปลี่ยนมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำให้มีการกระจายกิจกรรมการผลิตหลายชนิดเพิ่มขึ้น จำนวนผู้ปลูกพืชแต่ละชนิดเพิ่มขึ้น แต่พื้นที่โดยเฉลี่ยในการดำเนินกิจกรรมแต่ละชนิดจึงลดลง ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รายได้จากกิจกรรมการเกษตรส่วนใหญ่ลดลงไปด้วย

กิจกรรมการเกษตรที่มีรายได้ลดลง ได้แก่ ข้าว มะม่วง มะละกอ และอ้อย เนื่องจากการลดพื้นที่เพาะปลูก โดยเกษตรกรนำพื้นที่ที่เคยใช้ปลูกพืชเดิมไปใช้ในกิจกรรมเกษตรอื่น เช่น การเลี้ยงสัตว์ ขุดสระน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ต้นทุนการผลิตพืชบางชนิดได้เพิ่มขึ้น และการที่จำนวนครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกเพิ่มขึ้น แต่ผลผลิตพืชชนิดนั้นบางชนิดยังไม่เต็มที่ไม่เมื่อนำรายได้รวมของทุกครัวเรือนมาคำนวณ จึงทำให้ค่าเฉลี่ยของรายได้ลดลง

สำหรับรายได้จากกล้วย ก็มีลดลงเช่นกัน แต่เป็นการลดลงเนื่องจากการเพิ่มพื้นที่ปลูก และผลผลิตยังได้รับไม่เต็มที่ จึงทำให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ลดลง ทำให้รายได้ลดลงไปด้วย

กิจกรรมการเกษตรที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรมากที่สุด หลังเปลี่ยนมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่ คือรายได้จากการพืชผักสวนครัว ซึ่งเป็นผลมาจากเกษตรกรมีการเพิ่มพื้นที่ปลูกมากขึ้น และราคาของผักสวนครัวยังมีราคาต่อหน่วยเพิ่มขึ้น กล่าวคือ จากเดิม ราคาเฉลี่ย กิโลกรัมละ 1.41 บาท เพิ่มเป็น กิโลกรัมละ 2.47 บาท ซึ่งเพิ่มถึงร้อยละ 74.85 หรือเกือบ 1 เท่า เพราะมีการเพิ่ม

ชนิดของผักสวนครัวที่ปลูก ที่มากขึ้นจากก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงทำให้ราคาโดยเฉลี่ยเปลี่ยนแปลงไป อีกประการหนึ่งคือลักษณะของผลผลิตผักสวนครัวหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีความสมบูรณ์ สวยงาม ตรงตามความต้องการของตลาด เนื่องจากมีน้ำในการทำเกษตรอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้เกษตรกรสามารถขายผักได้ราคาดีขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ถึงร้อยละ 334.49

สำหรับรายได้จากผลผลิตสัตว์ พบว่ามีค่าคิดลบทั้งก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อใช้งานทางเกษตรและเพื่อเป็นอาหารบริโภคในครัวเรือน ไม่ได้นำผลผลิตที่ได้ไปจำหน่าย จึงไม่ได้คำตอบแทนเป็นเงินสด อย่างไรก็ตาม การใช้ผลผลิตจากสัตว์เพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ก็เป็นการลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน จึงถือเป็นผลได้ของเกษตรกรเช่นกัน

เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นมากที่สุดจากการเลี้ยงเป็ด ซึ่งน่าจะเพราะมีสระน้ำในแปลงเกษตร เนื่องจาก โดยธรรมชาติของเป็ดมักจะหาอาหารจากในน้ำ ทำให้เกษตรกรประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร และค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำใส่ภาชนะให้เป็ด(กรณีไม่มีสระน้ำ) รายได้ที่ได้รับจากการเลี้ยงสัตว์รองลงมาคือ จากไก่ วัว หมู

เกษตรกรมีรายได้ติดลบมากจากการเลี้ยงปลา ทั้งนี้เพราะเกษตรกรที่สัมภาษณ์เพิ่งจะเริ่มเลี้ยงปลา จึงยังไม่ได้รับผลผลิตเต็มที่ อย่างไรก็ตามเกษตรกรส่วนใหญ่ให้สัมภาษณ์ว่ามีปัญหาในการเลี้ยงปลา ทั้งที่ให้อาหารอย่างดี แต่ปลาก็เติบโตไม่เต็มที่อย่างที่น้ำจะเป็น ปลามีลักษณะหัวโต ตัวลีบ โดยมีผู้ให้ความเห็นว่าน่าจะเป็นเพราะน้ำในสระขุ่น น้ำมีสภาพไม่เหมาะสม ทำให้ปลาไม่โต เกษตรกรต้องการให้ทางราชการช่วยเหลือให้ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ตารางที่ 5.25 การเปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของการเพิ่มลดราคาขายผลผลิต
โดยเฉลี่ยต่อหน่วยก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่

	ราคาต่อหน่วย			
	ก่อนทำเกษตร	หลังทำเกษตร	+เพิ่ม/-ลด	ร้อยละของการ +เพิ่ม/-ลด
	ทฤษฎีใหม่ ปี 2539	ทฤษฎีใหม่ ปี 2544		
ข้าว (บาทต่อตัน)	5,413.13	5,584.20	+171.07	+3.16
มันสำปะหลัง (บาทต่อตัน)	700.00	754.11	+54.11	+7.73
กล้วย (บาทต่อตัน)	2,015.85	2,054.74	+38.89	+1.93
ผักสวนครัว (บาทต่อตัน)	1,415.33	2,474.36	+1,059.03	+74.83
มะม่วง (บาทต่อตัน)	3,283.64	3,285.24	+1.60	+0.05
อ้อย (บาทต่อตัน)	581.03	554.53	-26.50	-4.56
มะละกอ (บาทต่อตัน)	3,608.69	3,714.28	+105.59	+2.93
หมู (บาทต่อกก.)	30.00	27.63	-2.37	-7.90
ไก่ (บาทต่อกก.)	29.66	29.97	+0.31	+1.05
เป็ด (บาทต่อกก.)	35.62	34.54	-1.08	-3.03
วัว (บาทต่อตัว)	7,533.49	8,071.25	+537.76	+7.14
ควาย (บาทต่อตัว)	8,601.19	10,729.27	+2,128.08	+24.74
ปลา (บาทต่อกก.)	27.20	33.75	+6.55	+24.08

ตามตารางที่ 5.25 ข้อมูลราคาผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ได้จากการสำรวจภาคสนามที่จังหวัดมุกดาหาร ช่วงมกราคม – เมษายน 2544 พบว่าราคาขายผลผลิตของเกษตรกรโดยเฉลี่ยต่อหน่วยหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่ พบว่าผลผลิตส่วนใหญ่ได้แก่ วัว ควาย และผักสวนครัว มีราคาที่สูงขึ้น ส่งผลต่อความต้องการเพิ่มการผลิตของเกษตรกร สำหรับผลผลิตที่มีราคาลดลงคือ อ้อย หมู และเป็ด ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรต้องการลดการผลิต

ตารางที่ 5.26 การเปรียบเทียบการผลิตข้าวและมันสำปะหลังระหว่างครัวเรือนเกษตรกร
ทฤษฎีใหม่กับครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลัก

	ข้าว		มันสำปะหลัง	
	ครัวเรือนเกษตรกร	ครัวเรือนเกษตรกร	ครัวเรือนเกษตรกร	ครัวเรือนเกษตรกร
	กระแสหลัก	ทฤษฎีใหม่	กระแสหลัก	ทฤษฎีใหม่
1 จำนวนเกษตรกรที่ปลูก (ราย)	126	120	56	7
2 พื้นที่ปลูกโดยเฉลี่ย (ไร่)	9.32	9.99	7.68	6.14
3 ผลผลิตที่ได้ (ตันต่อไร่)	0.54	0.37	2.33	1.87
4 จำนวนผลผลิตที่ขาย (ตัน)	0.27	0.15	2.32	1.71
5 ราคา (บาทต่อตัน)	5,990.11	5,584.20	785.49	754.11
6 จำนวนผลผลิตที่บริโภค ในครัวเรือน (ตัน)	0.27	0.22	0.01	0.16
7 รายได้จากการขายผลผลิต (บาทต่อไร่)	1,570.59	837.63	1,830.93	1,289.52
8 ค่าใช้จ่ายรวม (บาทต่อไร่)	1,121.89	555.04	989.92	734.23
9 รายได้หลังหักค่าใช้จ่ายของ เกษตรกร (บาทต่อไร่)	448.70	282.59	841.01	555.29
10 มูลค่าตลาดของผลผลิตที่บริโภค (บาท)	1,617.33	1,228.52	7.85	120.66
11 รายได้หลังหักค่าใช้จ่ายของเกษตรกร กรณีคิดมูลค่าตลาดของ ผลผลิตที่บริโภค (บาทต่อไร่)	2,066.03	1,511.11	848.86	675.95

หมายเหตุ : ครัวเรือนเกษตรกรบางรายปลูกทั้งข้าวและมันสำปะหลัง

ตามหลักการในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ได้เน้นความพอเพียงในครัวเรือน การลงทุนต่าง ๆ เน้นให้พึ่งพาตนเองให้มากที่สุด การจ้างแรงงานและใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ให้มีน้อยที่สุด ด้านแรงงานทำเกษตร ก็เน้นให้ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นสำคัญ เพื่อความประหยัดของครัวเรือน ดังนั้น ต้นทุนในการผลิตของเกษตรทฤษฎีใหม่ น่าจะน้อยกว่าต้นทุนการผลิตของการเกษตรแบบกระแสหลัก ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและการจ้างแรงงานเพื่อให้สามารถผลิตได้ในปริมาณผลผลิตต่อไร่มากที่สุด

ตารางที่ 5.26 ได้เปรียบเทียบการผลิตข้าวและมันสำปะหลังระหว่างการผลิตแบบเกษตรกระแสหลัก และการผลิตแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ พบว่าผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกระแสหลักได้มากกว่าของเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ในการปลูกข้าวของเกษตรกระแสหลักได้มากกว่าของเกษตรทฤษฎีใหม่ถึง ร้อยละ 31.48 ส่วนผลผลิตต่อไร่ในการปลูกมันของเกษตรกระแสหลักได้มากกว่าของเกษตรทฤษฎีใหม่ ถึงร้อยละ 19.74 การที่เกษตรกระแสหลักสามารถผลิตได้ผลผลิตต่อไร่มากกว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ เนื่องจากเกษตรกระแสหลักได้มีการลงทุนค่าใช้จ่ายมากกว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยเฉพาะในการจ้างแรงงานทำการผลิต ดูแลรักษาตายหญ้า และค่าใช้จ่ายด้านการซื้อพันธุ์ที่ตีมาปลูก มีการดูแลบำรุงรักษาดีกว่า ขณะที่เกษตรทฤษฎีใหม่ใช้แรงงานในครัวเรือน และเน้นการเก็บพันธุ์ที่ผลิตได้ไว้ใช้ ซึ่งพันธุ์ที่เกษตรกรปลูกอยู่อาจเป็นพันธุ์ดั้งเดิมถ่ายทอดจากรุ่นพ่อแม่ที่ให้ผลผลิตต่ำ

ครัวเรือนเกษตรกระแสหลัก และทฤษฎีใหม่ได้นำผลผลิตที่ได้มาบริโภคและจำหน่ายในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยผลผลิตข้าวได้นำไปบริโภคในครัวเรือนในอัตราร้อยละ 50 ส่วนผลผลิตมันสำปะหลัง ครัวเรือนเกษตรกระแสหลัก จะขายทั้งหมด ส่วนครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่จะขายเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 91) โดยผลผลิตที่เหลือ นำไปให้วัวกินเป็นอาหาร

พื้นที่ปลูกโดยเฉลี่ยของเกษตรกรทั้ง 2 รูปแบบมีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน คือ พื้นที่ปลูกข้าวของครัวเรือนเกษตรกระแสหลัก เท่ากับ 9.32 ไร่ต่อครัวเรือน และพื้นที่ปลูกข้าวของครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ เท่ากับ 9.99 ไร่ต่อครัวเรือน สำหรับพื้นที่ปลูกมัน ของครัวเรือนเกษตรกระแสหลัก เท่ากับ 7.68 ไร่ต่อครัวเรือน และพื้นที่ปลูกมันของครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ เท่ากับ 6.14 ไร่ต่อครัวเรือน

ครัวเรือนเกษตรกรกระแสดหลักมีรายได้จากผลผลิตทั้งข้าวและมันสำปะหลังมากกว่าครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ถึงแม้การทำเกษตรกระแสดหลักจะมีต้นทุนค่าใช้จ่ายที่มากกว่า แต่ผลผลิตโดยเฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกระแสดหลักมีมากกว่า จากการลงทุนใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย จึงทำให้มีรายได้มากกว่า

ตารางที่ 5.27 รายได้สุทธิจากการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามรูปแบบการผลิตและแหล่งที่มาของรายได้

	ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่		ครัวเรือนเกษตรกรกระแสดหลัก
	ก่อนทำ	หลังทำ	
ยอดรวมรายได้สุทธิจากการเกษตร	1,053.46	1,888.95	1,289.71
- รายได้จากผลผลิตพืช	2,026.67	2,326.76	1,289.71
- รายได้จากผลผลิตสัตว์	-973.21	-437.81	-

รายได้สุทธิจากการเกษตรเฉลี่ยต่อปีจากการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ครัวเรือนเกษตรกรหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีรายได้มากที่สุด ซึ่งมากกว่าครัวเรือนเกษตรกรกระแสดหลักที่มีรายได้รองลงมาถึง 1 เท่า สุดท้ายคือครัวเรือนเกษตรกรก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีรายได้น้อยที่สุด

ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ทั้งก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มีรายได้จากผลผลิตพืชมากกว่าครัวเรือนเกษตรกรกระแสดหลัก เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่มีการปลูกพืชหลากหลายชนิด แต่มีรายได้ดิดลบในการเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้เนื่องจากสัตว์ที่เลี้ยง เป็นการเลี้ยงเพื่ออุปโภคบริโภคในครัวเรือน จึงไม่มีรายได้เป็นตัวเงิน

ตารางที่ 5.28 รายได้สุทธิจากการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรหลังหักค่าใช้จ่ายของทางราชการ
จำแนกตามรูปแบบการผลิต

	ครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ครัวเรือนเกษตรกร		
	ก่อนทำ	หลังทำ	กระแสหลัก
รายได้สุทธิจากการเกษตร	1,053.46	1,888.95	1,289.71
หัก ค่าใช้จ่ายของทางราชการ (การสนับสนุน - วัสดุต่าง ๆ รวมทั้งการขุดสระ)	206.89	1,035.07	422.27
รายได้สุทธิจากการเกษตรหลังจาก หักค่าใช้จ่ายของทางราชการ	846.57	853.88	867.44

ตารางที่ 5.28 เมื่อนำค่าใช้จ่ายของทางราชการในการสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกรมาพิจารณา พบว่าการสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกร โดยทั่วไปจะสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย และวัสดุ อุปกรณ์การเกษตร เช่น เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ เป็นต้น ส่วนเกษตรกรทฤษฎีใหม่นอกจากจะได้รับวัสดุดังกล่าวแล้ว รัฐบาลยังได้ขุดสระน้ำในไร่นาสำหรับใช้ในการเกษตรให้อีกด้วย

เมื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายของทางราชการที่มีต่อครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามรูปแบบการผลิตแล้ว พบว่า ค่าใช้จ่ายของทางราชการที่มีต่อครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่มากที่สุดคือ 1,035.07 บาทต่อไรต่อครัวเรือน ขณะที่ทางราชการมีค่าใช้จ่ายให้แก่ครัวเรือนเกษตรกรก่อนทำทฤษฎีใหม่เพียง 206.89 บาท ซึ่งน้อยกว่าครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักที่ทางราชการมีค่าใช้จ่ายถึง 422.27 บาท ในประเด็นนี้ ตามหัวข้อ 1.2 ซึ่งแสดงการถือครองที่ดินพบว่าครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักมีฐานะที่ดียิ่งกว่า มีจำนวนเนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ยน้อยกว่าครัวเรือนเกษตรกรทฤษฎีใหม่ จึงทำให้ครัวเรือนเกษตรกรกระแสหลักได้รับแจกวัสดุและปัจจัยการผลิตมากกว่า

เมื่อนำค่าใช้จ่ายของทางราชการมาหักจากรายได้จากการเกษตร เกษตรกรจะมีรายได้โดยเฉลี่ยประมาณครัวเรือนละ 850 บาท ซึ่งเป็นรายได้ที่น้อยมาก แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังพึ่งพาตนเองไม่ได้ ยังต้องการความช่วยเหลือจากทางราชการ

ในการสนับสนุนวัสดุปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร กลุ่มเป้าหมายในการสนับสนุนคือเกษตรกรผู้ยากไร้ แต่มักจะมีการเบี่ยงเบนบางส่วนแจกให้แก่ผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายบ่อยครั้งที่ผู้ได้รับแจกคือเกษตรกรที่มีฐานะดีที่เป็นพรรคพวก หรือเป็นญาติของผู้นำหมู่บ้าน เนื่องจากในทางปฏิบัติ หากรัฐบาลมีโครงการใดจะดำเนินการในพื้นที่ ตัวแทนของหน่วยงานราชการต้องอาศัยข้อมูลจากแกนนำในชุมชน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้มีอิทธิพลในชุมชน ก็มักจะเอินเอียงให้แจกแก่พรรคพวกของตน ดังนั้น เกษตรกรที่ยากไร้อย่างแท้จริงจึงมักอยู่ในอันดับท้าย ๆ ในการได้รับของแจกจากราชการ

2.2 ผลได้ทางอ้อมของครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ให้ทัศนคติว่ารูปแบบการผลิตการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ นอกจากจะมีรายได้ที่เป็นตัวเงินแล้ว เกษตรกรยังมีผลได้ทางอ้อมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ ดังนี้

2.2.1 ผลได้ทางอ้อมด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรทฤษฎีใหม่ถึงร้อยละ 95 ระบุว่า การเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเป็นการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ ทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลง เนื่องจากมีผลผลิตการเกษตรของครัวเรือนหลายชนิดที่นำมาใช้บริโภค ทำให้ไม่ต้องไปซื้อหาจากนอกครัวเรือน โดยระบุว่า สามารถลดการซื้อหาของดังนี้ ปลา ผัก ไข่ พริก กุ้ง เป็ด มะละกอ ไข่ ปุ๋ย หวาย และอื่น ๆ

การเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีผลผลิตหลากหลายชนิดหมุนเวียนตลอดปี ทำให้เกษตรกรมีเงินใช้สอยมากขึ้นในระหว่างปี เนื่องจากมีรายได้เพิ่มจากการขายผลผลิตการเกษตรหลายชนิดกว่าก่อนทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยจากการสัมภาษณ์เกษตรกรจำนวน 46 ราย หรือร้อยละ 38.33 ที่มีเงินใช้สอยมากขึ้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าหากผลผลิตจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ให้ผลตอบแทนเต็มที่แล้ว เกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ทุกครัวเรือนน่าจะมีผลได้จากการที่มีเงินหมุนเวียนใช้สอยเพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน

การที่เกษตรกรสามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ย่อมจะส่งผลให้เกษตรกรสามารถลดหนี้สินที่เคยมีเมื่อก่อนที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ และสามารถมีเงินออมเก็บสะสมไว้ใช้ในยามฉุกเฉินได้ เพราะเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยเกษตรกรที่ไปสัมภาษณ์ ร้อยละ 46.67 แจ้งว่าเป็นหนี้สินลดลง และร้อยละ 10.00 มีเงินออมเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตาม มีเกษตรกรทฤษฎีใหม่บางส่วนที่ระบุว่ามีหนี้สินเพิ่มขึ้น จากการปรับปรุงสภาพพื้นที่การเกษตรให้เป็นไปตามรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องใช้เงินลงทุนมาก ทำให้เกษตรกรที่มีหนี้สินเพิ่มขึ้น ส่วนเกษตรกรที่ระบุว่าเป็นหนี้สินลดลงนั้น เป็นเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ทั้งด้านปัจจัยการผลิตต่าง ๆ การปรับปรุงสภาพพื้นที่ ขุดสระน้ำ

2.2.2 ผลได้ทางอ้อมด้านสังคม การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ทำเกษตรหลากหลายชนิด ทำให้ต้องการแรงงานทำเกษตรเพิ่มขึ้น และจากการที่ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีรายได้หมุนเวียนตลอดปีจากผลผลิตที่หลากหลาย จึงทำให้สามารถเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือนได้อย่างมีความสุข โดยไม่ต้องให้สมาชิกไปรับจ้างทำงานหารายได้เพิ่มจากนอกครัวเรือน ดังนั้น สมาชิกของครัวเรือนจึงสามารถที่เคยไปรับจ้างทำงานนอกครัวเรือนก็จะกลับมาทำการเกษตรของครัวเรือน ลดปัญหาสังคมในการอพยพโยกย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง และปัญหาการขาดแคลนแรงงานวัยหนุ่มสาวในชนบท โดยครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 37.50 ที่ระบุว่าสมาชิกที่เคยไปทำงานนอกครัวเรือนได้กลับมาทำเกษตรของครัวเรือน

ผลได้ทางอ้อมด้านสังคมประการต่อมาคือ ผลได้จากการทำงานที่เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ซึ่งทำให้การพัฒนาชุมชนนั้น ๆ เป็นไปตามความประสงค์ของคนในชุมชน มีการพัฒนาที่สามารถคงความเป็นเอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรม และอนุรักษ์ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ยั่งยืน โดยไม่ทำลายภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยจากการสัมภาษณ์มีครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 67.50 ที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวพระราชดำริหลักการดำเนินงานที่สมบูรณ์ของการเกษตรทฤษฎีใหม่มี 3 ขั้นตอน ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมในชุมชนของเกษตรกรเป็นการเข้าสู่การดำเนินงานทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เข้าสู่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน คือ เกษตรกรจะต้องร่วมมือร่วมใจรวมพลังกันในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สำหรับการต่อรองทางการค้าขายและการตลาด รวมทั้งเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้าน คือ การผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะว่า ควรจะต้องได้รับความร่วมมือสนับสนุนปรึกษาแนะนำจากหน่วยงานทั้งราชการและเอกชน

นอกจากผลได้ทางสังคมที่กล่าวมาแล้ว ยังมีครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 1.67 ที่ระบุมีผลได้ทางสังคมเพิ่มขึ้นจากการได้มีส่วนร่วมกับทางราชการ ทั้งจากการเข้าร่วมอบรมและการร่วมแสดงความคิดเห็นกับทางราชการ

2.2.3 ผลได้ทางอ้อมด้านสิ่งแวดล้อม การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นการทำเกษตรที่มีรูปแบบการเกษตรใกล้เคียงกับระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติ จึงช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ พืชและสัตว์บางชนิดที่ได้รับผลกระทบจากการเสื่อมโทรมของระบบนิเวศน์เช่นการทำเกษตรชนิดเดียวซ้ำซาก ทำให้พืชและสัตว์ได้รับผลกระทบด้านการเป็นอยู่ สัตว์บางชนิดต้องอพยพไปหาที่อยู่ใหม่ จึงทำให้ระบบนิเวศน์ขาดความสมดุล

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีรูปแบบใกล้เคียงระบบนิเวศน์ จะช่วยฟื้นฟู ทำให้พืชและสัตว์ที่เคยหายไปจากพื้นที่นั้น กลับมาใช้ชีวิตอยู่ได้ โดยเกษตรกรร้อยละ 64.17 พบว่ามีสัตว์และพืชเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งสัตว์หรือพืชบางชนิดที่เคยหายไปจากไร่นาได้กลับมาใหม่อีกครั้ง เช่น แมลง ผีเสื้อ กบ ฯลฯ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของความสมดุลตามธรรมชาติ เกษตรกรร้อยละ 60.83 ระบุว่าการเพาะปลูกใช้ปุ๋ยน้อยลง ซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้นของดินที่เพาะปลูก เกษตรกรร้อยละ 46.67 ระบุว่าการเพาะปลูกใช้ยาฆ่าแมลงลดลง เนื่องจากการกำจัดศัตรูพืชตามวงจรชีวิตตามธรรมชาติในระบบนิเวศน์ เช่น แมลงถูกกำจัดโดยนกหรือกบ เป็นต้น และยังมีเกษตรกรอีกร้อยละ 0.83 ที่ระบุว่าพืชที่ปลูกงดงามกว่าเก่าเนื่องจากดินอุดมสมบูรณ์ขึ้น และมีน้ำใช้บริบูรณ์

2.2.4 ผลได้ทางอ้อมด้านสุขภาพ จากการที่การทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีผลได้ทางอ้อมหลายด้าน จึงทำให้ครัวเรือนเกษตรทฤษฎีใหม่ได้รับผลได้ทางอ้อมด้านสุขภาพด้วย กล่าวคือ การที่ครัวเรือนสามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ สมาชิกในครัวเรือนไม่ต้องไปทำงานรับจ้างต่างถิ่น จึงทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีสภาพจิตใจที่ไม่เคร่งเครียด มีความสบายใจ อบอุ่นใจ โดยจากการสัมภาษณ์ ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 90.83 ที่มีสภาพจิตใจที่ดีขึ้น

การเพาะปลูกที่ใช้ยาฆ่าแมลงลดลง เนื่องจากการกำจัดศัตรูพืชตามวงจรชีวิตตามธรรมชาติในระบบนิเวศน์ เช่นแมลงถูกกำจัดโดยนกหรือกบ เป็นต้น ก็ส่งผลดีต่อสุขภาพของเกษตรกรเช่นกัน เพราะไม่ต้องเสี่ยงต่อการรับสารเคมีที่ใช้ปราบศัตรูพืชเข้าไปในร่างกาย ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกร

นอกจากนี้ยังมีครัวเรือนเกษตรกรอีกร้อยละ 0.83 ที่ระบุว่าการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำให้มีสุขภาพแข็งแรงขึ้น จากการที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์ และเป็นอาหารที่ปลอดจากสารพิษ มีความสดใหม่ จากไร่นาของตนเอง รายละเอียดตามตารางที่ 5.29 และ 5.30

ตารางที่ 5.29 ผลได้ทางอ้อมจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามทัศนคติของครัวเรือนเกษตรกร
ทฤษฎีใหม่ที่ให้สัมภาษณ์

ผลได้ทางอ้อม	ราย	ร้อยละ
1. ด้านเศรษฐกิจ		
1. มีเงินใช้สอยมากขึ้น เนื่องจากมีรายได้เพิ่มจากการขายผลผลิตการเกษตรหลายชนิดกว่าก่อนทำ การเกษตรทฤษฎีใหม่	46	38.33
2. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง เนื่องจากมีผลผลิตการเกษตรของครัวเรือนหลายชนิดที่นำมา บริโภคในครัวเรือน ทำให้ไม่ต้องไปซื้อหาจากนอก ครัวเรือน	114	95.00
3. เป็นหนี้สินน้อยลง	56	46.67
4. มีเงินออมมากขึ้น	12	10.00
5. อื่น ๆ (ระบุ).....	5	4.17
2. ด้านสังคม		
1. สมาชิกที่เคยไปทำงานนอกครัวเรือนกลับมาทำงานเกษตรของครัวเรือน	45	37.50
2. ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น	81	67.50
3. อื่น ๆ (ระบุ).....	2	1.67
3. ด้านสิ่งแวดล้อม		
1. พบว่ามีสัตว์ และพืช เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งสัตว์หรือพืชบางชนิดที่เคยหายไปจากไร่นา ได้กลับมาใหม่อีกครั้ง เช่น แมลง ผีเสื้อ กบ ฯลฯ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของความสม ดุล ของธรรมชาติ	77	64.17
2. การเพาะปลูกใช้ปุ๋ยน้อยลง ซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้นของดินที่เพาะปลูก	73	60.83
3. การเพาะปลูกใช้ยาฆ่าแมลงลดลง	56	46.67
4. อื่น ๆ (ระบุ).....	1	0.83
4. ด้านสุขภาพ		
1. ร่างกายแข็งแรงขึ้น ไม่ต้องเสี่ยงกับการใช้สารเคมีเนื่องจากได้ลดการใช้ ยาฆ่าแมลง ศัตรูพืชถูกกำจัดโดยศัตรูตามธรรมชาติ เช่น หนูนากูกำจัดโดยงู แมลงถูกกำจัดโดย นกหรือกบ เป็นต้น	96	80.00
2. สภาพจิตใจที่ไม่เคร่งเครียด และมีความสุขสบายใจ อบอุ่นใจ เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนอยู่ พร้อมหน้ากัน ไม่ต้องจากไปทำงานต่างถิ่น	109	90.83
3. อื่น ๆ (ระบุ).....	1	0.83

ตารางที่ 5.30 สิ่งที่เกษตรกรทฤษฎีใหม่สามารถผลิตได้เองและใช้บริโภคในครัวเรือน

สิ่งที่เกษตรกรทฤษฎีใหม่สามารถผลิตได้เอง	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
กล้วย	41	35.96
พริก	59	51.75
ปลา	82	71.93
หวาย	3	2.63
ไก่	65	57.02
ผัก	69	60.53
ปุย	5	4.39
เป็ด	27	23.68
มะละกอ	9	7.89
วัว	7	6.14
อื่น ๆ	8	7.02

3. การวิเคราะห์รายได้ของเกษตรกรตามสมมติฐานคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นรูปแบบการเกษตรที่รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมเพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่ประชาชนหรือเกษตรกรที่ยากจน โดยได้กำหนดคุณสมบัติเป็นเกณฑ์เบื้องต้นในการคัดเลือกเกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ

1. เป็นเกษตรกรมีเนื้อที่ถือครองน้อย ประมาณไม่เกิน 15 ไร่ต่อครัวเรือน
2. มีที่ดินที่สามารถขุดบ่อเก็บกักน้ำได้
3. ฐานะค่อนข้างยากจนเมื่อเทียบกับคนกลุ่มอื่น
4. มีความขยันในการประกอบอาชีพ
5. ไม่มีอาชีพหรือรายได้อื่นที่ดีกว่า

ในการวิจัยเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน 120 ราย ได้แบ่งกลุ่มของเกษตรกรเป็น 2 กลุ่ม ตามเนื้อที่ถือครอง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เกษตรกรที่มีเนื้อที่ถือครองไม่เกิน 15 ไร่ มีจำนวน 34 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.33

กลุ่มที่ 2 เกษตรกรที่มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ มีจำนวน 86 ราย คิดเป็นร้อยละ 71.67

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เกษตรกรที่มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ มีการแบ่งใช้ที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย ถึงร้อยละ 20.05 ต่อพื้นที่ถือครองทั้งหมด แบ่งใช้ที่ดินในการเกษตรและใช้เป็นร่องน้ำน้อยกว่าของผู้มีเนื้อที่ถือครองไม่เกิน 15 ไร่ ซึ่งผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ มีการแบ่งใช้ที่ดินทำประโยชน์อื่น โดยมีการแบ่งให้เช่าร้อยละ 1.15 ต่อพื้นที่ถือครองทั้งหมด รายละเอียดตามตารางที่ 5.31

การใช้ที่ดินของเกษตรกรผู้มีเนื้อที่ถือครองไม่เกิน 15 ไร่ เน้นใช้เพื่อการประกอบอาชีพ เนื่องจากมีพื้นที่ทำกินน้อยอยู่แล้ว ส่วนผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ ใช้เพื่อการประกอบอาชีพบางส่วน เนื่องจากมีพื้นที่มากจึงแบ่งใช้ทำประโยชน์อื่นได้

ตารางที่ 5.31 ลักษณะการใช้ที่ดินโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามกลุ่มเกษตรกรตามจำนวนเนื้อที่ถือครอง

	ผู้มีเนื้อที่ถือครองไม่เกิน 15 ไร่		ผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่		ผลต่าง ของร้อยละ
	ค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน	ร้อยละ	
ใช้เป็นที่อยู่อาศัย	1.09	9.41	8.28	20.05	10.64
ใช้ในการเกษตร	9.12	78.88	29.53	71.51	- 7.37
เป็นสระน้ำ/ร่องน้ำ	1.35	11.7	1.77	4.28	- 7.42
ปล่อยรกร้าง	-	-	1.21	2.93	2.93
ให้เช่า	-	-	0.48	1.15	1.15
ใช้ประโยชน์อื่น ๆ	-	-	0.03	0.08	0.08
พื้นที่รวม	11.56	100	41.3	100	-

เมื่อเปลี่ยนรูปแบบการผลิตมาเป็นการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรทั้งสองกลุ่ม ได้มีการเพิ่มกิจกรรมการผลิตหลายชนิดขึ้น โดยเกษตรกรผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ มีสัดส่วนการกระจายกิจกรรมการผลิตในไร่นาต่อครัวเรือนหลายชนิดเพิ่มขึ้น (กิจกรรมการผลิตในไร่นาจากเดิมเฉลี่ย 2 กิจกรรมต่อครัวเรือน เป็น 4 กิจกรรมต่อครัวเรือน) มากกว่าเกษตรกรผู้มีเนื้อที่ถือครองไม่เกิน 15 ไร่ (กิจกรรมการผลิตในไร่นาจากเดิมเฉลี่ย 3 กิจกรรมต่อครัวเรือน เป็น 4 กิจกรรมต่อครัวเรือน)

ถ้าเปรียบเทียบรายได้สุทธิต่อไร่ ตามตารางที่ 5.32 เกษตรกรที่มีเนื้อที่ถือครองไม่เกิน 15 ไร่ มีรายได้จากการเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ อาจเป็นเพราะเกษตรกรรายเล็กมีการใช้ที่ดินที่มีประสิทธิภาพมากกว่า โดยเฉพาะในการใช้พื้นที่ปลูกกล้วย ผักสวนครัว ซึ่งเป็นพืชที่ให้ผลผลิตหมุนเวียนทั้งปีทำให้มีรายได้มากกว่า

รายได้สุทธิของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มหลังการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งพบว่า ผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 91.15 ส่วนผู้มีเนื้อที่ถือครองไม่เกิน 15 ไร่ มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 4.10 ซึ่งพบว่าเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นในการปลูกผักสวนครัว โดยเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีรายได้สุทธิจากการเพาะปลูกลดลง แต่รายได้ของเกษตรกรผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ มีอัตราการลดลงน้อยกว่า

รายได้สุทธิจากการเลี้ยงสัตว์เกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีรายได้สุทธิจากการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้น โดยเกษตรกรผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ มีอัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้มากกว่า

ผู้มีเนื้อที่ถือครองไม่เกิน 15 ไร่ มีรายได้สุทธิโดยเฉลี่ยต่อไร่มากกว่าผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ ทั้งก่อนและหลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เพราะผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ มีการลงทุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มากกว่า โดยเฉพาะการจ้างแรงงานทำการเกษตร ความเอาใจใส่ในการดูแลการเกษตรของแรงงานรับจ้างย่อมน้อยกว่าการดูแลเอาใจใส่ของเกษตรกรเจ้าของพื้นที่ การเกษตรเอง ซึ่งผู้มีเนื้อที่ถือครองไม่เกิน 15 ไร่ เป็นเกษตรกรรายย่อยที่มักจะทำเกษตรโดยใช้แรงงานในครัวเรือน จึงทำให้การทำเกษตรได้ผลผลิตมีรายได้จากผักสวนครัวดีกว่าผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ แสดงให้เห็นว่าในการส่งเสริมการทำเกษตรตามทฤษฎีใหม่ ถ้าส่งเสริมเกษตรกรรายเล็กน่าจะได้ประโยชน์ตามเป้าหมายในการส่งเสริมการทำเกษตรตามทฤษฎีใหม่ มากกว่า

ตารางที่ 5.32 รายได้สุทธิโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามกลุ่มเกษตรกรตาม
จำนวนเนื้อที่ถือครอง และตามประเภทกิจกรรมการผลิต

	ผู้มีเนื้อที่ถือครองไม่เกิน 15 ไร่				ผู้มีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่			
	ก่อน		หลัง		ก่อน		หลัง	
	รายได้สุทธิ		รายได้สุทธิ		รายได้สุทธิ		รายได้สุทธิ	
	ราย	ต่อไร่	ราย	ต่อไร่	ราย	ต่อไร่	ราย	ต่อไร่
ข้าว	34	702.99	34	687.11	86	563.89	86	607.51
มันสำปะหลัง	1	28.68	1	12.49	2	9.08	6	-1.71
กล้วย	9	326.91	10	150.29	18	187.93	32	115.27
ผักสวนครัว	7	231.96	10	396.81	14	65.14	16	264.49
มะม่วง	9	421.11	9	292.37	13	208.14	14	120.12
อ้อย	-	-	-	-	8	128.32	12	79.94
มะละกอ	2	155.50	4	81.75	3	63.24	3	28.12
รวมรายได้จาก การเพาะปลูก	62	1,867.15	68	1,620.82	144	1,225.74	169	1,213.74
หมู	1	17.50	6	72.23	3	56.23	5	37.92
ไก่	14	-77.69	25	18.22	16	10.04	46	14.14
เป็ด	3	-2.56	13	13.20	14	2.17	30	3.04
วัว	17	-301.75	23	-356.81	17	-418.62	56	-244.62
ควาย	3	-208.35	4	-18.21	5	-314.92	10	47.71
ปลา	3	0.05	27	-2.06	5	-0.36	51	-0.93
รวมรายได้จาก การเลี้ยงสัตว์	41	-572.80	98	-273.43	60	-665.46	198	-142.75
รวมรายได้ทั้งสิ้น		1,294.35		1,347.39		560.29		1,070.99

3.1 คุณสมบัติของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ จากการสำรวจและเปรียบเทียบเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่กับหลักเกณฑ์คุณสมบัติเบื้องต้นในการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ พบว่าเกษตรกรทฤษฎีใหม่มีหลายรายที่มีคุณสมบัติต่างไปจากเกณฑ์เบื้องต้น ดังนี้

3.1.1 ด้านเนื้อที่ถือครอง เกษตรกรที่ร่วมโครงการมีเนื้อที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ ถึงร้อยละ 71.67 โดยมีเนื้อที่ถือครองเฉลี่ยถึง 41.3 ไร่ จากจำนวนเนื้อที่ถือครองดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่ร่วมโครงการเป็นผู้ที่มีฐานะค่อนข้างดี ไม่ใช่คนยากจน มีความพร้อมในการช่วยเหลือตนเอง

การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ จากเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายและมีฐานะที่ดีกว่า ผลการประเมินที่ได้จะมีความเบี่ยงเบน เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มนี้เป็นผู้มีความพร้อมและมีศักยภาพสูงกว่า ผลสำเร็จที่ได้จะไม่สะท้อนถึงปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จและข้อจำกัดในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

3.1.2 ด้านอาชีพและรายได้จากที่อื่นนอกจากการทำเกษตรในครัวเรือน เกษตรกรบางรายที่ได้รับการส่งเสริมอาชีพหรือรายได้อื่นที่ดีกว่า อาจจะนับได้ว่าอาชีพเกษตรเป็นอาชีพรองไม่ใช่อาชีพหลัก การที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายของรัฐบาลในการส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อต้องการให้เป็นสวัสดิการแก่ประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรที่ยากจน จึงต้องแก้ไขข้อจำกัดต่างๆ โดยควรดำเนินการดังนี้

3.2 การกำหนดคุณสมบัติของเกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการ ควรจะมีความยืดหยุ่น โดยเฉพาะในเรื่องการขุดสระน้ำ โดยในบางหน่วยงานพบว่ามีกำหนดจำนวนรายที่จะต้องส่งเสริมในปีงบประมาณนั้น จำนวนงบประมาณต่อสระ แบบมาตรฐานของสระ และกำหนดปริมาณดินขุดไว้ว่าต้องมีปริมาณดินขุดไม่น้อยกว่าจำนวนที่กำหนด ข้อกำหนดเหล่านี้จึงเป็นเสมือนเงื่อนไขที่ทำให้หน่วยงานดำเนินการต้องหาพื้นที่ที่มีเหมาะสม มีศักยภาพเพียงพอในการขุดสระตามแบบรูปที่กำหนดและจำเป็นต้องละเอียดเงื่อนไขหลักเกณฑ์อื่น ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินการส่งเสริมเกษตรกรได้ตามจำนวนเป้าหมายที่ได้รับมอบนโยบาย

รัฐบาลควรเน้นสาระสำคัญของโครงการที่มีจุดมุ่งหมายต้องการให้เป็นสวัสดิการช่วยสร้างอาชีพรายได้ให้แก่คนยากจน หากสามารถยืดหยุ่นรูปแบบการขุดสระได้ตามความเหมาะสมของพื้นที่ เช่น ขนาด รูปแบบ จำนวนปริมาณดินขุดของสระ ก็จะทำให้การส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ไปสู่เกษตรกรยากจนที่มีเนื้อที่ถือครองจำนวนน้อยได้

3.3 การคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ การคัดเลือกเกษตรกรควรพิจารณาถึงความต้องการรูปแบบในการประกอบอาชีพที่แท้จริงของเกษตรกร เพราะผู้ที่เข้าร่วมโครงการบาง

ราย ไม่มีความตั้งใจจริงในการประกอบอาชีพเกษตรทฤษฎีใหม่ แต่เข้าร่วมโครงการเพียงเพราะต้องการได้รับสิ่งของที่ราชการนำมาสนับสนุน ซึ่งทำให้เป็นการลดโอกาสของผู้ที่ต้องการเข้าร่วมโครงการโดยแท้จริง

3.4 ความขยันในการประกอบอาชีพเกษตรกร เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการต้องมีความขยัน เพราะในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีกิจกรรมเกษตรหลายกิจกรรมในพื้นที่ เกษตรกรต้องมีความอดสาเหเอาใจใส่ดูแลในทุกกิจกรรม นอกจากนี้ ยังต้องมีความกระตือรือร้นในการขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีความรู้ในทุกกิจกรรมการผลิตที่ดำเนินการในพื้นที่เกษตรของตน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการทำเกษตรของตนให้ได้ผลดีที่สุด

รัฐบาลต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาความรู้ความสามารถของเกษตรกร โดยการอบรมให้ความรู้การเกษตรต่อเนื่อง และจัดเจ้าหน้าที่ออกพื้นที่ให้คำแนะนำติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพิจารณาถึงข้อจำกัด ปัญหาอุปสรรค และหาแนวทางแก้ไข เพื่อให้การพัฒนา รูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ประสบผลสำเร็จ

3.5 รูปแบบการดำเนินงานของหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน หน่วยงานที่ดำเนินการต้องเข้าใจถึงสาระสำคัญ จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการพิจารณาคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสม เพื่อให้การลงทุนของรัฐบาลที่จัดสรรเป็นสวัสดิการแก่ประชาชนมีความคุ้มค่า ช่วยกระจายรายได้ให้แก่คนยากจนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

4. การวิเคราะห์ผลได้ในระยะยาวของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

การวิเคราะห์ผลได้ข้างต้น ได้วิเคราะห์การลงทุนในปีเดียว แต่ในการลงทุนทำเกษตรทฤษฎีใหม่ 1 ครั้ง มีอายุโครงการดำเนินกิจกรรมการเกษตรติดต่อกันหลายสิบปี เพื่อวิเคราะห์ว่าถ้าระยะเวลาผ่านไป 15 ปี โดยที่ต้นทุนและรายได้จากการเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงไป รายได้สุทธิของเกษตรกรจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และมูลค่าปัจจุบันสุทธิ ณ ปีที่ 15 จะคุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่ ผู้วิจัยได้สมมติประมาณการต้นทุนและรายได้ในแต่ละปี จำนวน 11 สถานการณ์ เปรียบเทียบกรณีต้นทุนหรือรายได้มีการเพิ่มขึ้นหรือลดลง ในอัตราร้อยละ 5 , 10 หรือ 15 ต่อปี เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงของปัจจัยการผลิต ราคาผลผลิต ตลอดจนอุปสงค์ – อุปทานของสินค้า สำหรับรายได้จากการเกษตรประมาณการจากรายได้จากการขายผลผลิตรวมกับมูลค่าของผลผลิตที่นำมาบริโภคในครัวเรือน ซึ่งในการคำนวณครั้งนี้ ไม่ได้นำต้นทุนค่าเสียโอกาสในการใช้แรงงานของเกษตรกรมาคำนวณด้วย ประมาณการต้นทุนและรายได้นำมาทำการปรับค่าของเวลา

โดยการคำนวณมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนและรายได้ เพื่อหามูลค่าปัจจุบันสุทธิของการลงทุน ณ อัตราคิดลด 6% โดยได้สมมติเป็น 11 สถานการณ์ ดังนี้

1. ต้นทุนคงที่	รายได้คงที่	7. ต้นทุนลดลง 15%	รายได้คงที่
2. ต้นทุนเพิ่มขึ้น 5%	รายได้คงที่	8. ต้นทุนเพิ่มขึ้น 5%	รายได้เพิ่มขึ้น 10%
3. ต้นทุนเพิ่มขึ้น 10%	รายได้คงที่	9. ต้นทุนเพิ่มขึ้น 10%	รายได้เพิ่มขึ้น 5%
4. ต้นทุนเพิ่มขึ้น 15%	รายได้คงที่	10. ต้นทุนเพิ่มขึ้น 15%	รายได้เพิ่มขึ้น 5%
5. ต้นทุนลดลง 5%	รายได้คงที่	11. ต้นทุนเพิ่มขึ้น 15%	รายได้เพิ่มขึ้น 10%
6. ต้นทุนลดลง 10%	รายได้คงที่		

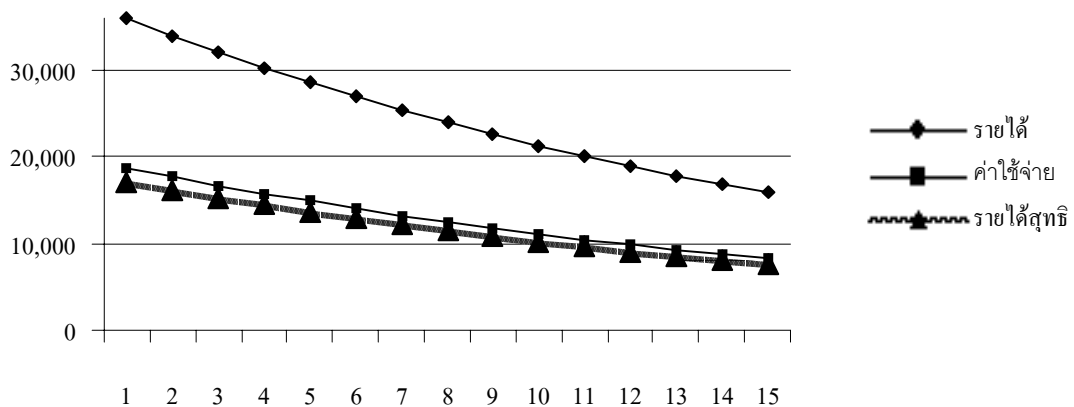
สถานการณ์สมมติทั้ง 11 สถานการณ์ ตามตารางที่ 5.33 สถานการณ์ที่ให้ผลตอบแทนคุ้มค่าต่อการลงทุน คือ สถานการณ์ที่ 7, 6, 8, 5, 1, 2, 9 และ 11 ซึ่งให้อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C Ratio) มากกว่า 1 การลงทุนไม่ขาดทุนและได้ผลกำไรกลับมา

สถานการณ์ที่ไม่น่าลงทุน คือ สถานการณ์ที่ 3, 10 และ 4 ซึ่งมีอัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C Ratio) ไม่ถึง 1

สำหรับสถานการณ์ที่ 3 ให้อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C Ratio) เท่ากับ 1 คือได้ผลตอบแทนเท่ากับค่าใช้จ่ายแม้ว่าจะมีความเป็นไปได้ในการลงทุน แต่ต้องพิจารณาปัจจัยอย่างอื่นประกอบ เช่น ค่าเสียโอกาสในการประกอบอาชีพอื่นที่ให้ผลตอบแทนคุ้มค่ากว่า เกษตรกรก็ควรพิจารณาปรับเปลี่ยนอาชีพ เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่ดีที่สุด

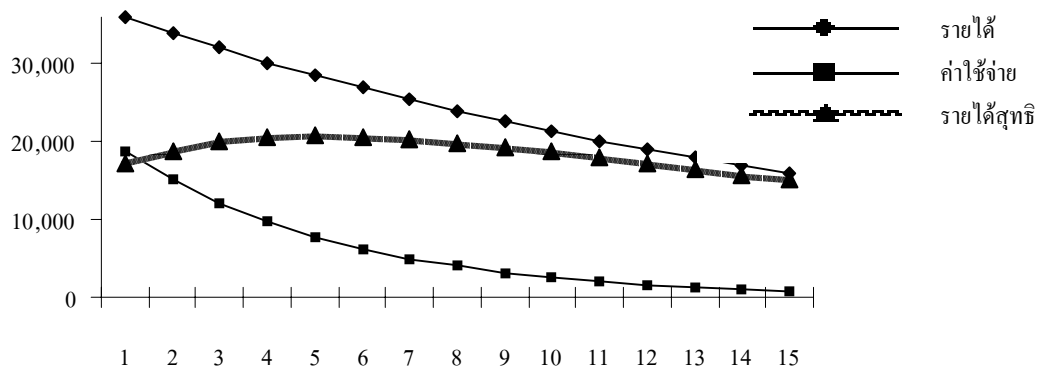
สถานการณ์ที่ 4 ต้นทุนเพิ่มขึ้นในอัตรา 15% และรายได้คงที่ และสถานการณ์ที่ 10 ต้นทุนเพิ่มขึ้นในอัตราปีละ 15% รายได้เพิ่มขึ้นในอัตรา 5% ซึ่งทั้ง 2 สถานการณ์ ให้อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C Ratio) น้อยกว่า 1 นั่นคือ หากต้นทุนเพิ่มขึ้นในอัตราปีละ 15% แต่รายได้เพิ่มไม่เกิน 5% แล้ว ผู้ลงทุนจะได้ผลตอบแทนจากการลงทุนไม่คุ้มกับต้นทุน ซึ่งต้นทุนอาจเพิ่มได้จากการที่เกษตรกรเพิ่มปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี หรือจากการที่ราคาปุ๋ยเคมีมีราคาเพิ่มขึ้น หรือการเพิ่มขึ้นของต้นทุนจากการใช้เครื่องมือเครื่องจักรการเกษตรที่ต้องเช่าหรือเสียค่าน้ำมัน ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้จะเพิ่มขึ้นทุกปี ตามภาวะเงินเฟ้อในระบบเศรษฐกิจ

ณ อัตราคิดลด 6% ตามสถานการณ์ที่ 1 หากต้นทุนและรายได้ในแต่ละปีคงที่ ตามภาพที่ 5.8 มูลค่าปัจจุบันสุทธิ ในปีที่ 1 – 15 มีอัตราลดลงในแต่ละปี โดยในปีที่ 15 มูลค่าปัจจุบันสุทธิ ก็ยังมีค่าเป็นบวก และมูลค่าปัจจุบันสุทธิสะสม ณ ปีที่ 15 เท่ากับ 176,984.67 ซึ่งเป็นกำไรจากการดำเนินงานนั่นเอง โดยมีค่าอัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C Ratio) เท่ากับ 1.91 ซึ่งมีความคุ้มค่าในการลงทุน

ภาพที่ 5.8 สถานการณ์ที่ 1 มูลค่าปัจจุบัน ปีที่ 1 - 15 กรณีสมมติให้ ต้นทุนและรายได้ในแต่ละปีคงที่ ณ อัตราคิดลด 6%

หากพิจารณาในแง่ประสิทธิภาพในการใช้ปัจจัยการผลิตได้คุ้มค่าที่สุด สถานการณ์ที่ให้ผลตอบแทนคุ้มค่าที่สุดต่อการลงทุนที่สุด คือ สถานการณ์ที่ 7 ณ อัตราคิดลด 6% ต้นทุนลดลงในอัตราปีละ 15% และรายได้คงที่ มีมูลค่าปัจจุบันของรายได้เท่ากับ 370,461.70 บาท มูลค่าปัจจุบันของต้นทุนการผลิตเท่ากับ 91,403.88 บาท ตามภาพที่ 5.9 มูลค่าปัจจุบันสุทธิในช่วงแรกค่อย ๆ สูงขึ้น และเมื่อปีที่ 8 มูลค่าปัจจุบันสุทธิเริ่มลดอย่างช้า ๆ ปีละไม่มากนัก มูลค่าปัจจุบันสุทธิสะสมถึงปีที่ 15 รวมเท่ากับ 279,057.82 บาท มีอัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C Ratio) เท่ากับ 4.05 หมายความว่าถ้าลงทุน 1 บาทได้ผลตอบแทนกลับมา 4.05 บาท ได้กำไรถึง 3.05 บาท

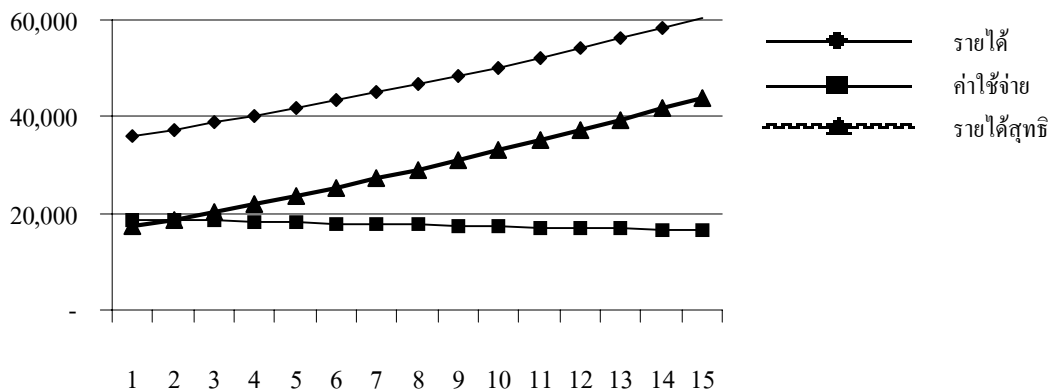

ภาพที่ 5.9 สถานการณ์ที่ 7 มูลค่าปัจจุบัน ปีที่ 1 – 15 กรณีสมมติให้ต้นทุนลดลงในอัตราปีละ 15% และรายได้ในแต่ละปีคงที่ ณ อัตราคิดลด 6%

ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการผลิตจะลดลงได้เมื่อเกษตรกรสามารถลดต้นทุนผันแปรที่เป็นค่าใช้จ่ายภายนอกครัวเรือน ได้แก่ ค่าจ้างแรงงาน โดยใช้แรงงานในครัวเรือนแทน ลดค่าปุ๋ยเคมีโดยการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพใช้เอง ลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยใช้วิธีกำจัดศัตรูพืชแบบธรรมชาติ เช่น ทำสารปราบศัตรูพืชจากธรรมชาติ เช่น ทำน้ำสะเดา หรือการที่พื้นที่การเกษตรได้มีการฟื้นฟูปุระบบนิเวศน์ ช่วยสร้างสมดุลให้กลับคืนมาทำให้มีการควบคุมศัตรูพืชโดยธรรมชาติ เช่น กบกินแมลง เป็นต้น เมื่อสามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้มากที่สุด เกษตรกรจึงได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าที่สุด

หากพิจารณาในแง่สถานการณ์ที่ให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิมากที่สุด สถานการณ์ที่ให้ผลตอบแทนคุ้มค่าต่อการลงทุนที่สุด คือ สถานการณ์ที่ 8 ณ อัตราคิดลด 6% ต้นทุนเพิ่มขึ้นในอัตราปีละ 5% และรายได้เพิ่มขึ้นในอัตราปีละ 10% ให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิในปีที่ 15 ถึง 444,515.30 บาท ซึ่งมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์อื่น ๆ และให้อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C Ratio) เท่ากับ 2.68 บาท

ตามภาพที่ 5.10 จะเห็นว่ามูลค่าปัจจุบันสุทธิในปีแรกติดลบแต่ในปีต่อ ๆ มา มูลค่าปัจจุบันสุทธิเพิ่มขึ้นทุกปี และให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิสะสมในปีที่ 15 ถึง 444,515.30 บาท

ภาพที่ 5.10 สถานการณ์ที่ 8 มูลค่าปัจจุบัน ปีที่ 1 – 15 กรณีสมมติให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น ในอัตราปีละ 5% และรายได้ในแต่ละปีเพิ่มขึ้นในอัตราปีละ 10% ณ อัตราคิดลด 6%

ผลตอบแทนจะเพิ่มขึ้นได้นอกจากการที่ลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการผลิตลงแล้ว หากเกษตรกรสามารถรวมกลุ่มกันสร้างพลังอำนาจในการต่อรองทางการค้าการตลาด จะช่วยยกระดับราคาผลผลิตให้สูงขึ้นได้ เกษตรกรก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งตามหลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีรูปแบบสมบูรณ์ 3 ขั้นตอน การรวมกลุ่มกันอยู่ในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

ตารางที่ 5.33 มูลค่าปัจจุบันสุทธิจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ปีที่ 15 ณ อัตราคิดลด 6% ต่อปี

สถานการณ์สมมติ	ประมาณการ รายได้	ประมาณการ ต้นทุน	มูลค่าปัจจุบัน ของรายได้	มูลค่าปัจจุบัน ของต้นทุน	มูลค่าปัจจุบัน สุทธิ	B/C ratio
1 ดันทุนคงที่รายได้คงที่	539,770.20	281,899.95	370,461.70	193,477.03	176,984.67	1.91
2 ดันทุนเพิ่มขึ้น 5% รายได้คงที่	539,770.20	405,533.07	370,461.70	264,023.85	106,437.85	1.40
3 ดันทุนเพิ่มขึ้น 10% รายได้คงที่	539,770.20	597,110.72	370,461.70	370,041.08	420.62	1.00
4* ดันทุนเพิ่มขึ้น 15% รายได้คงที่	539,770.20	894,194.37	370,461.70	530,187.03	-159,725.33	0.70
5 ดันทุนลดลง 5% รายได้คงที่	539,770.20	201,730.90	370,461.70	146,090.09	224,371.61	2.54
6 ดันทุนลดลง 10% รายได้คงที่	539,770.20	149,239.50	370,461.70	113,809.37	256,652.33	3.26
7 ดันทุนลดลง 15% รายได้คงที่	539,770.20	114,344.36	370,461.70	91,403.88	279,057.82	4.05
8** ดันทุนเพิ่มขึ้น 5% รายได้เพิ่มขึ้น 10%	1,143,322.58	405,533.07	708,539.15	264,023.85	444,515.30	2.68
9 ดันทุนเพิ่มขึ้น 10% รายได้เพิ่มขึ้น 5%	776,497.70	597,110.72	505,541.79	370,041.08	135,500.71	1.37
10* ดันทุนเพิ่มขึ้น 15% รายได้เพิ่มขึ้น 5%	776,497.70	894,194.37	505,541.79	530,187.03	-24,645.24	0.95
11 ดันทุนเพิ่มขึ้น 15% รายได้เพิ่มขึ้น 10%	1,143,322.58	894,194.37	708,539.15	530,187.03	178,352.12	1.34

หมายเหตุ : * หมายถึง สถานการณ์ที่ไม่นำลงทุน

** หมายถึง สถานการณ์ที่นำลงทุนที่สุด

เมื่อกำหนดสถานการณ์สมมติเช่นเดียวกับตารางที่ 5.33 แต่เปลี่ยนอัตราคิดลดเป็น ๑๒% อัตราคิดลด 12% เพื่อพิจารณาการลงทุนโดยคำนึงถึงอัตราดอกเบี้ยตลาด โดยเฉพาะการกู้ยืม นอกสถาบันการเงิน ซึ่งส่วนใหญ่มีอัตราดอกเบี้ยสูง ร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือร้อยละ 18 ต่อปี ถึงร้อยละ 15 ต่อเดือนหรือ ร้อยละ 180 ต่อปี

๑ อัตราคิดลด 12% สถานการณ์ที่นำลงทุนที่สุด หากพิจารณาในแง่ประสิทธิภาพ ในการใช้ปัจจัยการผลิต ยังคงเป็นสถานการณ์เดียวกับ ๑ อัตราคิดลด 6% คือ สถานการณ์ที่ 7 ต้นทุนลดลง 15% รายได้คงที่ มูลค่าปัจจุบันสุทธิเท่ากับ 197,783.80 และอัตราส่วนผลตอบแทน ต่อต้นทุน (B/C Ratio) เท่ากับ 3.58 บาท

หากพิจารณาในแง่มูลค่าปัจจุบันสุทธิที่มากที่สุด ๑ อัตราคิดลด 12% สถานการณ์ที่ ให้ผลตอบแทนคุ้มค่าต่อการลงทุนมากที่สุด คือ สถานการณ์ที่ 8 ต้นทุนเพิ่มขึ้นในอัตราปีละ 5% และรายได้เพิ่มขึ้นในอัตราปีละ 10% ให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิในปีที่ 15 เท่ากับ 290,764.64 บาท ซึ่งมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์อื่น ๆ และได้อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน(B/C Ratio) เท่ากับ 2.56

การดำเนินงานเกษตรทฤษฎีใหม่ ในช่วงระยะเวลา 15 ปี กรณีที่มีรายได้คงที่ หากค่าใช้จ่ายเปลี่ยนแปลงไปแต่ละอัตราในแต่ละปี จะทำให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหากเกษตรกรต้องการได้รับผลตอบแทนต่อต้นทุนมากที่สุด เกษตรกรก็ต้องพยายามลด ค่าใช้จ่ายลงให้ได้มากที่สุด ซึ่งหากสามารถลดค่าใช้จ่ายได้มากเท่าไร ก็จะได้ผลตอบแทนมากขึ้น ส่วนกรณีที่ต้นทุนเพิ่มขึ้น หากเพิ่มขึ้นในอัตราปีละ 5 – 10% ต่อปี ก็ยังมีอัตราส่วนผลตอบแทน ต่อต้นทุน (B/C Ratio) ที่คุ้มค่าต่อการลงทุน แต่หากต้นทุนเพิ่มขึ้นถึง 15 % ต่อปี จะทำให้เกิดการขาดทุน การลงทุนไม่คุ้มค่า เกษตรกรอาจต้องเปลี่ยนรูปแบบการผลิต หรือเปลี่ยนไปทำการผลิต อื่น ๆ ที่คุ้มค่ากว่า

ตารางที่ 5.34 มูลค่าปัจจุบันสุทธิจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ปีที่ 15 ณ อัตราคิดลด 12% ต่อปี

สถานการณ์สมมติ	ประมาณการ รายได้	ประมาณการ ต้นทุน	มูลค่าปัจจุบัน ของรายได้	มูลค่าปัจจุบัน ของต้นทุน	มูลค่าปัจจุบัน สุทธิ	B/C ratio
1 ต้นทุนคงที่ รายได้คงที่	539,770.20	281,899.95	274,497.19	143,358.68	131,138.51	1.91
2 ต้นทุนเพิ่มขึ้น 5% ราย ได้คงที่	539,770.20	405,533.07	274,497.19	186,486.25	88,010.95	1.47
3 ต้นทุนเพิ่มขึ้น 10% ราย ได้คงที่	539,770.20	597,110.72	274,497.19	249,248.66	25,248.54	1.10
4* ต้นทุนเพิ่มขึ้น 15% รายได้คงที่	539,770.20	894,194.37	274,497.19	341,414.69	-66,917.49	0.80*
5 ต้นทุนลดลง 5% รายได้คงที่	539,770.20	201,730.90	274,497.19	113,334.99	161,162.21	2.42
6 ต้นทุนลดลง 10% รายได้คงที่	539,770.20	149,239.50	274,497.19	92,076.27	182,420.93	2.98
7 ต้นทุนลดลง 15% รายได้คงที่	539,770.20	114,344.36	274,497.19	76,713.37	197,783.82	3.58
8** ต้นทุนเพิ่มขึ้น 5% รายได้เพิ่มขึ้น 10%	1,143,322.58	405,533.07	477,250.89	186,486.25	290,764.64	2.56
9 ต้นทุนเพิ่มขึ้น 10% ราย ได้เพิ่มขึ้น 5%	776,497.70	597,110.72	357,076.03	249,248.66	107,827.37	1.43
10 ต้นทุนเพิ่มขึ้น 15% ราย ได้เพิ่มขึ้น 5%	776,497.70	894,194.37	357,076.03	341,414.69	15,661.34	1.05
11 ต้นทุนเพิ่มขึ้น 15% ราย ได้เพิ่มขึ้น 10%	1,143,322.58	894,194.37	477,250.89	341,414.69	135,836.20	1.40

หมายเหตุ : * หมายถึง สถานการณ์ที่ไม่น่าลงทุน
** หมายถึง สถานการณ์ที่น่าลงทุนที่สุด

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม “หน่วยที่ 8 การศึกษาปัญหาเศรษฐกิจจากโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทย” ใน *เอกสารการสอน ชุดวิชาเศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ* หน้าที่ 19 นนทบุรี สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2540
- เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง “ปัญหาการว่างงานและการมีงานทำ” ใน *การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทศวรรษหน้า* กรุงเทพมหานคร สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2534
- ข้อมูลและติดตามประเมินผล , ฝ่าย สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร “สังเขปจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ.2545” สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร (อัครา) (อัครา)
- จรินทร์ เทศวานิช และทองโรจน์ อ่อนจันทร์ “เศรษฐกิจภาคการเกษตรไทยในทศวรรษหน้า” ใน *เศรษฐกิจไทยในทศวรรษหน้า : 10 ปี เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช* 12 กุมภาพันธ์ 2536 นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2536
- จังหวัดสระบุรี , สำนักงาน *การดำเนินงานทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริจังหวัดสระบุรี กับ เชื้อนปลั๊กชลสิทธิ์* สระบุรี สำนักงานจังหวัดสระบุรี ม.ป.ป. (จัดพิมพ์นำเสนอ พลตรี มนูญกฤต รูปขจร ประธานที่ปรึกษา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และคณะ ในโอกาสศึกษาดูงานโครงการพัฒนาพื้นที่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ วัดมงคลชัยพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี)
- ชัยชาญ วงศ์สัมพันธ์ และคณะ “รายงานการวิจัยศักยภาพของชุมชนอีสาน : กรณีศึกษาบ้านคอนแดน ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” ขอนแก่น สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2533
- ธนาคารแห่งประเทศไทย *รายงานเศรษฐกิจและการเงิน 2532* กรุงเทพมหานคร ธนาคารแห่งประเทศไทย 2533
- ธนาคารแห่งประเทศไทย *รายงานเศรษฐกิจและการเงิน 2534* กรุงเทพมหานคร ธนาคารแห่งประเทศไทย 2535

ธันวาคม จิตต์สงวน และคณะ ร่างรายงานฉบับสุดท้าย “โครงการวิจัยแนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” กรุงเทพมหานคร ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2543 (จัดพิมพ์เสนอต่อ สถาบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลายทางชีวภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

บรรจง วัชรนภาพันธุ์ และคณะ “สินค้าเกษตร : อดีต ปัจจุบันและอนาคต” ใน *ชนบทไทย 2528* กองศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คุรุสภา 2529

พันธุ์ม ดิษยมณฑล *เศรษฐศาสตร์ 486 (นโยบายการเกษตร)* พิมพ์ครั้งที่ 4 วิทยาลัยกิจการพิมพ์ กรุงเทพมหานคร 2524

พิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูติ และคณะ รายงาน *เรื่อง ผลกระทบต่อผู้ตกงานจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* ขอนแก่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว. TRF) มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2542

มนตรี จันทวงศ์ บรรณาธิการ *วนเกษตร : เพื่อคนและสิ่งแวดล้อม* กรุงเทพมหานครฯ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก 2535 (หนังสือประกอบงานสมัชชาเกษตรกรรมทางเลือก เพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม 10-15 พฤศจิกายน 2535 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

มัญญ โต้ะยามา ”ภาพรวมเศรษฐกิจไทย” ใน *เศรษฐกิจไทยในทศวรรษหน้า : 10 ปี เศรษฐศาสตร์* นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2536

เรื่องสิน ไพร่พินาศ “การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม : กรณีศึกษาอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี” ขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2541

วางแผนทรัพยากรมนุษย์, กอง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ *การวิเคราะห์แผนปฏิบัติการของกระทรวงมหาดไทย (2531 - 2534) ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการว่างงานและการมีงานทำของประเทศ* กรุงเทพมหานครฯ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ม.ป.ป.

วิฑูรย์ ปัญญากุล ผู้แปล *เกษตรยั่งยืน : วิธีการเกษตรแห่งอนาคต* Farming for the Future Coen Reijnties, Bertus Haverkart and Ann Waters-Bayer สำนักพิมพ์กรีนเนท กรุงเทพมหานคร 2544

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ *ไปให้พ้นยุคปฏิบัติเขียว เบื้องหลังปัญหาการเกษตรและการแสวงหาทางเลือกใหม่* นนทบุรี ม.ป.ท. 2535

- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ **เกษตรกรรมทางเลือก หนทางรอดของสังคมไทย** กรุงเทพมหานคร เครือข่าย
เกษตรกรรมทางเลือก 2535 (หนังสือประกอบงานสมัชชาเกษตรกรรมทางเลือก เพื่อ
สุขภาพและสิ่งแวดล้อม 10-15 พฤศจิกายน 2535 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
- วิศาล บุปผเวส “ทฤษฎีใหม่ในมุมมองพัฒนาการเศรษฐกิจ” ใน **ทฤษฎีใหม่ในแง่มุมมองของการ
บริหารการพัฒนา** สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (เอกสารประกอบการ
สัมมนา วันพฤหัสบดีที่ 1 เมษายน 2542)
- ศรีนิตย์ บุญทอง เอกสารประกอบการบรรยาย “โครงการฝึกอบรม หลักสูตร การเรียนรู้ตาม
รอยพระยุคลบาท“ ม.ป.ท. 2543
- เศรษฐกิจการเกษตร , สำนักงาน **โครงการ ”เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ** เอกสาร 122
สศก.2542 28 พรบ 2540 รายงานความก้าวหน้าผลการปฏิบัติงานตามนโยบายของ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปีงบประมาณ 2542 (1 ตุลาคม 2541 – 30 กันยายน
2542) (อัดสำเนา)
- เศรษฐกิจการเกษตร , กอง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ **สถิติการเกษตรของประเทศไทย
พ.ศ.2497 – 2505** กรุงเทพมหานคร สำนักเศรษฐกิจการเกษตร 2503
- เศรษฐกิจการเกษตร , สำนักงาน **ข้อมูลทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร**
กรุงเทพมหานคร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2527
- เศรษฐกิจการเกษตร , สำนักงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ **ภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและ
แรงงานเกษตรปีเพาะปลูก 2542/2543** กรุงเทพมหานคร สำนักงานเศรษฐกิจการ
เกษตร 2544
- เศรษฐกิจการเกษตร , สำนักงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ **เอกสารเศรษฐกิจการเกษตร
พ.ศ.2509 -2518** กรุงเทพมหานคร กองเศรษฐกิจการเกษตร ม.ป.ป.
- เศรษฐกิจการพาณิชย์ , กรม กระทรวงพาณิชย์ **เครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจที่สำคัญของไทย**
กรุงเทพมหานคร สำนักเศรษฐกิจการพาณิชย์ 2545
- เศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, สมาคม และสำนักงานเศรษฐกิจการ
เกษตร **สรุปผลการสัมมนา เรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาคเกษตรในยุคโลกา
ภิวัตน์** ม.ป.ท. ม.ป.ป.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข “รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาครอบครัว
และชุมชน : กรณีศึกษา การอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานในเขตอีสานกลาง” ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2536

- สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี **รายงานผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน พ.ศ.2543** มุกดาหาร สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร 2544
- สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี **รายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2541** มุกดาหาร สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร 2542
- สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี **สมุดรายนงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร ฉบับ พ.ศ.2541** มุกดาหาร สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร 2542
- สถิติจังหวัดมุกดาหาร , สำนักงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี **สมุดรายนงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร ฉบับ พ.ศ.2542** มุกดาหาร สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร 2543
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักงานนายกรัฐมนตรี **สำมะโนการเกษตร พ.ศ.2521** กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2522
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักงานนายกรัฐมนตรี **สำมะโนการเกษตร พ.ศ.2536** กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2537
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักงานนายกรัฐมนตรี **การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ.2526** กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2527
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักงานนายกรัฐมนตรี **การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ.2531** กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2532
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักงานนายกรัฐมนตรี **การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ.2541** กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2542
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักงานนายกรัฐมนตรี **การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ.2538 - 2542** กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2543
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักงานนายกรัฐมนตรี **โครงการสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2543** กรุงเทพมหานคร สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2544
- อัญชญา ณ ระนอง “หน่วยที่ 4 การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม** นนทบุรี บัณฑิตศึกษาสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2543
- Office of Agricultural Economics [Online] Available: <http://oae.go.th/statistic/yearbook/2000-01/Section14/sec14table134.html> [Accessed March 3, 2001].

Office of The National Economic and Social Development Board “Gross Domestic Product” [Online] Available: http://www.nesdb.go.th/Main_menu/Macro/qgdp_data/index_g2.html [Accessed November 11, 2001].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเกษตรกรรูปแบบการเกษตรกระแสหลัก

1.7 การรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน

1.7.1 ผู้ให้สัมภาษณ์ 1. รับจ้าง 2. ไม่รับจ้าง

1.7.2 สมาชิกในครัวเรือน 1. รับจ้าง 2. ไม่รับจ้าง

ข้อ 1.8.1 – 1.8.7 เป็นข้อมูลแสดงรายละเอียดการรับจ้าง
ทำงานนอกครัวเรือนของสมาชิก 1 คน

1.8 รายละเอียดงานที่รับจ้างทำนอกครัวเรือน

ของผู้ให้สัมภาษณ์ ของสมาชิกในครัวเรือน คนที่.....

1.8.1 ลักษณะของงาน... การเกษตร ก่อสร้าง อื่น ๆ (ระบุ).....

1.8.2 ที่ตั้งของที่ทำงาาน อำเภอ.....จังหวัด.....

1.8.3 ระยะเวลาการรับจ้างทำงาน ใน 1 ปี

1. ตลอดปี 2. ไม่ตลอดปี เฉพาะช่วงเดือน.....ถึงเดือน.....

3. อื่น ๆ (ระบุ).....

1.8.4 ค่าจ้างที่ได้รับ.....บาทต่อเดือน

1.8.5 รับจ้างทำงานนี้มาแล้วเป็นเวลา.....ปี

1.8.6 สาเหตุที่ทำงานนี้ เพราะ

- 1. ต้องการหารายได้เพิ่มช่วยเหลือครอบครัว
- 2. มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมาก รายได้จากการทำงานเกษตรในครัวเรือนไม่เพียงพอ
- 3. ต้องการหาประสบการณ์ต่างถิ่น
- 4. เหตุผลอื่น ๆ (โปรดระบุ).....

1.8.7 ท่านคิดว่าในอนาคต สมาชิกที่รับจ้างทำงานนี้ จะเลิกรับจ้างทำงานไหม

1. เลิก เพราะ..... (ระบุเหตุผล) 2. ไม่เลิก เพราะ..... (ระบุเหตุผล)

1. จะมาทำงานเกษตรกับครอบครัว

2. จะมาทำงานอื่น ๆ กับครอบครัว

3. ต้องการหางานอื่นทำ

4. เหตุผลอื่น ๆ (ระบุ).....

1. มีรายได้ดี

2. เกรงว่าหากเลิกรับจ้างแล้วจะมีรายได้ไม่เพียงพอเลี้ยงครอบครัว

3. เหตุผลอื่น ๆ (ระบุ).....

กรณีมีผู้รับจ้างทำงานนอกครัวเรือนหลายคน ให้เพิ่มจำนวนหน้าที่ 2 ข้อ 1.8 นี้ให้ครบทุกคน

1.9 ท่านเคยได้ยินเรื่องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่หรือไม่

1. เคยได้ยิน 2. ไม่เคยได้ยิน

ให้ผู้สัมภาษณ์ถามคำถาม แล้วให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบก่อน หากตอบไม่ได้ จึงให้แนวทางในการตอบ

1.10 ท่านคิดว่า **การเกษตรทฤษฎีใหม่** คืออะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. การเกษตรที่เน้นการใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักร
2. การเกษตรแบบผสมผสาน (ไร่นาสวนผสม)
3. การเกษตรแบบผสมผสาน(ไร่นาสวนผสม) ที่เน้นให้มีสระน้ำประจำไร่นา
4. การเกษตรที่เน้นวิธีการผลิตด้านเกษตรซึ่งให้ความสำคัญกับ สิ่งแวดล้อม
สวัสดิการสังคมของสมาชิกชุมชน
5. การเกษตรที่เน้นให้ผลิตสินค้าเกษตรที่มีความต้องการบริโภคในครัวเรือน
เกษตรกรและชุมชน เพื่อลดการพึ่งพาตลาดหรือสังคมภายนอก (ลดค่าใช้จ่ายใน
การซื้อสินค้ามาบริโภค , ลดความเสี่ยงจากราคาสินค้าเกษตรที่นำไปขาย ฯลฯ)
6. อื่น ๆ (ระบุ).....
.....

1.11 ท่านคิดว่า ในอนาคต ท่านจะเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเป็นการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่หรือไม่

- เปลี่ยน เพราะ.....
- ไม่เปลี่ยน เพราะ.....

ข้อมูลการถือครองที่ดิน

1.12 ที่ดินในครอบครองของครัวเรือนท่านมีทั้งหมด.....ไร่

1.13 แบ่งที่ดินตามเอกสารสิทธิ์ ได้ดังนี้

☐ 1.ที่ดินของตนเอง	☐ เป็นโฉนด	จำนวน	ไร่
	☐ เป็นนส.3	จำนวน	ไร่
	☐ เป็นสค.1	จำนวน	ไร่
	☐ เป็นนค. 1	จำนวน	ไร่
	☐ อยู่ในเขตสปก.	จำนวน	ไร่
☐ 2.เช่าที่ของผู้อื่น	เช่าจาก ☐ เอกชน	จำนวน	ไร่
	☐ ราชการ	จำนวน	ไร่
☐ 3.อื่น ๆ (ระบุ).....		จำนวน	ไร่

1.14 แบ่งที่ดินตามประเภทการใช้ประโยชน์ ได้ดังนี้

☐ 1.ใช้เป็นที่อยู่อาศัย	จำนวน	ไร่
☐ 2.ใช้ในการเกษตร	จำนวน	ไร่
☐ 3.เป็นสระน้ำ/ร่องน้ำ	จำนวน	ไร่
☐ 4.ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ปล่องรกร้าง	จำนวน	ไร่
☐ 5.ให้เช่า	จำนวน	ไร่
☐ 6.ใช้ประโยชน์ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	จำนวน	ไร่
	จำนวน	ไร่

ส่วนที่ 2 ข้อมูลสระน้ำ หนี้สิน และ รายได้จากการเกษตร

- 2.1 สระน้ำที่ได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ จำนวนแห่ง
ขนาดสระ (กว้างxยาวxลึก)..... xx.....ม. พื้นที่.....ไร่
ขุดเมื่อ เดือน.....พ.ศ.....
- 2.2 สระน้ำที่ลงทุนขุดเอง จำนวน.....แห่ง
ขนาดสระ (กว้างxยาวxลึก)..... xx.....ม. พื้นที่.....ไร่
ขุดเมื่อ เดือน.....พ.ศ..... ค่าขุดสระเป็นเงิน.....บาท
- 2.3 แหล่งน้ำที่ใช้เติมในสระ
1. ไม่มี
2. มี ได้จาก.. (ระบุชื่อแหล่งน้ำ) อ่างเก็บน้ำ.....
- ฝ่าย.....
- ลำห้วย.....
- แม่น้ำ.....
- อื่น ๆ
- 2.4 วัสดุ พันธุ์ปลา พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย หรือ อื่น ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทาง
ราชการ โดยระบุ ชนิด ปริมาณ มูลค่าของสิ่งที่ได้รับ

ชนิด	ปริมาณ (จำนวน)	มูลค่า (ราคา)
(1).....
(2).....
(3).....
(4).....
(5).....
(6).....
(7).....
(8).....
(9).....
(10).....

2.5 การได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับโครงการทฤษฎีใหม่ การจัดตั้งกลุ่มและการบริหารกลุ่ม
ฯลฯ

1. ไม่เคยอบรม เพราะ (ระบุเหตุผล).....
1. ไม่มีเวลา
2. ไม่ได้รับเชิญจากหน่วยงานราชการ
3.
2. เคยอบรมครั้ง ดังนี้
1. หลักสูตร..... จำนวน..... วัน
หน่วยงานที่จัดฝึกอบรม.....
2. หลักสูตร..... จำนวน..... วัน
หน่วยงานที่จัดฝึกอบรม.....
3. หลักสูตร..... จำนวน..... วัน
หน่วยงานที่จัดฝึกอบรม.....
4. หลักสูตร..... จำนวน..... วัน
หน่วยงานที่จัดฝึกอบรม.....

2.6 ปัจจุบันนี้ ท่านมีหนี้สินผูกพันหรือไม่

- ไม่มี
- มี นอกระบบ จำนวน.....บาท อัตราดอกเบี้ย ร้อยละ.....ต่อปี
- ในระบบ(ธนาคาร,สถาบันการเงิน,รทส.,ฯลฯ)
จำนวน.....บาท อัตราดอกเบี้ย ร้อยละ.....ต่อปี
ระบุแหล่งเงินกู้.....

2.7 ท่านปลูกพืชชนิดใดบ้าง

ให้กา ฎก ที่ ☐ ที่ตรงกับพืชที่ท่านปลูกและระบุวัตถุประสงค์ที่ปลูกเพื่ออะไร	
ชนิดพืช	วัตถุประสงค์ในการผลิต
☐ 1.ข้าว	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 2.มันสำปะหลัง	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 3.อ้อย	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 4.มะม่วง	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 5.มะละกอ	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 6.กล้วย	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 7.พืชสวนครัว	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 8.พืชอื่น ๆ	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน

2.8 ท่านเลี้ยงสัตว์ชนิดใดบ้าง

ให้กา ถูก ที่ ☐ ที่ตรงกับสัตว์ที่ท่านเลี้ยงและวัตถุประสงค์ที่เลี้ยงเพื่ออะไร	
ชนิดสัตว์	วัตถุประสงค์ในการผลิต
☐ 1.หมู	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 2.ไก่	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 3.เป็ด	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 4.วัว	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 5.ควาย	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 6.ปลา	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน

2.9 จาก ข้อ 2.7 และ 2.8 โปรดให้ข้อมูลพืชและสัตว์ที่ท่านผลิตเพื่อขาย หรือผลิตเพื่อบริโภคและจำหน่ายทั้งก่อนและหลังการเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเป็นแบบทฤษฎีใหม่ตามตารางต่อไปนี้

2.9.1 ข้อมูลการปลูกพืช ดันทุน และ รายได้	ชนิดพืช (ระบุ เช่น ทำนา, มัน, มะม่วง ฯลฯ ถ้าไม่พอให้เพิ่มแผ่นสอบถาม)					
	(1) ชื่อพืช.....			(2) ชื่อพืช.....		
(1) รายละเอียดการเพาะปลูก						
1.1 พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)ไร่		ไร่		
1.2 ปลูกพืชชนิดนี้มาเป็นเวลาที่ปีแล้วปี		ปี		
1.3 ช่วงเวลาเพาะปลูก ตั้งแต่เดือน - เดือน						
1.4 ช่วงเวลาเก็บเกี่ยว ตั้งแต่เดือน - เดือน						
(2) รายจ่ายเงินสดในการปลูกพืช ในรอบปีที่ผ่านมา	รายละเอียดด้าน การใช้แรงงาน			รายละเอียดด้าน การใช้แรงงาน		
2.1 การจ้างแรงงาน (ถ้าไม่ได้จ้างให้ระบุ- จำนวนคนและจำนวนวันที่ทำด้วย)	จำนวน แรงงาน	จำนวนวันที่ ดำเนินการ	จำนวน ค่าจ้าง	จำนวน แรงงาน	จำนวนวันที่ ดำเนินการ	จำนวน ค่าจ้าง
2.1.1 เตรียมดิน/แปลงกล้า	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
2.1.2 ปลูก	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
2.1.3 ปลูกซ่อม	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
2.1.4 ใส่ปุ๋ย	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
2.1.5 ดูแลรักษา/คายหญ้า	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
2.1.6 ฉีดพ่นยาปราบศัตรูพืช	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
2.1.7 ให้น้ำ	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
2.1.8 เก็บเกี่ยว	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
2.1.9 ขนส่ง	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
2.1.10 อื่น ๆ (ระบุ)	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
2.2 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ						
2.2.1 ค่าพันธุ์	..บาท			..บาท		
2.2.2 ค่ายาปราบศัตรูพืช	..บาท			..บาท		
2.2.3 ค่าปุ๋ย	..บาท			..บาท		
2.2.4 ค่าน้ำมัน/ค่าจ้างรถไถเตรียมดิน	..บาท			..บาท		
2.2.5 ค่าจ้างเหมารถหรือค่าน้ำมันรถ	..บาท			..บาท		
เพื่อขนส่งผลผลิตไปขาย						
2.2.6 อื่น ๆ (ระบุ)	..บาท			..บาท		
2.3 รวมรายจ่ายทั้งหมด (2.1+2.2)	..บาท			..บาท		

2.9.1 ข้อมูลการปลูกพืช ต้นทุน และรายได้ (ต่อ)

	ชนิดพืช (ระบุ เช่น ทำนา, มัน, มะม่วง ฯลฯ ถ้าไม่พอให้เพิ่มแผ่นสอบถาม)	
	(1) ชื่อพืช.....	(2) ชื่อพืช.....
(3) ผลผลิตและรายได้ในรอบปี		
3.1 ผลผลิตที่ได้ต่อปี (ตัน)	ตัน	ตัน
3.2 จำนวนผลผลิตที่ขาย (ตัน)	ตัน	ตัน
3.3 ราคาผลผลิตที่ขาย ต่อตัน	ตันละ.....บาท	ตันละ.....บาท
3.4 รายได้ทั้งปีจากการขาย (บาท)	บาท	บาท
3.5 จำนวนผลผลิตที่เก็บไว้บริโภค (ตัน)	ตัน	ตัน
3.6 รูปแบบการขายผลผลิต		
1.นำผลผลิตไปขายเอง		
ที่ อำเภอ	อ.....	อ.....
จังหวัด	จ.....	จ.....
ระยะทางห่างจากหมู่บ้าน	.. กม.	.. กม.
2.มีผู้มารับซื้อถึงที่หมู่บ้าน		
3.ขายให้กลุ่ม/สหกรณ์ภายในหมู่บ้าน		
4.อื่น ๆ (ระบุ)		
(4) ในอนาคตท่านคาดว่าจะเลิกปลูกหรือไม่ (ตอบพืชทีละชนิด)	เลิกปลูก ไม่เลิกปลูก	เลิกปลูก ไม่เลิกปลูก
เพราะ.....(ให้เหตุผลประกอบด้วย)	เพราะ.....	เพราะ.....

2.9.2 ข้อมูลการเลี้ยงสัตว์ ต้นทุน และรายได้ (ต่อ)

	ประเภทของสัตว์					
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	หมู	ไก่	เป็ด	วัว	ควาย	ปลา
3.6 รูปแบบการขายผลผลิต (จัดถูกที่ ของสัตว์แต่ละชนิด)						
1. นำผลผลิตไปขายเอง						
ที่ อำเภอ	อ.	อ.	อ.	อ.	อ.	อ.
จังหวัด	จ.	จ.	จ.	จ.	จ.	จ.
ระยะทางห่างจากหมู่บ้าน ก.ม. ก.ม. ก.ม. ก.ม. ก.ม. ก.ม.
2. มีผู้มารับซื้อถึงที่หมู่บ้าน						
3. ขายให้กลุ่ม/สหกรณ์ภายในหมู่บ้าน						
4. อื่น ๆ (ระบุ)						

2.9.2 ข้อมูลการเลี้ยงสัตว์ ต้นทุน และรายได้ (ต่อ)

		ประเภทของสัตว์								
		(1) หมู			(2) ไก่			(3) เป็ด		
(4) ข้อมูลค่าใช้จ่ายการเลี้ยงสัตว์ ในรอบ 1 ปี	รายละเอียดด้านการใช้ แรงงาน			รายละเอียดด้านการใช้ แรงงาน			รายละเอียดด้านการใช้ แรงงาน			
	จำนวน แรงงาน	จำนวน วันที่ ดำเนินการ	จำนวน ค่าจ้าง	จำนวน แรงงาน	จำนวน วันที่ ดำเนินการ	จำนวน ค่าจ้าง	จำนวน แรงงาน	จำนวน วันที่ ดำเนินการ	จำนวน ค่าจ้าง	
4.1 การจ้างแรงงาน (ถ้าไม่ได้จ้างให้ ระบุจำนวนคนและจำนวนวันที่ ทำด้วย)	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	
4.1.1 เตรียมโรงเรือนเลี้ยงสัตว์	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	
4.1.2 เตรียมพันธุ์/ผสม/ตอน	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	
4.1.3 เตรียมอาหาร/ผสมอาหาร	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	
4.1.4 ให้อาหาร	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	
4.1.5 ฝ้าดูและเลี้ยง	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	
4.1.6 จับขาย	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	
4.1.7 อื่น ๆ (ระบุ)	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	
4.2 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	..บาท			..บาท			..บาท			
4.2.1 ค่าพันธุ์สัตว์	..บาท			..บาท			..บาท			
4.2.2 ค่าตอนและผสมพันธุ์	..บาท			..บาท			..บาท			
4.2.3 ค่าอาหาร หัวอาหารและ วิตามิน	..บาท			..บาท			..บาท			
4.2.4 ค่าวัคซีน/ยารักษาโรค	..บาท			..บาท			..บาท			
4.2.5 อื่น ๆ (ระบุ)	..บาท			..บาท			..บาท			
รวมรายจ่ายจากการเลี้ยงสัตว์ ทั้งหมด (4.1 + 4.2)	..บาท			..บาท			..บาท			
(5) ในอนาคตท่านคาดว่าจะเลิกเลี้ยง หรือไม่(ตอบสัตว์ทีละชนิด)	เลิกเลี้ยง ไม่เลิกเลี้ยง			เลิกเลี้ยง ไม่เลิกเลี้ยง			เลิกเลี้ยง ไม่เลิกเลี้ยง			
เพราะ..... (ให้เหตุผลประกอบด้วย)	เพราะ.....			เพราะ.....			เพราะ.....			

2.9.2 ข้อมูลการเลี้ยงสัตว์ ต้นทุน และรายได้ (ต่อ)

		ประเภทของสัตว์								
		(4) วัว			(5) ควาย			(6) ปลา		
(5) ข้อมูลค่าใช้จ่ายการเลี้ยงสัตว์ ในรอบ 1 ปี		รายละเอียดด้านการใช้ แรงงาน			รายละเอียดด้านการ ใช้แรงงาน			รายละเอียดด้านการใช้ แรงงาน		
4.1 การจ้างแรงงาน (ถ้าไม่ได้จ้างให้ ระบุจำนวนคนและจำนวนวันที่ ทำด้วย)		จำนวน แรง งาน	จำนวน วันที่ ดำเนิน การ	จำนวน ค่าจ้าง	จำนวน แรง งาน	จำนวน วันที่ ดำเนิน การ	จำนวน ค่าจ้าง	จำนวน แรง งาน	จำนวน วันที่ ดำเนิน การ	จำนวน ค่าจ้าง
4.1.1	เตรียมโรงเรือนเลี้ยงสัตว์	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
4.1.2	เตรียมพันธุ์/ผสม/ตอน	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
4.1.3	เตรียมอาหาร/ผสมอาหาร	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
4.1.4	ให้อาหาร	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
4.1.5	เฝ้าดูและเลี้ยง	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
4.1.6	จับขาย	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
4.1.7	อื่น ๆ (ระบุ)	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท	..คน	..วัน	..บาท
4.2	ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	..บาท			..บาท			..บาท		
4.2.1	ค่าพันธุ์สัตว์	..บาท			..บาท			..บาท		
4.2.2	ค่าตอนและผสมพันธุ์	..บาท			..บาท			..บาท		
4.2.3	ค่าอาหาร หัวอาหารและ วิตามิน	..บาท			..บาท			..บาท		
4.2.4	ค่าวัคซีน/ยารักษาโรค	..บาท			..บาท			..บาท		
4.2.5	อื่น ๆ (ระบุ)	..บาท			..บาท			..บาท		
รวมรายจ่ายจากการเลี้ยงสัตว์ ทั้งหมด (4.1 + 4.2)		..บาท			..บาท			..บาท		
(5) ในอนาคตท่านคาดว่าจะเลิกเลี้ยง หรือไม่(ตอบสัตว์ทีละชนิด)		เลิกเลี้ยง ไม่เลิกเลี้ยง			เลิกเลี้ยง ไม่เลิกเลี้ยง			เลิกเลี้ยง ไม่เลิกเลี้ยง		
เพราะ..... (ให้เหตุผลประกอบด้วย)		เพราะ.....			เพราะ.....			เพราะ.....		

- 2.10 ท่านมีรายได้อื่น ๆ ที่เกิดจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรหรือไม่ (เช่น การทำไม้กวาด , ทำกล้วยฉาบ, ดับหลังคาจาก) ฯลฯ หากมีโปรดกรอกรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ข้อมูลการแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร (ต้นทุน รายได้ ต่อปี)

ประเภทของ รายได้	ต้นทุนในการ ประกอบอาชีพ	ปริมาณที่ผลิตได้	ปริมาณที่กินหรือใช้ ในครัวเรือน	ราคาผลผลิต ต่อหน่วย	รายได้ทั้งปีจาก การขาย

ส่วนที่ 3 ปัญหาในการทำการเกษตร และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข

ให้ผู้สัมภาษณ์ถามคำถาม แล้วให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบก่อน หากตอบไม่ได้ จึงให้แนวทางในการตอบ

- 3.1 ในอนาคตท่านจะเพิ่มหรือลด การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ชนิดใดบ้าง

เพิ่ม ได้แก่ พืชและสัตว์ชนิดใด (ระบุ).....

เพราะ.....

ลด ได้แก่ พืชและสัตว์ชนิดใด (ระบุ).....

เพราะ.....

- 3.2 ท่านคิดว่าปัญหาในการทำการเกษตรของท่านมีอะไรบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

1.ขาดแคลนแรงงาน 5. ขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิต

2.ขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิต 6. ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน

3. ไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิต 7. อื่น ๆ ระบุ.....

4. ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร เนื่องจากไม่มีสระสำหรับเก็บน้ำ หรือสระที่มีอยู่ไม่สามารถเก็บน้ำได้ตลอดปี และไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติใกล้เคียงสำหรับเติมในสระ

- 3.3 ท่านคิดว่าปัญหาดังกล่าวจะสามารถแก้ไขได้โดยวิธีใดหรือต้องการให้ทางราชการช่วยเหลืออย่างไร

ตอบ วิธีแก้ไขปัญหาคือ.....

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามเกษตรกรรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่

1.7 การรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน

1.7.1 ผู้ให้สัมภาษณ์ 1. รับจ้าง 2. ไม่รับจ้าง1.7.2 สมาชิกในครัวเรือน 1. รับจ้าง 2. ไม่รับจ้าง

1.8 รายละเอียดงานที่รับจ้างทำนอกครัวเรือน

ข้อ 1.8.1 – 1.8.7 เป็นข้อมูลของสมาชิก 1 คนแสดงรายละเอียดการรับจ้างทำงานนอกครัวเรือน

 ของผู้ให้สัมภาษณ์ ของสมาชิกในครัวเรือน คนที่.....1.8.1 ลักษณะของงาน... การเกษตร ก่อสร้าง อื่น ๆ (ระบุ).....

1.8.2 ที่ตั้งของที่ทำงาน อำเภอ.....จังหวัด.....

1.8.3 ระยะเวลาการรับจ้างทำงาน ใน 1 ปี

 1. ตลอดปี 2. ไม่ตลอดปี เฉพาะช่วงเดือน.....ถึงเดือน..... 3. อื่น ๆ (ระบุ).....

1.8.4 ค่าจ้างที่ได้รับ.....บาทต่อเดือน

1.8.5 รับจ้างทำงานนี้มาแล้วเป็นเวลา.....ปี

1.8.6 สาเหตุที่ทำงานนี้ เพราะ

1. ต้องการหารายได้เพิ่มช่วยเหลือครอบครัว
2. มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมาก รายได้จากการทำเกษตรในครัวเรือนไม่เพียงพอ
3. ต้องการหาประสบการณ์ต่างถิ่น
4. เหตุผลอื่น ๆ (โปรดระบุ).....

1.8.7 ท่านคิดว่าในอนาคต สมาชิกที่รับจ้างทำงานนี้ จะเลิกรับจ้างทำงานไหม

 1. เลิก เพราะ..... (ระบุเหตุผล) 1. จะมาทำงานเกษตรกับครอบครัว 2. จะมาทำงานอื่น ๆ กับครอบครัว 3. ต้องการหางานอื่นทำ 4. เหตุผลอื่น ๆ (ระบุ)..... 2. ไม่เลิก เพราะ..... (ระบุเหตุผล) 1. มีรายได้ดี 2. เกรงว่าหากเลิกรับจ้างแล้วจะมีรายได้ไม่เพียงพอเลี้ยงครอบครัว 3. เหตุผลอื่น ๆ (ระบุ).....

กรณีมีผู้รับจ้างทำงานนอกครัวเรือนหลายคน ให้เพิ่มจำนวนหน้าที่ 2 ข้อ 1.8 นี้ให้ครบทุกคน

ข้อ 1.9 - 1.11 ให้ผู้สัมภาษณ์ถามคำถาม แล้วให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบก่อน
หากตอบไม่ได้ จึงให้แนวทางในการตอบ

1.9 ท่านคิดว่า **การเกษตรทฤษฎีใหม่** คืออะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1. การเกษตรที่เน้นการใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักร
- 2. การเกษตรแบบผสมผสาน (ไร่นาสวนผสม)
- 3. การเกษตรแบบผสมผสาน(ไร่นาสวนผสม) ที่เน้นให้มีสระน้ำประจำไร่นา
- 4. การเกษตรที่เน้นวิธีการผลิตด้านเกษตรซึ่งให้ความสำคัญกับ สิ่งแวดล้อม
สวัสดิการสังคมของสมาชิกชุมชน
- 5. การเกษตรที่เน้นให้ผลิตสินค้าเกษตรที่มีความต้องการบริโภคในครัวเรือนเกษตรกร
และชุมชน เพื่อลดการพึ่งพาตลาดหรือสังคมภายนอก (ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อ
สินค้ามาบริโภค , ลดความเสี่ยงจากราคาสินค้าเกษตรที่นำไปขาย ฯลฯ)
- 6. อื่น ๆ (ระบุ).....
.....

1.10 ท่านเริ่มทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 25..... รวมเป็นเวลา.....ปี

1.11 สาเหตุที่ท่านมาทำการเกษตรทฤษฎีใหม่

- 1. ได้รับการแนะนำส่งเสริมจากทางราชการ
(ระบุหน่วยงาน).....
- 2. เห็นตัวอย่างจากเกษตรกรรายอื่นที่ประสบความสำเร็จจากการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่
- 3. ได้รับการแนะนำชักชวนจากเกษตรกรรายอื่น
- 4. สาเหตุอื่น ๆ (ระบุ).....

1.12 เมื่อท่านเปลี่ยนมาทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ท่านได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง (ที่ดิน, การไปทำงานที่อื่น, เวลาที่ทำการเกษตรในแต่ละวัน, ฯลฯ) (ตอบได้หลายข้อ)

- 1. ปรับปรุงที่ดินโดยการ แบ่งพื้นที่การเกษตรส่วนหนึ่ง สำหรับขุดสระน้ำ
- 2. เปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเป็นแบบผสมผสานหลายชนิดจากเดิมที่เคยทำการเกษตรชนิดเดียว
- 3. ลดการ ไปรับจ้างทำงานที่อื่นนอกฤดูกาลเกษตรลง
- 4. ใช้เวลาทำการเกษตรของครัวเรือนแต่ละวันมากขึ้น
- 5. อื่น ๆ (ระบุ).....

.....

ข้อมูลการถือครองที่ดิน

1.13 ที่ดินในครอบครองของครัวเรือนท่านมีทั้งหมด.....ไร่

1.14 แบ่งที่ดินตามเอกสารสิทธิ์ ได้ดังนี้

☐ 1.ที่ดินของตนเอง	☐ เป็นโฉนด	จำนวน	ไร่
	☐ เป็นนส.3	จำนวน	ไร่
	☐ เป็นสก.1	จำนวน	ไร่
	☐ เป็นนค. 1	จำนวน	ไร่
	☐ อยู่ในเขตสปก.	จำนวน	ไร่
☐ 2.เช่าที่ของผู้อื่น	เช่าจาก ☐ เอกชน	จำนวน	ไร่
	☐ ราชการ	จำนวน	ไร่
☐ 3.อื่น ๆ (ระบุ).....		จำนวน	ไร่

1.15 แบ่งที่ดินตามประเภทการใช้ประโยชน์ ได้ดังนี้

☐ 1.ใช้เป็นที่อยู่อาศัย	จำนวน.....	ไร่
☐ 2.ใช้ในการเกษตร	จำนวน.....	ไร่
☐ 3.เป็นสระน้ำ/ร่องน้ำ	จำนวน.....	ไร่
☐ 4.ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ปล่องกร้าง	จำนวน.....	ไร่
☐ 5.ให้เช่า	จำนวน.....	ไร่
☐ 6.ใช้ประโยชน์ อื่น ๆ (โปรดระบุ)...	จำนวน.....	ไร่

ส่วนที่ 2 ข้อมูลสระน้ำ หนี้สิน และ รายได้จากการเกษตร

- 2.1 สระน้ำที่ได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ จำนวนแห่ง
ขนาดสระ (กว้างxยาวxลึก)..... xx.....ม. พื้นที่.....ไร่
ขุดเมื่อ เดือน.....พ.ศ.....
- 2.2 สระน้ำที่ลงทุนขุดเอง จำนวน.....แห่ง
ขนาดสระ (กว้างxยาวxลึก)..... xx.....ม. พื้นที่.....ไร่
ขุดเมื่อ เดือน.....พ.ศ.....ค่าขุดสระเป็นเงิน.....บาท
- 2.3 แหล่งน้ำที่ใช้เติมในสระ
1. ไม่มี
2. มี ได้จาก.. (ระบุชื่อแหล่งน้ำ) อ่างเก็บน้ำ.....
ฝาย..... ลำห้วย.....
แม่น้ำ..... อื่น ๆ
- 2.4 วัสดุ พันธุ์ปลา พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย หรือ อื่น ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทาง
ราชการ โดยระบุ ชนิด ปริมาณ มูลค่าของสิ่งที่ได้รับ
ชนิด	ปริมาณ (จำนวน)	มูลค่า (ราคา)
(1).....		
(2).....		
(3).....		
(4).....		
(5).....		
(6).....		
(7).....		
(8).....		
(9).....		
(10).....		

2.5 การได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับโครงการทฤษฎีใหม่ การจัดตั้งกลุ่มและการบริหารกลุ่ม ฯลฯ

1. ไม่เคยอบรม เพราะ (ระบุเหตุผล).....
1. ไม่มีเวลา
2. ไม่ได้รับเชิญจากหน่วยงานราชการ
3.
2. เคยอบรมครั้ง ดังนี้
1. หลักสูตร..... จำนวน.....วัน
หน่วยงานที่จัดฝึกอบรม.....
2. หลักสูตร..... จำนวน.....วัน
หน่วยงานที่จัดฝึกอบรม.....
3. หลักสูตร..... จำนวน.....วัน
หน่วยงานที่จัดฝึกอบรม.....
4. หลักสูตร..... จำนวน.....วัน
หน่วยงานที่จัดฝึกอบรม.....

2.6 ข้อมูลด้านภาระหนี้สิน

ก่อนทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่	หลังทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่
ก่อนจะเปลี่ยนมาทำเกษตรรูปแบบทฤษฎีใหม่ มีหนี้สินผูกพันหรือไม่	หลังเปลี่ยนมาทำเกษตรรูปแบบทฤษฎีใหม่ แล้วมีหนี้สินผูกพันหรือไม่
☐ 1. ไม่มี	☐ 1. ไม่มี
☐ 2. มี ☐ นอกระบบ จำนวน.....บาท อัตราดอกเบี้ย ร้อยละ.....ต่อปี	☐ 2. มี ☐ นอกระบบ จำนวน.....บาท อัตราดอกเบี้ย ร้อยละ.....ต่อปี
☐ ในระบบ จำนวน.....บาท อัตราดอกเบี้ย ร้อยละ.....ต่อปี	☐ ในระบบ จำนวน.....บาท อัตราดอกเบี้ย ร้อยละ.....ต่อปี
ระบุแหล่งเงินกู้.....	ระบุแหล่งเงินกู้.....

2.7 ท่านปลูกพืชชนิดใดบ้าง แยกเป็นก่อนและหลังทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่

ให้กา ถูก ที่ ☐ ที่ตรงกับพืชที่ท่านปลูกและระบุวัตถุประสงค์ที่ปลูกเพื่ออะไร		
ชนิดพืช	วัตถุประสงค์ในการผลิต	
	ก่อนทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่	หลังทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่
☐ 1.ข้าว	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 2.มันสำปะหลัง	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 3.อ้อย	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 4.มะม่วง	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 5.มะละกอ	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 6.กล้วย	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 7.พืชสวนครัว	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 8.พืชอื่น ๆ	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน

2.8 ท่านเลี้ยงสัตว์ชนิดใดบ้าง แยกเป็นก่อนและหลังทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่

ให้กา ฎก ที่ ☐ ที่ตรงกับสัตว์ที่ท่านเลี้ยงและระบุวัตถุประสงค์ที่เลี้ยงเพื่ออะไร		
ชนิดสัตว์	วัตถุประสงค์ในการผลิต	
	ก่อนทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่	หลังทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่
☐ 1.หมู	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 2.ไก่	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 3.เป็ด	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 4.วัว	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 5.ควาย	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน
☐ 6.ปลา	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ☐ ผลิตเพื่อขาย ☐ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน

2.9 จาก ข้อ 2.7 และ 2.8 โปรดให้ข้อมูลพืชและสัตว์ที่ท่านผลิตเพื่อขาย หรือผลิตเพื่อบริโภคและจำหน่าย ทั้งก่อนและหลังการเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเป็นแบบทฤษฎีใหม่ ตามตารางต่อไปนี้

2.9.1 ข้อมูลการปลูกพืช ดันทุ่นและรายได้ ทั้งก่อนและหลังการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่

		ชนิดพืช (ระบุ เช่น ทำนา, มัน, มะม่วง ฯลฯ ถ้าไม่พอให้เพิ่มแผ่นสอตาม)										
(1)รายละเอียดการ เพาะปลูก	(1)ชื่อพืช.....						(2)ชื่อพืช.....					
	1.1 ปลูกพืชชนิดนี้ มาเป็นเวลาที่ปีแล้วปี					ปี				
1.2 พื้นที่เพาะปลูก(ไร่)	ก่อนทำเกษตรทฤษฎี ใหม่	หลังทำเกษตรทฤษฎี ใหม่		ก่อนทำเกษตร ทฤษฎีใหม่	หลังทำเกษตร ทฤษฎีใหม่							
ไร่	..ไร่		...ไร่	..ไร่							
1.3 ช่วงเวลาเพาะปลูก ตั้งแต่เดือน - เดือน												
1.4 ช่วงเวลาเก็บเกี่ยว ตั้งแต่เดือน - เดือน												
(2)ข้อมูลค่าใช้จ่ายในการ ปลูกพืชในรอบปี	รายละเอียดด้านการใช้ แรงงาน			รายละเอียดด้าน การใช้แรงงาน			รายละเอียดด้าน การใช้แรงงาน			รายละเอียดด้าน การใช้แรงงาน		
2.1 การจ้างแรงงาน (ถ้าไม่ได้จ้างให้ระบุ จำนวนคนและ จำนวนวันที่ทำด้วย)	จำ นวน แรง งาน	จำ นวน วัน	ค่าจ้าง	จำ นวน แรง งาน	จำ นวน วัน	ค่าจ้าง	จำ นวน แรง งาน	จำ นวน วัน	ค่าจ้าง	จำ นวน แรง งาน	จำ นวน วัน	ค่า จ้าง
2.1.1 เตรียมดิน/ แปลงกล้า	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท
2.1.2 ปลูก	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท
2.1.3 ปลูกซ่อม	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท
2.1.4 ใส่ปุ๋ย	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท
2.1.5 ดูแลรักษา/ คายหญ้า	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท
2.1.6 ฉีดพ่นยา ปราบศัตรูพืช	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท
2.1.7 ให้น้ำ	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท
2.1.8 เก็บเกี่ยว	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท
2.1.9 ขนส่ง	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท
2.1.10 อื่น ๆ (ระบุ)	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท

2.9.1 ข้อมูลการปลูกพืช ต้นทุนและรายได้ ทั้งก่อนและหลังการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่(ต่อ)

	ชนิดพืช (ระบุ เช่น ทำนา, มัน, มะม่วง ฯลฯ ถ้าไม่พอให้เพิ่มแผ่นสอบถาม)			
	(1)ชื่อพืช.....		(2)ชื่อพืช.....	
	ก่อนทำ เกษตร ทฤษฎีใหม่	หลังทำ เกษตร ทฤษฎีใหม่	ก่อนทำ เกษตร ทฤษฎีใหม่	หลังทำ เกษตร ทฤษฎีใหม่
2.2 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ				
2.2.1 ค่าพันธุ์	บาท	บาท	บาท	บาท
2.2.2 ค่ายาปราบศัตรูพืช	บาท	บาท	บาท	บาท
2.2.3 ค่าปุ๋ย	บาท	บาท	บาท	บาท
2.2.4 ค่าน้ำมัน/ค่าจ้างรถไถเตรียมดิน	บาท	บาท	บาท	บาท
2.2.5 ค่าจ้างเหมารถหรือค่าน้ำมันรถ เพื่อขนส่งผลิตผลไปขาย	บาท	บาท	บาท	บาท
2.2.6 อื่น ๆ (ระบุ)	บาท	บาท	บาท	บาท
2.3 รวมรายจ่ายทั้งหมด (2.1+2.2)				
(3) ผลผลิตและรายได้จากการปลูกพืชในรอบปี				
3.1 ผลผลิตที่ได้ต่อปี	ตัน	ตัน	ตัน	ตัน
3.2 จำนวนผลผลิตที่ขาย	ตัน	ตัน	ตัน	ตัน
3.3 ราคาผลผลิตที่ขาย ต่อตัน	ตันละ..... บาท	ตันละ..... บาท	ตันละ..... บาท	ตันละ..... บาท
3.4 รายได้ทั้งปีจากการขาย	บาท	บาท	บาท	บาท
3.5 จำนวนผลผลิตที่เก็บไว้บริโภค	ตัน	ตัน	ตัน	ตัน

2.9.1 ข้อมูลการปลูกพืช ต้นทุนและรายได้ ทั้งก่อนและหลังการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ (ต่อ)

	ชนิดพืช (ระบุ เช่น ทำนา, มัน, มะม่วง ฯลฯ ถ้าไม่พอให้เพิ่มแผ่นสอบถาม)			
	(1)ชื่อพืช.....		(2)ชื่อพืช.....	
	ก่อนทำเกษตร ทฤษฎีใหม่		หลังทำเกษตร ทฤษฎีใหม่	
3.6 รูปแบบการขายผลผลิต(ชนิดถูกที่ ของพืชแต่ละชนิด)				
1. นำผลผลิตไปขายเอง				
ที่ อำเภอ	อ.	อ.	อ.	อ.
จังหวัด	จ.	จ.	จ.	จ.
ระยะทางห่างจากหมู่บ้าน	..กม.	..กม.	..กม.	..กม.
2. มีผู้มารับซื้อถึงที่หมู่บ้าน				
3. ขายให้กลุ่ม/สหกรณ์ภายในหมู่บ้าน				
4. อื่น ๆ (ระบุ)				
(4) ในอนาคตท่านคาดว่าจะเลิกปลูกหรือไม่ (ตอบพืชที่ละชนิด)	เลิกปลูก ไม่เลิกปลูก		เลิกปลูก ไม่เลิกปลูก	
เพราะ.....(ให้เหตุผลประกอบด้วย)	เพราะ.....		เพราะ.....	

2.9.2 ข้อมูลการเลี้ยงสัตว์ ต้นทุนและรายได้ ทั้งก่อนและหลังการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่

	(ระบุ เช่น หมู, ไก่, เป็ด ฯลฯ ถ้าไม่พอให้เพิ่มแผ่นสอบลาม)			
	ชนิดสัตว์.....		ชนิดสัตว์.....	
(1) ท่านเลี้ยงสัตว์ชนิดนี้มานาน กี่ปีแล้ว ปี	 ปี	
	ก่อนทำเกษตร ทฤษฎีใหม่	หลังทำเกษตร ทฤษฎีใหม่	ก่อนทำเกษตร ทฤษฎีใหม่	หลังทำเกษตร ทฤษฎีใหม่
(2) จำนวนที่เลี้ยง ตัว ตัว ตัวตัว
(3) ผลผลิตจากการเลี้ยงสัตว์ ในรอบ 1 ปี				
3.1 ผลผลิตที่ได้ต่อปี ก.ก. ก.ก. ก.ก. ก.ก.
3.2 จำนวนผลผลิตที่ขาย ก.ก. ก.ก. ก.ก. ก.ก.
3.3 ราคาต่อหน่วย	กก.ละ..... บาท	กก.ละ..... บาท	กก.ละ..... บาท	กก.ละ..... บาท
3.4 รายได้ทั้งปีจากการขาย บาท บาท บาท บาท
3.5 จำนวนผลผลิตที่ บริโภคในครัวเรือน ก.ก. ก.ก. ก.ก. ก.ก.
3.6 รูปแบบการขายผลผลิต (จัดถูกที่ ของสัตว์แต่ละชนิด)				
1. นำผลผลิตไปขายเอง ที่ อำเภอ จังหวัด ระยะทางห่างจากหมู่บ้าน	อ. จ. ก.ม.	อ. จ. ก.ม.	อ. จ. ก.ม.	อ. จ. ก.ม.
2. มีผู้มารับซื้อถึงที่หมู่บ้าน				
3. ขายให้กลุ่ม/สหกรณ์ ภายในหมู่บ้าน				
4. อื่น ๆ (ระบุ)				

2.9.2 ข้อมูลการเลี้ยงสัตว์ ต้นทุนและรายได้ ทั้งก่อนและหลังการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ (ต่อ)

		(ระบุ เช่น หมู, ไก่, เป็ด ฯลฯ ถ้าไม่พอให้เพิ่มแผ่นสออบถาม)					
		ชนิดสัตว์.....					
(4) ข้อมูลค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงสัตว์ในรอบปี	ก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่			หลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่			
	รายละเอียดด้านการใช้แรงงาน			รายละเอียดด้านการใช้แรงงาน			
	จำนวน แรงงาน	จำนวนวัน ดำเนินการ	จำนวน ค่าจ้าง	จำนวน แรงงาน	จำนวนวัน ดำเนินการ	จำนวน ค่าจ้าง	
4.1 การจ้างแรงงาน (ถ้าไม่ได้จ้างให้ -ระบุจำนวนคนและจำนวนวันที่ทำด้วย)							
4.1.1 เตรียมโรงเรือนเลี้ยงสัตว์	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	
4.1.2 เตรียมพันธุ์/ผสม/ตอน	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	
4.1.3 เตรียมอาหาร/ผสมอาหาร	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	
4.1.4 ให้อาหาร	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	
4.1.5 ฝ้าดูแลเลี้ยง	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	
4.1.6 จับขาย	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	
4.1.7 อื่น ๆ (ระบุ)	คน	วัน	บาท	คน	วัน	บาท	
4.2 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ							
4.2.1 ค่าพันธุ์สัตว์				บาท			
4.2.2 ค่าตอนและผสมพันธุ์				บาท			
4.2.3 ค่าอาหาร หัวอาหารและวิตามิน				บาท			
4.2.4 ค่าวัคซีน/การรักษาโรค				บาท			
4.2.5 อื่น ๆ (ระบุ)				บาท			
(5) ในอนาคตท่านคาดว่าจะเลิกเลี้ยงหรือไม่ (ตอบสัตว์ทีละชนิด)	เลิกเลี้ยง ไม่เลิกเลี้ยง						
5.1 เพราะ..... (ให้เหตุผลประกอบด้วย)	เพราะ.....						

2.10 ท่านมีรายได้อื่น ๆ ที่เกิดจากการแปรรูปผลิตผลการเกษตรหรือไม่ (เช่น การทำไม้กวาด , ทำกล้วยฉาบ, ตับหลังคาจาก) ฯลฯ หากมีโปรดกรอกรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ข้อมูลการแปรรูปผลิตผลการเกษตร (ต้นทุน รายได้ ต่อปี)

2.10.1 ก่อนทำเกษตรทฤษฎีใหม่

ประเภทของรายได้	ต้นทุนในการประกอบอาชีพ	ปริมาณที่ผลิตได้	ปริมาณที่กินหรือใช้ในครัวเรือน	ราคาผลผลิตต่อหน่วย	รายได้ทั้งปีจากการขาย

2.10.2 หลังทำเกษตรทฤษฎีใหม่

ประเภทของรายได้	ต้นทุนในการประกอบอาชีพ	ปริมาณที่ผลิตได้	ปริมาณที่กินหรือใช้ในครัวเรือน	ราคาผลผลิตต่อหน่วย	รายได้ทั้งปีจากการขาย

- 3.1.4 ด้านสุขภาพ คือ.....
- 1. ร่างกายแข็งแรงขึ้นจากการลดการใช้ยาฆ่าแมลง ศัตรูพืชถูกกำจัดโดยศัตรูตามธรรมชาติ เช่น หนูนากถูกกำจัดโดยงู แมลงถูกกำจัดโดยนกหรือกบ เป็นต้น
 - 2. สภาพจิตใจที่ไม่เคร่งเครียด และมีความสุขใจ อบอุนใจ เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนอยู่พร้อมหน้ากัน ไม่ต้องจากไปทำงานต่างถิ่น
 - 3. อื่น ๆ (ระบุ).....
- 3.1.5 ด้าน อื่น ๆ (ระบุ).....
-

ส่วนที่ 4 ปัญหาในการทำการเกษตร และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข

ให้ผู้สัมภาษณ์ถามคำถาม แล้วให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบก่อน
หากตอบไม่ได้ จึงให้แนวทางในการตอบ

- 4.1 ในอนาคตท่านจะเพิ่มหรือลด การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ชนิดใดบ้าง
- 1.เพิ่ม ได้แก่ พืชและสัตว์ชนิดใด (ระบุ).....
เพราะ.....
 - 2.ลด ได้แก่ พืชและสัตว์ชนิดใด (ระบุ).....
เพราะ.....
- 4.2 ท่านคิดว่าปัญหาในการทำการเกษตรของท่านมีอะไรบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)
- 1.ขาดแคลนแรงงาน
 - 2.ขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิต
 - 3.ไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิต
 - 4. ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร เนื่องจากไม่มีสระสำหรับเก็บน้ำ หรือสระที่มีอยู่ไม่สามารถเก็บน้ำได้ตลอดปี และไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติใกล้เคียงสำหรับเติมในสระ
 - 5. ขาดแคลนเงินทุนและปัจจัยการผลิต
 - 6. ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน
 - 7. อื่น ๆ ระบุ.....
- 4.3 ท่านคิดว่าปัญหาดังกล่าวจะสามารถแก้ไขได้โดยวิธีใด หรือต้องการให้ทางราชการช่วยเหลืออย่างไร
- ตอบ วิธีแก้ไขปัญหาคือ.....
-

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางนริสา นวมจิตต์
วัน เดือน ปีเกิด	12 กรกฎาคม 2512
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี
ประวัติการศึกษา	เศรษฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2535
สถานที่ทำงาน	สำนักงานหลวงชนบทที่ 6 (ขอนแก่น) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 5